

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

פרשת דברים | גיליון 232 | מנחם אב תשפ"ב

התכוננות במועדי השנה

הגאון רבי נתן רוטמן שליט"א
עניין הבכי ביום תשעה באב
וביאור קינות איכה

בית ועד

הג"ר דוד ברוגר זצ"ל
הדרך לחוש בחורבן הבית ודרכי העליה

עטרת המועדים

הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
יום התענית ויום האבילות
בש' באב נדחה

בנתיבות הפרשה

הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א
הטו אזנכם - ולכו אלי

עינינו גל

מאמרי עין לא ראתה
בין הזמנים | חומש דברים
ש' באב | ניסיון העושר - מאמר סיום

עומק הפשט

דיוני הלכה אקטואליים
הסבר מקיף על הקלף לכתובת סת"ם

שמעתא עמיקתא

הגאון רבי יוחנן בורגר שליט"א
הלכות מצויות לש' באב נדחה

גיליון מזוגדל - 120 עמ' תשעה באב ובין הזמנים

יוסף שלום בעולם

יריעה מרתקת ממסכת מידותיו הטובות והליכותיו עם הבריות בשלום ובמישור של מדרן פוסק הדור דשוכבה"ג
הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצלה"ה לרגל מלאת עשר שנים להסתלקותו

דרכי החיזוק

מדרן רשכבה"ג
הגאון הגדול רבי גרשון אדלשטיין שליט"א
גיליון מיוחד לתשעה באב

חשבתו דרכי

הגאון הגדול רבי משה שפירא זצוק"ל
'ואני תפילה' - תפילתו של דוד המלך

להב מפיו יצא

הגה"צ רבי ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל
לקט עצות לעורך הלב בימי בין המיצרים

עומק דעת

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
מצמיח קרן ישועה -
הנהגת הייחוד והנהגת המשפט
ענייני מנוחה ובין הזמנים

שיעור חומש

הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
עניני ש' באב ומגילת איכה

ועד ליל שבת

הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
דברי חיזוק לימי בין הזמנים

נחל אליהו

הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
ישיבת בין הזמנים - תורה שלא לשמה

שיעורי בינה • מגיד דבריו ליעקב • יעלת חן • פניני הלכה • לדעת • מהשבת קצרה • בדומו של עולם • שיעורי דעה • אמונה בין בתרי הפרשה • אז נדברו תוספת שבת • דינו ת"ב נדחה • ללמוד ולקיים • מים זכים • הפרשה המחכימה • לענין הלכה • בנתיבות העיון • בין אדם לחבירו • נחלת צבי • עט האסף • עם הספר

לע"נ שרה איטה בלייברג-קנול ע"ה בת הר"ר צבי הערש קנול ז"ל כ"ד תמוז תשנ"ב

זמני כניסת ויציאת השבת

פרשת דברים

ר"ת	יציאה	כניסה	
ירושלים	20:11	18:57	20:51
בני ברק	20:13	19:12	20:54
חיפה	20:14	19:05	20:55
מודיעין עילית	20:12	19:06	20:52
בית שמש	20:12	18:56	20:52

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

גיליונות נבחרים
בהלכה ובאגדה
וסביב פרשת השבוע

לרגל התרחבות 'אוסף גיליונות' בכמות ובאיכות
 אנו פונים בקריאה לכל הקוראים המעוניינים
ליטול חלק במפעל החשוב והנכבד
בהגדלת התפוצה והרחבתה למקומות נוספים

לזכות בזכות הפצת התורה ובגיליון חנים מידי שבוע
 לפרטים נא לפנות לסלפון 052-7623172

בברכת התורה
מערכת אוסף גיליונות

דברים

ט' באב

תוספת שבת	פלג המנחה
6:47	6:08 ירושלים
7:02	6:10 בני ברק
6:46	6:09 בית שמש
6:56	6:09 מודיעין עילית
6:55	6:09 אלעד
7:02	6:11 אשדוד
6:47	6:08 ביתר
7:02	6:10 קרית גת
6:54	6:09 אהיסמך
6:53	6:08 טבריה
6:55	6:10 חיפה

אם ברצונכם להיות שותפים עם
 מזהירי השבת ניתן להירשם:
0722-722-730 (הקו שודרג)

מוצאי שמחת תורה, תשנ"ח.
 עומד הוא הרבי בעל ה"ישועות משה" מויזניץ, לאחר
 עבודה של יום נשגב, לרבות השולחן הטהור המרומם
 שערך במוצאי התג. הגוף דורש ולו במעט מנוחה
 יתירה, ולכל הפחות את הלילה שלאחמ"כ.

והנה... למחרת ביום שישי לפנות בוקר, כשהגיע
 המשמש כדרכו לביתו של רבינו, כבר מצא את הרבי
 עוסק בסדר לימודו הקבוע. כשרבינו ראה עומד
 לפניו, קרא לעומתו ברגש רב "ארבעה ועשרים!!!"
 כשהגבאי שאלו לעשר דבריו, השיב רבינו בסערת
 נפש שבשעה 'ארבעה ועשרים' כבר נכנסת השבת,
 ולכן הוא מזדרז...

באופן דומה סיפר בעל המעשה: בימי ילדותי בין כתלי
 התלמוד תורה, נכנס אבי יחד עם כל בני משפחתי
 אל הרבי זצ"ל, ליטול את ברכת קדשו. היה זה בערב
 שבת אחר תפילת שחרית, ורבינו שוחח איתנו מעט
 בלימוד בענינים שלמדנו. כל העת חזר והזכיר לעצמו:
 "ס' איז ערב שבת היינט, מ'דארף זיך צואיילן" [הרי
 ערב שבת היום, וצריכים אם כן להזדרז].

[הליכות ישועות משה – ח"א עמ' קסז, ח"ב עמ'
 קפג]

יום הבית שלנו התפרסר לפני היכר, וכמה מהלכנו
 לסיפור וייסוס, וזאווה לא עבר. קיבלתי על עצמי בסתר
 לקבל שבת חוקים יותר, ובי"ה הבית שלנו הכריז וחתמה
 לחופה
 [כ"ב חפוטא, חיפה]

מערכת 'אוסף גיליונות'
 9518479@gmail.com

ראש המערכת:

הרב נתן פלדמן שליט"א

חברי המערכת:

הרב צבי קנול שליט"א

הרב חיים וכסלר שליט"א

הרב משה הכהן שליט"א

הרב יוסף בן יהודה שליט"א

הרב עקיבא יוסף לוי שליט"א

הרב יוסף שלמה בייפוס שליט"א

הרב בנימין יודלביץ שליט"א

הרב אליעזר וייס שליט"א

מבית 'צוף'
 הוצאה לאור

אוסף גיליונות מופיע בסיוע
 הילכתא - לדעת לחיות כהלכה

טוב להקדים לקבל את השבת, כי משעה שמדליקים נרות שבת קודש, מסתלקים ומתבטלים כל
 כוחות הרע והטומאה מהבית [סידורו של שבת]

ניתן לתרום וכן לשלם עבור קניית גיליונות

בעמדות "נדדים פלוס" או "קהילות" בחיפוש קופת "אוסף גיליונות"

תרומה טלפונית בנדדים פלוס: 03-7630543 מס' 1335

תרומה טלפונית בקהילות: 073-2757000 מס' 9641

אוסף גיליונות

מבית 'צוף' הוצאה לאור

לדעת | 59

מבחן בדף היומי

לדעת | 60

מבחנים במשנה ברורה

לדעת | 61

מבחן בחפץ חיים

מחשבת קצרה על הדף | 62

תפיסות עומק על סדר הדף היומי
הרה"ג יחזקאל הרשמן שליט"א

ברומו של עולם | 65

גיליון היוצא מבית ועד לחכמים העוסקים בעניני תפילה

שיעורי דעה | 69

מתוך שיעורי הג"ר גרשון מלצר שליט"א

יסודות אמונה בין בתרי הפרשה | 71

תובנותיו של הרה"ג מרדכי דוד נויגרשל שליט"א

אז נדברו | 73

מחשבות לבני הישיבות

תוספת שבת | 79

מעלת השבת וקדושתה

דיני תשעה באב נדחה | 81

הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

שמעתא עמיקתא | 83

הלכות מצויות לת"ב

ללמוד ולקיים | 85

הערות מעשיות להלכה על סדר הדף היומי

מים זכים | 89

משא ומתן ופילפול בנידונים ערבים ונחמדים

הפרשה המחכימה | 91

לקחים מעשיים ואקטואליים מפרשת השבוע

לענין הלכה | 95

הערות הלכתיות מעשיות
לעורר לב המעיין

בנתיבות העיון | 97

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שוורצר שליט"א

בין אדם לחבירו למעשה | 99

גיליון להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו

נחלת צבי | 101

מאת הגאון רבי אפרים זאב קליין שליט"א

עט האסף | 104

משא ומתן בנידונים שבין דפי אוסף גיליונות

יוסף שלום בעולם | 106

יריעה מרתקת ממסכת מידותיו הטובות
והליכותיו עם הבריות בשלום ובמישור
של מן פוסק הדור רשכבה"ג

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצללה"ה
לרגל מלאת עשר שנים להסתלקותו

עם הספר | 110

פרסומים, מודעות וכתבות שונות מבית 'צוף' הוצאה לאור ועוד

דרכי החיזוק | 7

מִרְן רִשְׁכֵּבֶה"ג הַגָּאוֹן הַגְּדוֹל רַבִּי גֵרְשׁוֹן אֲדֵלְשְׁטֵיין שְׁלִיט"א
גִּילְיוֹן מִיּוֹחַד לַתְּשֻׁעָה בֶּאֱב

חשבתי דרכי | 9

נקודות אור במשנתו של
הגאון הגדול רבי משה שפירא זצ"ל

עומק דעת | 13

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

עיוני מנוחה ובין הזמנים | 15

הגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א
ראש ישיבת יד אהרן

שיעור חומש | 17

מאת הגאון הגדול רבי חיים פיינשטיין שליט"א
ראש ישיבת "עטרת שלמה"

שיעורי בינה | 19

שיעורים ע"ס המצוות
מאת הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א

ועד ליל שבת | 21

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מפי הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
ראש ישיבת "נתיב הדעת"

מגיד דבריו ליעקב | 23

"מאת הגאון רבי יעקב חיים סופר שליט"א
ראש ישיבת כף החיים"

נחל אליהו | 25

משיעורי הגאון רבי אליהו דיסקין שליט"א
על פרשת השבוע ועניני דיומא

התבוננות במועדי השנה | 27

משיעורי הגאון רבי נתן רושמן שליט"א

להב מפיו יצא | 32

הגה"צ רבי ישראל אליהו וינטרויב צצוק"ל
לקט עצות לעורר הלב בימי בין המיצרים

בית ועד | 33

ועדים הנמסרים בישיבות הגדולות

בנתיבות הפרשה | 37

הגאון רבי נחום קסטנר שליט"א

עטרת המועדים | 39

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א
שיעורי בין המיצרים

יעלת חן | 41

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א
אב"ד חיפה

עינינו גל | 43

מאמרי 'עין לא ראתה'

עומק הפשט | 47

דיוני הלכה אקטואליים

פניני הלכה | 51

מראשי ורבני החבורות בישיבת מיר

ניתן להשיג את "אוסף גיליונות" בימי חמישי בהיכלי התורה כדלהלן:

בית הכנסת "אהבת תורה" קרית צאנז
בית הכנסת "שארית יוסף" סורוצקין
"גל פז" רח' מלכי ישראל

מודיעין עילית

ישיבת "מיר"
כולל "עטרת שלמה"
כולל "יששכר באהלך"
כולל "כתר תורה" (הרב אברמוב)
כולל "מגדל עוז" (הרב אתרוג)
בית הכנסת "בית תפילה"
בית הכנסת "אילת השחר"
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רשב"י
בית הכנסת "אהל תורה" יהודה הנשיא
בית הכנסת "קהילת רבי עקיבא"
בית הכנסת "זכרון משה" קרית ספר
בית הכנסת "היכל יצחק" קרית ספר
בית הכנסת "בני הישיבות" גרין פארק
בית הכנסת "חזון דוד"
בית הכנסת "משובב נתיבות"
בית הכנסת "אהל אברהם" חפציבה
בית הכנסת "נאות הפסגה" המרכזי

נתיבות

בית המדרש "משכן התורה"
בית הכנסת "בית יצחק"

פתח תקוה

ישיבת "לומזא"
בית הכנסת "אבי עזרי"
בית הכנסת "אהל אברהם" גני הדר
בית הכנסת "הבעש"ט" גני הדר

ראשון לציון

ישיבת "עטרת שלמה" שדה חמד

רחובות

בית הכנסת "כולל בר שאול"

רכסים

ישיבת כנסת חזקיהו גבע א
ביהכ"נ בית יצחק גבעה ב
ביהכ"נ אהל מלכה גבעה ג'

תל אביב

מלון דבורה רח' בן יהודה 87 קומה ב'
רחוב רבי ישראל מסלנט 15 (מכולת רחל)

תל ציון

בית כנסת החסידי

תפרח

ישיבת "תפרח"
בית הכנסת המרכזי "בית יוסף"

בית הכנסת "בני הישיבות"

זכרון יעקב

בית הכנסת "מסילת ישרים"

שלזסטון

בית הכנסת "קהילת בני תורה"

יסודות

בית הכנסת המרכזי

ירושלים

ישיבת "מיר"
ישיבת "חברון" גבעת מרדכי
ישיבת "יד אהרן"
ישיבת "אהבת שלום"
ישיבת "תורה אור"
ישיבת "הר"ן" - רמות ד'
ישיבת "בית שמואל"
בית הכנסת "מנחת שלמה" בית וגן
בית הכנסת "מנין אברכים" בית וגן
בית הכנסת "חניכי הישיבות" נוה יעקב
בית הכנסת "אהל יוסף" רמת שלמה
בית הכנסת "המרכזי" רמת שלמה
בית הכנסת "חזון איש" רמת שלמה
בית הכנסת "ערוך לנר" רמת שלמה
בית הכנסת "באר שמואל" רח' סורוצקין
בית הכנסת "חניכי ישיבות" זכרון יעקב
בית הכנסת "ברכת יוסף" גבעת שאול
בית הכנסת "משכן באב"ד" גבעת שאול
בית הכנסת "אמרי שפר" הר נוף
בית הכנסת "בוסטון" הר נוף
בית הכנסת "ויז'ניץ" הר נוף
בית הכנסת "קהילת בני תורה" הר נוף
בית הכנסת "שערי תבונה" רמות א'
בית הכנסת "משכן שרגא" רמות א'
בית הכנסת "זכרון אברהם" רמות ג'
בית הכנסת "צא"י" רמות ג'
בית הכנסת "שומרי החומת" רמות ד'
בית הכנסת "אהל יוסף" רמות פולין
בית הכנסת "בני הישיבות" סנה"מ
בית הכנסת "בני הישיבות" רמת אשכול
בית הכנסת "משכן אסתר" סנהדריה
בית הכנסת "פאג"י אשכנז" סנהדריה
בית הכנסת "אוהל לאה" שיכון אוריאל
בית הכנסת "בנות עזרת ציון" פאג"י
בית הכנסת "מאור חיים" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "עזרת תורה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "כנסת יהודה" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "המרכזי" סנהדריה המורחבת
בית הכנסת "ברסלב" גוש 80
בית הכנסת "אוהל משה" גוש 80
בית הכנסת "בית ישראל" עזרת תורה

אלעד

בית הכנסת "מאור שרגא"
כולל "ישיבת הר"ן"
ישיבת "תורה בתפארתה"

אופקים

בית הכנסת "שיו"ת"

בית שמש

ישיבת "אור לישרים"
בית הכנסת "היכל אברהם" קריה
בית הכנסת "לב אליהו" רמה א'
בית הכנסת "חניכי הישיבות" רמה א'
בית הכנסת "משאת מרדכי" רמה א'
בית הכנסת "פני שמואל" רמה א'
בית הכנסת "אהבת תורה" רמה ג'
בית הכנסת "הכולל"

ביתר עילית

בית הכנסת "באר אברהם" גבעה A
בית הכנסת "ישיבת הר"ן" גבעה A
בית הכנסת "בני הישיבות" גבעה B

בני ברק

כולל "פוניבז"
כולל "חזון אי"ש"
כולל "בית הלל"
כולל שעל ידי "בית הכנסת הגדול"
ישיבת "אורחות תורה"
ישיבת "בית מדרש עליון"
ישיבת "תפארת ציון"
ישיבת "סלבודקא"
ישיבת "גאון יעקב"
בית הכנסת "יד אהרן" רמת אהרן
בית הכנסת "תפארת נחמן" כולל הרב קלאר
בית הכנסת "המרכזי" שיכון ה
בית הכנסת "נחלת משה"
בית הכנסת "רמת אלחנן"
בית הכנסת "משכנות יעקב"
בית הכנסת "נאות יוסף"
בית הכנסת "בית אריה"
בית הכנסת "צא"י" נחלת סירוקה
בית הכנסת "לדרמן"
בית הכנסת "הליכות חיים"
בית הכנסת "דרכי איש"
בית הכנסת "צעירים" רח' האדמו"ר מצאנז
"גל פז" רחוב רבי עקיבא 88
רחוב סוקולוב 46 (מינימרקט ברכת השם)

בת ים

רחוב ויצמן 36 (מכולת פיצהלך)

גבעת זאב החדשה

בית הכנסת "בית אליהו"

ארבעה צריכים חיזוק (ברכות לב:) - שיתחזק אדם בהם תמיד בכל כחו (רש"י)

● שיחת רשכבה"ג מרן ראש הישיבה הגר"ג אדלשטיין שליט"א ●

תוכחה והזהירו שיהיה חורבן וצריכים לחזור בתשובה - והם לא חזרו בתשובה, וזה היה עוונתו במזיד ולא חטאים.

אבל עכשיו לאחר שכבר חרב בית המקדש, גם החטאים בשוגג שיש לנו הם סיבה להמשך החורבן, כי כדי לזכות לקבל את בית המקדש בחזרה, לקבל דבר שאין לנו עדיין, צריך זכויות גדולות מאד, שלא יהיה אפילו חטא בשוגג. כמו שמצינו בהקמת המשכן, שהיו צריכים הרבה זכויות להשראת השכינה, והוצרכו אז למיתת נדב ואביהוא, שעל ידי הדין בצדיקים הקב"ה מתיירא ומתעלה ומתקלס (רש"י ויקרא י, ג), ובזכות חיזוק האמונה זכו להשראת השכינה, אבל אם האמונה חלשה אין שכינה, ואף שחוסר האמונה הוא רק חטא בשוגג ולא מזיד, והאדם אינו אשם בזה שחסר לו אמונה, כי הוא חושב שהוא בעל אמונה ואינו מרגיש כלל שחסר לו, אבל כיון שחסרה האמונה אין שכינה ואין בית המקדש, ולכן החורבן נמשך, גם מחמת חטאים בשוגג.

ועל זה כתב הרמב"ם כי התענית מעוררת להתבונן על מה היו הצרות, שזהו בגלל העוונות שהיו לאבותינו, וגם אנו ממשכימים את החטאים, על כל פנים בשוגג, ולכן החורבן נמשך. וזהו המחשבה שצריכים לחשוב בתענית, ולכן תיקנו חכמים את התעניות, כדי לעורר הלבבות לחזור בתשובה, לשים לב שהסיבה לכל הצרות שהיו לאבותינו ומה שעדיין הצרות נמשכות והחורבן קיים, זהו בגלל שגם אנו ממשכימים בחטאים, ועלינו לחזור בתשובה.

האבלות - הרגשת חסרון הקדושה

והנה אמרו חז"ל (תענית ל, ב) כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ומתאבל היינו להרגיש את החיסרון במה שאין לנו בית המקדש, אמנם בימינו אנו כל כך רחוקים ומי מרגיש שחסר לו בית המקדש, הן ישנים טוב בליה גם בלי בית המקדש, ומי שיש לו כסף והוא עשיר - אם אין לו שום בעיות אחרות הרי הוא שמח בחלקו, ואמנם באמת העשירים אינם שמחים, כי מי שיש לו מנה רוצה מאתיים (קהלת רבה א, ג), אבל הסיבה שאינם שמחים היא לא מחמת שחסר להם בית המקדש, אלא חסר להם עוד מנה ועוד מאתיים, ומי מרגיש שחסר לו בית המקדש.

ואם כן יש להבין מה היא האבלות על ירושלים, וכי הענין הוא רק סתם כלפי חוץ לעשות צורה של אבלות, וכי זה נקרא 'מתאבל', והאם על זה יזכה ורואה בשמחתה, על מעשים חיצוניים גרידא?

בודאי שלא כן, אלא האבלות היא בלב, להרגיש את החיסרון, שחסר שאין בית המקדש, ובמה מורגש החיסרון? בחסרון הקדושה! שמרגישים שחסר קדושה! כי כשבית המקדש היה קיים אין לנו מושג איזה קדושה היה ואיזה תורה היה, איזה שמחת התורה ושמחת הקדושה, והוא למעלה מהשגתנו איך שהייתה אז ההרגשה, ההרגשה נעימה כל כך.

ומצינו בגמרא קצת תיאור והמחשה לזה, שאמרו (ברכות ג, א) על כלל ישראל לאחר החורבן "איני לבנים שגלו מעל שולחן אביהם", והיינו שבזמן שבית המקדש היה קיים, הרגישו כמו בנים היושבים יחד עם האב באותו השולחן, על שולחן אביהם, והאב נותן להם בעין יפה את כל מה שצריכים, כזו ההרגשה הרגישו! שיש אב ואנחנו בנים ויש לנו מי שדואג לנו, ולא חסר לנו כלום, ואנו מאושרים. כך הייתה ההרגשה מחמת הבית המקדש, ועתה זה חסר.

ומי שיש לו אב, שהוא אוהב את האב מאד, והוא רחוק מן האב, שהוא נרחק ממנו וכבר אינו יכול לראותו, אזי יש געגועים. כשמכירים יש געגועים! אך דא עקא שאנחנו לא מכירים, וזהו חיסרון באמונה, שאין לנו ההכרה הזו ולא מרגישים שחסר, לא מרגישים שיש אב ולא מרגישים שחסר, ולכן להתאבל כראוי על ירושלים וזהו דרגה גבוהה מאד שאנו רחוקים מאד ממנה.

ואמנם היו בעלי מדרגה כאלה בדורות שלפנינו, ומסתמא גם כיום יש כאלה, והרי כתב במשנה ברורה (סוף סימן תקנ"א) בשם האר"י שבכל יום מימי בין המצרים צריך לבכות כמו חצי שעה על החורבן, והאיך אפשר לבכות, הרי מי שלא כואב לו אינו יכול לבכות, אבל יש כאלה שאכן כואב להם, ומסתמא גם בימינו יש בעלי הרגשים כאלה שיכולים לבכות על החורבן.

על ידי צרות מתעוררים יותר לחיזוק

וכאמור העיקר הוא שיהא חיזוק למעשה, להתעורר ולחזור בתשובה, ועל כך אמר רבי ישראל סלנטר כי בתשעה באב אפשר להתעורר לתשובה עוד יותר מיום כיפור. והטעם בזה, כי אמנם יום כיפור הוא יום של טהרה שיש בו סייעתא דשמיא לתשובה, אבל צריך לכך מחשבה והבנה, וצריך גם להכיר את החטאים,

החיזוק בתשעה באב יותר מיום כיפור

שמעתי בשם רבי ישראל סלנטר שאמר כי בתשעה באב אפשר לקבל חיזוק יותר מאשר מיום כיפור, שבוים כיפור מוסיפים חיזוק, והאדם מתחזק מאד ביום כיפור, ובתשעה באב אפשר יותר מזה! וצריך ביאור, שהרי יום כיפור הוא יום של כפרת עוונות, שיש בו שפע של טהרה, ובתשעה באב אין דבר כזה, והאיך יכול להיות שזה ישפיע חיזוק יותר מיום כיפור, כיצד זה ישפיע, ומה הסיבות המיוחדות שיש בתשעה באב שישפיע חיזוק יותר מיום כיפור.

ויש לבאר ובהקדם, כי הנה מהו חיזוק? חיזוק הוא תשובה, ועל מה צריכים לחזור בתשובה? - יש תשובה על מעשים, על חטאים שעושים בקום ועשה, או בשב ואל תעשה, כגון ביטול תורה שהוא בשב ואל תעשה, ויש עוד חטאים כמו מידות רעות, וכגון כעס, שעליו אמרו חז"ל (זוהר ח"א כז, ב) כל הכועס כאילו עובד עבודה זרה, והוא מידה רעה מאד, ויש חיוב לחזור בתשובה ולהיגמל ולהשתנות מזה, ומי שהוא כעסן בטבעו כמו שאמרו (אבות ה, יא) ארבע מידות בדעות וכי נוח לכעוס וקשה לרצות, צריך לשנות את טבעו.

וכך כתב הרמב"ם בהלכות תשובה (ו, ג) שאדם חייב לחזור בתשובה מכל המידות הרעות ולשנות את טבעו בהם, כגון מתאוות האכילה, אמנם צריך לאכול, אבל בלי תאוה. וכן מרדיפת הכבוד, ומגאוה, וכל מיני מידות רעות המבוארים בהלכות דעות להרמב"ם, יש מצוה (דברים כח, ט) "והלכת בדרכיו" שיהיו לאדם מידות טובות, וזה נקרא 'יעה' - המידה והדעת, שהוא יבין אחרת, כגון שלא יכעס כשפוגעים בו, ושלא יחשיב את עצמו, שלא יהיה בעל גאוה, וכהנה הרבה דברים התלויים בחובות הלבבות, שהם חטאים שבלב וצריך לחזור בתשובה מהם, לשנות את טבעו למידות טובות.

והאיך משתנים? הנה יום כיפור הוא יום שמוסיף חיזוק, להתחזק ולשוב מכל הדברים שצריכים לחזור בתשובה, ממעשים, ומשב ואל תעשה, וגם ממידות רעות, שצריך בהם שינוי הטבע, והוא יום של תשובה, שיש בו סייעתא דשמיא מיוחדת לחזור בתשובה ולשנות את הטבע, וכידוע שכן המציאות, שהאדם משתנה ביום כיפור, אבל למעשה סוף סוף לאחר יום כיפור הרבה פעמים ההשפעה יורדת, ושוב חוזרים למצב הקודם.

וכמו כן תשעה באב הוא זמן שמעורר לחזור בתשובה, כמו שביאר הרמב"ם בהלכות תעניות (ה, א) מה כוונת האבלות והצום בתשעה באב, וכן כל התעניות שתיקנו חכמים זכר לחורבן, לשם מה ומדוע תיקנו אותם, וביאר הרמב"ם כי הענין והמטרה בזה הוא כדי לעורר לחזור בתשובה.

סיבת המשך החורבן מחמת חטאינו

ומשום שעל ידי צמים, חושבים למה צמים, שזה מפני שהיה חורבן, בעשרה בטבת היה תחילת המצור, ואחר כך בשבעה עשר בתמוז הובקעה העיר, ובתשעה באב היה החורבן, ובצום גדליה אבדה שארית הפליטה, שזהו גם כן עוד חורבן, ולכן מתענים בימים אלו, כדי לזכור את הצרות שהיו בהם, ומבנים שיש סיבות לצרות, מפני החטאים!

ומאחר שהחטאים גרמו את הצרות, אם כן אם הצרות נמשכות זהו סימן שהחטאים נמשכים, ואם החטא היה מתוקן ואנו היינו יותר טובים מהדורות ההם, כבר היינו מקבלים בחזרה את בית המקדש.

ולכן אמרו חז"ל (ירושלמי יומא א, א) כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו, כי מה שהחורבן נמשך זה מפני שאנו לא חוזרים בתשובה ולא מתקנים את החטאים של החורבן, ואם היה תיקון החטאים כבר היה נפסק החורבן, ולכן זה כאילו נחרב - כאילו אנו מחריבים.

ובתפילת 'והוא רחום' אנו אומרים את הפסוק בדניאל (ט, טז) "כי בחטאינו ובעוונות אבותינו ירושלים ועמך להרפה", והיינו שסיבת הדבר שירושלים נתונה להרפה, זהו מחמת חטאינו ועוונות אבותינו. והנה 'עוונות אבותינו' מובן כי החורבן היה מחמת העוונות של אותנו הדור, אך מה שייכים לזה 'חטאינו?' והביאור כנ"ל, כי אנו במעשינו ממשכימים את החטאים וגורמים להמשך החורבן, והאם עכשיו לא היו חטאים כבר היה נפסק החורבן.

ויש דיוק בלשון הפסוק, שעל אבותינו הוזכר לשון 'עוון', ועלינו לשון 'חטא', וכידוע עוון הוא מזיד, וחטא הוא שוגג, ואמנם גם שוגג הוא חטא וצריך תשובה, ובלי תשובה יש גיהנום גם על שוגג, אך אמר 'בעוונות אבותינו, דהיינו שהחורבן היה לכתחילה רק בשביל העוונות שבמזיד, אבל בשביל חטאים בשוגג לא היה מגיע חורבן, ואבותינו היו מזידים, כי הרי היו להם נביאים שהוכיחו אותם בדברי

ובדבר שאדם לא בטוח שיש לו חטא הוא לא מרגיש, כי אינו יודע כלל שזה חטא, וממילא ההתעוררות אינה כל כך גדולה.

ובשערי תשובה לרבינו יונה (בשער השני) כתב ששה דרכים המעוררים לחזור בתשובה, והדרך הראשון הוא הצרות, אם יש לאדם צרות וייסורים ומבין שזה מן השמים, ומי שאינו בעל אמונה לא יחזור בתשובה – אבל בעל אמונה מיד חושב למה מגיע לו, ואינו מאשים שום אדם אחר, ואף שהוא סובל צרות מאחרים, שנדמה שאין זה מן השמים, שהרי זה לא מחלות, אלא צרות מאנשים שונאים, ובדרך הטבע יכעס עליהם, אבל בר דעת מבין שזה מן השמים וצריך לחזור בתשובה! לכן הצרות זה דבר שעוזר מאד לחזור בתשובה.

ואחר כך ביאר רבינו יונה עוד דברים המעוררים לתשובה, והדבר האחרון החשוב ביותר הוא להתעורר מעצמו, בלי שום סיבה המעוררת, שמעצמו הוא מתעורר ומבין מה זה חטא ומה זה מצוות, מה זה גן עדן ומה זה גיהנום, ובלא סיבה חיצונית המעוררת הוא מעצמו מתעורר ומתחיל להבין את זה וחוזר בתשובה, וזו דרגה גבוהה מאד.

אבל הדרגה הראשונה הכי קלה שמשפיעה יותר, היא הייסורים, שהצרות והייסורים מעוררים את האדם לתשובה.

ולכן בתשעה באב אפשר להתעורר יותר מיום כיפור, כי ביום כיפור האדם צריך מעצמו לעורר את עצמו עם מחשבות שמעוררות, אבל בתשעה באב יש צרות שמעוררות, ומתעוררים ממה שזוכרים בצרות ובחורבן.

ההתבוננות בנס קיומנו מביא לחיזוק האמונה

ומי שמתבונן קצת מרגיש שאנו בגלות וכל הזמן חיים בנס, ולא מרגישים את זה, אבל כך המציאות, שחיים בנס, כל קיום עם ישראל בגלות זה ממש נס ולא בדרך הטבע, כי כולם שונאים אותנו, ויש בעולם אנטישמיות איומה.

ומה שיש מאומות העולם שרוצים להיות איתנו בידידות, זה נס, שאינו מובן על פי דרך הטבע, וכי אמריקה צריכה את הידידות עם ישראל, ולשם מה הם צריכים אותנו, הרי היו יכולים להיות בשלום עם המוסלמים שהם יותר רבים מאיתנו, ולפעמים ראש הממשל שם רוצה למצוא חן בעיני היהודים, כדי שיצביעו עבורו בבחירות, ולכן עוזר לישראל, אבל זה לא מובן בדרך הטבע, וזהו מעשה ניסים והשגחת השי"ת על עם ישראל.

וכן מפורש בגמרות ומאמרי חז"ל שהגויים שונאים אותנו ורוצים ח"ו להשמיד אותנו, ויש נס שהם מתביישים ולא נעים להם לעשות כן, כמו שאמרו (פסחים פז, ב; ע"ז י, ב) קרי לכו מלכותא קטיעתא, והרי כשהיטלר ימ"ש עשה, כל הגויים שכחו מאד, ולא רצו לעזור למנוע אותו, ואף שהיה אפשר לעצור את ההשמדה, והתחננו אליהם בבקשת עזרה, ושלחו להם (הרב וייסמנדל) היכן נמצאים מחנות ההשמדה והדרכים המובילות שאפשר להפציץ את הרכבת כדי שיפסיקו, אבל הם עמדו מנגד ולא רצו לעזור.

והוא כמו שאמר עובדיה בנבואה על אדום (עובדיה א, י-יא) "מחמס אחיך יעקב תכסך בושה וגו' ביום עמדך מנגד ביום שבות זרים חילו", שאדום שמחים בצרות של ישראל, אלא שהם מתביישים לעשות בעצמם, אבל שמחו במה שהיטלר עשה, ורק לאחר שניצחו אותו הם נעשו 'צדיקים', כי כבר היה כבוד בזה שהם הטובים. זוהי המציאות של שנתה האומות לישראל.

ומי שמתבונן רואה שכל רגע שאנו חיים זה בנס, ורואים את גודל ההשגחה איך שעם ישראל מתקיים בעולם בין הגויים, כמו שהאריך רבי יעקב עמדין בהקדמה לסיפורו 'בית יעקב': "מי שיעיין בייחוד ענייננו ומעמדנו בעולם, אנחנו האומה הגולה, שה פזורה, אחר כל מה שעבר עלינו מהצרות והתמורות אלפים מהשנים ואין אומה בעולם נרדפת כמונו. מה רבים היו צרינו, מה עצמו נשאו ראש הקמים עלינו מנעורינו להשמידנו לעקרנו לשרשנו מפני השנאה שסיבתה הקנאה, רבת צרונו, גם לא יכלו לנו לאבדנו ולכלותינו".

"כל האומות הקדומות העצומות אבד זכרם, בטל סברם סר צלם, ואנו הדבקים בהשם כולנו חיים היום לא נפקד ממנו בכל תוקף אריכות גלותנו אפילו אות וניקוד אחד מתורה שבכתב, וכל דברי חכמים קיימים... לא שלט בהם יד הזמן ולא כלום. מה יענה בזה פילוסוף חריף, היד המקרה עשתה כל אלה!! חי נפשי כי בהתבונני בנפלאות אלה, גדלו אצלי יותר מכל ניסים ונפלאות שעשה השי"ת לאבותינו במצרים ובמדבר ובארץ ישראל". עכ"ד.

וכן כתב בחובות הלבבות (שער הבחינה סוף פ"ה) כי אם יבקש אדם בזמן הזה לראות ניסים הדומים לניסי יציאת מצרים: "יביט בעין האמת עֲמַדְנֵנו בין האומות מעת הגלות וסיפור ענייננו ביניהן, עם מה שאנו בלתי מסכימים עמהן בסתר ובגלוי, והן יודעות בזה. ויראה, כי ענייננו אפשר שיהיה קרוב מענייניהן במזונות ובטרפים, ואפשר שיהיה טוב מענייניהן בעתי המלחמות והתגרות, ותראה הבינוניים והכפריים שבהן טורחים יותר מן הבינוניים שבנו והדלים אשר בקרבנו", והיינו שגם בגלות רואים לפעמים שהחיים של היהודים יותר טובים משל הגויים, ועל פי דרך הטבע זה ממש לא מובן.

וכשמתבוננים בזה מקבלים חיזוק האמונה, כי מצד אחד רואים את הסכנה ומבינים את הסכנה, ומצד שני רואים שיש ניסים והשגחה מיוחדת על עם ישראל, ומבינים שעל פי דרך הטבע צריכים להמשיך את הניסים, ובשביל הניסים צריכים זכויות, ולכן חוזרים בתשובה.

לכן בתשעה באב שמתעוררים על ידי הצרות והייסורים, זו הדרך הראשונה שהיא הדרך הקלה ביותר לחזור בתשובה, ולכן אמר רבי ישראל סלנטר שמי ששם לב יכול יותר להתעורר לתשובה בתשעה באב.

ועיקר התשובה צריכה להיות ממידות רעות, שהם חטא החורבן, ועל ידי זה נוכח שייבנה בית המקדש במהרה בימינו אכ"ר.

לבכות על החורבן!

המשנה ברורה בסימן תקנ"א מביא בשם האר"י שבימי בין המצרים יש להתאבל אחר חצי היום ולבכות כמו חצי שעה על החורבן, והנה אם לא כואב לא בוכים, ואפשר רק לעשות הצגה כעין בכייה, אבל לא זו המצוה, אלא צריכים להרגיש את הכאב, להתבונן ולשים על לב, עד שממילא באים לידי בכייה.

ואם נתבונן על עצמנו, וכי זה כל כך כואב לנו עד כדי בכייה, הרי אנו רחוקים מאד מזה, והסיבה לכך היא מפני שיש לנו חולי הנפש, שהנפש לא מרגישה את הכאב, וכמו שיש חולי הגוף, שהגוף משותק ואינו מרגיש, ואף אם נותנים מכות לגוף זה לא כואב לו, כי הוא משותק ולא מרגיש, כך גם הנפש, אם יש מחלת הנפש, ויש שיתוק בכוחות הנפש, לא מרגישים את ההרגשים האלה.

אמנם בדורות הקודמים הרגישו את הצער על החורבן, וראיתי בעיני אדם גדול שבימי בין המצרים כשהיה מגיע בתפילה למילה 'ירושלים', היה אומר בקול בוכים, בהרגשת צער על החורבן.

וידוע גם עובדות מגדולי עולם, המהר"ל דיסקין היה גר בירושלים סמוך לכותל המערבי, אך לא הלך מעולם לכותל, מפני שחשש שלא יחזיק מעמד כשיגיע לשם. וכן ידוע שהחזון איש היה פעם בכותל, ואחר כך במשך שבועיים היה חולה עד שחזר לכוחותיו. עד כדי כך היה רושם הכאב והצער שזה עורר לו.

אאמ"ר זצ"ל למד בסלבודקה אצל רבי ברוך בער, וסיפר כי הוא זוכר איך שרבי ברוך בער היה בוכה בתשעה באב, והוריד דמעות מצער על החורבן, כי הוא הרגיש שזה חסר לו! בעל מדרגה של אמונה מרגיש שזה כואב לו, ובוכה ממילא, לא בצורה 'מלאכותית', אלא ממילא, בדרך הטבע מתעורר לבכייה.

וכן אני זוכר כשהגענו לארץ מחוץ לארץ, בפעם הראשונה שהגענו לכותל המערבי, אאמ"ר זצ"ל כשראה את הכותל, פרץ בבכי! כי הוא הרגיש את החיסרון, וזכור בצער על החורבן.

אלו הם בעלי מדרגה באמונה, שאכפת להם על חסרון הקדושה.

לקראת ימי בין הזמנים ניתן להשיג את ספרי שיחות רבינו שליט"א דרכי החיזוק ב' חלקים

אוצר בלום למעלה מ-1200 עמודים גדושים בעצות הדרכות והליכות חיים - להזמנות: 0527600485

חשבת דרכי

נקודות אור ע"פ משנת הגר"מ שפירא זצוק"ל

פרשת דברים עניני תפילה ל"ז תשפ"ב | גליון מס' 227

לעילוי נשמת האשה בלה בת ר' מנחם הלל לויין ע"ה

עניינה של התפילה שהשאיר לנו דוד המלך – "ואני תפילה" – זו התשוקה לעצם התפילה

הפירוש, כל דבר שבעצם מהותו נמצא כח הפעולה שלו, היינו, שכח הפעולה שלו זה חלק מעצם מהותו והוא לא יכול להצטייר בשום פנים בלי הפעולה שלו, הוא כולו פעולה וכשהוא לא פועל מהותו לא קיימת, הוא תמיד הולך הלאה, זה נקרא רוח. זה תמיד הולך הלאה, אף פעם זה לא נח, זה לא עוצר באף מקום כי ברגע שהוא עוצר זה איבוד עצמו לדעת ואז הוא כבר לא קיים. העצירה היא כנגד עצם מהותו. הדרגה הזאת הנקראת רוח, כשהוא עוצר כדי להיות, זאת דרגה שהיא תמיד הולכת הלאה.

מתוך כך אנו מבינים שהדרגה היותר נמוכה הנקראת נפש, אין סוף פירושה מנוחה, אלא הפירוש הוא רצון שיש לו סוף. ההבדל שבין נפש לרוח הוא בזה. כל רצון שמתחיל באיזה מקום, אני רוצה משהו אבל כשהגעתי אל הדבר הזה הרי שאת זה אני רוצה, זו הנפש, אולם ברצון, הרי שהרצון מצד עצמו הוא תמידי, קבוע, זה לא מפסיק.

כאשר הרצון מכוון כלפי דבר מסוים, וכשקיבלתי אותו הגעתי לתכלית, ואחר כך ארצה עוד דבר ועוד דבר, באופן כזה זה נקרא רצון קטוע, הוא רוצה את הדבר הזה, ושוב רוצה דבר אחר, וכל מילוי של הרצון הוא בבחינת מנוחה, אלה הם הרצונות בבחינת נפש. רוצים דבר מסוים והרצון מכוון אליו, להשגתו, וכשמשיגים אותו נחים, מגיעים למצב של מנוחה, ואז מתחיל רצון חדש ושוב הוא ינוח וכך הלאה וכך הלאה, מערכת כזאת של רצונות, מערכת רציפה כזאת, היא נקראת נפש, זאת הדרגה הנמוכה.

בדרגה הזאת הנקראת נפש, כאן זה המקום שבו חלים כל החטאים. זה מה שמתבאר בכל דברי הקדמונים וכך גם כתוב בחז"ל, וכמו שמפורש בפסוקים "ונפש כי תחטא" "הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה", כל המערכת של רע, כל הרע כולו, מרוכז בדרגה הזאת הנקראת נפש. ברגע שמתרוממים מעל הדרגה הזאת הנקראת נפש, והאדם מעמיד את עצמו במצב שהוא הולך תמיד, במצב של רוח, לא שייך שהוא יעצר באיזה מקום שהוא, לא שייך שהרצון שלו כולו יהיה מכוון כלפי דבר שהוא מצד עצמו קטוע. עיקר המהות של רע זה דבר שאין לו המשך. דבר שפה הוא הסוף שלו, זה נקרא רע. רע, נקרא דבר שכשאנו משיגים אותו יכול להיות שהוא טוב, יש אולי איזו שהיא הרגשה טובה בזמן שמשיגים אותו, אבל אין לזה המשך, זה לא הולך הלאה.

רצון מהדרגה הנקראת רוח זה מהלך אחר לגמרי, זה רצון שאף פעם לא יכול להיות מכוון כלפי דברים. לא שייך שבדבר מסוים יניח אותו. מי שעומד בצורת רצון שהיא יותר גבוהה, צורת רצון שהיא רוח, זו צורת רצון כזאת שלא נעצרת אלא תמיד הולכת הלאה. עצם הקיום, עצם המהות, היא תמיד ללכת הלאה. מי שעומד בדרגה כזאת מפיק את עצמו משייכות לעניין הזה הנקרא רע ומרומם את עצמו מעליו.

זה מה שכתוב בפסוק, כפי שמפרשים הקדמונים וכך כתוב בנפש החיים, "רוח איש יכלכל מחלהו", הכונה בזה, כשאדם חולה, כשאדם פגוע, כשאדם נגוע, זה מצב של מחלה. מה שמכלכל את מחלתו, מה שסועד אותו, מה שמוציא אותו מהמחלה, זו הרוח. מחלה נמצאת תמיד בדרגה שהיא נמוכה יותר מדרגת הרוח. הדרגה של רוח היא תמיד מעבר למצב של מחלה.

הנפש כרצון לכאורה זו סתירה למשמעותה כמנוחה

מצינו שהתפילה נקראת נפש כמו שכתוב אצל חנה (שמואל א' א' ט"ו) "ואשפוך את נפשי לפני ה'", נקדים ונעיין בעניינה של הנפש.

בעצם השם "נפש" יש דבר מזור, ונראה שיש כאן סתירה מיניה וביה, יש כאן משהו שסותר את עצמו. בכל מקום בתורה הנפש נקראת רצון כמו שכתוב (בראשית כ"ג ח') "אם יש את נפשכם", והכוונה אם יש ברצונכם, כפי שלומדים כל הראשונים. נפש זה רצון, ומסתמא זה גם הטעם שבגללו שהתפילה נקראת נפש. נפש, זה מלשון רוצה, משתוקק, נפש זה דבר שרוצה. אכן, פירוש המילה נפש עצמה הוא הפוך, הפירוש המילולי של נפש זה מנוחה, כמו שכתוב (שמות ל"א י"ז) "וביום השביעי שבת וינפש". [חז"ל אמנם דורשים (ביצה ט"ז ע"א) "וינפש, כיון ששבת ווי אבדה נפש" אבל בפשוטו של מקרא זו לשון מנוחה], הכונה היא שהעבודה נגמרה והגיעה לסופה, לתכלית העבודה, נפש פירושו נח.

על הרצון כתוב בראשונים שהוא נקרא כך על שם הריצה, רצון זו ריצה לקראת דבר מסוים, וזה גם מרומז בחז"ל בבראשית רבה (ה' ח') "למה נקרא שמה ארץ, שרצתה לעשות רצון קונה". רצתה, הכוונה מלשון רצה. זה בדיוק כל הרצון כולו, רצים אל דבר מסוים, וכך, ארץ נקראת על שם הרצון, והרצון כולו נקרא ריצה. רצים לקראת משהו, הולכים אל. כך אנו מוצאים גם כי נפתלי אשר בברכת יעקב נאמר עליו "נפתלי אילה שלוחה", הוא המנוחה לרוץ ביותר מכל השבטים, בברכת משה רבנו נאמר בו "נפתלי שבע רצון ומלא ברכת ה'".

עתה, כיצד נפרש את שני הדברים האלה יחד בנפש, זה נראה לכאורה כסתירה, הריצה והמנוחה. כאן בנפש באו שני הדברים ביחד, ושני הדברים ביחד מסתמא זה לא ייתכן, הם סותרים זה את זה. פירוש המילה נפש במשמעות של רצון הפוך מפירושה המילולי של המילה נפש כמנוחה. הדבר צריך עיון ועלינו להתבונן בזה.

הרוח זה רצון תמידי ואילו הנפש נחה במילוי הרצון

בחז"ל כתוב שיש חמש שמות לנשמה (ב"ר י"ד ט') "חמשה שמות נקראו לה, נפש רוח נשמה יחידה חיה", בין השמות שבהם נקראת הנשמה יש גם נפש וגם רוח, נפש זה ביטוי של דרגה מסוימת ורוח זה אופן אחר. את ההבדל שבין נפש לרוח רואים בעצם השם, במילה בעצמה.

רוח זה דבר שכל קיומו זו התנועה התמידית, זו עצם מהותו. מנוחה זה דבר שסותר את עצם הקיום של רוח. רוח נחה, זה דבר שסותר את עצמו, אין מציאות כזאת הנקראת רוח נחה, זה לא נקרא רוח. ברגע שזה נח זה מפסיק להקרא רוח.

ברמב"ם במורה נבוכים (ח"ב פ"ל) כתוב שמהאי טעמא תמיד כשכתוב רוח במעשה בראשית מצורף לזה "רוח אלקים", וז"ל "ואשר חייב שיאמר רוח אלקים, בעבור ששמה מתנועת ר"ל מרחפת, ותנועת הרוח לעולם מיוחסת לשם, ורוח נסע מאת ה', נשפת ברוחך, ויהפך ה' רוח ים, וזה הרבה". כיון שהרוח היא תמיד דבר שפועל, כיון שכח הפעולה של הרוח בעולם זה דבר שעצם מציאותו הוא עם כח הפעולה שלו, לכן תמיד מצורף לרוח השם אלקים "והרוח אלקים מרחפת על פני המים".

למדנו, הדרגה הזאת הנקראת נפש, האופן הזה של הביטוי של הפנימיות של האדם בשם הנקרא נפש, מבטא את הרצון, את ההליכה לקראת, את הריצה, אבל הריצה הזאת היא ריצה עם מטרות. הדבר אינו קיים בריצה בעצמה, אלא הריצה היא לקראת משהו. הריצה היא לקראת מנוחות. אני רוצה את הדבר הזה ואת הדבר הזה, אלה הם הרציונות. אני מבקש משהו מסוים. לעומת זאת הדרגה היותר גבוהה היא שאני לא רוצה את זה או את זה או את זה, הרצון לא נגמר בדבר מסוים. כמוכן, אני צריך את הדברים האלה כי אחרת אני יכול ללכת הלאה, אבל הרצון הוא תמיד הלאה, עצם הקיום הוא בהלאה, ללכת הלאה.

בדרגה של רוח המנוחות לא יכולות להיות קיימות, אין מנוחות. כל מה שלוקחים ואוספים בדרך מצטרף לכח הזה של רצות הלאה, ללכת הלאה.

התפילה נקראת נפש והתורה נקראת רוח

בלשון חז"ל התפילה נקראת נפש והתורה נקראת רוח. מהפסוק "ואשפוך את נפשי לפני ה'" לומדים שהתפילה נקראת נפש, הנפש עצמה יוצאת החוצה. הביטוי של הנפש, ההוצאה לפועל של הנפש, זה עצמו מעשה תפילה. זה נקרא נפש. והתורה נקראת רוח, כפי שמפורש בפסוקים, כגון "ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמת ביך לא ימוש ומפי זרעך ומפי זרע זרעך אמר ה' מועתה ועד עולם".

המציאות של תורה אף פעם לא חלה על דברים מסוימים, היא אף פעם לא נגמרת. יתכן שזה נכלל בדברי הגמרא בשבת (י"א ע"א) "רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך בצלותיה אמר מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", אתם עוזבים דבר שהוא חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, מאריכים בתפילה וממילא על ידי כך מתבטלים מתורה.

לפי פשוטם של דברים הדבר תמוה מאד, במה תפילה נקראת חיי שעה. רש"י עוד מוסיף להסביר "חיי עולם, תורה. תפלה צורך חיי שעה היא, לרפואה לשלום ולמנוחות". התפילה היא תפילה על חיי שעה, כגון רפואה וברכת השנים וכו', אולם מה עם יתר התפילות, מה עם תפילה על דעת, על תשובה, על סליחה, על בנין ירושלים, על החזרת שכנתו לציון, האם כל התפילות האלה גם הם חיי שעה. ובעצם הדבר, אם חיי שעה זה רק משום שמתפללים על דברים שהם חיי שעה, אם כן אין הפירוש שעצם התפילה היא חיי שעה, אלא זה רק במקרה, כשמתפללים על דברים שהם חיי שעה ואז כל התועלת שיש בתפילה הזאת וכל מה שמשגיגים על ידה זה יכול להיות חיי שעה. ודאי אין זה הפירוש, לא זה מה שכתוב בגמרא.

"מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה", חיי שעה כמוכן הזה שאנו מדברים עליו, זה דבר שמתחיל באיזה מקום ונגמר באיזה מקום, זה פירוש המילה של מה שנקרא חיי שעה. זאת מן חיות כזאת שיש לה גמר, זה מה שנקרא חיי שעה. כל חיות שהיא דרגה של נפש, הדרגה הזאת של נפש נקראת חיות שנגמרת באיזה מקום שהוא. זה מתחיל באיזה מקום ונגמר באיזה מקום. עד כאן זה מגיע. החיות מכוונת כלפי דבר מסוים וכשהדבר הזה מתמלא הגענו והשגנו את הדבר. כשהחיות מכוונת בצורה כזאת זה נקרא חיי שעה.

תורה, היא לעולם דבר שלא שייך כאן, בתורה זה תמיד מציאות של עליה. התורה היא תמיד מציאות של הליכה הלאה. אין השגה של תורה שהיא סוף, שהיא דרגה של נפש, שהגענו והשגנו משהו. בתורה זה תמיד הלאה, וכל הלאה מכוון לעוד יותר הלאה. והלאה והלאה והלאה.

אלו הם דברי הגמרא בסוף ברכות (ס"ד ע"א) "אמר רבי חייה בר אשי אמר רב, תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא שנאמר ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלקים בציון", וברש"י "אין להם מנוחה, מישיבה לישיבה וממדרש למדרש", אין מנוחה לא פה ולא שם, לא שייך מנוחה. כל תפיסה, כל מדרש, כל ישיבה, כל השגה והבנה של דבר אחד, אף פעם אין מנוחה, אף פעם לא נעצרים, אין כאן שום מעצור. לא שייך כאן מעצור, אלא שהדבר הזה מכוון שוב הלאה ושוב הלאה. כל דבר ודבר משמש ככלי, כאופן ואפשרות להשיג הלאה. לעוד הלאה ועוד הלאה. לכן תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, זה סוד "וחיי עולם נטע בתוכנו", אין מנוחה, לא שייך שתהיה מנוחה. זה נקרא חיי עולם, הכוונה היא שהחיות היא בעצם לעולם.

כל חיות שמכוונת כלפי סוף, כלפי גמר, היינו, אני רוצה את הדבר הזה, כשאקבל אותו אשיג אותו ואז נחשוב הלאה אבל כעת כולי מכוון כלפי הדבר הזה, הפירוש הוא שאני כולי מכוון כלפי דבר שהוא סוף, זה נקרא לקחת את החיים ולהמית אותם, זה להיות מכוון כלפי דבר שהוא סוף, שהוא גמר. מה יהיה הלאה, הלאה צריך למצוא חיים חדשים, אבל החיים כמו שחיים אותם

עכשיו מכוונים כלפי הדבר הזה וזה סוף, זה נגמר, והלאה, יהיה עוד סוף אחד, וכך עוד סוף אחד, עד שיגיע הסוף הסופי. האופן הזה הוא הפוך מחיי עולם.

חיי עולם, הכוונה היא שהחיות מכוונת להיות חיות, כל תפיסה מכוונת למהלך הלאה. הלאה ועוד הלאה ועוד הלאה, וחיות כזאת אין לה סוף, אין לה גמר. משום שהדבר הוא תמיד הולך הלאה. מצד החיות בעצמה אין כאן סוף.

כלפי הדרגה הזו של תורה התפילה נקראת חיי שעה, משום שהתפילה כולה מכוונת כלפי להשיג דבר מסוים, אכן, כך הוא כבוד תפילה, אולם באמת בעומק הדברים ישנם מעמקים.

דוד המלך השאיר לנו את תיקון חצות ואת התהילים

הארכנו בעניין התפילות שתקנו האבות, אכן, מכל אבות העולם, יש עוד אב אחד לסוגיה של תפילה, ויש גם תפילה מיוחדת שהוא תקן, האב הזה של תפילה זה דוד המלך שאמר על עצמו "ואני תפילה", כמו שכתוב בפסוק בספר תהילים. דוד המלך קרא על עצמו, שהוא בעצמו דרגה של תפילה. דבר כזה לא שמענו מעולם, על אף אחד. ניתן לומר אני מתפלל או תקנתי תפילה, אבל לא מצאנו שמישהו יגיד על עצמו שהוא התפילה בעצמה. דוד המלך בכלל ישראל הוא התפילה.

[בסדר היום, בתפילות שמכוונות כנגד היום, אברהם תיקן תפילת שחרית יצחק תיקן תפילת מנחה ויעקב תיקן תפילת ערבית, כמו שכתוב בגמרא. בנוסף לתפילות אלה יש תפילה מיוחדת הנקראת תיקון חצות. ישנו דבר כזה. לא כל כך נוהגים להתפלל אותה, לא רגילים בזה, משום שכדי להתפלל את התפילה הזאת צריך דרגה מסוימת, כך כתוב בשולחן ערוך (או"ח א' ג') "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית המקדש", להתאונן על חורבן בית המקדש, ישנה תפילה כזאת, לאלה מכלל ישראל שנמצאים במצב שהשולחן ערוך כן מדבר עליהם, ישנה תפילה כזאת הנקראת תיקון חצות.

מי שתיקן את התפילה הזאת, מי שהוא האבא של התפילה הזאת והיא שייכת לו, זה דוד המלך. "כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות לילה בא רוח צפונית ונושבת בו ומונגן מאליו", כפי שדורשת הגמרא בברכות (ג' ע"ב) על הפסוק "חצות לילה אקום להודות לך על משפטי צדקך". דוד המלך היה קם בחצות לילה, והתפילה הזו זאת תפילה מיוחדת של דוד שלא רק התפלל אותה אלא גם יסד אותה. בזה מתקיימת הדרגה של תפילה שיש לדוד המלך בכלל ישראל, כפי שדוד המלך אמר על עצמו ואני תפילה, זו התפילה שראוי לכל בר לבב להתפלל אותה, אכן כאן אנו באים לעסוק בעניין התהילים].

ישנה תפילה מיוחדת שדוד המלך השאיר לנו, ובה הוא השאיר בתוך כלל ישראל את התפילה שלו, את הדרגה המיוחדת של תפילה שיש לנו חוץ ממה שהשאירו לנו האבות. חוץ משחרית מנחה וערבית ישנה עוד תפילה מיוחדת, זו התפילה של דוד המלך, וזה מה שאנחנו מוצאים, שכלל ישראל תמיד, לעולם, בכל מקום שהוא נמצא, מתפלל שלוש תפילות, ובכל עת צרה כלל ישראל אומר תהילים. להגיד תהילים, פירוש הדבר, כאן מוציאים לפועל את כח התפילה של דוד. זה חוץ משלשת התפילות, התפילות שאבות תקנום.

לכאורה, יש לנו תפילות, ואפשר להתפלל בתוך המסגרת של התפילות, לשם מה צריך להוסיף ולהגיד תהילים, לשם מה זה נחוץ. ודאי, יש בה תועלת, הקב"ה שומע תפילה, אבל למה בחרו דווקא להגיד תהילים ולא בחרו לצרף זאת לתפילות הקיימות. הרי כל יחיד ויחיד רשאי להוסיף כל דבר ודבר בכל הברכות האמצעיות, ודאי שציבור רשאי לעשות כך, על כל צרה וצרה שלא תבוא על הציבור מותר ומצוה להתפלל עליה, על עצירת גשמים מצוה להתפלל בכרך עלינו ובשומע תפילה, וכן על מגיפה חלילה, בין אצל יחיד בין אצל ציבור, זו מצוה גדולה להתפלל על צרתו בתוך המסגרת של תפילה, אבל כלל ישראל מוסיף ואומר תהילים, מה מונח בזה.

המכוון בזה, דוד המלך שהוא "ואני תפילה" השאיר אצלנו את התפילה שלו, [עתה, יש את התפילה המיוחדת שהקב"ה ישיב את שבות עמו ויבנה את בית מקדשו החרב, וראוי לכל בר לבב לעשות את הדבר הזה, לפחות לחשוב על זה קצת ולנסות להתפלל לפחות פעם אחת בשנה את התפילה הזו, ועל כל פנים ישנה תפילה כזאת, אבל בשבילנו, מה שנשאר לנו מדוד המלך, נשאר ספר תהילים], ספר תהילים שהוא תפילות בפני עצמן, זה עניין בפני עצמו, וזה נידון כתפילה. תהילים זה תפילה בפני עצמה, זה חוץ מהמערכת של תפילות אבות תקנו. זאת היא הדרגה של דוד המלך. מה שיש בידינו, זה מה שדוד המלך השאיר לנו, הוא השאיר לנו את התפילה שלו.

מפורש בכמה וכמה מקומות, אלו כתובים מפורשים, שמהבחינה של אבות העולם שידו ובנו את כל המערכת הנקראת כלל ישראל, הדרגה של דוד המלך בכלל ישראל זו הדרגה של נפש. כך כתוב שאמרה אביגיל לדוד "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע" (שמואל א' כ"ה כ"ט). כאן כתוב שדוד המלך עשה את הדבר הזה, את ההיפוך של הדרגה הזאת. בנקודה הזאת, הוא לקח את אותה נפש שהיא השורש של רע, מקום החלות של רע, "נפש כי תחטא", ואת הנפש הזאת בעצמה הפך לצרורה בצרור החיים.

כי הנה, החיים שהם קבועים, היינו, החיים שהם להוציא מנהמות, זאת הדרגה של רוח, זה מה שנקרא חיי עולם, אולם חיים בדרגה של נפש, לכאורה זה נקרא חיי שעה, זאת צורת חיים שמכוונת כלפי גמר, עד כאן, זו חיות שהולכת כלפי סוף, זה בדיוק מה שנקרא חיי שעה.

כאן, זה מה שדוד המלך עשה, הוא לקח את הנפש, את הדרגה הזאת הנקראת נפש, וצרר אותה בצרור החיים את ה' אלקיך. זאת הנבואה שנאמרה על דוד, זה מה שכתוב בספר שמואל על דוד, וזאת הדרגה שלו, כך כתוב בחז"ל, שהדרגה של דוד כתובה בפסוק הזה: "והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים את ה' אלקיך". לקחת את העניין הזה הנקרא נפש ולהפוך אותו לרוח.

כיצד עושים זאת, כאן זה הסוד של תפילה, זה הסוד הגדול. זה מה שדוד המלך חידש בעניין של תפילה זה שהתפילה תהפוך להיות תורה. כתוב בילקוט שמעוני (תהלים א' תרי"ג) שדוד המלך התפלל על הקורא בתהלים "אלא יהיו קורין בהם והוגין בהן ונוטלין שכר עליהן כנגעים ואהלות שנאמר יהיו לרצון אמרי פי". בלי להיכנס לשאלות, אבל כך כתוב בפשטות, הוא עמד והתפלל "יהיו לרצון אמרי פי", הוא התפלל לפני הקב"ה שיהי רצון שהקורא בתהלים יהיה כעוסק בנגעים ואהלות.

פירוש הדבר, דוד המלך לקח את הדרגה של נפש ושם אותה בצרור החיים, הוא הפך את מה שנקרא נפש למה שנקרא רוח, הוא עשה מזה רוח, כלומר, הוא הפך את התפילה לתורה. אי אפשר להגיד על הקורא בתהלים מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה, משום שזה מה שדוד המלך הרי ביקש, שיהיה הקורא בתהלים כעוסק בנגעים ואהלות. אין לך עוסק בחיי עולם יותר מזה.

צריך להבין, הדבר הזה הנקרא נפש הוא דבר שסכנה בצידו, הנפש שוכנת בכבוד, "כי הדם הוא הנפש", ואיתא בפרק חזקת הבתים (נ"ח ע"ב) "בראש כל מורעין אנא דם בראש כל אסון אנא חמר", הדם זה ראשית המחלות, הוא אבי כל חטא, והיין הוא הראשית לכל הרפואות. הדבר שהוא ראשית למחלות זה הדם, כאן זה המקור לכל מחלה ומחלה שישנה בעולם, כל מדוה וכל מחלה, כל צרה וכל רע, כל מה שיש בעולם מהצד השני, מהצד הלא טוב חלילה, בריש כל מורעין אנא דם, דם נמצא תמיד בראשיתו של הדבר, והנפש, שמה היא נמצאת. לקחת את הנפש הזאת ולהפוך אותה לתפילה, את הנפש הזאת להפוך אותה לרוח, זה מה שדוד המלך עשה. כאן ישנה תפילה בנפש בעצמה. בתפילה בנפש בעצמה יש כאן היפוך, יש כאן העלאת הדרגה של הנפש.

מי שאמר את הפסוק "ואשפוך את נפשי לפני ה'" שממנו לומדים שהנפש נקראת תפילה זאת היתה חנה, אם שמואל. לאן רצתה התפילה של חנה להגיע, מה היה מונח בכלל "אל הנער הזה התפללתי", המכוון בזה, משום שדוד המלך, מציאותו בכלל ישראל חלה רק על ידי שמואל, שמואל משח את דוד למלך. סוף התפילה של חנה היא "ויתן עוז למלכו וירם קרן משיחו", זה מה שהיא התפללה, לזה היא התכוונה. נמצא שאצל חנה אם שמואל, שהיא זאת שבתפילה הביאה את שמואל, את האפשרות וההיכתי תימצי שיהיה דוד המלך בכלל ישראל, שיהיה משיח בן דוד ושיהיה התיקון השלם כמו שהוא צריך להיות, היא זאת שחידשה את הדבר הזה הנקרא "ואשפוך את נפשי לפני ה'", את הנפש שנקראת תפילה.

כדי להבין את התפילה בבחינת נפש, עלינו להבין שכשדוד המלך אומר על עצמו ואני תפילה, הכוונה היא שהתפילה מכוונת אל התפילה, היא לא מכוונת להשיג, היא לא מכוונת להשיג את הדבר המסוים הזה. לא זה מה שאני רוצה להשיג, אין זה שכאילו התכוונתי לקבל את הדבר הזה ואותו השגתי, כי אם כן היכן המצב של ואני תפילה. אכן, ואני תפילה הופך את התפילה לדרגה של רוח, זו מציאות של תפילה. כשאני מקבל משהו זה רק בשביל להתפלל הלאה, להתפלל עוד. כשקבלתי משהו זה רק בשביל לבקש יותר.

על דוד המלך כתוב בפסוק שהוא איש מלחמה, וכך כתוב בדברי הימים (א' כ"ב ח') "דם לרב שפכת ומלחמות גדולות עשית". תמיד הוא היה הולך וכובש הלאה והלאה את מה שהקב"ה הבטיח לו. והקב"ה הבטיח לו שיצא ממנו בן ו"הוא יהיה איש מנוחה", כנגד מה שדוד המלך היה כולו מכוון להלאה יגיע מי שצריך להיות איש מנוחה, והמנוחה הזאת זאת מנוחה שלמה, "מנוחה שלמה שאתה רוצה בה", זו דרגה של שלימות. זו דרגה של מה שנקרא שבת, כמו שמרומז במילים האלה "מנוחה שלמה שאתה רוצה בה", שמה יש אפשרות שתהיה מנוחה. מה שהובטח לדוד המלך, זה שיהיה לו בן שהוא יהיה איש מנוחה, היינו, ששם הכל יגמר. הכיבוש, ההליכה אל, של דוד המלך, תגמר אצל שלמה, ושמה זה יהיה מצב שלם.

כך צריך היה להיות אלמלא שגרה החטא, שלמה המלך היה צריך להיות זה שיתקן את העולם תיקון שלם. ובאמת בימי שלמה זה היה הזמן היחיד בכל משך הזמן שכלל ישראל נמצא בעולם, שכלל ישראל היה במצב הדומה למצב של הגאולה העתידה, הכל היה בשלימות ובשפע בלי גבול, לא היה חסר דבר, לא בעניני רוח ולא בעניני גשם. אבל גרם החטא וזה לא החזיק מעמד, זה לא האריך ימים, ועוד בימי שלמה עצמו כבר ראו זאת, כמו ששלמה המלך אמר על עצמו (קהלת ב' י"ח) "שאניחנו למי שיהיה אחרי, ומי יודע החכם יהיה או סכל", זה היה ספק אם הוא יהיה חכם או סכל, אבל בימי שלמה המלך, שם זה כאילו נגמר, שם כל השאיפות כולן התמקדו, שם זה היה התיקון השלם, כאילו הכל הגיע לשלמות, למצב שלם, מצב של מנוחה, מצב של מעין שבת בעולם.

יש פרק בספר תהילים, פרק ע"ב, שבו דוד המלך מתפלל על שלמה, וכך כתוב שם "לשלמה, אלקים משפטין למלך תן וצדקתך לבן מלך" דוד מתפלל איך יהיה העולם בזמן שלמה, והוא ממשין ואומר "יפרח בימי צדיק ורוח שלום עד בלי ירח", זו פרשה בפני עצמה, "וירד מים עד ים ומנהר עד אפסי ארץ" הוא ישלוט בכל העולם, "לפניו יכרעו ציים ואויביו עפר ילחכו" זה המצב שצריך להיות בימי שלמה כפי שדוד המלך התפלל עליו. סוף הפרק הזה הוא "כלו תפילות דוד בן ישי", כאן זה המקום שלשם כל התפילות נגמרות. לכאן זה מגיע, כאן זה נגמר.

התפילות של דוד בן ישי, מצינו שלו הן נמשכות תמיד, אולם המקום שבו התפילות של דוד בן ישי נגמרות, זה אצל שלמה. דוד שהוא בעצמו איש מלחמות, איש שהולך הלאה, הוא האיש של ההפך הגמור מהמנוחה, איפה התפילות שלו נגמרות, התפילות שלו נגמרות בפרק לשלמה. ב"לשלמה", כאן "כלו תפילות דוד בן ישי", כאן זה נגמר, עד כאן מגיעות התפילות של דוד המלך. כאן זה המקום שלשם מתמקד הכל, לשם הכל צריך להגיע.

תפילת דוד המלך זו תפילה שמכוונת לעוד תפילה

כיצד עלינו להבין את הפירוש של התפילה הזאת, מה משמעות אותה תפילה של דוד המלך, שהיא בדרגה של נפש, והיא לא חיי שעה, היא כעוסק בנגעים ואהלות. התפילה הזאת זו תפילה שלא נגמרת, זה נקרא ואני תפילה. כשהוא אומר על עצמו "ואני תפילה", ממילא לא שייך שהתפילה תיגמר, משום שאם התפילה נגמרת אז הוא נגמר. התפילה לא יכולה להגמר, התפילה תמיד נמשכת הלאה, ולאן התפילה מכוונת, התפילה מכוונת תמיד לעוד תפילה, להלאה תפילה, תפילה יותר גבוהה, תפילה יותר עמוקה, הלאה להתפלל.

כשמתפללים בשביל להשיג את הדבר המסוים שאותו רוצים זאת תפילה בדרגה של נפש. אכן כשמתפללים בשביל להתפלל לא מתפללים כדי לקבל את הדבר אלא מתפללים משום שצריכים את התפילה. בתפילה כזאת, החיסרון הוא אפשרות להתפלל. לא שהתפילה היא כלי למלא את החיסרון, אלא החיסרון הוא כלי שעל ידו אוכל להתפלל. התפילה חשובה יותר מהדבר שמשגיגים על ידה.

צריך לדעת, כשאני מתפלל על דבר מסוים והשגתי אותו, באמת, השגתי הרבה יותר על ידי התפילה עליו מאשר השגתי בעצם השגת הדבר. עתה, אם כל התפילה מכוונת רק כדי להשיג את הדבר, וזה נגמר כשהשגתי את הדבר, התפילה הזאת היא חיי שעה, בזה סיימנו, זאת לא התפילה האמיתית. אכן, יש אפשרות להתפלל תפילה יותר עמוקה, יש אפשרות להתפלל תפילה כזאת שהתפילה תהיה תכלית לעצמה. אני מתפלל משום שאני צריך להתפלל. לעמוד לפני הקב"ה בתפילה זאת תכלית, וכשאני משיג את מה שהקב"ה נותן לי, זאת אפשרות לעבוד יותר טוב, לעמוד הלאה מזה.

דוד המלך אומר בתהלים, בפרק קל"ט, "ביום קראתי ותענני בתפילתי בנפשי עוד", בזמן שהקב"ה שומע את מה שאני מבקש ממנו "ביום קראתי ותענני" אז "תרחיבני בנפשי עוד", ומה הוא העוז, להתפלל עוד, הלאה מזה. כשהקב"ה

עונה לי, מה יש לי מזה, יש לי מזה עוד. העוז, זה לעמוד לפני הקב"ה יותר בתוקף, לבקש עוד.

מאריך ומעיין בה לעומת מאריך ולא מעיין בה

כפי הנראה, שני ענייני התפילה מפורשים בגמרא, וזה נוגע לדינא. כתוב בגמרא בברכות בפרק אין עומדין (ל"ב ע"ב) "אמר רבי חנין אמר רבי חנינא כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם, מנא לן ממשא רבינו שנאמר ואתפלל אל ה' וכתוב בתריה וישמע ה' אלי גם בפעם ההיא", שואלת הגמרא "איני", הרי למדנו לא כך, "והא אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר תוחלת ממשכה מחלה לב", היא גורמת מחלה ללב "מאי תקנתיה יעסוק בתורה שנאמר [זה סוף הפסוק] ועץ חיים תאנה באה, ואין עץ חיים אלא תורה שנאמר עץ חיים היא למחזיקים בה".

הגמרא מקשה קושיא, כתוב אחד אומר שכל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם, יש כאן שבח ומעלה להיות מאריך בתפלתו, יש בדבר הזה דבר טוב, אין תפלתו חוזרת ריקם וכביכול מובטח לו שהקב"ה שומע תפלתו, ומאידך כתוב ההיפך, כתוב שלא לעשות כך כי כל המאריך בתפלתו סופו בא לידי כאב לב, ותקנתו שיעסוק בתורה.

מתרצת הגמרא "לא קשיא, הא דמאריך ומעיין בה והא דמאריך ולא מעיין בה", ישנן שתי דרגות, המאריך ומעיין בה זו דרגה אחת ומאריך ולא מעיין בה זו דרגה שניה. להאריך ולעיין בתפילה זה דבר לא טוב, על זה נאמר תוחלת ממושכה מחלה לב, ועל המאריך ולא מעיין בה נאמר שזו מעלה, כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם, ומנא לן, ממשא.

מה הכונה מעיין בה, על כך מפרש רש"י "ומעיין בה, מצפה שתעשה בקשתו על ידי הארכתו, סוף שאינה נעשית ונמצאת תוחלת ממושכת חנם, והיא כאב לב כשאדם מצפה ואין תאותו באה". מעיין בה, זה נקרא שהוא מצפה שתתמלא בקשתו, ומאריך ולא מעיין בה זה נקרא שהוא מאריך בתפילה ולא מצפה שתתמלא בקשתו. מה היא הכנת הדברים, מה הגמרא באה ללמד אותנו.

כאן כתובות בגמרא שתי הדרגות האלה של תפילה. יש תפילה שנקראת מאריך ומעיין בה, זאת היא התפילה בדרגה הזאת, שהוא רוצה את הדבר המסוים הזה וכל התפילה כולה מכוונת אל הדבר, התוחלת שלו מכוונת למילוי הבקשה, לדבר המסוים הזה שאותו הוא מבקש. כאן "תוחלת ממושכה מחלה לב", מה יהא אם לא תיעשה בקשתו, הוא מצפה שתיעשה בקשתו מכיוון שהוא האריך וזה לא מובטח. זאת היא תוחלת ממושכה מחלה לב, זה לא טוב. אסור להאריך בתפילה כזאת. כמוכין, צריך לבקש, אבל להאריך בתפילה כזאת ולצפות שתתמלא בקשתו מכיוון שהוא מאריך, זאת סיבה למחלת לב. זה נקרא מאריך ומעיין בה סופו בא לידי כאב לב, חז"ל אומרים לא לעשות זאת.

הדרגה השנייה היא "הא דמאריך ולא מעיין בה", על כרחנו הכוונה שהוא לא מצפה שתיעשה בקשתו, היינו, התפילה שלו לא מכוונת למילוי הבקשה שצריכה להיות מחמת התפילה הזאת. לא למילוי של הבקשה הזאת הוא נצרך, אלא התפילה מכוונת בשביל להתפלל, בשביל התפילה בעצמה. התפילה מכוונת אל עצמה, אל התפילה בעצמה.

כשאדם מאריך בתפילה כזאת בלי לעיין בה, מאריכין לו ימיו ושנותיו, כפי שאנו מוצאים שדברי הגמרא עשירים במקום אחר, וכך מובאת סוגיא זו בסוף המסכת (שם נ"ד ע"א) "ואמר רב יהודה שלשה דברים המאריך בהן מאריכין ימיו ושנותיו של אדם, המאריך בתפלתו כו", והגמרא שואלת "והמאריך בתפלתו מעליותא היא, והאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן כל המאריך בתפלתו ומעיין בה סוף בא לידי כאב לב שנאמר תוחלת ממשכה מחלה לב", ועוד שואלת הגמרא "ואמר רבי יצחק, שלשה דברים מזכירים עונותיו של אדם ואלו הן קיר נטוי ועיון תפלה ומוסר דין על חבריו לשמים" ומתרצת הגמרא "הא לא קשיא, הא דמעין בה הא דלא מעיין בה, והיכי עביד, דמפיש ברחמי". מפיש ברחמי, הכוונה היא, שהוא מוסיף ברחמים, בתפילה בעצמה.

מעיין בה, הכוונה היא לא מפיש ברחמי אלא מפיש בלהיות מכוון, הוא מרבה להיות מכוון, מרבה לרצות את הדבר המסוים הזה. הוא מבקש את התכלית מהתפילה, הוא רוצה משהו על ידי התפילה. אולם מפיש ברחמי, הכוונה היא שהוא יותר ויותר מתפלל, יותר ויותר מעורר את עצם הרחמים. זאת היא מעלה. הוא מאריך את התפילה עצמה, את הרחמי.

אלו הן שתי התפילות. האחת היא פחות טובה, באחת אסור להאריך. ודאי, זאת מצוה להתפלל, אדם צריך להתפלל, אבל להאריך בתפילה, היינו, להשתקע בעניין הזה ולבקש ולצפות שתתמלא בקשתו, כתוב בחז"ל לא לעשות את הדבר הזה, אלא רק באופן אחד, רק אם התפילה היא תפילה כזאת שהיא מפיש ברחמי, היינו, להאריך בתפילה בתור תפילה. בשביל להתפלל, לא בשביל להשיג.

על המאריך בתפילה ומעיין בה, שמיתתו באה על ידי מחלת לב, "תוחלת ממושכה מחלה לב", אומרת הגמרא, מאי תקנתיה, יעסוק בתורה, היינו, שיעזוב את הדרגה הזאת ויעבור לדרגה של "ועץ חיים תאנה באה" שיחבר את עצמו לעץ חיים. זו העצה בשביל מי שמאריך בתפלתו ומעיין בה, לעסוק בתורה. אולם כשהארכה בתפילה היא בשביל להתפלל יותר ויותר, להאריך ברחמים, מי שמאריך בתפלתו בכחינה הזאת שהיא מפיש ברחמי, היינו, באופן הזה שהארכה בתפילה היא טובה, הרי ששם התאנה באה על ידי העץ חיים של התפילה בעצמה, שם לא צריך את העוסק בתורה.

שם, בדרגה ההיא של מעיין בה, זה נקרא חיי שעה, ולהאריך בתפילה של חיי שעה זה לא טוב, זה מחלה לב, וכנראה זה אפילו אסור, אסור לעשות דבר כזה, כנגד זה יש "מאי תקנתיה ועץ חיים תאנה באה", הוא צריך לעסוק בתורה. אולם לעומת זאת כתוב "כל המאריך בתפלתו אין תפלתו חוזרת ריקם", ו"מאריכין לו ימיו ושנותיו", מקבלים שפע כנגד הארכה בתפילה, בדרגה הזו זה להיפך, ככל שהוא מאריך יותר בתפילה זה יותר מעליותא, הוא יותר מקשר את עצמו לחיים, הוא יותר מקשר את עצמו לחיים בלי חיסרון, לכן, גם בקשתו מתמלאת וגם מאריכים את ימיו ושנותיו.

תפילת דוד המלך – התשוקה להתפלל

האבות ושיארו לכלל ישראל את התפילות, כל תפילה ותפילה מכוונת כלפי משהו מסוים. כך הוא בתפילתו של אברהם, היא מכוונת כלפי עניין מסוים בזמן מסוים, וכן אצל יצחק ויעקב, וכפי שכבר הארכנו בזה. ישנה תפילה אחת שהיא מחוץ לכל סדרי הזמנים, זאת היא התפילה שדוד המלך השאיר. התפילה שדוד המלך השאיר לנו, זאת אותה תפילה בבוקר בצהריים ובערב, זו תפילה שלא מסודרת כלל לפי סדר הזמנים. התפילה של תיקון חצות, זאת תפילה אחת, שאכן יש לה איזו שייכות לזמן, וזו פרשה בפני עצמה, אבל התפילה שבה עסקנו, זה מה שדוד המלך השאיר לכלל ישראל, את ספר תהילים שהוא כולו תפילה. התפילה הזאת לא מסודרת בכלל במערכת, היא לא מסודרת בסדר הזמנים, היא בכלל לא שייכת למערכת הזאת.

הדרגה הזאת, הדרגה של דוד המלך, זאת הדרגה של ה"צמאה לך נפשי". למה הצימאון, לא לקבל, אלא "לך". אני לא רוצה לקבל דבר מסוים אלא צמאה לך נפשי. כך התעמדה עצם נפשו של דוד המלך. הוא צמא להתפלל, הוא צמא לך, לעמוד לפני ה'. הצימאון הזה של דוד המלך, נשאר בכלל ישראל. זו פרשה בפני עצמה, זה מחוץ לסדרי התפילות. אפשר להכניס זאת כמוכין בכל התפילות כולן, אבל זה דבר שהוא קיים, הוא קבוע וקיים, זו דרגה מיוחדת.

מי שיכול להתפלל, או מי שיכול להשתייך באיזה אופן שהוא, להתפלל כך פעם אחת, זאת היא תשוקה שהיא גדולה מכל התשוקות כולן. כל מה שבן אדם יכול לרצות זה כאין וכאפס לעומת התשוקה הזאת להתפלל, לעמוד לפני ה' ולבקש ממנו, להתפלל באמת. התשוקה היא להתפלל, לא לקבל את מה שמשיגים על ידי תפילה.

"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי", נפשי, בשרי, אלה הם הדרגות הכי נמוכות בקומת האדם, ואת כל הדברים האלה דוד המלך הפך לתפילה. דוד המלך שהיה אדמוני, איש של דם, "הדם הוא הנפש", לקח את הדם שלו ועשה ממנו תפילה. "צמאה לך נפשי כמה לך בשרי", זה מה שדוד המלך אמר, זה מה שהוא חידש.

כך אדם מפקיע את עצמו, כך הוא שם עצמו מעבר, אפילו בתוך המערכת של נפש. אדם רוצה להתרומם מהמערכת של נפש למערכת של רוח, אכן, זה קשה, צריך לצאת, והדבר הזה ייתכן רק על ידי תורה, "מאי תקנתיה יעסוק בתורה", צריך עיסוק בתורה בדרגה כזאת שזה לגמרי לא בשבילנו, זה מעבר להשגה שלנו. המקום שבו אנחנו כן יכולים לעמוד באיזה אופן שהוא, הוא, לקחת את כל מה שנקרא נפש, את כל הדם החם, את כל ה"בראש מרעין אנא דם", לקחת את הדם הזה בעצמו ולהכניס אותו לתפילה, להתפלל עם הדם הזה.

נתבאר כבר שהתחלה של תפילות בכלל ישראל היא מהאבות, וכלשון הרמב"ם על האבות "והוא התפלל שחירת" כו', וכפי שבארנו שהדבר הזה שייך לעצם האבהות שלהם, אברהם אבינו הוא תפילת שחירת יצחק הוא תפילת מנחה ויעקב הוא תפילת ערבית. עתה, יש "ואני תפילה" שזו עוד תפילה, עוד תפילה שכלל ישראל מתפלל אותה תמיד, בכל עת ובכל שעה, תמיד. ישנה עוד תפילה אחת, וזאת תפילה שמכוונת אל התפילה בעצמה.

"צמאה לך נפשי כמה לך בשרי בארץ ציה ועיף בלי מים", ארץ ציה תמיד נשאר ארץ ציה, זאת ארץ בלי מים, לכן היא תמיד משתוקקת, היא תמיד רוצה. אין מצב מילוי של הרצון, תמיד היא רוצה. ארץ ציה זו הכוונה ששם לא יורד גשם, לשם לא מגיע אף פעם מים. מה שקיים בה, קיימת התשוקה. התשוקה בעצמה, החשק בעצמו, הרצון בעצמו, הנפש בעצמה.

הנפש מוצאת מנוח בתפילה בעצמה, זה המנוח שלה. באופן כזה האדם מפקיע את עצמו מ"נפש כי תחטא" ושם את עצמו ל"ואשפוך את נפשי לפני ה'".

תשעה באב

'מצמיח קרן ישועה' - הנהגת הייחוד והנהגת המשפט

א

בשני הנקודות הנ"ל, ראשית זה עניין ההעדר שכשזרע נכנס לאדמה הוא קודם נאבד לגמרי ומאבד את כל הצורה שלו ורק אחרי שהוא מגיע להעדר מוחלט הוא גודל, ושנית שגם בשעה שהוא כבר כן גדל, הוא עדיין אינו גדל בבת אחת אלא לאט לאט שלב אחר שלב.

ב

ונראה לפרש את הדברים שהנה הרמח"ל בדע"ת מעמיד שישנם שתי הנהגות שבהם הקב"ה מנהיג את העולם, הנהגה הידועה והרגילה בעולם היא הנהגת המשפט, שזו הנהגה שאנחנו מכירים ורגילים אליה, לפי הנהגה זו יש משפט והאדם נידון לפי מעשיו, וכך כל העולם כולו ג"כ נידון במשפט "מלך במשפט יעמיד ארץ" אם מקימים את התורה יש ברכה, ואם לא מקימים את התורה יש הסתר פנים, זו הנהגה שאנו רגילים אליה, לכל מעשה שנעשה בעולם יש משפט כמה ברכה כמה הסתר פנים, זו הנהגת המשפט.

אבל בנוסף לזה מבאר הרמח"ל שישנה עוד הנהגה שהקב"ה מנהיג בה את העולם, שהיא נקראת הנהגת הייחוד, דהיינו שהקב"ה ברא את העולם בשביל תכלית מסוימת שבסוף יתגלה יחוד ה' כמש"כ בנביא בזכריה (יד) "ביום הוא יהיה ה' אחד ושמו אחד".

הפירוש של המילים 'ייחוד השם' הוא שבהאי עלמא נראה כאילו ישנם שני רשויות ח"ו, שישנה הנהגה של טוב שזו הנהגתו של הקב"ה, ויש כח הסיטרא אחרא כח הרשע, שהוא פועל שלא כפי רצון ה' ונראה כאילו ח"ו מחולקת הנהגה וכאילו יש רשעים שעושים כרצונם נגד רצון ה' ושייך מצב כזה של צדיק ורע לו רשע וטוב לו, וזה נראה כהיפוך של ה' אחד, אבל תכלית הבריאה היא שיתגלה שה' אחד ושמו אחד ואין עוד מלבדו, שאין שתי הנהגות בבריאה והכל בא מה' אחד, מאחדותו יתברך. ולכך אנו אומרים כל יום "שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד" כדי להכיר ולדעת שזה כך, שה' אחד ואין שתי רשויות הכל בא מהקב"ה, אבל כמבואר בחז"ל כך ברא הקב"ה את העולם שיש הנהגה של רע ויש מקום לטעות, כדי שתהיה בחירה, ולכן נראה באמת שיש שתי הנהגות יש הסתר פנים, ויש מצב של צדיק ורע לו רשע וטוב לו, אבל לעת"ל נראה כיצד כל מאי דעביד רחמנא לטב עביד, ונראה בבירור איך ה' אחד ושמו אחד".

ומכיון שכל תכלית הבריאה זה אותו ה'ייחוד ה'" לכך הקב"ה מנהיג תמיד את העולם באופן שבסוף יבוא מצב שיתברר ויתגלה השם אחד, כלומר שמעבר להנהגה הרגילה של המשפט בעולם יש הנהגה שמסובבת את הדברים בצורה כללית באופן שהכל

בין הברכות שתיקנו חז"ל בשמונה עשרה על חורבן הבית ועל בניינו אנו אומרים כל יום 'את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וקרנו תרום בישועתך כי לישועתך קיינו כל היום ברוך אתה ה' מצמיח קרן ישועה'.

ויעיין בסידור הגר"א (באבני אליהו) שמבאר מהו עניין הצמיחה לכאן, וכותב שצמיחה זה כגן הצומח, וכך הישועה תבוא בדרך צמיחה.

והנה אותו מטבע הלשון מופיע גם בברכת מחיה המתים 'מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה וכו' ברוך מחיה המתים', ובסידור הגר"א שם מבואר שתחיית המתים שייך ג"כ לכח של 'צמיחה' שכמו שכאשר מניחים זרע באדמה הזרע אמנם כלה, אבל אחר שהזרע מתכלה בסוף צומח ממנו עץ. וכמו"כ כאשר מניחים באדמה אדם מת הוא אמנם כלה, אבל בסוף כשמגיע תחיית המתים הוא צומח מחדש וזה ממש כעין הצמיחה של הזרע שלאחר שמתכלה הוא צומח מחדש, ומתבאר א"כ שהיסוד של צמיחה הוא שהדבר מתכלה מאליו אבל מהכיליון הזה צומח בסוף דבר חדש.

ונראה לבאר עניין הצמיחה האמור כאן ע"פ דברי המהר"ל בנצח ישראל (פרק לב) וז"ל, 'שכל הויה שהוא בעולם היא מתהווה מקצת אחר מקצת, כמו שתראה בכל הויות צמחים ובעלי חיים, שמתהווים מקצת אחר מקצת'. כלומר שכל המהות של צמיחה הוא שצמח אינו גדל עם השלמות שלו מתחילה, אלא צומח לאט לאט שלב אחר שלב, ורק לבסוף כשהצמיחה מגיעה אל סיומה הוא בא אל השלמות שלו, ולכך מדברים על הישועה בלשון של 'צמיחה' שהישועה ג"כ אינה יכולה להגיע בב"א, אלא היא דבר שצריך לצמוח, והיא ג"כ מגיעה אט אט ממש כמו דבר שצומח שהוא מגיע שלב אחר שלב, שמתחילה הוא מתכלה לגמרי עד שנראה כאילו הוא כבר אינו קיים כלל אבל מזה נובעת בסוף הצמיחה, וממש כמו תחיית המתים שהאדם כבר לגמרי אינו ובסוף מתוך הכיליון הזה קם וצומח דבר חדש, וזה ענינו של 'מצמיח קרן ישועה'.

עוד ידוע יסודו של המהר"ל מש"כ במקומות רבים 'שההעדר גורם הויה' כלומר שבכל דבר בעולם בתחילה קודם שתתהווה ה'הויה', הדבר הוא קודם במצב של 'העדר' ואינו טוב, וזה גופא גורם את ה'הויה'.

וא"כ רואים כאן בדבריו את הדמיון של הישועה לעניין הצמיחה

יוביל בסוף לאחדות ה', זו הנהגת הייחוד.

ובהנהגת הייחוד יכולים להיות דברים שאינם מתאימים בדיוק עם הנהגת המשפט, אף שברמח"ל מבואר שאין סתירה גמורה ותמיד יש קצת משפט מ"מ כן יש זמנים שבהם העולם מתנהל יותר בהנהגת המשפט ויש זמנים שהעולם מתקיים יותר עם הנהגת הייחוד, הכל לפי הדור ולפי המצב, והזמן של עקבתא דמשיחא הוא זמן ששייך להנהגת הייחוד.

אבל יסוד ההבנה בהנהגת הייחוד והאופן בו מתגלה אותו אחדותו יתברך, כיון שבאמת כל הרע שישנו היום בבריאה, הכל מכח זה שכבר כשברא הקב"ה את העולם הוא הניח בבריאה את האפשרות שדברים יכולים להראות רעים, וא"כ גם ההסתור פנים זה חלק ממה שהקב"ה ברא, והיות שבאמת הכל בא מהקב"ה, לכן גם ההנהגה שנתפסת בעולם הזה כרע היא הנהגתו של הי"ת, ולעתידי לבא יתגלה איך שמה שתמיד היה נראה ככח הרע גם זה טוב, שאותו הרע יתכלה מן העולם וזה יהיה צורה שמתגלה כבוד שמים, או שכח הרע בעצמו מתהפך לטוב ואז הרע בעצמו יביא כבוד שמים, ועכ"פ מה שברור הוא שכל הכח של רע מתקיים בעולם ברצון ה' כי בזה גופא מונח שבסוף יהיה ה' אחד ושמו אחד.

וזה מה שכתוב בפסוק בזכריה **"ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו והיתה לה' המלוכה"** שמתוך ש"עלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו" זה עצמו יביא "והיתה לה' המלוכה", וא"כ כתוב כאן מפורש שבכח הרע בעצמו (דהיינו עשיו שהוא התגלמות של כח הרע בבריאה) מונח כח הייחוד ג"כ, ולעת"ל יראו איך הכל נברא לכבודו וגם רשע ליום רע.

אבל הצורה שבה הנהגת הייחוד מתגלה בעולם זה כפי שהתבאר שהגילוי הוא במהלך של 'צמיחה' לאט לאט שלב אחר שלב, וכמו שכשלוקחים זרע וזורעים באדמה הוא קודם כל כלה, ואח"כ אותו הכליון ממש הוא מה שמאפשר את הצמיחה, ז"א שבזרע מונח כבר את כח הצמיחה אבל קודם כל צריך את הכיליון שלו ורק אח"כ הוא יכול לצמוח, כך עלינו להבין את המציאות של 'כח הרע' בעולם, שאמנם באמת מתחילה זה נראה לנו כרע, אבל לאט לאט מתגלה לנו ממש כמו דבר שצומח שגם אותו הרע לטב עביד.

ג

והנה כמבואר בפסוקים הכח של מלכות בית דוד הוא להביא ישועה לישראל, וכמו שהרמב"ם מביא שזה חלק ממה שהמשיח יעשה כמו שדוד המלך הושיע את ישראל, אבל הכח הזה להושיע את ישראל הוא בגלל שעניינה של הגאולה זה להביא את גילוי ייחוד ה' בעולם, רק שצריך את הזמן הנכון לזה.

וידוע שכל תולדות העולם מתחילה ועד סוף זה חלק מהתורה, וכמש"כ הגר"א שכל הבריאה מבראשית ועד לעתיד לבוא, הכל כבר מרומז בפרשת בראשית ובפרשת האזינו, כל קורות העולם מתחברים לדבר אחד, הכל מתוכנן מראש והכל כדי להביא את העולם לתכלית של ייחוד ה', זה הפשט הנהגת הייחוד, איך הקב"ה מנהיג את העולם להביא את העולם לתכלית.

אבל כמו שהתבאר זה לא הנהגה שבאה בבת אחת שבא מלך המשיח ופתאום הכל משתנה, אלא זה כח של צמיחה שפועל לאט לאט, עד שבסוף כל העולם מגיע לאותו התכנית.

החפץ חיים נהג לומר שהסיבה שישנם כ"כ הרבה שינויים בעולם בכ"כ מעט שנים, זה בגלל שמתקרבים ימות המשיח וכל מה שצריך לקרות עוד בעולם כדי לאפשר את ביאתו חייב לקרות, ובזה הוא הסביר אחרי מלחמת העולם הראשונה כיצד קרה שהמפה של כל אירופה השתנתה במלחמה אחת שינויים שפעם היו לוקחים מאות שנים, והיום זה לוקח כ"כ קצת זמן, ואת התופעה הזו אנו רואים היום כל הזמן איך שהדברים קורים במהירות, וכל העולם משתנה במהירות דבר שאף פעם לא היה, וודאי שאנחנו לא יכולים לעמוד על הסודות של מה שקורה בעולם, אבל זה כן צריכים וחייבים לדעת, שכל מה שרואים בעולם הכל כתוב כבר בתורה וכל קורות העולם כבר כתובים בפרשת האזינו, ומה שקורה בכלל ישראל הן הן גופי תורה, והעניינים של איך הגאולה באה אלו עניינים השייכים להנהגת הייחוד, כי כל מה שקשור לגלות וגאולה, זה הכל עניינים של אחדות ה'.

וממילא ברור מה שאומרים, את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח, שזה לשון צמיחה כי זה תהליך שצומח לאט לאט עם תכנון, כמו שכל צומח אינו צומח בב"א זה צריך את זמן הצמיחה, כך להביא את העולם לתכלית של אחדות ה' זה לא בב"א, זה בגדר של צמיחה שקורה בשלבים וכל מה שמתחולל בעולם זה חלק משלבי הצמיחה של הגאולה ועלינו לדעת את זה.

ד

עוד עלינו לדעת שלצפות לישועה זה חיוב גמור להלכה, כמבואר ברמב"ם בהל' מלכים, שזה חובה גמורה לצפות לישועה וחובה לצפות שיתגלה כבוד שמים, שיהיה ה' אחד ושמו אחד, ואם מתבוננים היטב במה שמתרחש בעולם היום רואים איך שמתקרבים לזה איך שכל מיני דברים קוראים שלא כפי הטבע הפשוט, וצריך לעורר עי"ז את ה'ציפית לישועה', שכמו שאמרנו זה חיוב גמור לדינא.

נשתדל ונוציא מהיום הזה מתוך האבילות ומאמירת הקינות את ה'ציפית לישועה', נשתדל לראות איך כל מה שקורה בעולם זה חלק מאותה הצמיחה, עד שבסוף יבא היום הזה ונזכה לישועה בקרוב בימינו.

ענייני מנוחה ובין הזמנים

מהגאון הגדול רבי יהושע אייכנשטיין שליט"א ראש ישיבת יד אהרן

מנוחה ולא התפרקות

במשנה במסכת אבות כתוב 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה', וכבר עמדו רבים על מהות הענין, כיצד ומדוע העוסק בתורה הופך להיות בן חורין ומה המכוון בזה. נראה לבאר את הענין כך:

ר' ישראל סלנטר כותב, שבעבודת ה' יש שלב של 'כיבוש היצר' ויש שלב של 'תיקון היצר'. כיבוש היצר פירושו, שקיימים באדם נטיות ורצונות שליליים, אלא שהוא כובשם בכוח כנגד טבעם. ותיקון היצר הוא בזמן שהכוחות הללו נתקנים והופכים להיות טובים בעצמם. ולמשל: כאשר אדם עולה בסולם, בכל שלב שעולה יש לו קושי בעלייתו והוא צריך להתאמץ נגד טבעו כדי לעלות, אולם לאחר שכבר עלה על השליבה אין לו שום קושי ונטייה לרדת ממנה. וכאשר הוא בא לעלות שליבה נוספת, שוב יהיה לו את הקושי בשעת העליה עד שיסיים לעלות.

כך זה גם בעבודת ה'. בכל מדרגה שעולים אליה, השלב הראשון הוא להתאמץ לעלות כנגד הטבע - במהלך של 'כיבוש היצר', ולבסוף מגיעים למצב של 'תיקון היצר', לאחר שכבר תיקנו את הנטייה הנגדית ועומדים בצורה בטוחה ויציבה על המדרגה החדשה.

דוגמא להבנת הענין מביא ר' ישראל מדרך הכיבוש במלחמות שבין המדינות. כאשר אומה מסוימת באה וכובשת אומה אחרת, היא שולטת עליה בחזקה ובכפייה לזמן מה, אולם הסוף הוא שבשלב כלשהו האומה הנכבשת תתמרד לכיבוש, משום שהיה זה כיבוש בכפייה כנגד רצונם. וכך זה גם בכוחות הנפש של האדם: כאשר כובשים את הכוחות במלחמה ונשארים תמיד במצב של 'כיבוש היצר', לבסוף הכוחות הללו יתמרדו לכיבוש ויפרקו מעליהם את העול שנכפה בעל כרחם. אבל כאשר מתקנים את הכוחות ועומדים במצב של 'תיקון היצר', זהו השלב שבו אין כל התנגדות פנימית למהלך והאדם קונה בעצמו את המעלה ועומד עליה בביטחה.

'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה'. על התורה אומרים חז"ל ש'המאור שבה מחזירן למוטב', היינו שהמאור שבתורה מחזיר ומתקן את הרצונות הפנימיים שיהיו טובים בעצמותם. וכן 'בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין' - כדרך שהתבלין מתקן וממתיק את המאכל, כך התורה, בכוחה לתקן את היצר ולהמתיקו. לכן הבן חורין האמיתי הוא דווקא מי שעוסק בתורה, לפי שע"י עסקו בתורה הוא הופך ומתקן את כל הכוחות הפנימיים שלו עד שעוקר מעצמו כל התנגדות פנימית לעבודת ה' ואינו נמצא במצב של כפייה ושעבוד.

והנה במשך הזמן עולים מעלה מעלה בלימוד התורה ומתקדמים כל הזמן. אבל הדרך לבחון עד כמה האדם התעלה ב'תיקון היצר' הוא בתקופת 'בין הזמנים'. במקרה שכל העבודה הינה רק במלחמה עם הפנימיות ובכבישת הכוחות הפנימיים, ולא משיגים שום תיקון פנימי, הרי שבבין הזמנים מגיעים למצב של 'פריקת עול', לפי שהכיבוש התמידי מביא למצב של מרד, כפשו"ת. אבל ככל שהתורה פעלה באדם 'להחזירו למוטב' והתבלין של התורה תיקן את היצר הרע, אזי היצרים הפנימיים נהיים מתוקנים ויש רצון וחיבור פנימי לתורה. באופן זה, התחושה היא שבבין הזמנים צריכים אמנם לנוח כטבע הגוף וללמוד כפי היכולת, אבל אין את הרצון והדחף להתפרק ולהתמרד, ו'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה'.

שמירה על גדרי הקדושה

המסילת ישרים בפרקים העוסקים בקדושה מבאר, שכיון שהאדם הוא חומרי, על כן אינו יכול מצד עצמו

להידבק כראוי בהקב"ה. אלא, ש'בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו', 'אדם מקדש עצמו מעט מקדשין אותו מן השמים הרבה'. קדושה היא מתנה משמים הניתנת רק למי שמקדש את עצמו, דהיינו שכאשר האדם עושה מצדו כל מה שיכול הוא זוכה לקדושה רבה מן השמים, שלא יכל להשיגה בכוחות עצמו.

כך היה מבאר המגיד מדובנא, שבפרשת בשלח כאשר המצרים התקרבו לבני ישראל, משה רבינו עמד להתפלל, ואמר לו הקב"ה 'מה תצעק אלי'. ולכאורה דבר זה תמוה, שהרי לפניו נמצא הים ומלאחריהם התקרבו המצרים, ומה צריכים לעשות בשעה כזו אם לא להתפלל אל ה' שיושיע אותם.

ביאר זאת המגיד ע"י משל: מעשה באדם שהבטיח לבנו חביבו שיספק לו את כל צרכי פרנסתו מידי חודש, אך התנה זאת בכך שהבן יעשה מצדו מאמץ להשיג סכום מסוים, ואז הוא ישלים את החסר. והנה חודש אחד הבן הגיע לאביו ואמר שהצליח להרוויח מעט פחות מהנדרש ממנו, אולם היה בטוח שעבור חסרון כה מועט האבא לא יקפיד, אולם כאשר ראה זאת אביו הוא לא נתן לו כלום. אמר לו האב: וכי חושב אתה שאני צריך את עזרתך, והרי ביכלתי לתת לך את כל הסכום כולו מבלי שתתאמץ כלל; אלא, שרק כאשר אתה מצידך עושה ככל יכלתך - אני משלים לך את החסר, אבל אם לא התאמצת לעשות את הנדרש ממך, אינני נותן לך כלום!

זה מה שאומר הקב"ה למשה רבינו: 'מה תצעק אלי', הקב"ה יכול אמנם לקרוע את הים ולהציל את בני ישראל, אבל זאת בתנאי שהם יעשו מצדם כל מה שיכולים, ולכן כל עוד לא נכנסו עד אפס בתוך הים, המים לא נקרעו.

כאשר יוצאים לבין הזמנים, ובמידה מסוימת אף בתוך הזמן, לפעמים עלולים לחשוב שאין בידינו להתגבר על ניסיונות הקדושה, שהרי הרחוב כל כך מושך ומפתה והניסיונות גדולים ועצומים וכיצד ביכולתנו להתקדש ולהתעלות מעל זה. וצריכים לדעת שזה אכן כך - האדם מצד עצמו אינו בר השגה מוחלטת בענייני קדושה, אלא המהלך הוא כפי שאומר המסילת ישרים: 'אדם מקדש עצמו מעט' וההמשך הוא ש'מקדשין אותו מן השמים הרבה' - על ידי שהאדם משתדל ושומר על עצמו בגדרים הראויים, הוא זוכה לקדושה מן השמים ומצליח להתקדש.

ומאידך גיסא, דבר זה מחייב אותנו להישמר ולגדור את עצמנו כראוי. לפעמים קיימת תחושה של 'הקב"ה כבר יעזור לי לא להיכשל' או 'אני מספיק חזק ולא יקרה כלום'; אבל האמת היא שזה חסר סיכוי לחלוטין, משום שבכדי להתקדש מוכרחים לזכות לסייעתא דשמיא, ומי שאינו מתאמץ מעצמו להתקדש, הרי שעליו נאמר 'מה תצעק אלי' ולא יסייעו בעדו מן השמים. ולכן חובה עלינו להתאמץ ולשמור על עצמנו שלא להיגרר אחר הניסיונות, וכך נזכה לס"ד ולקדושה מלמעלה.

להתעלות מתוך המנוחה

בפרשת וישב נאמר "וישב יעקב בארץ מגורי אביו". ומביא רש"י מדברי המדרש 'ביקש יעקב לישב בשלוח קפץ עליו רוגזו של יוסף. צדיקים מבקשים לישב בשלוח, אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתוקן להם לעולם הבא אלא שמבקשים לישב בשלוח בעולם הזה'.

בביאור הדברים עולה מתו"ד השפת אמת, שישנם שני מהלכים ודרכים להתעלות בעבודת ה'. דרך אחת היא להתעלות מתוך קשיים וניסיונות שעל ידם האדם עולה ומתרום. והדרך השנייה היא להפך - להתעלות דווקא מתוך המנוחה ויישוב הדעת. דרך זו היא מה שכותב הרמב"ם, שבביאת גוא"צ יעבדו את ה' מתוך מנוחה ושלוח.

וזוהו ההבדל בין יום השבת לשאר ימות השבוע בדרכי עבודת ה'. במשך השבוע יש יותר מתח ולחץ, ומתעלים מתוך הקשיים; ואילו שבת היא יום מנוחה ושם דרך ההתעלות היא דווקא מתוך המנוחה. נמצא שהשבת אינה הפסקה מההתעלות של כל השבוע אלא זהו מהלך נוסף של התעלות שעובדים את ה' מתוך המנוחה.

זו היתה בקשתו של יעקב אבינו. במשך כל חייו ידע קשיים וניסיונות גדולים, וכעת ביקש לעבוד את ה' מתוך המנוחה, אולם הקב"ה אמר שחלקו ותפקידו בעבודת ה' היא לעבוד דווקא מתוך הקשיים גם בשעה זו, ולא לעבוד מתוך המנוחה.

ובדרך זו נראה לבאר מה שמבקשים בתפילה 'רצה במנוחתנו', וכי שייך ריצוי לפני הקב"ה על כך שאנו מפסיקים להתעלות. אלא מבקשים שנתרצה לפני ה' באופן שעבדנו מתוך המנוחה ורחבות הדעת.

שיעור חומש

על פרשת השבוע

משיעורי מרן הגאון רבי חיים פיינשטיין שליט"א

ראש ישיבת עמרת שלמה

שבת חזון תשפ"ב

אקמצא ובר קמצא הרוב ירושלים

אקמצא ובר קמצא הרוב ירושלים, דהווא גברא דרחמיה קמצא ובעל דבביה בר קמצא, עבד סעודתא, אמר ליה לשמעיה זיל אייתי לי קמצא, אזל אייתי ליה בר קמצא, אתא אשכחיה דהוה יתיב, אמר ליה מכדי ההוא גברא בעל דבבא דהווא גברא הוא מאי בעית הכא, קום פוק, אמר ליה הואיל ואתאי שבקן ויהיבנא לך דמי מה דאכילנא ושתינא, אמר ליה לא, אמר ליה יהיבנא לך דמי פלגא דסעודתיך, אמר ליה לא, אמר ליה יהיבנא לך דמי כולה סעודתיך, אמר ליה לא, נקטיה בידיה ואוקמיה ואפקיה וכו'.

ובגמ' ביומא דף ט איתא דחורבן הבית היה משום שנאת חנם, וצ"ל דמעשה דבר קמצא הוא אופן מיוחד של שנאת חנם, ולכן הוא סיבת החורבן. והנה יש להעיר איך החליף השליח בין קמצא לבר קמצא, והרי חזקה שליח עושה שליחותו, וגם איך אירע שאוהבו ושונאו שניהם נקראו האחד קמצא והשני בר קמצא, וכבר עמד בזה המהרש"א.

עוד הקשה המהרש"א דאפילו אם השליח החליף, מ"מ בר קמצא עצמו הרי ידע שהוא שונא של ההוא גברא, וא"כ היה עליו להבין שההזמנה היא טעות, ולמה הוא בא לסעודה.

וביאר המהרש"א דיש לומר דבר קמצא הוא בנו של קמצא, ולכן סבר בר קמצא דהגם דמצד עצמו הוא שונא של ההוא גברא, אבל סבר דמחמת שאביו הוא אוהבו על כן בא ההוא גברא להשלים עמו ולכן מזמינו לסעודתו.

ונראה להוסיף בזה בדרך דרוש, דבזה שאקמצא ובר קמצא הרוב ירושלים, אינו רק שהוא החטא שבסיבתו נחרב ירושלים, אלא נכלל בזה שעל ידי הנהגתם במעשה זה קבעו אנשי ירושלים בעצמם את גזר דינם, ובמה שנהגו עם בר קמצא פסקו את דין עצמם וקבעו את הנהגת הקב"ה עמהם, וכמו שמצינו הנהגה זו (שמאל ב', י"ב) שהקב"ה שלח את נתן הנביא לדוד המלך לשאול אותו מהו דינו של הגוזל כבשת הרש, וכשאמר דוד שהכבשה ישלם ארבעתים, אמר לו נתן הנביא כי אתה האיש ודוד גזר את דין עצמו, הרי שיש הנהגה כזו אצל הקב"ה שהוא נותן לאדם שבעצמו יפסוק את הדין, וכך גם כאן הקב"ה שלח לאנשי ירושלים שהם בהנהגתם בעצמם יפסקו את דינם.

דהנה באמת בדין ודברים שטען ההוא גברא לבר קמצא לא טען עליו שהוא גזלן במה שאוכל ושותה, ולא טען עליו מידי של ממון, אלא טענתו הייתה 'מכדי ההוא גברא בעל דבבא דהווא גברא הוא, מאי בעית הכא', היינו דכיון דהוא שונא של בעל הסעודה, על כן אין מקומו בסעודה, כי הסעודה היא להשביע מטובו ועושרו של בעל הסעודה לאוהביו, ובעל דבבא אינו שייך למקום זה, אם הוא שונא שלו אין מקומו בסעודה שהוא עורך, אין לו מקום בביתו, זהו טענת ההוא גברא, ולכן לא הועילה טענת בר קמצא שהוא ישלם דמי מה שאוכל ושותה ודמי הסעודה, כי אין זה ענין של ממונות ותשלומין כלל, אלא היא טענה שלא יתכן שהשונא יקבל מטובו של בעל דבבא.

ויש לומר דבהנהגה זו של אנשי ירושלים ובטענה זו שטען ההוא גברא לבר קמצא בזה נפסק דינם של ישראל, שעל ידי מעשה זה נקבע איך תהיה הנהגת הקב"ה עם ישראל, וביאור הענין, דבית המקדש הוא ביתו של הקב"ה, והקב"ה עושה שם סעודה לאוהביו, כי בבית המקדש מתקיים הענין של תערוך לפני שולחן נגד צוררי, והתמידים והקרבנות תכלית עניינים הוא להשפיע שפע טובה לכלל ישראל ולכל העולם, וכמו שהגמ' אומרת אמר הקב"ה הביאו לפני עומר בפסח כדי שתתברך לכם תבואה שבשדות, והביאו לפני שתי הלחם בעצרת כדי שיתברכו לכם פירות אילן, ונסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, ובלחם הפנים הדין הוא שיהיה ערוך לחם פנים לפני תמיד, ולא יהיה הפסק של רגע בעריכת הלחם, וכתוב בזוהר הק' שהקפידא בה היא בשביל שלא יחסר מזון לישראל רגע אחד. ובגמ' בכתובות איתא דהמזבח נקרא כן על שם שהוא מזין, הרי מבואר שמעיקר עניינו של המזבח הוא להביא מזון לישראל. ובתהלים כתוב כטל חרמון היורד על הררי ציון, והרי הטל יורד בחרמון, ואיך כתוב שהוא יורד בהררי ציון, והביאור הוא דכשירד טל בחרמון, הוא רק מכח הברכה שיש בציון, וכמו שכתוב בהמשך הפסוק כי שם צוה ה' את הברכה, הברכה נמצאת בהררי ציון, ומכח הברכה הזו יורד הטל בחרמון, והטל שירד בחרמון הוא מכח ברכת ציון, הרי מבואר דבית המקדש הוא מקור השפעת השפע והטובה וברכה.

ובגמ' בברכות איתא דבית המקדש נקרא שולחן וישראל הם יושבים בשולחנו של הקב"ה, ובחורבן הבית הוא גלו ישראל מעל שולחן אביהם. והנה מי מוזמן וקרוא לשולחנו של מקום, אוהביו של מקום, ואוהביו של מקום הם ישראל בני אברהם יצחק ויעקב, הם המה אוהביו של מקום והם הראויים להיות מסבים וסמוכים על שולחנו וניזונים מסעודתו, אמנם כל זה הוא בדורות הראשונים, אבל בדורות האחרונים פסקו מלהיות אוהביו של מקום, הם כבר אינם עושים רצונו של מקום, הם העמידו צלם בהיכל ונסתלקה שכינה מזוית היכל, ואמסן אינם בכלל אוהביו של מקום, וכמו שהנביא אומר ואנוכי נטעתך כולך שורק כולו זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה, וכיון שאינם בכלל אוהביו של מקום, ממילא מתעוררת

עליהם הטענה 'מכדי שהוא גברא בעל דבבא דהווא גברא הוא מאי בעית הכא', כיון שאתם בעלי דבבא של הקב"ה אין ראוי שתהיו סועדים בשולחנו, ואין לכם מקום בביתו, ואת אותה הטענה שטען ההוא גברא לבר קמצא שייכת על ישראל ובית המקדש.

ובזה יבואר איך החליף השליח וקרא לבר קמצא, שבאמת קמצא זה דורות הראשונים, ובר קמצא זה בנו של קמצא היינו שזה דורות האחרונים, וקמצא כבר אינו קיים, ומ"מ הוא הזמין את בר קמצא, כי בכלל ההזמנה לאב נכללת גם הזמנה לבן, כי הבן עומד במקום אביו, ועל כן גם אם קמצא אינו, בנו ממלא מקומו אחריו והוא נכלל בכלל ההזמנה, ועל כן קרא השליח לבר קמצא. אבל האמת היא שבעל הבית הזמין בדוקא את קמצא, אבל את בנו את בר קמצא הוא אינו מזמין כי הוא בעל דבבא שלו.

ובזה קבעו אנשי ירושלים את ההנהגה של הקב"ה עמהם, שבאמת הקב"ה הזמין לסעודתו את דורות הראשונים שהם אוהביו, ודורות האחרונים נמצאים בסעודה מכח הזמנת אביהם, ובה שקיבלו את טענת 'מכדי בעל דבבא הוא' ולא הועילה זכות אבותיו של קמצא לבנו, הכא נמי יהא הנהגת הקב"ה עמהם, שלא תועיל להם זכות אבותם, וכיון שהם כבר אינם אוהביו של מקום, אלא הם בעלי דבבא אינם יכולים להיות עמו בסעודתו, וזהו הכונה שעל קמצא ובר קמצא הרוב ירושלים, היינו שלפי הנהגתם במעשה דקמצא ובר קמצא נקבע ונפסק איך תהיה ההנהגה עמהם מאת הקב"ה.

מגילת איכה

היום, ומונה שם בתוך הדברים שהרגו כהן ונביא ושפכו דם נקי. הרי דמונה לרציחת כהן, ורציחת נביא לתרתי, וזה נוסף על מה ששפכו דם נקי. וזה כמבואר כאן בכתוב דהיה הומר מיוחד במה שהרגו כהן ונביא. אלא דצריך ביאור איזה הומר יש ברציחת כהן ונביא טפי מהריגת שאר אדם.

ויש לבאר בזה, דאמנם כן מצינו דהריגת נביא המירא מהריגת שאר אדם, דהנה הרמב"ן (במדבר כ"ב ל"א) כתב דאחר שבלעם שב לארצו היה רק קוסם ולא היה נביא, דאילו היה נביא לא היו הורגים אותו, דהלילה שישלחו יד בנביא השם, עיי"ש. הרי דעל אף שבלעם היה חייב מיתה, מ"מ אם היה נביא לא היו הורגים אותו, הרי דהריגת נביא המירא טפי משאר הריגה.

וכן גם בהריגת כהן גדול מצינו דיש בו הומר טפי מרציחת שאר כל אדם. דהנה הרמב"ן (מכות דף י"א ע"ב) כתב, דההורג כהן גדול אינו יוצא מעיר מקלט לעולם, ואפילו במיתת כהן גדול אחר שהיה שם, וזה מגזירת הכתוב, ואפשר שטעם הכתוב מפני שהוא עוון חמור מאד, עכ"ד הרמב"ן. הרי דרציחת כהן גדול חמור טפי מרציחת שאר כל אדם, ואשר לכן אין מתכפר לו במיתת כהן גדול כשאר רציחת של כל אדם שמתכפרין בזה.

רוח אפינו משיח ה' וגו', אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים. (ד', כ'). צריך ביאור מהו אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים.

והנה בתרגום וברש"י איתא, דהכתוב מיירי על יאשיהו המלך. ולפי זה יש לומר, דהנה ליאשיהו נאמר בנבואה שיאסף אל קברו בשלום ולא תראינה עינו בחורבן בית המקדש, כמבואר במלכים (מ"ב פרק כ"ב).

מעתה יש לפרש דזהו הכונה אשר אמרנו בצלו נחיה בגוים, דאע"פ דכבר נגזרה הגזירה על חורבן בית המקדש והגלות, מ"מ הרי כל זמן שיאשיהו חי לא תתקיים הגזירה, וזהו שאמרו ישראל שכל זמן שיאשיהו חי והם בצלו גם הם יהיו בגוים.

קומו רוני בלילה לראש אשמורות שפכי כמים לכך נוכח פני ה'. (ב', י"ט). בגמ' בכרכות (דף ג' ע"א) איתא, שלוש משמרות הוי הלילה, ועל כל משמר ומשמר יושב הקב"ה ושואג כארי, שנאמר ה' ממרום ישאג שאוג ישאג על נווהו. וכתב שם הרא"ש, דעל כן ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג באותה שעה, ולשפוך תחנונים על חורבן בית המקדש, כמו שנאמר קומו רוני בלילה לראש אשמורות. ובמור סימן א' הוסיף עוד לבאר, דבאלו הזמנים של השתנות המשמרות, הקב"ה נזכר לחורבן הבית וגלות ישראל לבין האומות, והתפילה שיתפלל אדם באותה שעה על החורבן והגלות, רצויה וקרובה להתקבל. והנה לא נתבאר מאי טעמא נזכר הקב"ה לחורבן הבית וגלות ישראל דוקא בראשי משמרות.

ויש לבאר בזה, דהנה כתיב בישעיה (ס"ב, ו') 'על הומותיך ירושלים הפקדתי שומרים כל היום וכל הלילה תמיד לא יחשו המזכירים את ה' אל דמי לכם, ופירש רש"י דהשומרים הם המלאכים המזכירים את ה', על חורבן ירושלים לבנותה, ואומרים אתה תקום תרחם ציון. הרי מבואר דהמלאכים שומרים ומזכירים לפני ה' את ירושלים לבנותה. והנה ברש"י שם פירש, דשלוש המשמרות של הלילה, היינו משמרות עבודת המלאכים, ששיר שלהם נחלק לשלש חלקים לג' כתות בזה אחר זה.

מעתה י"ל דכיון דהמלאכים הם המה השומרים המזכירים לפני ה' את ירושלים לבנותה, לכן בכל ראשי המשמרות יש הזכרה מהודשת של ירושלים, דבכל משמר יש הזכרה מהודשת על זה.

ובזה יש לבאר גם הטעם דבראש כל משמר הקב"ה יושב ושואג כארי על החורבן, כיון שבכל משמר יש הזכרה מהודשת של חורבן ירושלים, על ידי המלאכים המזכירים את ירושלים.

אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא. (ב', כ'). הנה מבואר מהכתוב דיש הומר מיוחד במה שהרגו כהן ונביא. ובירושלמי (תענית פ"ד) איתא שבע עבירות עברו ישראל באותו

בליל זה יבכיון וילילון בני

דברי קינה ובהי על חורבן בית מקדשנו וגלות ישראל

בליל תשעה באב בבית המדרש קהל חניכי הישיבות רמב"ם רח' מימון 24 ב"ב בשעה 10.30

וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בבנינה

מצוה קעא

ליתן מחצית השקל בכל שנה

שנאמר זה יתנו כל העובר וכו'

מתקנים את נתינתו בתרומת הלשכה, אלא דהתורה מפרשת את צורת הנתינה שיתנו הגזברים מחצית השקל בדיוק ושלא להרבות ולא להמעיט משיעור זה. אמנם אי אמרי' הכי, יקשה דא"כ מדוע לא אמרי' דהלאו מכון אל הגזברים עצמם, והם שהזוהרו לתרום כשיעור עבור כל ישראל, ושלא יותירו ולא יפחתו משיעור מחצית השקל לכל אחד ואחד, ותקשה קו' הרמב"ן מדוע לא נמנה לאו זה במנין המצוות.

פטור נשים ממחצית השקל

נשים אינן מחויבות במחצית השקל, ונאמרו ב' טעמים לכך. הטעם הפשוט דהקפידה התורה שיתרמו רק אלו שנמנו במנין בני ישראל כדכתיב "כל העובר על הפקודים", וכיון שרק הזכרים נמנו הרי דהנשים אינן מחויבות במחצית השקל. אמנם מקור דין זה תלוי במחלוקת ראשונים, דפליגי תנאי במתני' (שקלים א ד) אם כהנים שוקלים מחצית השקל או לא, ומפרש רש"י (מנחות כא:) הטעם דילפי' מדכתיב 'כל העובר על הפקודים' ושבט לוי לא נפקד. ולפי טעם זה רק אלו שהיו בכלל המנין שוקלים מחצית השקל, דהיינו ישראל מן עשרים עד בן שישים שנה, ואילו הלויים וכן הפחות מן עשרים שנה או היותר מן שישים שנה אינם שוקלים מחצית השקל. אמנם לא נתפרש בשום מקום שהיותר מן שישים אינו שוקל, ולענין קטנים נחלקו הראשונים. דבמשנה (שקלים ג) מפורש דקטנים אינם שוקלים, ולדעת הרמב"ם (בפיה"מ) ושאר ראשונים קטן היינו פחות מן י"ג שנה, [ושיטתם צריכה הסבר דמאי קמ"ל, שהרי אינם מחויבים אף בשאר המצוות]. ואילו לדעת הרע"ב וכן משמע מרש"י (הני"ל) דהפחותים מן כ' שנה פטורין. ולכא' דין הנשים תלוי בפלוגתא זו, דאי מפרשינן קרא ד'כל העובר על הפקודים' כפשוטו, אף הנשים פטורות מה"ט דאינן בכלל המנין. ואילו להצד השני דכוונת הכתוב לחייב את כל העובר בים סוף או שאר פירושים, נשים אינן פטורות מטעם זה.

וטעם אחר נאמר בראשונים לפטור נשים ממחצית השקל, דנתינת השקלים היא מצות עשה שהזמן גרמא, ולכן הן פטורות ממחצית השקל. והיינו מאחר ושנינו "באחד באדר משמיעין על השקלים" (ריש שקלים), ולכא' טעם זה מחודש מאד, דהלא החיוב אינו תלוי בזמן, אלא דבאותו הזמן מזהירים ומודיעים להביא את שקלי השנה, אך מ"מ נמשך החיוב להביא אף את השקלים שעדיין לא ניתנו בשנה זו, ומייחדים קופות לתקלין עתיקין וקופות לתקלין חדתינן. ותמוה מדוע נחשבת נתינה זו כמצות עשה שהזמן גרמא.

הערה נוספת יש להעיר על מקומן של הלכות שקלים במשניות וברמב"ם, שהופיעו בסדר מועד וכן הרמב"ם סידר את הלכות מחצית השקל בספר זמנים, על אף שנתניה השקלים מיועדת לקנין בהמות לקרבנות ציבור, והדין נותן שדיני הנתינה הם חלק מדיני הקרבנות ולא ממצוות הזמנים ומקומן בסדר קדשים ובספר קרבנות של הרמב"ם.

חידושו של הגרעק"א לפטור נשים מתפילת מוסף

הגרעק"א (שו"ת קמא סי' ט ובהג"ש שו"ע או"ח קו"ב) הביא משו"ת בשמים ראש

נצטוינו בפרשת כי תישא ליתן כל אחד מישראל מן עשרים שנה ומעלה מחצית השקל ליד הכהנים מידי שנה, וממעות הללו היו קונים את כל קרבנות הציבור כגון תמידין ומוספין ונסכיהם וכו"ב.

הדל לא ימעיט

בפרשה שם נאמר "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשותיכם" (שמות ל טו), וכתב ע"ז הרמב"ם (ריש הל' שקלים) "אפילו עני המתפרנס מן הצדקה חייב, ושואל מאחרים או מוכר כסות שעל כתיפו ונותן מחצית השקל כסף שנאמר 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט וכו'". ובביאור הלכה (סי' תרנו) דין באריכות לגבי מי שאין לו מעות להוציא על כל המצוות, אם מחויב למכור את כסותו כדי לקיימם, ומסקנתו דיתכן שמחויב אדם למכור את כסותו לצורך קיום כל מצוה שהיא, ובוודאי חייב לחזור על הפתחים לשם כך. ולפי זה החידוש שנאמר במצוות מחצית השקל "הדל לא ימעיט", דמעצם המצוה איכא חיוב למכור את כסותו וליתן. משא"כ בשאר המצוות שלא ציוותה תורה להדיא ליתן כשאין לו, אלא דאחר שנתחייב האדם בהם, צריך לקיימם בכל מצב ולדאוג שיוכל לקיימן, ואף אם צריך למכור את כסותו. ואי"ז חיוב בעצם אלא כהיכ"ת להשיג כסף לקיום המצוה. [ואין נפק"מ לדינא בין מחצית השקל לשאר המצוות, אלא גדר החיוב שונה]

שיטת הרמב"ן בלאו דהעשיר לא ירבה והדל לא ימעיט

עוד כתב הרמב"ם "ואינו נותנו בפעמים רבות היום מעט ולמחר מעט, אלא נותנו כולו כאחת בפעם אחת", ולא נתבאר בדבריו מה החיסרון בנתינת מחצית השקל בכמה פעמים.

הרמב"ן (ענה"ת שם) כתב דהמרבה והממעיט משיעור מחצית השקל עובר בלאו, שנאמר 'העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט'. והוקשה לו דא"כ מה טעם לא מנו מוני המצוות איסור זה במנין המצוות, ומפרש דלאו זה ניתן לתקנו ע"י הגזברים שתורמים את תרומת הלשכה. שהרי העני שלא שקל את שקלו, הגזברים תורמים עליו כמו שאמרו חכמים "תורמין על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד לגבות" (כתובות קח.), וכן העשיר שהרבה ונתן יותר ממחצית השקל אין תורמים עליו יותר ממחצית השקל. וכיון שכן אין למנות לאו זה במנין המצוות.

ולכא' דברי הרמב"ן אינם מתאימים עם שיטת הרמב"ם, דלהרמב"ם אם יתן הדל רביעית השקל אין הגזבר יכול להוסיף עליו ולתרום עבורו, דבעינן שיתן כולו בבת אחת. ואף אי נימא דהרמב"ן פליג על הרמב"ם בהא, עצם חידושו צ"ב דמה בכך שניתן לתקן את הלאו ע"י הגזברים, הא מ"מ המרבה או ממעיט עבד איסורא, ויש למנות את האיסור במנין המצוות כשם שנמנה כל לאו הניתק לעשה. ואין לפרש את יישובו של הרמב"ן דהמצוה נעשית ע"י הגזברים וההוראה בפסוק זה היא חלק ממצוות הנתינה דמחויבים ליתן בדיוק כשיעור ואין לאו כלל. דמפורש בלשונו של הרמב"ן דאם שקל העשיר יותר או הדל שקל פחות, עבר בלאו אלא שניתן לתקנו ע"י הגזברים.

ואפשר דאין כוונת הרמב"ן לפרש דהנותן עובר על הלאו והגזברים

הנשים פטורות מתפילת מוסף היות והן אינן שוקלות מחצית השקל ואין להן חלק בקרבנות ציבור. [ושאני תפילת מוסף מתפילות שחרית מנחה וערבית, דרחמי נינהו ואילו מוסף היא רק כנגד הקרבן] ואי תליא תפילת מוסף במחה"ש יצא דלדעת הראשונים הסוברים דקטנים עד גיל עשרים פטורים ממחצית השקל וכן פסק הרמ"א (תרי"ד א), יפטרו אף מתפילת מוסף. ואף שמותר להתפלל נפק"מ לדינא דאינו יכול להוציא את הרבים ידי חובתם ולא לעבור לפני התיבה במנין של אנשים מבין עשרים ומעלה, ולית מאן דחש לה כלל.

ועוד הקשה הגאון רבי מנחם זעמבא (בשור"ת זרע אברהם סי' ד אות כ) לדברי רעק"א אי פטרינן כהנים ממחצית השקל, יפטרו גם מתפילת מוסף דהלא אין להן חלק בקרבנות ציבור. ומוכח משיטת רבי יהודה דפטור כהנים ממחצית השקל (שקלים א ד), ואעפ"כ סבר דהכהנים מתכפרים בקרבנות ציבור כדאמר בשבועות (ב) דכהנים מתכפרים בשעיר המשתלח, דלא תליא הא בהא כלל.

עוד יש לשאול דאף למאן דס"ל דמבן י"ג שנה חייבים במחצית השקל, מ"מ אין ממשכנין עד גיל עשרים, ולא נתפרש טעם החילוק, דאם מחויבים לשקול וליתן, יש למשכן אותם ומאי שנא.

פטור כהנים ממחצית השקל

נאמרו ב' טעמים למאן דס"ל דכהנים פטורים ממחצית השקל, או מצד שאינם נמנים עם הפקודים וכדלעיל, ועוד אמרו במשנה (שקלים שם) "שהכהנים דורשים מקרא זה לעצמן כל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל", הואיל ועומר ושתי הלחם ולחם הפנים שלנו האיך נאכלים", ומפורש שם דטעו בדבר, ומפרש רש"י (ערכין ד) לדין לית לן הך דרשא, דהאי כליל תהיה במנחת כהן גרידתא כתוב אבל במנחת ציבור זיל בתר רובא. ואם כוונת רש"י כפשוטו דאזלי בתר רובא, הוא דבר חידוש, דאע"פ שמבואר בגמ' (סוטה כא) שמנחה שהובאה בשותפות של כהן וישראל אינה נאכלת, אמנם לדברי רש"י אם יהיו ג' שותפין או יותר ורובם ישראלים יתבטל חלק הכהנים ברוב, ומה"ת לומר דין ביטול ברוב בכה"ג.

ובירושלמי (שקלים פ"א ה"ג) מבואר טעם אחר להא דאין דרשת הכהנים אמת, דקרבן יחיד שמתו בעליו הוא מחטאות המתות, אבל קרבן ציבור שמתו בעליו אינו מחטאות המתות. וכונתו פשוטה, דאמרו חכמים "אין ציבור מת" (תמורה טו) והיינו דאע"פ שהיחידים מתים ומתחלפים, מ"מ הציבור אינו מת, משום שהציבור הוא הכלל של כל היחידים. ואהכי קרבן זה שייך לישראלים ולא לכהנים שהרי רוב הציבור אינן כהנים, ולכן פירש רש"י דבמנחת ציבור אזלי בתר רובא שאינם כהנים.

חלק כל ישראל בקרבנות ציבור ע"י מחצית השקל

ובעיקר הדבר שיש לכל ישראל חלק בקרבן ציבור, יש להבין, דהלא הקריבו בכל שנה כאלף ומאתיים קרבנות ציבור, של תמידין ומוספין, ואם כל אחד מישראל נתן מחצית השקל היה לו חלק לכל היותר בקרבן אחד מכל הקרבנות שהוקרבו. וא"כ הקשה הט"ז (או"ח שצה סק"ב) כיצד נטל כל אחד ואחד מישראל חלק בכל קרבנות הציבור שהוקרבו בכל השנה. ונראה לפרש את מה שיישב שם, דהמכוון בנתינת מחצית השקל לקרבנות ציבור אינו קנין חלק ממוני בקרבנות הציבור, אלא דע"י מחצה"ש נעשה הנותן חלק מהציבור, והקרוב מכפר על כל מי שנכלל ומשתייך לציבור.

ומעתה יש לפרש את כוונת רעק"א דמעולם לא עלה על דעתו לומר דנשים שאינן שוקלות מחה"ש אינן מתכפרות בקרבנות ציבור, אלא כוונתו דהנשים אינן משתתפות בהבאת חלק לקרבן ציבור מאחר ולא נצטוו בכך, ואעפ"כ מתכפרות, דהצטרפותן לציבור אינה תלויה בתשלום ממוני. ונתחדש בדברי הגרעק"א דמכוח הפטור ממחצה"ש פטורות מתפילת מוסף. דכהיום הזה איננו מקריבים קרבנות בפועל אלא מקיימים את ההקרה ע"י תפילה כמו שנאמר "ונשלמה פרים שפתינו", וממילא מי שאינו בכלל ההבאה, אינו מחויב בתפילה ואהכי נשים פטורות מתפילת מוסף. וה"נ קטנים שאינם מחויבים ליתן לא יצאו מכלל הציבור לענין כפרה, ומ"מ אינם מחויבים בתפילת מוסף. ולמאן דס"ל דפחות מבין עשרים אינו מחויב במחצה"ש, יכול להוציא אחרים דאם רצה לתרום יכול לחייב את עצמו לתרום וליתן, ומפורש במשנה שם דאם התחיל לשקול אינו פוסק.

האופן המעשי שבו נהיים חלק מהציבור, נעשה ע"י תרומת הלשכה של הכהנים, והיה אם בשעת התרומה לא הגיעו כל שקליהם של ישראל, תורמים הכהנים על האבוד ועל הגבוי ועל העתיד ליגבות ועל כל מי שעדיין לא תרם את חלקו ובכלל זה גם תורמין על הנשים ועל הקטנים ועל מי שאינו מחויב לתרום. וכתב ע"ז הרמב"ם דנותנו כולו כאחת בפעם אחת, ולהאמור אין צריך מקור לדין זה, דאם נתינת מחצית השקל היא פירעון חוב או תשלום לגזברים לקניין חלק בקרבנות, אין מניעה לשלם את המעות בכמה תשלומים, אך כיון שנתבאר דע"י דין הנתונה נעשה הנותן חלק מהציבור, פשוט דצריך ליתן כולו כאחד דבלא"ה אין זו נתינה האמורה בתורה.

ובזה ניתן להבין את מש"כ הרמב"ן דבקרא 'הדל לא ימעיש' נאמר איסור, דבוודאי אסור שיהיה לאחד מישראל חלק שאינו שווה לכולם, ומ"מ אינו איסור ממשי, דע"י שהכהנים תורמים עבור כל ישראל, נעשה חלק כאו"א מישראל שווה לכל השאר. ולכך לא נמנה איסור זה במנין המצוות, דאין הכ"ת לעבור עליו.

ויש לפרש את מה שאמרו שהנשים פטורות ממחה"ש מפני שהיא מצוות עשה שהזמן גרמא, דעצם החיוב של מחצית השקל מתחדש מידי שנה בשנה, ובכל שנה יש חיוב חדש ותרומה חדשה של הכהנים מתוך הנתונה. וא"כ הגם שהוא חיוב תמידי ליתן את המעות של כל השנים, מ"מ הוא חיוב שיש לו זמן קבוע, ואפשר שהיא מ"ע שהזמן גרמא.

הערה בדברי רש"י בפרשת קרח

ולהאמור דרשת חז"ל על מה שנאמר בפרשת קרח טעונה פירוש וביאור. דכתיב "ויאמר אל ה' אל תפן אל מנחתם, לא חמור אחד מהם נשאתי ולא הרעותי את אחד מהם" (במדבר טז טו), ופירש רש"י ע"פ המדרש "יודע אני שיש להם חלק בתמידי צבור, אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון, תניחנו האש ולא תאכלנו". דלהאמור אין חלק מסוים בקרבן ששייך לקרח ועדתו, וע"פ הפשט אינו מובן כלל.

נמצא - מצות נתינת מחצית השקל היא ליטול חלק בציבור ע"י נתינת שיעור קצוב של מחצית השקל, והציבור מתכפר בקרבנות שנקנו מכסף זה. ומ"מ מי שאינו בכלל חובת נתינה נכלל בתוך הציבור ומתכפר עמהם.

ועד ליל שבת

דברי מוסר והשקפה ע"ס מסכת אבות
מראש הישיבה הגאון הגדול רבי ישראל בונם שרייבר שליט"א
שנאמרו בישיה"ק

זכות הלימוד בימים אלו - נוטל שכר כולם'

דברי חיזוק לימי בין הזמנים, ולקראת השנה הבעל"ט

כח היחיד - נוטל שכר כולם

א"י בגמ' (ברכות ל"א ע"ב) 'כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של שבעים שנה', וביאר רש"י שהיינו משום שבשבת כולם מתענגים ורק הוא מתענה. וצ"ב מה בכך שהוא היחיד שמתענה עד כדי שמשום כן קורעין לו גז"ד של שבעים שנה. ומבואר כאן גודל העניין להיות 'יחיד', שכולם מתעסקים בענייניהם ורק הוא לבדו מתעלה בעבודת ה', וכדאמר ר' רשב"י אומר - אם ראית דור שנתרשלו ידיהם מן התורה, עמוד והתחזק בה ואתה נוטל שכר כולם'. ועלינו לדעת שכעת יש לנו הזדמנות לזכות בדבר נשגב זה, כאשר בימי בין הזמנים ידוע שהמצב הוא שיש פחות עסק התורה, ומי שיושב ועוסק בתורה הרי שאין לתאר ואין לשער שכרו בכל רגע ורגע, שהוא נוטל שכר כולם.

בגמ' במגילה (כ"ח ע"א) מובא שכאשר רבי עקיבא שאל את רבי נחוניא הגדול 'במה הארכת ימים' - מחו בו עבדיו של ר' נחוניא "קצת בחייו". ר"ע ברח לראש הדקל ושאל את ר' נחוניא 'אם נאמר כבש למה נאמר אחד' (שכתוב "את הכבש אחת תעשה בבוקר"), אז הורה ר' נחוניא לעבדיו לעזוב את ר"ע כי 'צורבא מרבנן הוא', וענה על שאלתו 'אחד - מיוחד שבעדרו'. ומה שהאריך ימים הוא משום ש'מימי לא קבלתי מתנות ולא עמדתי על מדותי וותרן בממוני הייתי'. ויש לבאר למה ר' נחוניא לא רצה בהתחלה לענות על מה שהאריך ימים, ורק אחרי שר"ע שאל את שאלתו על 'כבש אחד' הוא הסכים לענות לו.

ושם בגמ' א"י כמה תשובות שהשיבו האמוראים במה האריכו ימים. והמפרשים שם (עי' רבינו קלונימוס הזקן, מובא בקובץ שיטות קמאי) מבארים שכל הטעמים בגמ' עניינם אחד הוא - שזכו לאריכות ימים בזכות שנהגו בדברים מיוחדים ונדירים שבד"כ אין כמעט אדם שעושה אותם, והיה להם את מעלת היחידים' שעשו כן לבדם.

ונראה לפ"ז לבאר הדו"ד שבין ר"ע לר' נחוניא, דהנה כשר"ע שאל את ר"נ במה האריך ימים היה זה משום שרצה לעשות ג"כ את אותה הנהגה שנהגה ר' נחוניא. אבל ר' נחוניא חשש מלגלות לו את הנהגה, משום שכל עניינה הוא שר' נחוניא היה היחיד שנהג בה, שמשום כך הוא זכה לאריכות ימים כאמור, ואם כעת ר"ע גם ינהג בה הרי שכבר אין בזה את עניין היחיד'. אך על זה אמר לו ר"ע ראייה מהא דכתי' "את הכבש אחד" שצריך שיהיה מיוחד שבעדרו, והלא קשה: איך יתכן שיהיה אחד מיוחד, הרי יש שני כבשים שצריכים להיות 'כבש אחד' - הן התמיד של שחר והן תמיד של בין הערביים, ואיך יתכן א"כ שיהיו שני 'אחד', וע"כ שאי"צ 'אחד' ממש, אלא אפי' אם יש כמה מיוחדים עדיין יש להם שם 'אחד', וזאת היה טענתו של ר"ע לר' נחוניא, שגם כאן אין חשש שתגלה לי את הנהגה המיוחדת שלך, משום שגם אם אנהג בה אף אני עדיין יהיה בזה את עניין היחיד'. ואז אמר ר"נ 'צורבא מרבנן הוא' וגילה לר"ע את הנהגתו.

לפני שנים היה ליד פרדס חנה עיררה קטנה בשם 'כרכור', ששם התגורר ת"ח בשם הג"ר משה זרצקי (הוא היה תלמיד של הגרש"ש, ובגרודנא קראו לו 'ר' משה מתמיד'). פעם הגיע אליו חתן אחד לשאול אותו היכן כדאי לו לגור. אמר לו ר' משה - כדי לזכות לסייעתא דשמיא תלך לגור לבד. אם תתגורר בירושלים או בבני ברק - יהיו שם רבים כמותך, תלך לגור במקום שאין הרבה ת"ח, ושם תהיה 'אחד ומיוחד' ותזכה ל"ס"ד כנגד כולם (והוסיף "רק לכרכור אל תעזי להגיע"...). כי כשאדם עושה מה שלא כולם עושים אז הוא זוכה ליותר מכולם, נוטל שכר כולם, וקורעין לו גזר דינו של שבעים שנה, אין מעלה גדולה כמו להיות 'יחיד'.

בין הזמנים - הזדמנות להיות 'יחיד'

מגיעים כעת ימי 'בין הזמנים', אמנם כיום אפשר דרא, זכינו ובי"ה יש ישיבות בין הזמנים ונדיר למצוא בחור שעבר עליו יום בלי שעות לימוד מסוימות, אבל גם כיום יש בעיה גדולה בבין הזמנים של אב שמי שלא נופל בה, ונשאר 'יהודי כשר' אזי הוא בבחינה של 'נוטל שכר כולם'. צריך לדעת שיש הבדל גדול בין הימים הללו לבין ימי בין הזמנים של תשרי וניסן. משום שבתשרי וניסן כל אחד עסוק עם מצוות היום, עם הסוכה והחמץ, והיצה"ר פחות מוצא לעצמו מקום. אבל אב זהו זמן שלצערנו מביא למצב נורא של 'פריקת עול' - אחד המרבה ואחד הממעט ובלבד שיכוון את לבו לארץ... בכל העולם אלו חודשים של התפרקות ורח"ל זה יכול להשפיע גם עלינו. כמעט כל אחד יכול לדאות על עצמו שבאב הוא קצת פחות יר"ש, לא עבירות ח"ו, אבל התפילה לא אותה תפילה, ומעגלים פינות בכל מיני דינים ומצוות. מרגישים שיוצאים לחופש ועושים מה שרוצים. הגר"י לוונשטיין אמר שכל חודש אלול הוא צריך לקרצף את הבוץ שנהיה על הבחורים בבין הזמנים. הגר"ש פינקוס סיפר שאמר לו בעל תשובה אחד, שבתחילת דרכו הוא שמר שבת רק באיסורים דאו', אך מוקצה הוא לא שמר, משום שהרגיש שיש לו 'מיגו', הרי הייתי יכול לא לשמור כלל... תגיד תודה שאני שומר דאו', ועוד מגיע לו על זה עודף... כך הוא חשב... וכמדומה שרבים מאיתנו ג"כ מרגישים מעט ככה בימים הללו, יש הרגשה כזו - תן לי שלשה שבועות שקט, נתראה באלול. אמר לי אחד מראשי הישיבות: למה נסמך בין הזמנים לתשעה באב? משום שבשניהם מסתובבים כל הזמן עם נעלי בית ומחפשים אוכל... האווירה היא אווירה של פריקת עול. ויש לדעת, שאם אצלנו זה לא יהיה כך אזי נזכה ל'נוטל שכר כולם' ולאריכות ימים ולקורעין לו גז"ד של שבעים שנה, אין לשער גודל הזכות של לימוד תורה בימים כאלה. וכמו"כ לגבי התפילה, איפה שמתפללים, בבית או בדאצ"ה, איפה שלא תתקע, הקב"ה הוא אותו קב"ה, וכמו שבישיבה אתה לא תכנס למנחה עם חולצה קצרה ומגבת על הראש, וכמו שבמנחה של ערב יום כיפור אף אחד לא יתפלל בלי כובע וחליפה - תדע שהקב"ה של כ"ב אב הוא אותו קב"ה של ערב יו"כ... יש כל מיני 'הכשרים' של בין הזמנים, הרי הדברים

מחרידים ה"י. בחור צריך לשמור על עצמו, לא לעשות דברים שהיה נמנע מהם בתחילת אלול, כמוכן צריך לנוח, אבל להיות יהודי, יהודי כשר, לשמור על הצלם אנוש שלנו ועל הרמה הרוחנית שלנו. עמוד והחזק בה ואתה נוטל שכר כולם.

הדרך ל'מכאן ואילך יערב לכם' - קביעות

המדרש אומר (מדרש אסתר) "ויהי כדברם אליו יום ויום" - 'למוד הוא אותו השבט לומר יום ויום' שבט בנימין למודים לומר יום ויום שכתוב גם אצל מרדכי 'כדברם אליו יום ויום', וכן לגבי אשת פוטיפר "ויהי כדברה אליו יום ויום" - ולפיכך זכה יוסף למלכות. ויש לבאר מהו ענין זה של 'יום ויום'. ונראה שהנקודה בזה היא ה'קביעות', אשת פוטיפר נדנדה ליוסף בכל יום, אך "וימאן", הטעמי המקרא של 'וימאן' הוא שלשלת, וביארו בנובהרדוק שכשהיצה"ר מנסה את האדם, אין להיכנס עמו לוויכוחים, אם תתנצח איתו הוא ינצח אותך, הוא יותר מנוסה ממך וותיק במקצועו פי כמה. צריך פשוט לומר לו 'לא', ושוב 'לא', ושוב 'לא'. בלא להסביר למה ואיך. וימאן, אחר כך ויאמר.

הבעיה שלנו היא חוסר העקביות, על אף שכולנו יודעים את האמת לאן כדאי להגיע ולאן לא כדאי להגיע, אבל כל הזמן אנחנו מתמודדים מחדש עם כל מיני ניסיונות - האם לקום, ומתי לקום, מתי ללמוד והאם להיכנס לשיעור, וכיו"ב בכל העניינים, ההתמודדות נמשכת לאורך כל החיים משום שבכל פעם ישנם תירוצים חדשים. אם היינו אומרים ליצה"ר 'לא' כבר בהתמודדות הראשונה הרי שהוא היה מבין שדלתנו סגורה והיה מניח לנו לנפשנו. סוד ההצלחה היא קביעות, חומה בצורה. הרי חז"ל אומרים שרק ההתחלות קשות, אך מכאן ואילך יערב לכם. למה אנו לא מרגישים את היערב לכם? משום שאנו כל הזמן אוחזים ב'התחלות', מתחילים מחדש בכל פעם אחרי הנפילה, אם היינו מחזיקים כחומה בצורה ולא נותנים פתח ליצה"ר הרי שהיינו כבר אוחזים ב'מכאן ואילך יערב לכם'.

לכל אדם יש את הרגע שבו הוא מבין מה הוא באמת ובמה הוא צריך להתחזק. הרי לכל אחד יש מדי פעם רגעים של חשבון נפש ולפתע מתעוררת בו הרגשה ש'את זה צריך לשנות'. ואז צריך להחליט מיד שכאן ועכשיו אני משתנה, בלי דחיות וללא עיכובים, אם מחכים אפילו רגע אחד לעולם זה לא יקרה, צריך להתחיל מיד בשינוי, אמנם בהדרגה, אך שמיד יהיה שינוי. וימאן, בלי שאלות. היה רב קהילה באמריקה בשם הרב שווב. לפני שנסע לחו"ל הוא נכנס למרנא הח"ח לקבל ברכת הדרך. הח"ח שאל אותו "אתה כהן?" והשיב בשלילה. "אתה לוי?" ג"כ לא. אמר לו הח"ח "אני כהן ואתה לא כהן, למה, משום שסבא שלי היה כהן וסבא שלך לא היה כהן, אך הא גופא, למה סבא שלי היה כהן וסבא שלך לא היה כהן? משום שכאשר משה רבינו עמד בשער המחנה והכריז 'מי לה' אלי' - סבא שלי קם ורץ, וסבא שלך נשאר לשבת". והמשיך הח"ח - "למה אני אומר לך את זה, כי לכל אדם יש רגע בחיים שהוא שומע קריאה פנימית של 'מי לה' אלי', אל תחזור על הטעות של סבא שלך, ברגע שתשמע את הקריאה הזו תקום, תתפוס את עצמך לידיים". לכל אחד יש את רגע האמת של מי לה' אלי, שאז יש את הדעה הנכונה מה טוב בשבילו, ומאותו רגע הוא צריך רק לשמר את החיזוק ולא לתת פתח ליצר, וימאן עם שלשלת, בלי שאלות וללא ויכוחים. ידועה התמיהה מה היה הניסיון של אברהם אבינו בעקידת יצחק, הרי הקב"ה ציווה לו במפורש. ואמר על זה הגרא"מ שך, שהלא לכל הנביאים נמסרה הנבואה ע"י שראו חזיונות ומשלים והיו צריכים לתרגם אותם לנמשל, אברהם שמע מהקב"ה משל וחזיון והוא היה אמור להבין מזה את הנמשל, וא"כ הרי שהדבר האחרון שהיה אמור להבין זה שהנבואה היתה לשחוט את יצחק בנו יחידו, היו לו את כל הנגיעות שבעולם כדי לומר שלא זה הנמשל של הנבואה. אבל אצל אברהם אין נגיעות, "ואני בתומי אלך" - יצא לו שכך הקב"ה אמר, אז כך עושים. בלי חשבונות, בלי נגיעות. ואני בתומי אלך - עם היצה"ר לא מתווכחים, אם כך צריך לעשות אז כך עושים.

למוד הוא אותו השבט לומר יום ויום'. לא יום כן יום לא, אלא כל יום כמו אתמול וכמו מחר. החלטתי משהו אז אני אעמוד במה שהחלטתי. סדר היום לא משתנה בעקבות הנסיבות, לא משנה אם אמצע הזמן היום או בין הזמנים היום, אם יש חברותא או אין חברותא, 'יום ויום' כל יום, בלי קשר לנסיבות המשתנות, עושים מה שצריך בכל המצבים.

אאמו"ר זצ"ל בסוף ימיו היה חולה גדול, בקושי נשם. שבועיים לפני פטירתו נכנסתי לביתו בשעת ערב, וראיתי אותו גורר במאמץ רב את הכובע והחליפה. הוא הודיע שהולך למעריב. אמרתי לו: אתה לא חש בטוב, תתפלל בבית. הוא הסתכל עלי בחשש שנולד לו ילד לא נורמלי "הרי צריך להתפלל בציבור". אמרתי לו 'אבל אתה חולה'. "נו, ולכן לא צריך בציבור?" אמרתי 'אבא הרי אתה פטור'. "איפה יש פטור?"... אמרתי לו: הרי אתה רב, אם משהו היה שואל אותך אם במצב כזה להתפלל במנין מה היית מורה לו? "ודאי שיתפלל בביתו, הרי הוא חולה", נו, אז למה אתה לא מתפלל בבית? "כי צריך תפילה בציבור"... וכך נמשכה השיחה בינינו, ולבסוף ליוויתי אותו לבית הכנסת כשהוא בקושי זו - הפשט הוא, מי שיש לו אפשרות של כן ולא אז ודאי שבמצב כזה עליו להתפלל בבית, אבל יש מי שאין לו אפשרות כזו, ככה הדין אז אין מה לעשות. אין עוד אופציה. זכינו לראות את הגר"ד פוברסקי זצ"ל, בשמונה השנים שהייתי בישיבה לא היה סדר אחד ותפילה אחת שהוא לא הגיע (לשחרית היה מגיע שעתים לפני התפילה), זכורני שנכנס פעם לבימ"ד עם 40 מעלות חום כשכולו רועד, ואח"כ מסר שיעור כשהוא כעלה נידף, לא היתה לו אפשרות אחרת, יש שיעור, אין צד שני. אלו דרגות גבוהות, אבל לשם צריך להגיע. ה'מכאן ואילך יערב לכם' מגיע רק אם יש החלטה נחושה, למאן בלי שאלות.

זכורני מעשה נוסף, כאשר אאמו"ר לא קם לתפילה באחד הבקרים, קראנו להצלה ואמרו שהוא עבר התקף לב, לקחו אותו לבית חולים ושם הוא איבד את הכרתו. הרופא אמר שהוא יכול להתעורר, אך צריך משהו שיעיר אותו, שיביאו 'מוזיקה שהוא אוהב'. נו, איזו מוזיקה הוא אוהב, הביאו גמ' עירובין ואחד הבנים למד לידו כמה שורות. יעיד מנהל המחלקה - לא עברו יותר משתי דקות עד שהוא פתח את עיניו והתיישב על המיטה, לקח את הגמרא לידי וישאל איפה הוא ומה קרה. אחר כך בירך ברכת התורה וישב ולמד כאילו לא ארע דבר. הרופא אמר בפה פעור 'כזה מחזה עוד לא היה'. זו המוזיקה שהוא אוהב. משום שאצלו התקיימה במלואה ההבטחה של 'מכאן ואילך יערב לכם', זה היה החיים שלו.

צריך לדעת, לאחר בין הזמנים מגיע בעז"ה זמן אלול, התחלה של שנה חדשה, והזדמנות לכל אחד לפתוח דף חדש. צריך לנצל את בין הזמנים ולקחת איזה זמן פנוי לשבת ולחשוב, מה עבר עלי השנה, לאן הגעתי ולאן הייתי אמור להגיע, היכן היו הטעויות ומה ניתן לתקן. עד ששומעים את הקריאה הפנימית של 'מי לה' אלי', וברגע ששומעים את הקריאה הזו יש לקבל החלטה ברורה על שינוי וחיזוק מעכשיו, בעקשנות ובלי פשרות. וברגע שמחזיקים עם זה מעמד זמן-מה אז החיים משתנים, אם כמה ימים ברציפות יהיה 'וימאן' עם שלשלת - מכאן ואילך יערב לכם. ומה אנו צריכים יותר מ'יערב לכם', סיפוק לכל החיים, אם נחליט החלטות ברורות ונעמוד בהם כמה ימים - אז בעז"ה נזכה ל'מכאן ואילך יערב לכם' ול'תורת ה' תמימה משיבת נפש'.

מגיד דבריו ליעקב

שיחות מוסד על סדר הפרשיות
 כולל דברי חיזוק והתעוררות בענייני עבודת ה'
 שנאמרו במקהלות על ידי
 הגאון הגדול רבי יעקב חיים סופר שליט"א
 ראש ישיבת "כף החיים"

לדורות והארות
 ולהצטרפות לרשימת התפוצה
 במייל:
 8542164@gmail.com

פרשת דברים

ומה הדרך לזה? איך נוכל להאיר את החשכה הזו ולבחון לאור האבוקה את הלב?
 על ידי אור התורה בעסק התורה, ובפרט בלימוד בספרי מוסד ויראה המוציאים
 לאורה את כוחות הנפש ומזקקים ומוציאים ממנו כל רע.

מדת הנרגנות

והנה, התוכחות האלו שהוכיח בהם משה רבינו את ישראל בפרשיות שלנו, הם
 תוכחות הפועלות על כל לב עקוב והופכות כל לב עקוב למישור, וצריכים אנתנו
 להתבונן בהם.

למשל, הפסוק בפרשה אומר: ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו
 מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי להשמידנו. הפסוק הזה מבהיל כל לב.
 משה רבינו בא ומספר כאן מה אמרו בני ישראל, 'ז'הרגנו', מפרש רש"י שהוא
 לשון הרע. על מה היתה התרועמות של בני ישראל ואיפה הוציאנו דבת הקב"ה
 רעה? 'ותאמרו בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ מצרים לתת אותנו ביד האמורי
 להשמידנו'. זו היא 'מדת הנרגנות', אותו כח בנפש שמביא את האדם להתלונן על
 כל דבר בלי צדק ובלי סיבה. רבינו יונה (שערי תשובה שער שלישי ר"א) מגדיר אחד
 כזה 'איש אשר דרכו וחוקו להתאונן ולהתרעם ולמצוא תואנות על חבירו תמיד
 על מעשיו ועל דבריו'. זה הוא האיש הנרגן, זה שמחפש תואנה וטענה בכל דבר,
 'למה עשו כך', 'למה דברו כך', וכיוצא בזה.

זו המידה שהיתה אצל בני ישראל, 'ז'הרגנו באהליכם'. ודרשו חז"ל (ספרי דברים א,
 כ) שהיו יושבים כל אחד ואחד עם משפחתו בביתו, ויושבים ובוכים ומצטערים
 כאילו ח"ו נפטר להם איזה מת. היו נוטלין את בניהם ואומרים להם אוי לכם
 דוויים אוי לכם סגופים למחר יהיו צולבים מכם על הצלוב. נוטלים את בנותיהם
 ואומרים להם אוי לכם דוויים או לכם סגופות למחר יהיו הורגים מכם ושובים
 מכם ומצטערים מכם בקלון. וזהו דבר שקשה להבין, הלא הקב"ה נתן להם כל
 טוב סלה ולא חיסר מהם מאומה! נתן להם את המן, שהוא יזי השכינה שהתגשם
 כלשון רבותינו, מין ענין רוחני שהקב"ה הוריד לכאן ונתן להם את האפשרות
 לאכול אותו, וכמו שדורשת הגמרא (יומא עה) 'לחם אבירים אכל איש' - לחם
 שמלאכי השרת אוכלין אותו. מלאכים צריכים אוכל? יש להם ארוחות? אך
 היה זה ענין רוחני שנשגב מבינתנו, והקב"ה הוריד את זה לכאן בצורה מחודשת
 של מאכל, סוג אכילה מיוחד שאין בו שום פסולת וכולו קדש קדשים.

לא רק את המן, אלא גם את השליו הוריד להם. גם השליו היה בו בחינה רוחנית,
 והיה משובח טעמו ושומנו להפליא, כדרשת רבותינו ביומא (עה). גם מים היה
 להם מבארה של מרים ואף כל פירות שבעולם היה להם, הן ברוחניות והן
 בגשמיות. והיכן היו יושבים? בשבעת ענני הכבוד. על כל זה היו יושבים ובוכים
 ואומרים 'אוי לנו דוויים, אוי לנו סגופים!' 'בשנאת ה' אותנו הוציאנו מארץ
 מצרים', הרי היה לנו כל כך טוב בארץ מצרים, ורק בגלל שהקב"ה שונא אותנו
 הוציאנו משם. איך אפשר להבין דבר כזה? וכי שכחו הם את העינויים הגדולים
 שהיו מנת חלקם בארץ מצרים? את כור הברזל שהיו נתונים בו, ומעולם לא ברח
 עבד ממצרים, כדרשת רבותינו (מכילתא יהו א) הלא הם היו עובדים בעבודת
 פרך בבית ובשדה, ואשה שהיתה יולדת בפרס אחד היו לוקחים את כל
 בניה ומשליכים ליאור, וכי את כל זה שכחו? וכלל ישראל אומרים: הקב"ה
 שונא אותנו. ומה הריאה? - שהוציא אותנו מארץ מצרים "הנפלאה" והביא אותנו
 אל המדבר, שם אנתנו "צריכים" לאכול מן. איך אפשר להבין דבר כזה, אשר
 לכאורה הוא כבלי דעת ובלי תבונה?

וההסבר בזה, כי זו היא מדת הנרגנות. כפי שפתחנו ואמרנו, 'עקוב הלב מאד', יש
 בו כוחות רבים ופיתולים שונים, ויש כח כזה בכוחות הנפש להפוך את הקערה
 על פיה, כל דבר שיעשו לו לאדם הוא יפרש אותו לגנאי, וכל מה שיתנו לו -
 הוא יפרש שעושים את זה לרעתו. אלו הם הנרגנים, וזה מה שהיה עם ישראל
 'ז'הרגנו באהליכם', מדת הנרגנות עלתה על לבם, וכשאדם נרגן - הכל נראה לו

איזהו חכם המכיר את מקומו - הכרת כוחות הנפש

בעזרת ה' יתברך נראה לעיני מעט בעניני הפרשה, פרשת דברים, ובעניני דיומא.
 אנתנו נמצאים עכשיו בערב ראש חודש מנחם אב, ובעוד חודשיים כבר יהיה ראש
 השנה. ידוע הרמז 'אב' בראשי תיבות - אלול בא, וזהו דבר שכולם יודעים שאלול
 מתקרב. השאלה על כל אחד ואחד היא איך הוא מכין את עצמו לקראת אלול.

לכל דבר, אומר המסילה ישרים (פרק י"ז), נתנה התורה זמן להתכונן. אי אפשר
 ליפול ולצנוח אל המצוה, ותמיד צריכים להתכונן אליה מראש. וכפי ההכנה של
 האדם לפני המצוה, כך גם יהיה פרי המצוה. כשאדם יבוא למצוה בבהילות,
 בחיפזון ובהיסח הדעת, כך גם תראה המצוה שלו. ולשון רבותינו הקדמונים
 (מבחר הפנינים מג, לה) 'פרי המהירות - חרטה'. אך כשאדם עושה את הדברים עם
 התכוננות, עם הכנה ועם לב פתוח, כל המצוה שלו נראית אחרת ובמעלה אחרת.
 ובהיות וראש השנה, זמן בו נכתב כל מה שיהיה בשנה הבאה מתקרב ובא,
 צריכים אנתנו להתכונן ולהכין את עצמנו. מה הדבר הראשון שאדם צריך
 להתכונן בו? - להכיר את עצמו. רבותינו אמרו (ראה אבות פ"ו, ו) 'איזהו חכם
 המכיר את מקומו', והכוונה בזה היא שעל האדם להכיר את כוחות הנפש שבו.
 זהו לא דבר של מה בכך, כי כוחות הנפש של האדם הם סבוכים ונפתלים, וכדי
 להכיר בהם צריך ליבון ובידור אחר בידור. לעתים אדם עובר ממידה למידה
 ומכה אחד בנפש לכה אחר, בלי להרגיש ובלי לדעת מזה כלל.

פעם בקשו מהמשיגיה רבי יחזקאל לוינשטיין זצ"ל שיבוא להספיד רב אחד
 שנפטר. המשיגיה סירבו ואמרו שאיננו יכול לבוא. כיון ששמעו שסירבו, התפלאו.
 אמרו לו, 'הרי תמיד כבוד הרב מגיע להספדים ומעורר בהם את הלבבות, ומדוע
 הפעם המשיגיה משתמט?' אך הוא לא הסכים לבוא, אמר שאיננו יכול ולא הגיע.
 המקורבים של המשיגיה שידעו שתמיד דרכו כן להגיע להספיד, כמו שאומרת
 הגמרא (שבת קנב) שיש ענין כזה של 'אחים בהספידא', זה זמן שבו לבבות של
 אנשים פתוח ואפשר לעורר אותם לעבודת ה', התפלאו על הדבר. אחרי זמן
 מה, סיפר להם המשיגיה את טעמו. 'כמה שבויעות לפני כן נפטר לי נכד', סיפר
 המשיגיה, 'ידיעתי, שמסתבר שכדרך המספידים בשעה שאתחמם בדברי ההספד
 על אותו רב אתחיל לבכות, אבל ידיעתי שהבכי שלי לא יהיה רק על אותו רב
 אלא יהיה מעורב בו גם בכי על הנכד שלי שנפטר לפני זמן לא רב, ולכן לא
 רציתי לבוא, מפני שיהיה חסרון אצלי במדת האמת, שיחשבו שאני בוכה על
 אותו רב וזה לא נכון לגמרי.'

זהו 'המכיר את מקומו', מי שידע ומכיר את כוחות הנפש שלו עד תום ושולט
 בהם היטב. וזהו התפקיד הראשון שלנו בעת הזו, להכיר את מקומו, לבחון את
 כוחות הנפש שלנו ולעמוד על טיבם.

ואמרו רבותינו (עיין חינוך מצוה ק"ב), חולה שידוע שהוא חולה ומכיר במחלתו, זה
 עצמו חצי רפואה. אבל מי שחולה ולא מכיר בכך שהוא חולה, הרי זה קשה מן
 הכל. מדוע? מפני שמי שהוא חולה וידוע שהוא חולה, מגיע איזה זמן שמכביד
 עליו חוליו וזו הוא אומר 'עד מתי אסבול את החולי הזה? אני מוכרח לטפל בזה'.
 ואז ילך אל רופא אומן, יקח את הרפואות הנצרכות ויביא מזור לעצמו. אבל אחד
 כזה שהוא חולה ולא יודע מזה נדמה לו שהכל בסדר אתו, לעולם הוא לא יגיש
 לרופא, עד שלפתע ימות. לכן אדם צריך להכיר את חליו, חלאי הנפש, לדעת
 היכן הוא חסר ומה עליו לתקן.

וזו מלאכה גדולה היא. 'עקוב הלב מכל', אומר הכותב (ירמיה יז, ט). 'עקוב פירושו
 עקום שבעקומים, כי הלב שלנו נפתל מאד והרבה צדדים וצדדים צדדים יש בו.
 וכך אנתנו אומרים בתפילה 'פתלתול ועקש לבנו', ובוזה יש תרתי לריעותא, גם
 שהלב שלנו נפתול, יש בו הרבה מהליכים והרבה כוחות, וגם הוא עקש. ותפקידנו
 הוא ללבן ולברר את כוחות הנפש שלנו, לעמוד עליהם ולתקן אותם.

שיחות אלו נדפסו בקונטרסי "מגיד דבריו ליעקב" בשנת תשע"ט, משיעורי רבינו שליט"א משנת תשמ"ה.
 נתן להשיג בשולחנות התפוצה של 'כלי קונטרסי' "מגיד דבריו ליעקב" של שיחות אחרות משנת תשמ"ו ואילך

הפך, וכל כמה שנותנים לו ומבקשים את טובתו, הוא מפרש את זה ששונאים אותו ועושים הכל נגדו.

המדידה הזו מצויה גם בין אדם לחבירו, ובימים האלו, ימי בין המצרים, אנחנו צריכים להתחזק ולהתקן את העניינים של בין אדם לחבירו, ולכן זה גם הזמן שאדם צריך לעקור מעצמו את הכח הזה של הנרגנות, כאשר כל דבר שעושים לו הוא מפרש שעושים את זה כנגדו ולרעתו.

כשמשנה רבינו הוכיח את בני ישראל על מדת הנרגנות, זו היא תוכחה לכל אחד ואחד מאתנו. התפקיד שלנו הוא להכיר את כוחות הנפש שלנו, להבין שיש לנו מדה כזו של נרגנות, ולעשות כל שלאל ידינו כדי לעקור אותה מתוכנו.

אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה בזה יבזו לו - אהבת התורה של רבי יוחנן

במדרש אמרו רבותינו (שיר השירים רבה ה, ג), מעשה ברבי יוחנן ותלמידו רבי חייא בר אבא, שהיה מהלכים בדרך מטבריה לציפורי, ובתוך כדי הליכתם נשען רבי יוחנן על רבי חייא בר אבא ונסמך עליו. בהיותם בדרך הגיעו ליד שדה גדול, אמר לו רבי יוחנן לרבי חייא, בני, אתה רואה את השדה הגדול הזה, בן העשרות דונמים? דע לך ששלי היה ומכרתי אותו 'בגין למלעי באורייתא', בשביל שאוכל לעסוק בתורה. המשיכו הלאה בדרכם, והגיעו לכרם זיתים ענקי. אמר רבי יוחנן לרבי חייא, אתה רואה את הכרם הזה? שלי היה ומכרתי אותו בגין למלעי באורייתא, מכרתי אותו כדי שאוכל להתלכלל במעות ולשבת וללמוד תורה.

המשיכו בדרכם והגיעו לכרם ענבים, אמר לו רבי יוחנן לרבי חייא, בני, אתה רואה את הכרם הזה? גם זה שלי היה ומכרתינו כדי שאעסוק בתורה. התחיל רבי חייא בוכה, אמר לו רבי יוחנן, כבוד הרב, מכרת את כל הנכסים שלך כדי שתוכל לעסוק בתורה, אבל מה תעשה בזקנותך? לא השארת לך כלום שתתפרנס ממנו כשתזדקן? אמר לו רבי יוחנן, חייא בני, וכי קלה היא בעיניך שמכרתי דבר שנעשה בששה ימים בשביל לקנות דבר שנעשה בארבעים יום? את התורה קיבל משה רבינו בהיותו בהר סיני ארבעים יום וארבעים לילה, והיא גדולה יותר מכל הבלי העולם הזה, שנברא בששה ימים.

זו המציאות של מי שאוהב את התורה, שמוכן למכור ולהפיקר את נכסיו בשביל עסק התורה. וזו היא הבחינה לכל אחד ואחד כמה הוא אוהב את התורה, כמה הוא מוכן לבזבז מממונו בשביל התורה. רבי יוחנן לרוב אהבתו את התורה לא חס על דבר ומכר את כל נכסיו, העיקר שיוכל לעסוק בתורה. וכשנפטר רבי יוחנן היה הדור קורא עליו 'אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה שאהב רבי יוחנן את התורה, בזה יבזו לו'. אף אחד לא אהב את התורה כמו רבי יוחנן, שהפיקר את כל נכסיו בשביל התורה, ואף אחד לא אהב את התורה כמו רבי יוחנן שגם מיתתו שלו היתה בגלל אהבת התורה שלו.

מדוע מיתתו היתה בגלל אהבת התורה שלו?

שרהי, כותב רבי חיים שמואלביץ זצ"ל (שיחות מוסר מהר"ח מאמר מ' עמוד ק"ע, ומאמר ס"א עמוד רס"א), בגמרא מסופר (ברכות ה:) שהיו לרבי יוחנן עשרה ילדים, וכולם נפטרו בחייו רח"ל. כשאדם משכל את בנו הרי זה צער איום ונורא שאין כדוגמתו, שאף אחד מישראל לא ידע מהדברים הללו. וכאן לא בן אחד ולא שנים או שלש, אלא עשר בנים שיכל רבי יוחנן בחייו, והאחרון שבהם מת במיתה קשה, וכמו שכתב רבי נסים גאון בפירושו לברכות (שם) שבנו האחרון נפל לתוך דוד עם מים רותחים וגשורף שם, ולא נשאר ממנו אלא עצם אחת קטנה, והיה רבי יוחנן שומר את העצם הזה ובה היה מנחם אבלים. אם היה קורה איזה מקרה רע, היה מגיע רבי יוחנן לנחם ומוציא את העצם הזה של הבן שלו ואומר 'דין גרמא דעשיראה ביר', זה העצם של הבן העשירי שלי, וכך היה מעודד וחותם את לבות האבלים.

הנה לנו, שרבי יוחנן התנסה בנסיגות קשים ומרים, והסבל שהיה מנת חלקו היה נורא נוראות. ואף על פי כן כל הסבל הזה לא הפריע לו לעסוק התורה, וכמו שאומרת הגמרא (יומא יב:) 'אמר רבי יוחנן, היכי דמי חילול ה', כגון אגא דמסגינא ארבע אמות בלא תורה. אם אני אלך ארבע אמות, שתי מטר, בלי תורה, זה דוגמא לחילול השם. ומדוע יש בזה חילול ה' - פירש רש"י, 'לפי שלמדן העולם ממני להבטל מתלמוד תורה. כשרואים אדם גדול שלא לומד תורה, אפילו אם רק זמן מועט של הליכת ארבע אמות, כבר עושים העולם קל וחומר לעצמם שיותר להם להתבטל מתורה גם זמן של הליכת מאתים קילומטרים. ומוסיף רש"י, ואין הכל יודעים שנחלשתי מגרסתי. כשרבי יוחנן הוצרך לבטל מתורתו מרחק של ארבע אמות היה זה בגלל שהיה חולה מחמת רוב לימודו, ואף על פי כן אומר רבי יוחנן, אם אפסיק אז מעט מלימודי יהיה זה חילול השם. זו המציאות של רבי יוחנן, שלמרות כל האסונות שהיו בביתו במיתת עשרת בניו ולמרות כל העניינים שהיתה לו וכמו שמבאר בגמרא בתענית (כ"א), עם כל

זה לא נפלה רוחו ולא נשבר לבו, והיה לומד בהתמדה ולא פסיק פומיה מגרסא, כפשוטו ממש.

מתי רבי יוחנן לא החזיק עוד מעמד? - כשנפטר גיסו, ריש לקיש. הגמרא מספרת (בבא מציעא פד.) שיום אחד עבר רבי יוחנן על יד הנהר, והיה ריש לקיש עומד בעבר השני של הנהר. קפץ ריש לקיש קפיצה גדולה, ועבר את הנהר, אל הצד שהיה בו רבי יוחנן. אנהנו לא יכולים לדעת מה היה רוחב נהר הירדן, אבל היתה זו ללא ספק גבורה עצומה שבקפיצה אחת יכל לעבור מצד אחד לצד השני. כשראה את זה רבי יוחנן אמר 'חילך לאורייתא', את הכח הזה אתה צריך להקדיש לתורה הקדושה. מפני שזו היא הסתכלות של אדם גדול, שכל כח או כל כשרון שהוא רואה, הוא חושב איך אפשר לכוון את זה לדרכי התורה ולהפיק מזה נחת רוח להקב"ה. אחרים היו אומרים לריש לקיש, 'תשמע, לך לאולימפיאדה, תקפוץ שם עשרות מטרים ותהיה אלוף העולם בקפיצה למרחק, תקבל כסף וכבוד...' אלו הם עצות של כסילים. כשרבי יוחנן ראה את זה אמר 'חילך לאורייתא', הקב"ה נתן לך כזה כח עצום, תנצל את זה לתורה הקדושה.

וכך אמרו רבותינו במדרש שיר השירים רבה (ה, יג), בן בית אחד היה לו לרבן גמליאל שהיה מרים קופה של ארבעים סאה, היה אותו אחד גבור גדול, והיה מרים משא של ארבעים סאה לבדו. על פי סוגיית הגמרא בבבא מציעא (פ:) יוצא החשבון של ארבעים סאה - משא של שמונה בני אדם. ואותו אחד היה יכול להרים לבדו משא כבד כזה שבדרך כלל צריכים לו שמונה אנשים. כשראה את זה רבן גמליאל, מה אמר לו? - כל הדין חילא טבא אית לך ולית את עסיק באורייתא? יש לך כזה כח עצום מאת הקב"ה, ואתה לא מנצל אותו לעסק התורה? כך היה גם אצל רבי יוחנן, שכשראה את כחו של ריש לקיש השתומם והתפלא, איך קבלת את המתנה הזו מהקב"ה, את הכח העצום הזה, ואתה לא מנצל את זה לתורה? וכשיצאו הדיבורים האלו מאת לבם הטהור של רבי יוחנן ורבן גמליאל, עשו דבריהם פרי לטובה ונכנסו בלבם, וכמו שמסופר שם במדרש שאותו בן בית של רבן גמליאל קיבל עליו עול תורה, וכשהתחיל לעסוק בתורה נחלש ולא היה יכול אפילו להרים את המעיל שלו. זו היא מסירות נפש לתורה הקדושה, וגייעה על התורה עד כלות הכוחות. גם דבריו של רבי יוחנן נכנסו בלבו של ריש לקיש, וריש לקיש קיבל עליו את עול התורה, ולאחר מכן נשא את אחותו של רבי יוחנן ונעשה לגיסו.

אחר זמן קרה מה שקרה, ונפטר ריש לקיש. היה רבי יוחנן גיסו ויושב ובוכה, 'היכן את בר לקישיא היכן את בר לקישיא', מפני שרצה לעסוק אתו בתורה. חכמים רצו לפייס את דעתו של רבי יוחנן ושלחו אליו חכם אחר, רבי אלעזר בן פדת, מי שהיה מרא דארעא דישיראל וראש הישיבה אחרי רבי יוחנן, ועליו דרשה הגמרא (נדה כ:) את הפסוק 'סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם'. הגיע רבי אלעזר בן פדת אל רבי יוחנן, ובא לדבר אתו בלימוד. היה רבי יוחנן אומר איזו סברא, ורבי אלעזר בן פדת היה מביא ראיה לדבריו ממשנה או ברייתא. אמר לו רבי יוחנן, אתה לא כמו בר לקישיא. ריש לקיש היה מקשה על כל דבר שהיית אומר עשרים וארבע קושיות, והיית צריך להתאמץ ולהתייגע כדי לתרץ את כל הקושיות שלו, ואדהכי והכי היתה הסוגיה מתבררת וכל הספיקות היו נפשטים ומתבארים. אתה בא ומביא ראיה לדברי, וכי מה תועלת יש לי בזה?

אצלנו זה להיפך. אחד שמביא ראיה לדברינו אנחנו מנשקים אותו, ואם הוא מקשה עלינו קושיא אנחנו לא יכולים לסבול אותו... אבל החכם האמיתי אינו כן, ואדרבה, הוא לא אוהב את התנא דמסייע אלא את הפרכא, ואז הוא אומר 'עלינו ליעין ולהתבונן איך ליישב את הקושיא, ולמצוא הסבר נכון'. וכך היה רבי יוחנן ממשך ובוכה 'בר לקישיא בר לקישיא היכן את, עד שיצא מדעתו. אומרת הגמרא, בקשו עליו חכמים רחמים ונפטר רבי יוחנן לבית עולמו.

אומר רבי חיים שמואלביץ, בא ותתבונן. הנה לנו יהודי שכל כך הרבה סבל במשך חייו, אם בצער העניות ואם בצער שיכול בניו, ולא פעם אחת ולא פעמיים אלא עשר בנים שיכל, צער איום ונורא שלא נתפס בשכל אנושי, ועם כל זה עבר את כל זה בשלום ולא נשבר. גם כשמכר את כל שדותיו ואת כל נכסיו לא ראה בזה קושי, וישב שקוד על תלמודו יומם ולילה. מה שבר אותו? כשנתסרה לו התורה. כשהיה חסר לו ריש לקיש בשביל איכות עסק התורה, היה בוכה רבי יוחנן 'היכן את בר לקישיא היכן את בר לקישיא', ובה לא יכל עוד לעמוד עד שיצא מדעתו והסתלק לבית עולמו.

אלו הם כוחות הנפש שיש באדם. בכלנו יש כוחות עמוקים בגפש, כאלו שיכולים להטות את האדם לכל כיוון. התפקיד שלנו הוא להטות ולכוון את הכוחות שלנו אל האפיק הנכון, כמו שאמר רבי יוחנן לריש לקיש, 'חילך לאורייתא', תכוון את הכוחות שלך לעסק התורה ולעבודת ה'. על ידי שגורבה בלימוד התורה בכלל ובלימוד בספרי מוסר ויראה בפרט, נצחצח את הלב שלנו, נהפוך את העקוב למישור ונזכך ונטהר אותו לעבודת ולקרבת ה', וה' יהיה בעזרנו.

נחל אליהו

ישיבת בין הזמנים - תורה שלא לשמה

שם. מבואר שיש שני סוגי שלא לשמה, מי שעושה בשביל כסף וכבוד זה שלא לשמה כשר, אבל מי שעושה על מנת לקפח אחרים, על מנת לקנטר, זה שלא לשמה טרף.

כך היא דרכו של תוספות, אבל הגאון אומר עוד מהלך מאד יסודי מה זה שלא לשמה כשר ומה זה שלא לשמה טרף, ולפי דברי הגאון האלו כמעט ואין היום אחד ששייך לשלא לשמה הטרף, כמעט אחד מאלף לא ימצא, הגאון אומר כך: בחור, שכשמגיע בין הזמנים ויש לו אפשרות או לעבוד באפיית מצות או ללכת לישיבת בין הזמנים, והוא לוקח עט ונייר ועושה חשבון כמה כסף הוא ירוויח פה וכמה פה, ועל פי זה הוא מחליט שבישיבת בין הזמנים הוא ירוויח יותר, האמת שזה לא מציאותי אני לא חושב שזה קיים, אבל לו יצויר שכך הווה, ומשום כך הוא הולך לישיבת בין הזמנים ללמוד, בחור כזה לא מעניין אותו לא תורה, לא הקב"ה ולא דבר ה', רק הכסף מעניין אותו, זה שלא לשמה הטרף, ועליו נאמר שנוח לו שנהפכה שלייתו על פניו, ונוח לו שלא נברא. וכן למשל יהודי אחרי החתונה, כשהוא צריך לתכנן את החיים, הוא לוקח עט ונייר ועושה חשבון מה עדיף להיות עורך דין או להיות ראש ישיבה, הוא עושה חשבון איפה יהיה לו יותר מעמד, יותר כבוד, והוא מחליט שראש ישיבה זה יותר כבוד מעורך דין, ולכן הוא מחליט להיות ראש ישיבה, ובאמת לא מעניין אותו תורה, דבר ה', מצות ה', רק נטו נטו קריירה, זה שלא לשמה הטרף.

ומה זה שלא לשמה הכשר? יהודי רוצה ללמוד, כמו כל יהודי, אבל הוא יודע שללמוד זה קשה, יש יצר הרע ויש עצלות, אז מה הוא עושה? הוא הולך

יש יסוד גדול של הגאון שצריך לדעת אותו, זה נוגע עכשיו בימי בין הזמנים לגבי הלימוד בישיבות בין הזמנים, היום ברוך ה' איכשר דרא - כשאנחנו היינו צעירים לא היה כזה מושג של ישיבת בין הזמנים, והיום הבתי מדרשות מלאים, יש מקומות עם מלגה, ויש מקומות בלי מלגה, אבל רבבות רבבות יושבים ועוסקים בתורה בימי בין הזמנים, אשרי עין ראתה זאת.

ולמעשה, ברמב"ם הלכות תלמוד תורה (פרק א הלכה ה) כתוב: כל איש מישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורין, בין בחור בין שהיה זקן גדול שתשש כוחו, אפילו היה עני המתפרנס מן הצדקה ומחזר על הפתחים, ואפילו בעל אשה ובנים חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: והגית בו יומם ולילה. וחפשתי ברמב"ם אם יש פטור שקורים לו 'בין הזמנים'? בהלכות תלמוד תורה לא מצאתי כזה פטור, אולי יש בהלכות תמורה כזה רמב"ם, או שמא במורה נבוכים, ופשוט וברור שיש חיוב גמור של תלמוד תורה גם בבין הזמנים.

ומן הראוי לברר את ענין קבלת המילגה על הלימוד בישיבת בין הזמנים. הנה תוספות שואלים קושיה, תוספות במסכתא נזיר (כג, ב) על דברי הגמרא שם אמר רב יהודה אמר רב: לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמן, שמתוך שלא לשמן בא לשמן. ואם תאמר, הא אמרינן בעלמא (ברכות ז, א): העוסק במצוה שלא לשמה נוח לו שלא נברא? מתרצים תוספות: התם מיירי שעוסק בתורה שלא לשמה לקפח אחרים, והכא קאמר שעוסק בתורה שלא לשמה להתגדר ולקנות

לישיבת בין הזמנים שנותנים שם כמה שקלים, ועל ידי כך יהיה לו תמריץ ללמוד, אבל האמת שהוא באמת רוצה ללמוד, הוא רוצה ללמוד גם בלי תמריץ, רק הוא יודע שבלי תמריץ הוא לא ילמד, הוא יודע שאם הוא לא יקח שטעל'ע והוא לא יהיה ראש ישיבה הוא יבזז את הזמן, ולכן הוא לוקח לעצמו שטעל'ע בשביל לחייב את עצמו, בשביל שיהיה לו מחייב, אבל הוא רצה מחייב בגלל שברצון האמיתי שלו הוא רוצה ללמוד, זהו שלא לשמה הכשר.

מי שלוקח את השלא לשמה כתמריץ זה שלא לשמה כשר. ולפי דברי הגאון האלו, אני חושב שכמעט לא ימצא אפילו אחד מאלף שאוחז בשלא לשמה הטרף, שלא מענין אותו התורה בכלל והוא עושה את זה נטו בשביל כבוד ובשביל כסף, אני חושב שאין כאלה וממילא יכולים להירגע כשמקבלים מלגה בישיבת בין הזמנים.

וצריך לדעת, שהרבה פעמים היצר הרע בא לבן אדם ואומר לו תלמד לשמה, צריך ללמוד רק לשמה, ובזה הוא רוצה להרוג את השלא לשמה, ובסופו הוא ישאר בלי כלום. בחור נמצא בישיבה והוא אוהב לדבר בלימוד עם הראש ישיבה, לדבר בלימוד עם בחורים, בגלל שזה נותן לו מעמד, אבל בסופו של דבר הוא בעצם רוצה גם ללמוד, רק הוא יודע שהמעמד הזה יעזור לו ללמוד, הוא לא עושה את זה נטו בשביל המעמד והכבוד, רק הוא משתמש בכבוד ובכסף כתמריץ, זה כשר, גלאט כשר.

היום ניגש אלי בחור, והוא אמר לי: אני נמצא בישיבת בין הזמנים, ונותנים שם מלגה, ואני מרגיש שעם מלגה ובלי מלגה אני לומד אותו דבר, האם כדאי לקחת מלגה? אמרתי לו: אם ברור אצלך שזה אותו דבר, ובין אם תקבל מלגה או לא תקבל תלמד אותו דבר, ודאי שעדיף בלי מלגה, אבל אם יש לך צל צלו של ספק שעם מלגה תלמד יותר טוב, פשוט וברור שזו עצת היצר כדי שתלמד פחות טוב, בסופו של דבר, וצריך להיות בזה מאד מאד זהיר, כי היצר הרע מנסה בכל מיני תחבולות למעט את האדם מעבודת ה'.

דרך אגב, ראיתי באור יחזקאל, שהמשגיח ר' חצק'ל אומר, שיש כאלו בחורים שמתביישים לשאול בשיעור, הם מתביישים לדבר עם הראש ישיבה, והם מצדיקים את עצמם בכך שהם אומרים כל הבחורים אוהבים כבוד ולכן הם שואלים ומדברים עם הראש ישיבה, אבל אני בורח מן הכבוד. אומר המשגיח ר' חצק'ל: למעשה זה הפוך, אותו בחור הוא בעל גאוה, הוא מפחד שאולי הוא ידבר לא לענין, ולכן הוא נמנע מלשאול, אלא שהוא עוטר את זה באיצטלא שהוא בורח מן הכבוד, אבל למעשה זה בא מגאוה.

פה בירושלים היה יהודי נכבד מאד, ר' מיכל גוטפרב זצ"ל, הוא היה בעל יסורים גדול, ובהזדמנות מסוימת הוא היה אצל מקובל גדול, ואמר לו אותו מקובל: יש עליך עין הרע, אתה נותן כל כך הרבה צדקות במסירות נפש, ויש עליך עין הרע. חשב לעצמו ר' מיכל, אולי כדאי ועדיף שאני אעשה את הכל דרך שלוחים, לאסוף ולחלק את הכסף על ידי שלוחים שלא ידעו שזה ממני ולא יהיה עין הרע, וגם לא יהיה לי על ידי זה כבוד. הלך ר' מיכל לשאול את ר' חיים קניבסקי האם אכן כדאי לעשות על ידי שליחים? אמר לו ר' חיים קניבסקי: בשום אופן לא, והוא הסביר לו: בן אדם זה בן אדם, וזה שיש לך קצת כבוד על ידי שיודעים שאתה עושה את זה, זה גורם שאתה עובד יותר חזק, ואם במקום לגייס עשרים מליון יהיה עשרים ואחד מליון, יהיה עוד כמה אחוזים לאלמנות ויתומים, לא שזה לא יהיה עין הרע או להפסיד את הכבוד בשביל שיהיה פחות צדקה.

באיזה חסידיש'ע ישיבה, הבחורים היו תמיד מדברים על כך שצריך ללמוד תורה לשמה, וכשהגיע הניטל שישנם כאלו שמקפידים לא ללמוד בו, הם הלכו לשאול את הראש ישיבה שם, האם מותר ללמוד בניטל או לא? הוא היה חסידיש'ע שארפע'ר, והוא אמר להם: יש לי עצה בשבילכם, תלמדו שלא לשמה, ועל ידי כך תצאו ידי כל הדיעות. זו היא הדרך במלחמת היצר, בתחבולות תעשה לך מלחמה!!

עניין הבכי ביום תשעה באב וביאור קינות איכה¹

שאלו "האבכה בחמישי" וכמו שדרשו חז"ל על בכיית ישראל 'אתם בכיתם בכיה של חנים אני אתן לכם בכייה לדורות'.

עניין 'ביום זה יבכין בני' (קינות)

ועניין הבכיה שנקבעה ביום זה הוא כמו שאמרו חז"ל (תענית כט) שעם ישראל בכו בזמן המרגלים - שהקב"ה דורש מהם יותר מיד... - שמצפה מהם לכבוש את הארץ לפני ה', דהיינו שהטיל עליהם את התפקיד לגלות את שמו בעולם ולהעמיד את ארץ ישראל ועשר קדושותיה לפני ה',² ואנחנו אמרנו שאין לנו כח "ותרגנו באהליכם ותאמרו בשנת ה' אותנו" כו' בבכיה של חנים, ואמר להם הקב"ה שלעומת זה - 'אני קובע לכם בכייה לדורות' כלומר שאתם עוד שנים רבות תבכו מנגעושים שאתם לא יכולים בלעדיו... זה עיצומו של יום שנקבע לבכי, ונפתח לעם ישראל במועד הזה להתבונן לראות מה נשאר מכל "מחמדיה מימי קדם", יום אחד בשנה אנו יושבים עם המושגים של שכינת כבודו של הקב"ה שהיתה ואיננה, יכולים אנו לשבת לראות את כל מחמדיה טבעות גנוזות, ולבכות עם הקב"ה, וע"ז אומר ירמיהו הנביא שתכלית עבודת היום הוא הקינות והמספד, "קראו למקוננות" כו' כדי ש"ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו מים" - שצריך לפתוח את הקשר שבין הקב"ה לישראל שנמצא בריחוק כ"כ עצום, אפילו שאנו רחוקים מביהמ"ק שנים רבות - "קול שוועת בת עמי מארץ מרחקים" (ירמיהו ח יט) - צריכים אנו להתפלש בקינות כדי לבוא לפניו של הבכי, ומבארים חז"ל בפתיחה באיכה רבה ואלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאמרו - "עיניכם" אין כתיב כאן אלא "עינינו" - עיני ועיניכם, עפעפיכם אין כתיב כאן אלא עפעפינו - עפעפי ועפעפיכם, שכל השנה הקב"ה דורש מאיתנו את הקרבה איתו בתורה ומצוות בשמחה, אבל היום הזה נועד לזמן המשותף לבכי לעורר קינים הגה והי מא' ועד ת' ולקונן על כל הקשר העצום שהקב"ה בנה עם ישראל איך שהכל מפורק שבור ומנותץ וגם הוא מקונן וכדאי בזה"ק עה"פ "כמקרקר קיר" שנדרש על הקב"ה שבוכה על אשתו ובניו³ (וכן בתענית כט).

ידיעת ערך המקונן

וצריך להקדים מעט בערך המקונן שהעמיד לנו הקב"ה הלא הוא 'ירמיהו נביא וכהנא רבא' (תרגום ריש מגילת איכה), מצאנו בירמיהו שיש לו הכנה מן השמים "בטרם אצרך בבטן ידעתך" (ירמיהו א ה) להיות הנביא שכואב את כאבם של ישראל, ויש פה לכאורה איזושהי סתירה שהכהנים מידתם בחסד - שמברכים את עמו ישראל באהבה, ויכולים אנו לתאר בעצמינו את הצער העצום של ירמיהו הנביא דווקא מצד היותו במידת החסד - דווקא אותו העמיד הקב"ה להעמיד את נבואות הפורענות, עכ"פ מתגלה פה לא כמו שאנחנו חושבים שהמתאים לפורענות הוא מישהו בעל דין שתובע את השלימות, אלא נובעים כל ענייני הפורענות והקינות מתוך גודל האהבה והחביבה, ושם מתגלה ה"מי יתן ראשי מים ועיני מקור דמעה ואבכה יומם ולילה את חללי בת עמי" (ירמיהו ח כג), וכמו שמתואר במדרש שהיה מהלך אחרי הגולים והיה מנשק את האיברים שנפלו מהם⁴, וכך זכו ישראל שקינתם תעשה ע"י מי שיש בו אהבתם בליבו, ואמת שכך גם

נראה לפתוח בנבואת ירמיהו (טו ט) על ישראל "כי שמענה נשים את דבר ה' ותיקח אוזניכם דבר פיו ולמדנה בנותיכם נהי אישה רעותה קינה". ישראל דומים כנשים בענין הקינה היות וצריך לפתוח את הלב אל הדברים הנאמרים, וכמו שאמר הנביא (י"ז) "קראו למקוננות ותבואנה, ולחכמות שלחו ותבואנה, ותמהרנה ותשאנה עלינו נהי, ותרדנה עינינו דמעה ועפעפינו יזלו מים" - לקינות צריך את החלק של ההתפעלות המצוי יותר אצל הנשים. כלל ישראל עומדים בבחינת 'אישה' כמתואר בהרחבה במגילת איכה, אם מצד שהם רעייתו של הקב"ה שישבה כאלמנה [בקינה הראשונה] ואם מצד שהם כביתו של הקב"ה [בקינה השניה] [קינת אני הגבר גדה שונה, ויבואר לקמן - שהוא בחינת ההתמודדות עם הצער] והקינה עצמה היא "כי שמענה נשים דבר ה'" - ונבוא להתבונן בסדר ומשמעות הקינות ה'מושלמות' מא' ועד ת' שהעמיד ירמיהו כהנא רבה, שחובקות את כל המציאות שלנו במצב סילוק השכינה.

שינוי ההנהגה בתשעה באב

הגמ' אומרת (חגיגה ה) שיש שני הנהגות של בכיה אצל הקב"ה, יש הנהגה ש"אם לא תשמעוהו במסתרים תבכה נפשי מפני גיווה" - מקום יש לו לקב"ה ומסתרים שמו, ושם הוא בוכה על גאוותם של ישראל שנטלה מהם, ועל גאוותה של מלכות שמים שנטלה, ואומרת הגמ' שכל השנה הבכיה הזו נמצאת רק במסתרים [רש"י שם] בבתי גוואי, אבל ההנהגה של הקב"ה בבתי בראי היא (דה"י א טו כז) "עוז וחדוה במקומו" וכשמגיע יום חורבן בית המקדש אומרת הגמ' - אז ה'בתי בראי' בכל הסדר החיצוני של העולם כולו מלמעלה עד למטה - הכל בוכים, כמו שנאמר (ישעיהו כב ב) "ויקרא ה' אלוקים צבקות ביום ההוא ולבכי ולמספד ולקרח ולחגור שק" כי 'שאני חורבן בית המקדש שאפילו מלאכי שלום בכו בו' שגא' (ישעיהו לג ז) "הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיו" - וגם אצלינו כך ההנהגה שיש לנו סדר החיים של כל השנה שאז במסתרים בחצות הלילה או בחילוף המשמרות אז אנשים בוכים על חורבן בית המקדש - 'ראוי לכל ירא שמים שיהיה מיצר דוואג על חורבן בית המקדש באותן השעות' (ש"ע א"ח א ג), 'אבל התורה והתפילה יהיו בשמחה' (מ"ב שם) שבמשך כל היום צריך להתחזק ואין ברירה, צריך להעמיד את התורה והמצוות במה שאפשר לעשות, כי זה תפקידינו, וצריכים להתאמץ ב"אל תקרי בוניך אלא בוניך" וכך הצורה ב'אבלו בליבו וצהלתו על פניו' (חור"ל ט ז), אבל כשמגיע היום המר והנמהר 'היום ההוא' אז הקב"ה קורא ומגלה הנהגה שפותחת את שערי הדמעה והבכי בכל העולם כולו - שכולם בוכים בו, וכמו שנאמר בחז"ל "בכה תבכה בלילה" - זה ליל תשעה באב שיש כח לכנסת ישראל ולנו בניה - לקרוע את הסדרים החיצוניים ולגלות את המסתרים, את כל השבר בקשר הכי אהוב ונכבד שיש בעולם, הקשר שמסביבו הכל סובב, ומתגלה ביום זה ש"מכך רגל ועד ראש אין בו מתום" וניתן רשות לכ"י להעמיד את הצער העצום "בכה ומבכה" - אחרים עימה, (איכ"ר א כג) שניתן לה הכח לְבָכוֹת את השמים והארץ את ההרים והגבעות, וכן מלאכי השרת יבכו עימה, וכן אבות העולם, וגם רחל מצטרפת בבכי נהי תמורוים, עד שמבכה גם את הקב"ה עימה, כך נקבע היום הזה שעוד לפני שהוא יום צום הוא יום בכי כדאי בנביא זכריה (י.ו)

¹ נערך מתוך דברים שנאמרו בליל תשעה באב.

² התפרש בהרחבה בשיעור בני גד ובני ראובן, והטא המרגלים.

³ וזה"ל שם בוה"ק איכה נד. - לבתר נחת ההוא יומא עילאה דאסתלק שאל על משכניה והא אתחרב עאל ואשגח על מארי דמשכנא מטורונתא רחמימתא דנפשיה והיא אתרכת וערקת וכל בנייה סתיר כדון שארי למגעו גווא בתר גוואע כנהימו דתרנגולא על נוקביה דהא דכתב [שם] מקרקר קיר. נהימו כתרנגולא. קיר רבון שליטא. ושוע אל הדר עביד שועה וצווח לגבי טורא דערקת תמן מטורונתא עביד שוע צווח וקרי בנהימו דבכיה איכה. איכה רחמימתא דנפשיה איכה שפניתי שלימתי איכה יחידתא דילי דאתיחדא עמי ביחודא עכ"ל [וכן פת"א פ].

⁴ איכה רבה לד - "ובחזירתו היה מוצא אצבעות מקוטעין מושלכין בהרים והיה מלקטן ומגפץ ומחבקן ומנשקן ונותן לתוך טליתו, ואומר להם בני לא כך הזהרתי ואמרתי לכם, תנו לה' אלהיכם כבוד בטרם יחשיך וטרם יתגנפו רגליכם על הרי נש"י" ע"כ וכן בפסיקתא רבתי כו - הלך לו (ירמיהו) לדרכו התחיל צווח ואומר, באיזו דרך הלכו להם חטאים, באיזו דרך הלכו האבודים, אלא אני אלך ואובד עמהם, היה הולך ורואה את השביל מלא דם, והארץ מרובצת בדם הרוגיה מכאן ומכאן, קבע פניו לארץ וראה פסות רגלים יונקים ועוללים שהיה מהלכים בשבי, היה גוחן לארץ ומנשק, כשהגיע לגלות גיפץ ונשק, היה בוכה לנגדם והם לנגדו, ונה ואמר להם אחי ועמי כל כך אירע לכם על שלא הייתם שומעים לדברי נבואתי, כיון שהגיע לנהר פרת ענה נבואתו אמר לו אם טוב בעיניך לבוא אתי בבל, חשב ירמיה בלבו ואמר, אם אני הולך עמהם לבל איך מנחם לגלות הנשאר מהם, יצא לו מהם, נטלו הגלויות עיניהם וראו ירמיהו שפירש מהם, געו כולם בבכיה בקול רם וצווחו ואמרו אבינו ירמיה הרי אתה מניחנו, - שם בכו שכן כתב "על נהרות בבל שם ישבנו גם בכינו" (תהילים קל"א א), כו

פתח את נבואות הפרענות והתוכחה שלו בפסוקים (ירמ' ב ב) "הלוך וקראת באזני ירושלים לאמר זכרתי לך חסד נעורייך" כו' שכל הפרענויות שהולך לפרש לא באים מתוך העלם ושכחה, אלא דווקא מתוך אהבת קדומים הזו של (שם א) "קודש ישראל לה' ראשית תבואתו כל אוכליו יאשמו", כלומר שכשבא לתאר את כל האכילות הקשות שהולכים ישראל לעבור, מקדים ואומר שאין הם משכיחים את האהבה שבסופו של דבר נעשים כל הפרענויות מצד (עמוס ג א) "רק אתכם ידעתי מכל משפחות האדמה על כן אפקוד עליכם עונותיכם".

שני חלקי הקינות

והנוגע אלינו באופן המעשי שיש חולשה גדולה בקינות שרוב האנשים לא יכולים לקונן אם אין את ההרגש של אהבה עצומה שבקטר עם הקב"ה ביחד וגם אין את הבנה בכל נימי הקטר, וכעין שהקורא את ספר איוב לא מבין איך אפשר מתוך הכאב לתאר את כל התיאורים הנמצאים בכל דקות ההבחנה באכזבת החיים איך שהקב"ה הרחיק אותו ואיך הוא חושק את המות כו', ולזה בחינה אחת להביא מקוננים ועוד יש קושי באבילות ואיננות שהם אטומים, וזה נמצא הרבה בעולם שיש אנשים שלא יכולים לומר הספד מתוך אבדן ההרגשה והאטימות, שהאדם לא מצליח להכיל את השינויים, ואמרי לי אחד שנפטר קרובו שהראש שלו יבש לגמרי ואינו יכול לאחוז את הסיפור וההתרחשות פה, והיא הסיבה השניה שהיו קוראים למקוננות אפילו שלא היו מחוברות כמו הקרובים למת, אבל היה להם את העשירות של ההבעה וההרגשה וכך "ותרדנה עיניו מים"⁵.

וכן מובא בתחילת מדרש איכה משל נורא 'רשב"ל אמר - למלך שהיה לו שני בנים כעס על הראשון ונטל את המקל וחבטו ופרפר ומת, התחיל מקונן עליו, כעס על השני ונטל את המקל וחבטו ופרפר ומת, אמר מעתה אין בי כח לקונן עליהם אלא קראו למקוננות ויקוננו עליהם - כך גלו עשרת השבטים והתחיל מקונן עליהם (עמוס ה א) "שמעו את הדבר הזה אשר אנכי נושא עליכם קינה בית ישראל", וכיון שגלו יהודה ובנימין כביכול אמר הקדוש ברוך הוא מעתה אין בי כח לקונן עליהם הה"ד כו' שלחו למקוננות כו' ותרדנה עיניו דמעה - עיני ועיניכם, ע"כ. כלומר שצריך להכיל את הכאב, ולזה צריך לב חי ומרגיש כירמיהו, שגם באותו הזמן שהריצו אותם לנהרות בכל - כשראו את ירמיהו התחילו לבכות איתו, שהוא פתח להם את השערים להיות חיים ומרגישים את המצב שלהם, ולכן נאחזו ישראל וכל מחברי הקינות - בקינות הללו של ירמיהו, וכן הקליר שנראה שהיה מחבר כל שנה קינה חדשה לת"ב שזר את הקינות שלו סביב לאיכה בשלוב עם פרשת בחוקותי וכדו' בגלל שרצה להאחז בקינתו של ירמיהו הנביא.

ונראה הצעת הפשט כללית בביאור קינות איכה גם בשלושת ה'איכות' המיוחדות לתשעה באב שמעמידות את אותה הפליאה הראשונה של זמן החורבן איך קרה כדבר הזה?? והוא חוזר ומתגלה כל שנה ביום זה ש'י'ושב וסופד כאילו מיתו מונח לפניו כלשון המסכת סופרים, וגם לבאר עניינה של קינת האני הגבר שנכנסה באמצע ה'איכות', והקינה האחרונה ששייכת בעיקר לירודי הגלות שהיא המלואה אותנו כל השנה שאומרים אותה בתיקון חצות.

הקינה הראשונה

ובכן, בהתבוננות בפשט, כל קינה באה להתייחס לקומה שלימה של עניין החורבן בסילוק השכינה בישראל, וכל קינה מבטאת בעיקר בפסוק הראשון שעליה עומד שאלת ה'איכה' שהקינה מדברת עליה, - הקינה הראשונה היא קינת החורבן והעזיבה שהקב"ה עזב את ירושלים שהיא הדמות שמופיעה במקרא בכל מיני כינויים ושמות, וקוראה בכל לשון של חיבה, והיא האימא של כלל ישראל, שכוללת את כולם, והיא גם רעייתו של הקב"ה, וע"ז אומר המקונן שגם היתה בדד מבניה, וגם כאלמנה מבעלה, ופה מתוארת המידה הזו - השכינה - לא בצורה המופשטת שלה אלא ב'חלות' המציאותי שלה, שמקום גילוייה הוא בעיר ירושלים, שבה הקב"ה דר, והיא מרכזת את כלל ישראל בכל שלמויותיהם, - ב'כלילת יופי משוש כל הארץ" והיא כוללת את כל הטוב והיפה, בכהונה - בכל

סדרי העבודה, בתורה - כי מציון תצא תורה, במלכות - שם ישבו כסאות לבית דוד, ובנבואה - גיא חזיון ששם השראת השכינה, ו'כל נביא שלא נתפרש שם עירו ירושלמי היה' (איכ"ר פתיחות כד), והיא כוללת את כל הפאר וההדר של כלל ישראל "מציון מכלל יופי" (תהילים ג ב), ושם מתקבצים ישראל ברגלים והיא אוספת כל השנה את קרבת ה' לישראל, וכשהקב"ה עוזב אותה היא פשוט מתפרקת, וזה הנושא של הקינה הראשונה בכל חלקיה, שמונים את כל סדרי ישראל ככפי השכינה הקדושה שהיתה בירושלים, מפורקים ושוברים, וכמובן שכמו בירושלים של מטה כן הוא בירושלים של מעלה, והיא העיר שעוסקים בה בכל תפילת נחם, ויש פה הרחבת התיאור איך נופלת מגדולתה "בצאת נפשה כי מתה".

ירושלים שורש מציאות ישראל

ציון הוא התיאור של מקום השכינה מצידו, וירושלים זה הצורה מצידינו איך אנחנו מכילים את סדרי הקדושה כמו שמבואר בקדמונים, ולוקחים כל ישראל את המשמעות וכח הפעולה שלהם ממנה, שהרי באים לבטאות את השכינה, כלומר שניקת ישראל את מציאותם היא לא רק מהיותם בני אברהם יצחק ויעקב, אלא גם מצד היותם בניה של כנסת ישראל - רעייתו של הקב"ה, כמו"ש (ויקרא כו מה) "והקימותי להם ברית ראשונים אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים" שמטרת היציאה היתה "לשכני בתוכם" (שמות כט מו), שזה חוץ מזכירת ברית אבות המוזכרת שם (כו מב) שהאבות הם שורשי המציאות, אבל הקיום של ישראל הוא בבחירתו במצרים להיות "עמך וצאן מרעיתך" (תהילים עט יג) ומכאן זה יש לנו את השייכות והקרבה לקב"ה.

וודאי שיש גם קשר אחרי שנפוצו ישראל לארבע כנפות הארץ אבל גם כיום צריכים להבין שהשייכות היא רק דרך המקום אשר בחר ה' - "תל תלפיות" - שכל פיות שבעולם פונים אליו (ברכות ל) מצד שיכוון ליבו כנגד בית קה"ק והוא גם בהיות ירושלים בחורבנה כתי - עדיין שם היא מקור קרבתם של ישראל מצד התשוקה לחזור להיות רעייתו של הקב"ה - שכל תפילתם של ישראל אינה אלא על בית המקדש (בר"ד י"ג).

ובאה הקינה לתאר את העזיבות והחורבן של כל מעלותיה, 'מלכה' ו'שריה' 'נביאיה' 'בחורותיה' 'בתולותיה' 'מחמדיה' 'אבירה' 'מאהביה' - איך שהכל נשבר, וכנגדו יש את ה'צריה' 'שונאיה' ו'אויביה' ששמחים על 'משבתיה', וכך הולכת הקינה ומרחיבה את השפלות הבזיון שלה, והתיאור הוא כשלישי המספר והיא באמצע מתפרצת שמדברת בעצמה - 'הביטו וראו אם יש מאבוב כמאבובי' כו' 'על אלה אני בוכיה' כו' 'ראה ה' כי צר לי' כו'.

מעלת ירושלים ועניינה

וצריך לדעת שהשלימות הזו בירושלים היא הצורה שבשבילה בחר הקב"ה בישראל, בכל הקומה הזו עם כל ההדר והיופי שמתואר פה, "כי בחר ה' בציון איוה למושב לו" וכמו ששוררו עובדי הים "תביאימו ותטעימו בהר נחלתך כו' מקדש ה' כנונו ידך - ה' ימלוך לעולם ועד", ועוד שרק לזה ברא הקב"ה את כל העולם שהמציאות עצמה תגלה את כבודו, כדאי באריז"ל שהסיבה שבשבילה ברא הקב"ה את העולם הוא 'שנתאוותה שכינת עוזו לשכון כבוד בארצו' וממקום זה השתית הקב"ה את כל הבריאה, מתוך מה שיש את נקודת החיבור הזה של (ישעיהו לג ב) "חזה ציון קרית מועדינו" (תהילים מח ד) "אלוקים בארמונותיה נודע למשגב", וכן נדרש בחז"ל דבר מבהיל (זוה"ק ויקרא ה) על הפסוק "גדול ה' והמהולל מאוד בעיר אלוקינו הר קדשו" אם הוא בעיר קדשו אז - גדול ה' ומהולל מאוד, ואם לא - הרי הוא ח"ו לא מהולל ולא גדול הוא, ולכן החורבן הזה נמשל בדברי הגר"א למיתה⁶ היינו יציאת הנשמה של העולם מהגוף, כמו"ש בברכות ההפסדה 'רחם על ציון כי היא בית חינו', וא"כ מבואר שאין זה מקרי שירושלים היא 'רבתי בגוים ושרתי במדינות' אלא שזה תפקידה בעצם, כי כך נאה וכך יאה לעיר המלוכה של הקב"ה, ולעם שבו הקב"ה משרה שכינתו, ומשם הוא עליון על כל הגוים "לשם לתהלה ולתפארת" ולא כמו שיש שחושבים שמתאים לישראל להיות מצומצמים בעניינם שזה שיבוש יסודי בהבנת התפקיד של ישראל, וכמו שאמר הח"ח לבנו שכשמבקשים חיים של עושר וכבוד אין הכוונה לאדם הפרטי

⁶ בביאורו ע"י הרמז וידוע מהגר"א שהרמז הוא הבנת העולם הכללי על האדם הפרטי.

⁵ לכאורה הוא החילוק בין החכמות למקוננות שהחכמות הם המבינות את כל הרגישויות של הכאב והמקוננות נושאות קולן להביא ההרגשה ולפתוח את הלב לשבר

נפשי" והמתבונן יראה חמש חילוקים והבחנות מהותיות בחמשת ה'אין לי מנחם' הללו.

משמעות הפניה לקב"ה מתוך החורבן

ועוד עומק יש בבחינת הפניה אליו גם בקינות ירמיהו וגם בקינות של המקוננים אח"כ - שאל מי מקוננים ולמי אנחנו מתארים את החורבן והשבר? הרי פונים אל הקב"ה פניה ישירה, ומלה"ד שאם מישהו פגע בחבירו קשה מאוד הרי שהפגוע לא מסתכל ולא מדבר איתו או שידבר איתו תוכחות ודברי נגידים, אבל אם נראה מצב כזה שהפגוע מגיע לפוגע ואומר לו תראה מה עשית לי תראה איך אני מתפרק ממך וכמה זה כואב וקשה לי - מה מתגלה בזה - שלא שייך ואין למישהו אחר לבכות אליו, אלא כל הבכי הוא לפני ה', והוא מורה שהקשר לא ינתק והגם שוודאי הצדק איתו אבל הוא הכתובת היחידה שלנו לבכות אליו, שעם כל הריחוקים יש לנו הבנה במועד של תשעה באב שהבכיה היא רק לפניו, וכביכול הטענה היא - ש'לא יכול להיות שהתכוונת עד כדי כך הרי אני רעיינת היחידה... והוא בכלל לא ויכוח על הצדק שהרי לא שייך להתווכח על הצדק, אלא מזכירה לפניו אהבת קדומים ואולי מתוך זה ירחם.⁷

אין לי מנחם

ואמנם "אין לי מנחם" מעמיד שהתנחומים היחידים יהיו כשהוא ישוב אליה ואז יחזרו החיים, וכלשונו של הגר"א (ליקוט בסוף הסיד) "ועתה אנו מקווים לתחיית המתים היינו שעם ישראל יקום לתחיה מחדש ולכן כש"רחק ממני מנחם משיב נפשי" הרי ש"עיני עני יורדה מים" שלא נגמר הצער כי כל הנחמות הם הבל - עד שלא יחזור לבנותה מחדש ולכן הבקשה בתפילה בת"כ 'נחם את אבילי ציון וכו' ואת העיר האבילה כו' ובאש אתה עתיד לבנותה כו' ולכבוד אהיה בתוכה' שהם הסדר של הנחמה שמגיע רק מה' אלוקינו [וכמו שמתאר האבודרהם באריכות ביאורו על סדר שבע דנחמתא] וכמוכן יש את צידוק הדין ובקשת הנקמה מהגויים וכך מסתיימת הקינה הראשונה.

הקינה השניה - יום חרון אפו

הקינה השניה היא חמורה מהקינה הראשונה שבאה להורות שיום תשעה באב אינו רק יום החורבן של עם ישראל שמתאר את העדר והשממה והריקות והמסכנות שאין כוחות וכלים ואין מצב - אלא באה להעמיד שהיום הזה יש לו עוד שם שנקרא 'יום חרון אפו של הקב"ה' ושם לא מדובר על השכינה הקדושה וכל ענפיה, אלא פה מתוארים ישראל כ'בת ציון' והעניין שהרי נאמר בתורה (דברים טו כז) "ויטשם ה' מעל אדמתם" - ולא עצר פה אלא - "באף וחמה וקצף גדול" כלומר שלא היה פה רק חורבן שקט של הרס וזהו, אלא שיש פה גילוי של הכעס שנעמד לפי עצמת הקשר וההשקפה שנעשתה בו, וכמו שכתוב בשירת האזינו "וירא ה' וינאץ מכעס בניו ובנותיו" שיש פה טענה "מדוע כיעסוני בהבליהם"? והיא צורה שרואים את ישראל "מלאים חמת ה' גערת אלוקיך" (ישעיהו נא ט) כלומר שאין לדבר רק על החורבן, אלא צריך לראות פה את הכעס העצום שניתק על ישראל, והרי ידוע ששיא הרחמים והאהבה שיש בעולם הוא רחמי האב על הבת כמו שכתוב בתחילת הושע שאמר לו הקב"ה לקרוא לביתו "לא רוחמה כי לא הוסיף עוד ארחם את בית ישראל" (הושע יא) והאכזריות שמופיעה במכות ישראל מראות את הפך הרחמים הגדול ביותר עד שכל מי שראה את זה אמר 'איכה'.

וכך פותחת הקינה "איכה יעיב ה' באפך את בת ציון" ומסיימת - "ולא היה ביום חרון אף ה' שריד ופליט אשר טיפחתי וריביתי אויבי כילם" והיא קינה שעם ישראל מכיר מאוד במשך הדורות כמו"ש "הופלא ה' את מכותיך הפלא ופלא" שלא נעשה הביטול ניטרלי אלא שיש פה ים של כעס וחרון שנשפך על עם ישראל בסכסוך עמוק וקשה, ושמעתי מהגרמ"ש מעשה שהיה בשואה ששמע מאחר שעבד בפניו רכבות המות והיה איתם גוי פולני שהיה כומר אדוק שהיה 'עובד' איתו יחד והיה יכוחים ביניהם באמונות, ולקראת סוף המלחמה שהגיעו יהודי הונגריה

שהרי הת"ח שונאים כבוד וכסף, אלא הכוונה כמו 'ובכן תן כבוד ה' לעמיק תהלה ליראך' כו' וכך נעשה 'שמחה לארצך' כו' כי כך כוחות החיים מתגלים במקום האמיתי שלהם, והיא צורת חלות גדולת שמו של הקב"ה שחלה על הקשר עם ישראל בירושלים, ולעומת זאת באה הקינה לתאר את השממה של ירושלים.

העיר האבילה והחריבה מבניה וממעונותיה

ובפירוט פסוקי הקינה הזו - מפסוקי א' עד ו' מתואר עצם השממה ביחס למה שמצפים שיהיה, במקום שיהיה באי מועד - שוממה היא כו' ובמקום שכהניה יהיו זרזיזים - נאנחים, בתולתיה במקום לשמוח במחול - נוגות כו' וכך היא יושבת ובוכה כאלמנה שלא מוצאת מי שינחם אותה מכל הרעים המזויזפים - מצרים ואשור - שחשבו ישראל שכדאי לעשות איתם עסקים כי הם מקדמים אותם פוליטית... והם "בגדו בה היו לה לאויבים", וכמו שאומרים חז"ל על סגולת ישראל "מפני ידך בדד ישבתי" שהחורבן שבא עליהם גורם שמתגלה שאין קשרים אחרים חוץ מהקשר עם הקב"ה ואין התאמה בין ישראל לבתי קרקסאות שלהם - זה החלק הראשון של הקינה הזו.

העיר הבזויה מכבודה

ואח"כ אחרי החורבן מגיע הבזיון כמו שאומרים ב'נחם' קודם 'האבילה והחריבה' ואח"כ 'הבזויה', שכולם צוחקים על היומרה של ירושלים שרצתה להעמיד שבנ"א יכולים להיות שייכים לקשר עם הקב"ה, והם כולם בזים לה שכביכול אין סיכוי ותקוה לדבר הזה, וזה סיבת השממה של צרי ירושלים, שהרי כל זמן שהיתה ירושלים בנויה היה בה מעין קריאת תגר על כל הגויים שאפשר להיות בני אדם קרובים לקב"ה - וקריאה זו היא שורש כל האנטישמיות בכל הדורות - שיש להם שגאה למי שמדבר על דרגות אחרות לגמרי מכל שאר האומות, ולכן הם באים לשחוק על משבתייה ירושלים ולכן יש פה גם את עמון ומואב "אשר צויתה לא יבוא בקהל לך" שבאים לבזות את ישראל, והמשך הבזיון הוא שירדו מלהיות אנשי המעלה לבירא עמיקתא של בקשת האוכל - שציר החיים של אנשי המעלה שהעמידה עבר לעסוק בקיום עצמו - "ראה ה' והביטה כי הייתי זוללה".

הפניה לקב"ה מתוך הצער

ודווקא מתוך החלק השני שנעשה פה חילול ה' - יכולה לבוא ולבקש מלפני הקב"ה "ראה ה' את עניי כי הגדיל אויב" שהרי יש פה חילול ה' שצור נבנית מחורבנה של ירושלים ונראה להציע ע"ד כלל את החלקים שהיא פונה לה' ב"ראה ה'" בקינה הזו שבאה להעמיד הטענה לקב"ה אין זה משתלם לך? לא מצד החילול ה', ולא מצד המציאות שלי בירידות הזו, כביכול מה הרווחת מהדבר הזה? וזה גם הוכחה שהיא כאלמנה ולא אלמנה ממש שהרי אם היתה אלמנה ממש לא היתה יכולה להגיד 'ראה' בלשון נוכח, וממש שאלה פרש שאין מכה כמוה בכל העולם "היש מכאוב כמכאובי"? כי בנפילה הזו הושלכה במקום גבוה שאין לעוברי דרך את המושגים בכלל בגובה שהיתה וממילא לא מבינים את עצמת הנפילה שהפך אותה להיות "שוממה כל היום דוה", אמנם שואלים גם אותנו - הבנים שלה - האם אנחנו כן יודעים מה המשמעות של הבדידות שלה? "ואין מנהל לה מכל בנים ילדה" (ישעיהו נא יח) - שנראה שהבנים שלה ג"כ לא מבינים אותה... וזה יסודי בקינות שהאדם שלא מוצא את הבכי בקינות כנראה שצריך קודם להבין מיהו ומהו בעולם מאיפה הוא נולד - שהוא שייך לעניין האלוקי שנעמד בעולם ע"י השכינה וכך הוא משתייך לצער השכינה, עכ"פ יש לשים לב שיש חמש פעמים בקינה הזו את התואר שאין לה מנחם, והעניין שכל עניין התנחומים הוא שגם אחרי הצרות הקוראות לאדם יש לו חילוף מחשבות (רש"י בראשית ו) כלומר שיש חיים הלאה חוץ מהחיסרון שהלך, אבל ציון מדגישה שאין חיים לאחר הקלקול הזה, ו"על אלה אני בוכיה עיני עיני יורדה מים כי רחק ממני מנחם משיב

⁷ וכמו שאומר רש"י בקדמת שיה"ש שהיינו חושבים שמכוון שהתחבר בזמן המקדש אי"כ הרי שיתואר אהבת הקב"ה לישראל בהיות המקדש וישראל על מכונם, ולא כך היה אלא מבאר שם רש"י וז"ל: ואומר אני שראה שלמה ברוח הקדש שעתידין ישראל לגלות גולה אחר גולה חורבן אחר חורבן ולחלאונן בגלות. זה על כפרם הראשון ולכור חם ראשונה אשר היו סגולה לו מכל העמים לאמר אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה ויכור את חסדיו ואת מעלם אשר מעלו ואת הטובות אשר אמר לתת להם באחרית הימים, ויסד ספר הזה ברוח הקדש בלשון אשה צרורה

אלמנות חיות משתוקקת על בעלה מתרפקת על דודה מזכרת אהבת נעורים אליו ומודה על פשעה, אף דודה צר לו בצרתה ומזכיר חסדי נעוריה ונוי ויפה וכשרון פעליה בהם נקשר עמה באהבה. עזה להודיעם כי לא מלבו ענה ולא שילוחיה שילוחין כי עוד היא אשתו והוא אישה הוא עתיד לשבט אליה. עכ"ל היינו שבאמת זה מערר אותו לגאול אותם מתוך הבכיה שלהם.

מסות של אנשים במיטב בגדיהם ומחלצותם ובמיטב בריאותם - והכניסו אותם לחנק ושריפה כך שבוע אחר שבוע ואחרי זמן קצר שבר את הצלם שלו ואמר לו שלא יכול להיות שאתם לא העם של הקב"ה, כזה חרון אף יכול להיות רק אם אתם עדיין העם שלו..

פירוט האיבות וכיבתה

וכך הולך ומונה בפסוקים הראשונים מא' עד ט' את צורת האיבות של הקב"ה לישראל, ואומרים חז"ל מלה"ד למלך שנשא מטרונה והכניסה לחופה עם כל הפאר וההדר וכל הקישוטים וכיון שסרחה עליו היה נכנס בחופה והיה מקרע ביולונות ומשבר הכלונסאות, כך לא "זכר הדום רגליו" שיחת ה' ולא חמל את כל נאות יעקב גדע בחרי אף כל קרן ישראל" כו' וכך בכל הפסוקים מתואר לפחות פעם אחת או יותר את תיאור הכעס העברה והחימה של הקב"ה והוא שאמר ר' שלמה איבן גבירול 'גדולה השנאה מאת אשר אהבה' (קנינת) וכמו שידוע בעולם שכמה שהקשר יותר קרוב וחם כך היו יותר רגיש והצפיות יותר עמוקות וגבוהות וממילא יש יותר כעס וזעם ותסכול בבגידה שלו וכמה שהקשר פחות חם ורגיש כך פחותה ההרגשה, וזה "מכעס בניו ובנותיו" ונדיר שמזכירים בתורה יחס עם ישראל לקב"ה שהם בנותיו שכך מתואר גדול החימה והכעס, ובאמת לזה צריך להבין את כל ההשקעה העצומה בקשר שהקב"ה העמיד את אבות העולם בכל מה שהתהלך איתם וכן בכל ניסי יציאת מצרים בשידוד כל המערכות והראות אהבתו לישראל והעמיד לנו את משה ואהרון, ונתן לנו את התורה, וכמה עין טובה של הקב"ה כיביכול להשפיע ולבנות את כלל ישראל "הוא עשך ויכוונך בכל מיני כוונות" 'ביקש שתשרה שכינה על ישראל - ונתן לו, ביקש שלא תשרה על אומות העולם - ונתן לו, (בדבות) ואח"כ בארבעים שנה במן מים ובאר בהתהלכות עם ישראל - אפילו שהם לא שמעו בקולו וניסו אותו פעם ועוד פעם, ואח"כ שלח לפניהם את יהושע שכבש להם את הארץ, ושלח להם שופטים להצילם אפילו שהם התנהגו שלא כהוגן, והעמיד את שאול ודוד ושלמה, וכשקלקלו ושלח אליהם את עבדיו הנביאים השכם ושלוח להתחנן לפניהם שלא לקלקל את הקשר, למה הרסנו, למה קלקלנו, מה הטפשות הזו?? - כל זה מתגלה ביום חרון אפו.

תגובת זקני בת ציון

וזה מה שממשיך בפסוק י' את התגובה של ישראל לחרון אף "ישבו לארץ ידמו" כו' שאין לנו מה לומר כבני אדם הנזופים למקום, כלומר שאם בפרק א' אמרנו "ראה ה' והביטה" הרי עכשיו הוא מכה אותנו, ומה יש לנו לדבר? ואם כבר כן מעיזים לפנות אליו זה רק ב"צעק ליבם אל ה'", ואם בכל אופן שואלים "ראה ה' והביטה למי עוללת כה" כו' הרי שרוח הקודש למולם מרעים (קנינת) - "אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא" כאילו אנחנו אומרים מוסר על עצמת האכזריות, והקב"ה עונה לנו באיזה אכזריות ואדישות אתם התנהגתם בהריגת נביא במקדש ה', וזהו שנא' "הרגת ביום אפיך טבחת ולא חמלת" שנדרש על אותם הרבבות שנהרגו על דמו של זכריה, וזהו שממשיך לעיל "כי גדול כים שברך מי ירפא לך" הרי הרופא הפך למכה - "עשה ה' אשר זמם" ולא נשאר רק "קומי רוני בלילה לראש אשמורת שפכי כמים ליבך" - אולי ירחם.

ההבנה מצד ישראל בעומק השנאה המתגלית בכעס

והמשמעות של זה מצידנו הוא ההבנה שצריך להיות רגישים על סכסוך הקשר במה שאנו אשמים בעניין הזה והאמת שאחד הדברים שהאדם הכי מצטער כשהוא חטא לחבירו, או בין בני זוג שכהבעל מבלגי שנים ע"ג שנים על מה שהאשה פועלת נגדו - אם יש לה שכל הרי שהצער הגדול ביותר יהיה כשהוא יתפרץ עליה בסופו של דבר ואז היא תחשוב 'איזה פושעת אני שהבאתי את בעלי למצב הזה' וכן אנו כמה פשיעה יש בנו שהבאנו את הקב"ה למקום הזה שהוא הפך רצונו, שהרי כל מגמתו היתה להיטיב לנו, ואנחנו גרמנו לו להכותינו (שבת קמה: עיי"ש), ואמנם אנחנו מתביישים שאנחנו לא יכולים לומר על הקב"ה שום עולה בזה, שהרי (ירמיהו ב ה) "מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי?" מדוע "כיעסוני בהבליהם"? (האזינת) והיא שאילת האיכה של הקב"ה, הרי (ירמיהו שם כא) "אנוכי

נטעתך שורק כולו זרע אמת ואיך נהפכת לי סורי הגפן נכריה?" הרי אין לך דבר יותר קשה מזה - שהרי בכל חורבן האדם מרחם על עצמו קצת, אבל ביום חרון אף ה' מתגלה שאין לנו מה לרחם הרי אנחנו הכעסנו והרגזנו, אנחנו הרסנו את הקשר הזה בטפשות שלנו, שהרי מצד הקב"ה היה את מלוא הרצון והאהבה בשקידה גדולה לבנות בכל מיני השקעה ואהבה במערכת עצומה של קירוב וקשר בסבלנות אינסופית, ועל זה הקב"ה משתפט עם ישראל כמו שאומר ירמיהו הנביא בשם ה' מה לא היה טוב לכם שחיפשתם כל הזמן להרוס ולקלקל (שם שם לא) "המדבר הייתי לישראל אם ארץ מאפליה?" הרי (שם) "ואביא אתכם לארץ כרמל לאכול מפריה ולשבוע מטובה ותבואו ותטמאו את ארצי ונחלתי שמתם לתועבה", וכך מתארת הקינה השניה את כל הכעס שנשפך על ישראל פסוק אחרי פסוק ובכולם מוזכר לפחות לשון אחת או שניים של החרון והכעס.

המסקנא המתבקשת מהקינה השניה

ועוד נקודה של תועלת בהבנה הזו של ידיעת המשמעות שאנחנו הגרמא בניזקין, שאנשי בית ראשון היו חכמים יותר מאיתנו אבל ניהלו את הקשר בטפשות וכמו שאומר הרמחל (דע"ת ל"ו ועוד) שהם הבינו שאפשר לשחק בקשר וכמו שמתואר בנביא שלא האמינו שהקב"ה יענישם (ירמיהו ז ז ועוד) ואנחנו צריכים להיות יותר חכמים מהם ולא בגלל גדלותינו, אלא מהנסיון שראינו איך זה נראה האיולות לשחק בקשר הזה, ולמדנו על בשרינו אחרי שנים רבות שלא ולא, לא כדאי לשחק משחקים - כבר מותר לנו ללמוד את זה.

קינה השלישית - אני הגבר

ובאמת נכנס פה באמצע שלושת האיכה⁹ קינת "אני הגבר" שהיא מעמידה את ההתמודדות מול עברתו של הקב"ה ולכאורה מופיעה פה שהרי האין מנחם לה בקינה הראשונה עדיין יודעים מה לעשות אבל מול החרון אף צריך את הלימוד איך מתנהגים כלומר שמשבר ההתמודדות מופיע אחרי הקינה השניה דווקא שהיא מעמידה את התמיהה שעם הקב"ה כועס הרי שהוא שונא אותנו ולא חפץ בנו א"כ אין לנו מה לעשות.. ובא ירמיהו להעמיד דרך תיקון ועבודה במצב השבור הזה.

שיטת שלבי ההתמודדות עם החרון אף

ויש פה סדר התמודדות של שש שלבים איך אדם צריך לקבל את הייסורים, שלב ראשון מאות א' עד ז' תשע עשרה פסוקים שפותחים בהבנת המטרה של החיצים של הקב"ה, "אותי נהג ויולך חושך ולא אור" כו' במחשכים הושיבני כו', ומרחיב בתחושת החוסר סיכוי שאין לי מה להתפלל "גם כי אזעק ואשוע סתם תפילתי" כו' וממשיך "גדר דרכי" "דוב אורב הוא לי ארי במסתרים" עד כדי ש"נשיתי טובה" שאני לא זוכרת כלל איך היה נראה מצב הטוב וכך מרחיב והולך ע"ד זה עד המסקנא שלו "ואומר אבד נצחי ותחולתי מה" וזה שלב שיש אנשים שחושבים שאפשר לדלג על השלב הזה בכל צרה שמגיעה להם, ומהרב זצ"ל שמעתי ש'הכל מודים במרור שבעיני טעם מרור' כלומר שבכל אסון קודם כל לפני חלקי התנחומים צריך להבין ולהכיל את עצמת המכה והריחוק שהיא מעמידה⁹, וזה שאומר פה ירמיה פה בהוה אמינא שיש כזה הבנה של "אבד נצחי" וכן מצינו בדוד המלך ע"ה שאומר במזמור ע"ז "אזכרה נגינתי בלילה כו' הלעולמים יזנח ה' ולא יוסיף לרצות עוד? האפס לנצח חסדו כו' השכח חנות קל" כו' ורק אח"כ ממשיך שם "ואומר חלתי היא שנות ימין עליון" והוא כעין התשובה שמגיע אליה ירמיהו אצלינו "זאת אשיב אל ליבי על כן הוחיל" והוא השלב השני שמשנה את מחשבתו שלא יכול להיות שהקב"ה סילק אותי לגמרי כי אז למה אני נמצא בכלל - "חסדי ה' כי לא תמנו כי לא כלו רחמי" כלומר זה שלא גמר אותנו לגמרי מורה שיש לו עוד איתי עניין, וזה מורה שחסי ה' לא תמו [ערש"ן], שאם אני נמצא זה הוכחה שיש לקב"ה עסק איתי, ולכן מגיע השלב השלישי "חלקי אמרה נפשי על כן הוחיל לו" כו' שיש פה סדר שלם איך מגיבים להבנה שהצרות באים לתקן אותנו ואיך מתמודדים איתם "טוב ויכיל ודומם לתשועת ה'" שאם הקב"ה השאיר

⁹ כעין ריעי איוב שבאו אליו לנחמו וקדם ישבו איתו שבעה ימים בשקט - להכיל את הכאב ומה למדו כן בגמי (מזיקי כה), שאין המנחמים רשאים לומר דבר עד שיפתח האבל ונפסק בשויע (ד"ס שו"ק)

⁸ כדאי ברשי"י בריש המגילה שלאחר ששרף היוקים את המגילה שכללה את שלושת האיכות היינו פרק א ב ד ו' ינוסף עליהם דברים רבים כהמה" היינו פרק אני הגבר שהוא כנגד כ"ב אותיות כפול שלוש - שהוא התגובה של ישראל לשלושת הקלקולים שמתגלים בשלושה פרקים אילו.

הקינה החמישית - זכור ה' מה היה לנו

והקינה החמישית - היא של כלל הגלות ולא רק מצב האיכה שעומדים מול החורבן אלא היא קינת הגולים והיא קינת "זכור ה' מה היה לנו" [שואמרים אותה כל השנה בתיקון חצות] ויש בה צורה של הדאורייתא שהקב"ה אומר למשה רבינו (דברים לא ז') "והסתרתי פני מהם והיה לאכול ומצאוהו רעות ורבות" - ועז' מונים המקוננים את ריבוי הצרות של "זקנים משער שבתו בחורים מנגינתם" "עורינו כתנור נכמרו" כו' מסע שלם של שנים רבות של סבל לא אנושי, אבל ממשכה התורה "ואמר ביום ההוא הלא על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלה" - שצריך להבין מה מקור כל הצרות הקורות את עם ישראל, והוא שאומר המקונן בסיכום הצרות שיודעים או איפה השבר שלנו, לא בכלל "רעות רבות וצרות" - לא ב"על צווארנו נרדפנו יגענו ולא הונח לנו" כו', אלא "על זה היה דווה ליבינו על אלה חשכו עינינו - על הר ציון ששמש ששועלים הלכו בו" - דהיינו "על כי אין אלוקי בקרבי מצאוני הרעות האלו" וזה נקרא "על זה" כמורה באצבע, ואולי אפשר להציע בביאור הפסוק "נהפך לאבל מחולנו אוי לנו כי חטאנו" - על איזה מחול מדברים פה? אלא שיש מחול שמסיים בו מדרש לקח טוב של איכה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים ויושב ביניהם כו' ועל זה נאמר ג"כ "ואמר ביום ההוא הנה אלוקיני ה' שמורים באצבע, ועכשיו אומרים ישראל מה נשאר לנו מהריקוד הזה?" "על זה היה דווה ליבינו" שאנו מקיפים כולם את הבית החרב, בוכים, ומורים באצבע על שורש כל הצער והקשים שלנו שהם תוצאת סילוק השכינה מישראל, וכן במאר הגר"א בשי"ש על הפסוק "מצאוני השומרים הסובבים בעיר הכוני פצעוני" - שהוא על כני' בגלות סובלים כל הצרות מהגויים אבל "אם תמצאו את דודי מה תגידו לו" - אל תאמרו לו "הכוני" ואל תאמרו לו 'פצעוני' אלא אמרו לו "כי חולת אהבה אני" שכל החוליים שלי מחוסר אהבתך, ומשבר הקשר ש'אין האישי בביתו הולך למרחקים, וכך מסיימים אנו את הקינות שמתוך הצער והאבילות שלנו מבקשים אנו מהקב"ה השיבו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם.

שורש בקשת השיבו ה' אליך

ונראה פה עוד נקודה לסיום בבקשת השיבו שיש פה פניה לקב"ה, ואין לנו כפניה הזו כל השנה רק בעבודת הת"ב שמבקשים אנו את הכח להתקרב אליו, שהרי תמיד התשובה מוטלת עלינו בבחינת "שובו אלי ושובה אליכם" וכמו שראינו בביאור קינת "אני הגבר" אבל ביום זה הסדר מתהפך, ומקדים לזה המקונן שהפרידה בינינו איננה סימטרית שהרי "אתה ה' לעולם תשב כסאך לדור ודור" כי "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" (תהילים קיט ט) אבל "למה לנצח תשכחנו תעזבנו לאורך ימים" ולכן מסיים המקונן שהתפקיד הוא קודם של הקב"ה "השיבו ה' אליך" ואח"כ "ונשובה" ולהבין את הנאמר פה נראה להקדים את מבואר בחז"ל על הפסוק "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל" שבמערבא מתרצא לה בדרך אחת אבל אומר הזוה"ק שפירושו העיקרי הוא שהקב"ה אומר נפלה לא תוסיף קום שהיא לא תצליח לקום יותר, ובשעה שהקב"ה לוקח כל קדושים עימו ורואה אותה מושפלת בעפר אומר שהוא יותר לא ידרוש ממנה שהיא תקום אלא "אנא מוקים לה" שאני ירים אותה בעצמי¹¹ וזה ה' השיבו' שאנו מבקשים שהקב"ה ירים אותנו, וג' לבאר שדווקא בזכות הקינות שאנו יושבים בעפר ומתגעגעים לקשר - יבוא הקב"ה להרים אותנו, וזה נותן לנו את הפתח לבקש "השיבו ה' אליך ונשובה חדש ימינו כקדם"¹² וכך מסיימים את הקינות "אתה תקום תרחם ציון כי עת לחננה כי בא מועד כי כי רצו עבדיך את אבניה" כו' וכמו שמסיים הכוזבי את ספרו "רוצה לומר כי ירושלים אמנם תבנה כשיכספו בני ישראל לה תכלית הכוסף עד שיחוננו אבניה ועפרה" עכ"ל וכך נזכה שיאמר בנו "יראו עינינו וישמח ליבינו ותגל נפשנו בישועתך באמת באמור לציון מלך אלוקיך" בב"א.

אותי יש לי למה לקוות ו"טוב לגבר כי ישא עול בנעוריו ישב בדד וידום כי נטל עליו" כו' כי לא יזנה לעולם ה" כי בסוף "ורחם כרוח חסדיו" היינו שעכשיו מגיע להבנה חדשה שאם הקב"ה הרחיק אותי אבל הכל הוא מצד התכלית לקרב אותי, ומזה מגיע למסקנא נוספת "כי לא ענה מליבו ויגה בני איש" אלא הכל מדוד ומנוי בדיוק ו"לעות אדם בריבו ה' לא ראה" שהרי "מפי עליון לא תצא הרעות והטוב" רק "מה יתאונן אדם חי גבר על חטאיו" שאני אשם בכל הצרות שאופפות אותי, ומזה מגיע **השלב הרביעי** שיש לחפש פה דרכי תשובה - "נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה' כו', וכך נפתח **השלב החמישי** שהקב"ה לא עונה מיד אלא יש סדר של צירוף ובדיקה, והוא חוק שמופיע בתורה בדרכי החזרה בתשובה, שלא יהיה פה הפכפכות אלא שהחזרה לקב"ה היא בגלל האמת, ולא רק בגלל הנוחות, שאם התשובה תהיה רק מתוך האי נחות הרי זה מזמן את המכשול של 'אחטא ואשוב' שאנשים יחשבו שזה משחק, וכמו שמתואר בהושע באריכות שאחרי שאומרת "אלכה ואשובה אל אישי הראשון כי טוב לי אז מעתה" עדיין נאמר שם "לכן אשוב ולקחתי את דגני כו' ועתה אגלה את נבלותי כו' והשבתי חגה חדשה ושבתי" כו' ורק אחרי שתעמוד בזה "אז אנוכי מפתיה והולכתי המדבר" כו' וכן ברמב"ן בפרשת בחוקותי (ויקרא כו מא ע"ש) וכן פה גם לאחר תשובתו נאמר "נחנו פשענו ומריו אתה לא סלחת" סכיתה בענן לך מעבור תפילה" כו' אלא שיש לשים לב על שינוי כן ביחס לקב"ה אחרי התשובה - שבתחילת הקינה הקב"ה היה בגוף שלישי, שהוא מכה אותנו, ועכשיו הפך להיות לשון נוכח ואתה לא סלחת כו' אלא שעדיין "סחי ומאוס תשימונו" כו' ועדיין אנו עומדים בתשובתנו "עיני נגרה ולא תדמה מאין הפוגות עד ישקיף וירא ה' משמים" שרק לו אנו מקיפים אפילו שהוא מסתיר פניו כמו"ש "אז יקראוני ולא אענה ישחרונני ולא ימצאוני" (משלי א כח) עד שמגיע למצב של "צפו מים על ראשי אמרתי נגזרתי - קראתי שמך ה' מבור תחתיות" שעומדים אנו בתקוותינו לקב"ה בבירור האמיתי את בקשת הקשר עם הקב"ה בלי תנאים וכלי ציפיות גשמיות ואז מגיע **השלב השישי** של "קולי שמעת אל תעלם אזנך לרווחתי לשעויותי" כו' "רבת ה' ריבי נפשי גאלת חיי" שאז הקב"ה מופיע שנותן את החלק שלו בישועה לישראל, ונקמה לגויים.

קינה רביעית - איכה יועם זהב

ועוד יש קינה רביעית קשה מהראשונות והיא "איכה יועם זהב ישנה הכתם הטוב" שהוא הקינה הנוראה על קלקול כל הטוב שהעמידו ישראל, למה תמיד הטוב והיקר והשלם בישראל לא מצליח להעמיד את הדברים כראוי? וכמו שאומרים בקדמונים שב"מזמור לאסף" (תהילים ע"ט) - שאומרים בתיקון חצות - אז לכוון על מיתת הצדיקים, שבגלות יש גם את אבדן כל המעלות והטוב והיקר של ישראל, הגם שיש חטאים וחוטאים אבל למה הם מצליחים לכסות ולהעלים את הטוב העצום שמעמידים ישראל, והטובים והצדיקים לא מצליחים לעמוד ולהעמיד את העניין האלוקי בעולם, וסובבת הקינה הזו על יאשיהו המלך שרצה להעמיד את ישראל בקרן אורה "רוח אפינו משיח ה' כו' אשר אמרנו בצילו נחיה בגויים" ולא הצליח בגלל ליצני הדור העומדים אחר הדלת לסדור כו' (קיינות), וכן בשאר הטוב של ישראל שלא מתבטא בעולם, ו"איכה נחשבו לנבלי חרש" כל הנזירה ש"צחו משלג" כו' וכדאי' בגמ' "על האי שופרא דבלי בארעה קא בכינא" (ברכות ה) דהיינו השפלת "בני ציון היקרים המסולאים בפז" - ש"חשך משחור תארם" ו"סורו טמא קראו למו" גם באותו הדור, וכן בכל הדורות, הרי הם הקימו את התורה מא' ועד ת' ובכ"א נשברו ונפלו ועליהם עומדת הקינה הזו מא' עד ת', וכנגד זה חברו את קינות הרוגי מלכות, וורמיזא, ומגנצא, בכל הריגת החסידים והצדיקים בכל הדורות שעמדו באמונת הקב"ה ועסקו בתורתו, והטוב לא גילה את כוחו וטובו, כי "יועם זהב ישנה הכתם הטוב".

¹⁰ שהרי ישראל בתיקון ג"כ מקיפים כולם את השכינה כמחול ומשם ייקתם.

¹¹ וז"ל שם ויקרא ו - אמר (רשב"י) כל מה דאמר הכרייא (בביאור הפסוק "נפלה" כו') כלל שפך ויאות אבל ווי לדרא כד רעין לא משתכחין וענא סאטון ואולין ולא ידעין לאן אתר אולי לא לימנא ולא לשמאלא ודאי האי קרא בעיא למנדע וכלהו גליין לאינון דחמאן בארחה דאורייתא בארחה קישטן, תא חזי ככלהו גלותא דגלו ישראל ככלהו שוי ומנא וקצא ובכלהו הוי ישראל תייבין לקודשא בריך הוא ובתולת ישראל הות תבת לאתרהא בההיא זמנא דגזר עליה, והשתא בגלותא דא בתראה לאו הכי דהא היא לא תיתוב תכי כואמנון אחרנין והאי קרא אוכח דכתבי נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל, נפלה ולא אוסיף להקימה לא כתבי, מתל למלכא דרגו על מטרונותא, ואשדי לה מהיכליה לזמנא ידענא, כד הוה מטי ההוא זמנא מיד מטרונותא הות עאלת ותבת קמי מלכא וכן זמנא חד ותרין ותלת זמנין, לזמנא בתרייתא אתרחקת מהיכלא דמלכא ואשדי לה מלכא מהיכליה לזמנא

רחיקא, אמר מלכא האי זמנא לאו הוא כשאר זמנין דהיא תיתי קמאי הכי אלא אנא איזיל עם כל בני היכלי ואתבע עליה, כד מטא לגבה חמא לה דהוה שכיבת לעפרא, מאן חמא יקרא דמטרונותא בההיא זמנא ובעותין דמלכא לקבלה עד דאחיד לה מלכא בדוי ואוקים לה ואייתי לה להיכליה ואומי לה דלא יתפרש מינה לעלמין ולא יתרחיק מינה, כד קודשא בריך הוא כל זמנין דכנסת ישראל בגלותא כד הוה מטי זמנא היא אתיאתא וחדרת קמי מלכא, והשתא בגלותא דא לאו הכי אלא קודשא בריך הוא יחיד בידהא ויוקים לה ויתפייס בהזד ויתבי לה להיכליה, עכ"ל (עניי"ש עוד בהרחבה).

¹² נראה שזה עומק כוונת האיכה רבה עה"פ הזה - שמעמיד את הויכוח הג"ל בין כניי' לקביה וההכרעה היא מהפסוק "שובינו אלוקי ישעוני" היינו מתוך שאנו מבינים שהוא מקור הישועה שלנו זה - מכריע שהוא יהיה ראשון השיבו - ונשובה עיי"ש.

להב מפיו יצא

הוראות למעשה עפ"י משנת הגאון הצדיק ר' ישראל אליהו וינטרויב זצוק"ל 337 בין המיצרים תשפ"ב
לתרומות והנצחות, הוספת מנוים, הצעות והערות יש לפנות בטלפון: 0527697944 או למייל 1nafsho@gmail.com

לקט עצות לעורר הלב בימי בין המיצרים

עם עצמו לבכות... וכי אני אשה. אולי יראוני חבריי. לכן יתפוס מקום מבודד ולא יחפש לבכות אבל יסכים לכן. פשוט לדמיין את הקב"ה שמבטיח על עמו ישראל ברחמים עצומים. על כל המתאנחים. כל הקורסים תחת נטל החיים. ולדמיין רחמיו הבלתי סופיים מאיימים להחזיר את העולם לתוהו. מי שראה את גדולי ישראל נאנחים למשמע צרות הדור. יקבל ציור.

הפוך בדברים ותראה נפלאות כי לא רחוקה היא ורק דורש מעט ריכוז לתת לכל הצער הגואה בלב לפרוץ החוצה ובוזה גופא להראות לקב"ה שגם לנו קשה. ונזכה לכל הזוכה להתאבל לראות בבנינה.

נוסף בזה.

רבים מעידיים על "יובש" בעת אמירת הקינות. ובכלל קשה מאוד להתעורר לבכי בימי הבין המיצרים. ראשית עלינו לדעת שהפעלת הרגש היא פעולה מאוד עדינה. ולכן היסוד הראשון הוא לא לצפות וליחל לבכות כי ראוי מסתתם. לא ניתן לעורר רגש בכח. בלחץ ובמתח. הלב הוא כמו כינור שרק עם עדינות ורגישות ניתן להפיק ממנו צלילים עדינים. נביא כאן עצות שנלקטו זעיר פה זעיר שם חלק מהעצות עולות מתוך האופן בו נכתבו הקינות להדריך אותנו לפתוח את הלב לבכי. יש עצות מעשיות ויש עצות "נפשיות" כיצד להכנס למצב נפשי מוכשר.

- רק להשתמש בעצות כיצד לפרוט על נימי הלב
- **סבלנות.** להתחבר ליום ומהותו ולא מהר לגמור בקצב של הציבור. כאן הכלל דעדיף מעט בכוונה מהרבה שלא כוונה קיים בכל התוקף.
- לרכו המחשבה בדבר אחד.
- לקרוא בניגונים מרגשים
- לתפוס **סיפור מרגש** [עיין קינה כ"ג]
- לחזור על משפטים מרגשים אותי
- **לדעת שהעיניים הם כל הדבור של הראש.** ודבור של "אילמות" מוליד בכי. זו הסיבה שמי איבד את קרובו מתפרץ בבכי כי מרגיש חוסר יכולת לדבר, לבטא את הרגש וממילא מוציא דרך העיניים. אם אדם ירצה לזעוק מעומק הדעת שלו את השתיקה של חוסר אונים. ירגיש את הבכי.
- להפעיל **כח הציור** דרך פרטים קטנים שהופכים את התיאורים למציאותיים יותר [עיין קינה ל"א ל"ב ל"ד]
- להשליך על **מקרים קרובים** [שואה וכו'] כ"ה כ"ט ל"ג
- לקרוא את הקינות עם **פידוש** בפרט אצל בני אשכנז שהשפה קשה מאוד שעלולה לגרום לחוסר חיבור לתוכן הדברים.
- יש קושי גדול לפרוץ את רוח ההפקר ששוררת ברחוב וחודרת לתוך נימי נשמתנו. על דרך שידוע מהגרי"ס שאם יהודי אחד מתחזק בקובנה מציל יהודי משמד בפריז כיון שהנשמות אחודות זו בזו [מקורו ברמ"ק תומר דבורה במית לשארית נחלתו עיי"ד] כך גם רוח ההפקר חודרת אלינו. וממילא בידיעה זו נקל יותר להתעקש להתגבר עליה [כדבר חיצוני] ולרצות להשפיע כאב יהודי בנשמות כלל ישראל.
- **לצרוף בכי על סיבה קרובה** כגון אם כואב ליבו על אלמנה או יתומים או שאר צרות. כעת הוא הזמן לפתוח סגור ליבו ומבכי זה יבוא לבכי על הסיבה השרשית לכל הצרות.
- לספר לפני הקב"ה את הצרות שלנו [קינה ח']
- **רבי לשונות** לעורר הלב [קינה קל"ו]
- אולי אפשר להתחיל מקינה שיותר מעוררת ולחזור לקינות האחרות [לא נראה שיש סדר מעכב באמירתן כמו סדר התפילה]
- שמענו ממגידי אמת שבזמננו אין קץ ליקרות של כל דמעה דוקא מחמת קשיות הלב.

אחת מאוצרות הנפש החזקים ביותר אם לא החזק שבהם הוא כח התשוקה. לכח התשוקה יש סגולה לדחוף את האדם למחוזות שגורמים רחוקים מהשגתו בתחילת הדרך. אחד מהקשיים לעורר התשוקה הוא כח היאוש. אמור מעתה היאוש הוא היפוך התשוקה. המשתוקק מאמין שיש לו אחיזה בדבר אליו משתוקק וזה מה שמוליד אצלו את התשוקה אבל המיואש כבר נואש מלהאמין בקשר זה ולכן אינו משתוקק כבר.

אריכות הגלות עלולה לנטוע באדם תחושת יאוש. לא שאינו מאמין בגאולה חלילה אלא שנותן למישהו אחר להתגעגע. והוא מקיים הציפיה לגאולה עם פחות לב.

לימד אותנו רבינו הגרי"א וינטרויב זצ"ל [נדפס בעלון נפשו גחלים תלהט 318] כיצד לפתוח צוהר ללב. כל אחד שמתישב מעט עם קונו אם בעל נפש הוא מבקש לזכות ליתר בהירות על המציאות. כל הקשיים נובעים רק ממה שהקב"ה לא מתגלה. לא מראה לנו שיש כאן תכנית נפלאה שכולה הטבה וחסד. במשך כל השנה אדם משלים עם המצב ומנסה לשרוד ואף לטשטש את המועקה שנובעת מהמצוקה הפנימית איה אלוך המשפט. אסונות, קשיים התמודדויות נוראות. כל אלו מנת חלקם של כל אחד ואחד. יותר קל להקשיח את הלב ולא לתת לו להתפרץ בבכי נורא על המצב. למי יש לב להתגעגע כל הזמן לראות בתפארת עוון וכו'. לא תרעומת חלילה רק קושי להבין. כולם יודעים לדקלם שהכל לטובה וכו' אבל זה לא תמיד מנחם. הלואי ונזכה לראות בחוש את האמת שנסתרת כאן.

ימי בין המיצרים הם ימים מסוגלים לעורר הגעגוע לבורא עולם. ואף אם לא מבינים היטב מה חסרנו אבל החוסר בהירות ודאי שחסר לכל אחד ואחד. ואם נשכיל להבין שחוסר בהירות זה הוא הוא החושך ששרויים אנו מחמת הגלות. ובאמת שיש כאן ציור אחר לגמרי שמתרקם מתחת לפני השטח שעה אחר שעה. מהלך של ישועה נפלאה שבקרוב תחיינה עינינו בו.

רבינו המליץ ברוב ענוה לומר תהלים מתוך תיקון חצות לישועה במצב הקשה ששרר אז בארץ.

כאשר שאלנו אם לומר תיקון חצות בצהריים ענה שכך פסק המ"ב ובמכתב נתן פתח לפתוח הלב "והגם שלערכנו הם רעיונות נשגבים מ"מ יכולים אנו להתקרב קצת באופן מעשי להראות עכ"פ רצוננו להיות נושאים בעול כביכול עמו ית"ש על חורבן מקדשו".

האם קשה הדבר. כיצד עושים זאת? כיצד נושאים בעול עמו ית'.

עיקר הקושי הוא בלבול הדעת הנורא והיסח הדעת שמקיף את האדם מכל צד. גם אם מחליט האדם להתישב בפנינה שקטה לומר את הפרקים של תיקון חצות הוא ממחר לגמוע אותם כי ימחר הביתה וצריך להוציא הילדים מהגן או לאכול צהריים ולהספיק לנחם ולחזור לכולל. במצב נפשי כזה לא יתכן לחוש שום הרגש. לפיתוח רגש צריך ישוב דעת ומתינות.

ולכן העצה היעוצה היא לחזור במתינות אחרי חלק קטן מהדברים בניגון עצוב [אפשר ניגון של איכה] מתוך התבוננות עד כמה הדברים נוגעים לנו.

חזרה מתונה ואיטית מתוך תשומת לב. לבכות כמובן הנייד כדי שיהיה הלב פנוי אך ורק לעבודה זו. להרשות לעצמו להשתוקק. לתת ללב היהודי שלו להפתח לגעגועים. זה הרי חבוי בתוך כל יהודי באשר הוא. אלא שמכוסה בהרבה שכבות של כבוד גאוה בלבול וכו'. להרשות לעצמו לבכות על המצב. הרבה פעמים אדם מרגיש לא נעים

בית ועד

לזכרו של הגאון רבי **דוד ברונר זצ"ל**
מנהל רוחני בישיבת נתיבות חכמה

גיליון מס' 22

הגאון רבי דוד ברונר זצ"ל - ישיבת נתיבות חכמה

הדרך לחוש בהורבן הבית ודרכי העליה

היאוש מן הגאולה

ישנה גמרא בסנהדרין (צז) שאומרת: "אין בן דוד בא, עד שיתייאשו מן הגאולה". מה הכוונה בכך, וכי אנחנו לא מאמינים שתהיה גאולה? והרי הגלות המתארכת ממחישה לנו בחוש כמה היא משתרכת עלינו ומקשה על החיים. אלא שיסוד הדבר הוא מחמת "יאוש". כשם שאדם מתייאש מחפץ שאבד לו, הגם שהחפץ קיים בעולם, אבל מכיון שאינו יודע היכן הוא מצוי, והוא מתייאש ומסיח דעת ממנו, כך מתרחש היאוש בליבנו לענין הגאולה, הוא מאמין שתהיה גאולה, אבל הוא מרגיש: אני לא שייך אליה, כי אני לא "שם". כי בחיים הרוחניים שלי, אני לא באמת "מתקדם", אני רק "שורד"!!!

ובאמת, ענין זה מלווה אותנו בכל שלבי החיים. ניקח דוגמא מזערית מהחיים, יש נושא הקרוי בפי רבים - "דיאטה". אדם ששוקל מידי הרבה, וצריך לרזות כדי להיראות טוב יותר. מה הוא צריך לעשות? לאכול פחות, וכך הוא ירזה. לכאורה זה פיתרון פשוט וקל, אבל למרות זאת ישנם עשרות סוגי דיאטות, וכל אחת מהם מכריזה ואומרת: "אכול כפי שאתה רוצה, ובכל זאת תישאר רזה". או "קח

את הכדור הזה, תאכל רגיל, והכל יהיה בסדר"!!!

אפשר לפרש את התופעה הזאת כ"נהנתנות". גם תאכל הכל, וגם תישאר רזה! אבל עומק העניין לא התחיל משם. אלא אדם בא ואומר "אני לא מצליח לעשות דיאטה! אתה אומר לי להפסיק לאכול, ואני מבין שאתה צודק! זאת התשובה הכי פשוטה! אבל אני יודע, שאני לא יצליח. ולמה? כי אני לא אוכל בגלל שאני נהנתן, על נהנתנות אפשר להתגבר, אלא בגלל שאני לא מסוגל אחרת. ודיאטה, אינה קשור לדת שתאמר לו 'יש לך יצר הרע'. זה הרי לא 'לשם שמיים', אלא לאדם יש מטרה, הוא רוצה להיראות יפה, אבל מצד שני המטרה הזאת מתנגשת עם התאוה לאכול, ומכיון שהיצר של הנכבדות חזק אצלו יותר, הוא מוכן להתאמץ לצורך הענין ולהפסיק לאכול. אבל כשמגיעה שעת המבחן... הוא פשוט לא מצליח! וכשהוא נוכח במה שקורה איתו, הוא אומר לעצמו: 'אני לא מסוגל, אני חלש'. ומסביר לעצמו שהסיבה שהוא אוכל היא 'התפרקות', אני עצבני ואני במתח, וכך אני מתפרק. באים בעלי הפתרונות שמוכרים את

הדיאטה ואומרים לו: יצרנו שיטה שלא תצטרך כמעט להתמודד עם הקושי, נוריד את כובד המשקל של ההתמודדות, ונגיע למצב המאוזן בו תוכל ליישם את המטרות שלך. נמצא, שהכל מגיע מנקודה אחת, הדור שלנו הוא דור חלש שאינו מסוגל לעמוד בהתמודדות. עיקר הבעיה של האדם אינה במה שהוא "צריך" להיות, אלא במה שהוא "רוצה" להיות, והוא מרגיש שאינו מסוגל לעמוד בזה.

כשמדברים על חורבן הבית, איש מאיתנו אינו מפקפק ולו לרגע, שאכן היה חורבן נורא שהסיר מאיתנו את השכינה שהיתה שורה בתוכינו כל העת - בוקר צהריים וערב - בירושלים קרתא דשופריא. אך באותה מידה ההתרגלות לחיות את חיינו בהווה ללא הבית שלא ראינוהו בעינינו ולא היינו בו בעצמינו, הביאה אותנו לחיות את ההישרדות בתנאים הקיימים בצורה הטובה ביותר. ממילא בשביל רבים מאיתנו, הדיבור והמחשבה על חורבן הבית נראים כנטל, כנושא שמחוץ לנו שאינו מביא למציאות אחרת. ובהיותנו דור חלש, אפילו גורמת לכך שאנשים חוששים מצורת החיים שתהיה בבנין בית המקדש, שכל חטא

לשליחת וועדים ומאמרים ולקבלת הגיליון במייל - beitvaad10@gmail.com

ועוון תלוי בקרבן לכפרה, ובהבאתו קבל עם ועדה לבית המקדש, וכל המסתעף, כפי שכל אחד יכול לחזות במשניות המעידות על כך.

סיבות היאוש בדורינו

ננסה להבין מהיכן נובעת תופעה זו.

הדבר החל בדורות האחרונים ביתר שאת, ומרן המשגיח הרב וולבה ג"כ מאריך בדבר ב"עלי שור" זה לשונו שם: "לא הרי הדור האחרון כהרי הדורות הקודמים בלימוד מוסר. עד לחורבן יהדות אירופה היו האנשים יותר תקיפים בדעת ויותר עצמאיים להתמודד עם בעיות החיים. מצבם הכלכלי והחברתי היה בשפל המדרגות. אבל מבחינת רוחם היו דורות איתנים אלא שהרוחות שהיו מנשבות אז בעולם העמידו אותם בפני ניסיונות נוראים... היום, מצבם הכלכלי והחברתי של פני הישיבות השתפר לאין ערוך, אבל הדורות ירדו פלאים בהשגת רוממות האדם וגדלות בתורה. דיבורים על "להיות גדול בתורה" הם היום אמירה בעלמא. המדבר על זה עוד, ציורו במהות הגדלות מעורפל מאד, ויתכן שהכוונה למשרה תורנית מכובדת. גדלות של אמת כמעט ונעלמה מתוך שטח הראיה שלנו. היום כשמדברים על רוממות האדם, מתקשים בני התורה מאד להבין משמעות הדברים. הדוגמאות של גדלות אמיתית מעטות ורוב לומדי התורה אינו מכיר מקרוב הגדולים המעטים שנשארו לנו לפליטה. אנשי דורינו, אינם יכולים עוד לעמוד בתוכחה נמרצת כפי ששמעו אותה דורות קודמים מרבותיהם בעלי המוסר. גם ניתוח מעשים ומידות עד לחשיפת השחיתות הטמונה בהם - יותר ממה שהוא יחכים, הוא ידכא, ויגרום יאוש לבני דורנו הצעירים. רק אחרי תקופה ממושכת של הרמת רוחם, והשרשת ידיעת רוממות האדם, יוכלו לעמוד בהכרת צד הפחיתות של האדם. ראשית דרכו של הלומד מוסר, צריך להיות לימוד רוממות האדם... המתחיל ללמוד ספר מסילת ישרים במתכונת של לימוד מוסר, ייטיב

בתקופה הראשונה שלא להתעכב בכל פרק לערוך חשבון נפשו על ליקויו במידה שהוא עוסק בה, אלא ילמד את המידה בכל עומקה ויתלמד להעריך אותה ולהשתוקק אליה..." (עלי שור ח"ב שער שני פ"ו)

המוסר בנוי על בסיס של אנשים טובים, מוצלחים, שרוצים לאזן את היצה"ר שלהם, אבל אם זה מביא אותך להשפלה, לנחיתות, לדיכאון, אז אין בכלל על מה לדבר. גם מבחינה הלכתית, אני רוצה להביא דוגמאות לזה, להראות את המציאות הקיימת הזו. וזה לא משהו אישי התלוי בי, או במישהו מסוים, אנחנו צריכים לדעת את המציאות שאנחנו חיים בה, מה הם כלי המלחמה.

היתר לשמוע מנגינות בזמנינו

יש הלכה בשו"ע שמשחרב ביהמ"ק אסור לשמוע כלי נגינה: "משחרב בית המקדש התקינו וכו'... וכן גזרו, שלא לנגן בכלי שיר, וכל מיני זמר, וכל משמיעי קול של שיר לשמח בהם; ...ואסור לשומעם מפני החורבן; ואפילו שיר בפה על היין, אסורה שנאמר: בשיר לא ישתו יין". (שו"ע או"ח סימן תקס)

ואילו בדורינו אנו, רואים שהנושא הזה של - לשמוע נגינה, נגנים, ודיסקים, זה נושא נפוץ - גם אצל אברכים בני עליה. - מה הפשט בזה? הרי זה ממש כנגד השו"ע, הרמ"א עוד מקל בזה מעט, אבל לדעת השו"ע בפשטות זה אסור!

וראיתי בכמה אחרונים שמדברים על הדבר, והמסר של כולם הוא: שסיבת האיסור לשמוע נגינה היא מאחר והנגינה משמשת לתענוג והנאה. ובימינו, אנשים סובלים מעצבים, מדיכאון, וחיים בתוך אוריה שגורמת לכך. אין אדם שמחליט פתאום להרגיש מתח ועצבות אלא יסוד תרבות החיים שלנו מונח על בסיס של לחץ ומתח תמידי, ולכן אנו זקוקים יותר לשמוע מנגינות ע"מ להרגיע אותנו קצת. עבורינו הנגינה היא צורך ולא תענוג ולכן התיירו לשמוע.

ונביא כמה מקורות לכך מהפוסקים: ז"ל הרמב"ם "וכן אם התעוררה עליו מרה שחורה, יסירה בשמיעת שירים ומיני נגינות, ובטיוול בנגנות ובכניינים נאים, ובישיבה עם צורות נאות, וכיוצא בזה ממה שירחיב הנפש, ויסיר דאגת המרה השחורה ממנה". (שמונה פרקים פרק ה)

מי ששומע לפקח עצבונו י"ל שבגדר מצוה הוא, כאשר כבר נ' הגאון מהרש"ג ח"ב סי' קנ"ה - (שו"ת שבט הלוי חלק ו סימן ט).

"ובזמננו, נתפשט בין ההמונים לשמוע נגינה ושירה מהכלים הנ"ל, וכבר כתבו גדולי הפוסקים ללמד זכות על זה, עקב חולשת הדורות, והעצבים הרופפים, ושמיעת הנגינים מחזק הנפש. ובפרט לאנשים שטבעם נוטה לעצבות ומרה שחורה, שהרי היא להם בגדר רפואה ממש, ואיסור חז"ל הוא כשהכוונה לשם תענוג גרידא, ולא לשם רפואה". (פסקי תשובות סי' תקס אות יא)

דיכאון אינו בהכרח לשכב במיטה תחת השמיכה... זה גם קורה לעתים... אבל ההגדרה היא המצב של חלישות הדעת, ואם אין דעת הבדלה מנין, וללא שידע האדם להבדיל בין הטוב והטוב יותר לבין הרע, איך יוכל לצלוח את מטלות חייו כראוי. ועל כך אמר מרן הגר"ש וואזנר, שאפי' המדקדקים מקילים בזה כי הדורות חלופים.

ובאמת, איזה מין היתר זה בעבורינו הידיעה כי "הדורות חלופים"? מדוע שלא נאמר לאדם - אתה לא יודע מה זה חורבן בית המקדש? תלמד מוסר והכל יהיה בסדר, תבין מהי השכינה וכמה ריחוקה פוגע בכל עולמך הרוחני!

התשובה היא שזה לא עובד כך! אם תנסה להיות יותר חכם מעצמך, אז אתה טועה.

הלכה דומה מצינו בהלכות תפילה. מבואר בשו"ע (או"ח קא א) שמי שלא מכוון בברכה הראשונה של תפילת שמונה עשרה, מעיקר הדין חייב לחזור. וכתב הרמ"א, שבזמן הזה לא חוזרים כי גם בפעם השנייה

לא מכוונים. וז"ל השו"ע - 'המתפלל צריך שיכוין בכל הברכות, ואם אינו יכול לכוין בכלם, לפחות יכוון באבות. אם לא כיוון באבות, אף על פי שכיוון בכל השאר, יחזור ויתפלל. הגה - והאידנא אין חוזרין בשביל חסרון כוונה, שאף בחזרה קרוב הוא שלא יכוון, אם כן למה יחזור.

ובדומה לזה נפסק בשו"ע (או"ח צח ב) "לא יתפלל במקום שיש דבר שמבטל כוונתו, ולא בשעה המבטלת כוונתו, ועכשיו אין אנו נוהרין בכל זה, מפני שאין אנו מכוונים כ"כ בתפלה".

והאחרונים האריכו לבאר שבזמן הזה קשה מאד לכוון, וז"ל הביאור הלכה (סי' קי ד"ה או) "לא נהגו היום בהבינו שאנו חוששין שאפילו השבעה [ברכות] לא יכוין ובענין דכתב הרמ"א שם. אי נמי, מפני שאם באנו לקצר כהיום מחמת טרדה לא נתפלל לעולם תפילה שלמה מפני רוב הטרדה בעוונותינו הרבים". ובאמת גם בזמן הגמ' נאמר שהיה קושי לכוון, ואדם צריך לעשות מה שהוא מסוגל לעשות.

נושים כי צריך

במקום לעשות כי רוצים

כשמנסים למצוא את הפיתרון לכך, עלינו לדעת כי ישנם שני כוחות באדם: יש דברים שאדם עושה כי הוא "רוצה" לעשות, ויש דברים שאדם עושה כי הוא "צריך" לעשות אותם, אם אדם לא יאכל הוא לא יתקיים, גם אם הוא לא "רוצה" הוא "צריך".

ההתקדמות של האדם, יכולה להיות רק אם הוא עושה את מה שהוא 'רוצה' ולא כשהוא פועל רק מתוך התחושה של 'צריך'. אם אני רוצה משהו, אני אפעל בשיא הכוח להשיג אותו, אבל אם אני עושה רק בגלל שאני 'צריך' לעשות לא אתקדם ולא אגיע לשום יעד. כי מה שצריך - צריך! ואם צריך ללמוד, אני אלמד, צריך להתפלל, אני אתפלל כי מה שחייבים - חייבים!

אבל זאת מערכת חיים של "שרידה" כך אדם רק שורד וכל הזמן מנסה רק לשמור על הקיים. כך לא מתפתחים.

ניקה דוגמא מתוך המציאות. אדם שנמצא במצב של בריחה, אין מה לדבר איתו בכלל. אומרים לו: "כשאתה בורח, תזהר על השני, שלא תפגע בו! והוא משיב - אין לי זמן לשני בכלל, אני מצטער..."

- "אם אתה בורח, תדע, צריך 'מידות' תוותר לו!"

- לא! אני לא יכול!

ואז, אתה צועק עליו: "איפה המידות שלך"? "תלמד מוסר!" "תדע מה זה מידות!"

משהו פה לא נכון!! משהו פה לא הגיוני!! לא אמיתי!!

כי התחושה הפנימית היא - "אני מרגיש שאין לי שום בעיה במידות, אין לי בעיה ברא"ש אבל אני לא מצליח לעשות את הדברים האלה".

והסיבה כתובה כבר בקדמונים - "כי האל יתברך אינו מבקש מבני אדם כי אם לפי כוחם. כאשר יתבאר בעה"י, וגם האבות ז"ל לא עבדוהו כי אם לפי כוחם והשגתם" (שערי העבודה לרבינו יונה).

בנינו לעצמנו תרבות חיים בדור האחרון, על בסיס שאנחנו כל הזמן "שורדים". אנחנו עושים דברים כי "צריך" לעשות אותם. אני מתחתן - כי "צריך" להתחתן, אני רוצה להיות בסדר, כי אני בחור טוב או אברך ראוי, ואם אני לא יהיה בסדר, אז אני לא יהיה בעל מידות. ולהיות בעל מידות אני לא "רוצה", אלא אני "חייב" להיות בעל מידות. וכך מתנהלים בתוכינו כל המניעים לעבודת השם - אני קם לתפילה, כי "צריך" לקום לתפילה, ואם לא אקום לתפילה, אני לא בסדר, והשם ישנא אותי... כידוע יש זמן קריאת שמע, אז תיזהר שלא יעבור זמן קריאת שמע... כל הזמן אנחנו מתנצלים, ורק שורדים... אנחנו מצויים בתוך מרדף עם עצמינו יום יום.

והדבר פשוט שאדם שנמצא בתוך מרדף כל הזמן, הוא לא רגוע, ומתחיל להיות עצבני, ומוצא את עצמו כועס יותר ויותר, ואצל בני עליה, שאינם מוציאים את הכעס והגאווה החוצה, הכל נכנס פנימה, ונוצר תהליך הפוך: הם מתחילים להתייאש.

ותופעה זו קיימת בכל העולם.

המבט הישר על המציאות שלנו

קיבלנו מרבתינו בדור האחרון, שהדגש של העבודה בזמנינו אינו להילחם ולהיות חזק יותר לפי מטרות ויעדים גבוהים מאיתנו, אלא להתמודד ולעבוד עם הכוחות שלנו, באותם נסיונות שהקב"ה מזמן לנו, עם היכולות שלנו, עם הכשרונות שלנו ולפי מה שאנו מסוגלים להתחבר לעולם הרוחני שלנו. כמו שאיננו יכולים לקבל רוח הקודש ולהיות נביא בזמן הגלות בה אנו שרויים, כך אל לנו להעפיל לגבהים בלתי אפשריים. הטכנולוגיה עשתה שנוכל לא להתאמץ, וזה חלק מהנהגת הקב"ה בעולם כדי שהתורה תתרבה יותר ויותר בפחות מאמצים. אם פעם רק יחידים ידעו ש"ס, וכיום אפשר להגיע לכך די בקלות, וגם ה'עמך' יכולים לדעת ש"ס, זה לא כי אנחנו יותר טובים, אלא כי הקב"ה ראה שזאת הדרגה שלנו, לפי הכוחות שלנו והוא הקל עלינו את המלאכה. אבל אם ננסה להילחם בכוח, לא נוכל להצליח. אדם צריך לדעת שהינו חלש גם בשמירת העיניים, לא בגלל שיש לו יצה"ר גדול [שגם בזה לא שייך להתבייש], אלא בגלל המציאות היום, זה לא משהו אישי אלא ציבורי, והפיתרונות צריכים ג"כ להיות מתאימים לבעיה. הוא מודע לה הוא כבר נערך אחרת להתחיל לעזור לעצמו בבעיה התרבותית הזו הקיימת אצל כולם. מבט מפוכח על המציאות יתן רוגע בסיסי ואז נוכל להתקדם.

וצריך לדעת שהדור שלנו סובל מניסיון קשה, אנחנו חשופים מאד למושגי 'שלימות', אנחנו קוראים ורואים הרבה מושגים גבוהים

של אנשים גדולים, רואים את כל התורה כולה מול העיניים, רבנים גדולי ישראל וכו', וזה נותן תחושה שאנחנו צריכים להתנצל על שאיננו עומדים שם... וממילא אדם נכנס למרדף להגיע לאותה פסגה שהוא רואה מול העיניים, ולא מגיע אליה. כשבחור או אברך רוצה להגיד מהו יום מוצלח אצלו, הוא אומר: "ב"ה היום למדתי..." "הייתי בסדר"... "אני עושה ויז" לעצמי שעברתי את היום חיובי..." במצב כזה קשה מאד לשרוד, כי אדם שלא יוצר לעצמו תחושה חיובית וטובה עם עצמו, הוא לא חווה הצלחה, ופועל להגיע ליעדים שהציב לעצמו שאין לו אפשרות להגיע - הוא נשבר ומתרסק. ומנסה ועוד פעם מנסה עד שלבסוף הוא משלים עם המציאות ואומר: 'זהו זה, זה החיים!...' יש בו יאוש פנימי שהוא נכנע לפניו - "אני כבר לא אגיע לפסגה שציפיתי לה", וכשתופסים שזאת המציאות ומשלימים עם המצב מתייאשים מהכל.

חוץ ממה שתהליך זה חמור מאד כי הוא עוצר את ההתקדמות האישית של האדם, הנפש לא מוכנה להרגיש תחושה של החמצה, יאוש, וכישלון, והיא מחפשת מקום אחר כדי למצוא את התחושה הטובה. ולעיתים קורה אצל אברכים בני עליה שהם מצפים שלפחות בבית תהיה תחושה טובה ומנסים למצוא תחליף לאכזבה האישית מעצמם בהערכה שמקבלים בבית. ואותו אחד אפילו לא יודע להגדיר זאת אבל מצפה שרעייתו שתעריך ותכבד אותו, ותהיה סביבו כל הזמן, וכמובן שאינו מקבל את זה, כי אין לרעה, טובה ככל שתהיה, את האפשרות לעשות זאת, לפחות ברמה שהוא מדבר עליה, ואז מתחילים תסכולים ודכאוניות ומריבות ונסיונות ולא יוצאים מזה.

לכן, ראשית כל צריך להכיר את

המציאות, ואת נקודת ההתמודדות בדור שלנו. אם אברך ינסה להגיע לאותם פסגות שהוא מנסה להגיע אליהם, אין לו דרך. בדור שלנו זה בדיוק הנסיון, לדעת: איך אני, בכוחות שלי, ביכולות שלי, בנסינות שלי, בכשרונות שלי, מסוגל להתחבר לפי מה שאני, לעולם הרוחני שלי. זהו נסיון עצום, כי ככל שאתה נחשף למושגים איכותיים וגבוהים, יש לך שאיפה טבעית לרצות אותם, וזה מביא לתחושה: 'אני לא בסדר, אני לא טוב, אני יכול יותר'.

וכך כתב רבינו תם בספר הישר - "כי צריך לבעל העבודה להכיר בתחילת עבודתו כי האהבה והשנאה נלחמות שתייהן. פעם תגבר האהת ופעם תגבר השנאה... ועל כן אין צריך בתחילת עבודתו להיות חושש אם יקוץ בה, כי זה משפט האהבה בתחילתה, כי תגיע לתכלית ידועה ותחדל, ואמר כן תשוב ותתחזק ותתחדש כנשר. ואחר כן אם תחלש האהבה ותכבד השנאה, אל יהי נואש מן העבודה, רק ידע כי לקץ ימים תחלוף." (ספר הישר סוף שער ו).

זאת עבודתנו באלו הימים ובמיוחד לקראת ימי בין הזמנים שבהם אנו נמדדים כמה אנו מרימים את עצמינו באמת ללא מחויבות של מסגרת, וצריך פשוט ללמוד את הנושא. שבדור הזה אנחנו באמת מוגבלים לדברים שפעם יכלו להגיע אליהם והיום אי אפשר, כי זוהי המציאות. ואפילו הלימוד בספרי מוסר הביקורתיים והתובעים לא שייך תמיד שצעירים ילמדו. כי במקום שזה יגביה אותך, זה גורם להנמכה, נחיתות, ותסכול.

בעבר כשאמרתי הדברים הללו, טענו לי: שאלו דברים חדשים, וצריכים מקורות לכך. אז הראשון שאומר את זה, זה מרן החזון איש, שבשביל שפלות הנפש, לא טוב ספרי מוסר - כי זה לא יעזור. אתה צריך לדעת איפה

המציאות שלך, ומפה להתחיל לגדול. אין אפשרות אחרת. הנקודה הזאת, מאד לא מדוברת בצורה חזקה, בפרט בדור שלנו, שמדברים כל הזמן על מושגים גבוהים, וזה לא הולך בשטח.

מתוך שלא לשמה

בא לשמה

מרן הרב דסלר מבאר למה זה באמת כך? למה דווקא מתוך השלא לשמה מגיעים ללשמה? כי תפקידו של האדם זה לחבר את המושגים הרוחניים לחיי המעשה שלו, לנפש שלו. לנפש שלנו שהיא לא "חרדית", היא רוצה תאוות, הנאות, ואתה צריך לשכנע אותה כל הזמן להתקדם. וע"ז הוא אומר שצריך רק מדריגה אחרי מדריגה, ולכן הוא אומר, אם תרצה רק "לשמה" אתה תתנתק מהמציאות שלך.

זאת המציאות, אתה יכול לשמוע שיחת מוסר, להיות באורות גבוהים, אבל אחרי יומיים, אתה חוזר למציאות שלך, כי הנפש היא השולטת באדם, אתה חוזר לאותה נפש פשוטה. התפקיד שלנו, זה לעבוד מדריגה אחר מדריגה, להשתמש ב"שלא לשמה" - כמובן מתוך מטרה להגיע ל"לשמה" - ואז להתקדם. וככל שנעבוד כך, נוכל לקבל מושגים גם בקריאה נכונה של המציאות הרוחנית הגבוהה שהיתה בימי בית המקדש ועבודת הכהנים, ובאמת נתגעגע שזה יהיה העולם שיוסובב את הרוחניות האישית שלנו, ואז נעפיל גבוה בסולם העליה לדרגות עילאיות בלתי מצויות.

זהו נסיון עצום, זו לא סתם דרשה. כמובן שהדבר הזה מוריד את הביטחון העצמי, האימון, אדם מרגיש חלש, ומפוחד. התפקיד הפשוט הוא לחזק את האימון האישי, שכל אדם יאמין שהוא מסוגל לכך, וכך יצליח.

ליעוץ וליווי **77א עלות** פנו אלינו: **077-226-0000**

רחוב תורה מציון 3 ירושלים **ha@0772260000.co.il**

יישוע והדרבה בתקופת השיזונים

מענה רוחני ונבשי לבני הישיבות

השמה במסגרות חינוכיות, מונחים בישיבות

מענה אישי ומקצועי להורים

סדנאות הדרבה להורים

הכשרת צוותי חינוך

הטו אזנכם ולכו אלי

כתב השו"ע תשעה באב קודם ואתחנן [שו"ע תכה, ד], והטעם כתב הלבוש כדי שיקראו בה בפרשת דברים שהיא מתוכחותיו של משה קודם תשעה באב, כדי להפטיר בה בחזון' שהיא תוכחות ישעיה על חורבן [הו"ד בבאוה"ל שם].

האם כל קריאת פרשת דברים לא לעצמו הוא נועד, אלא רק כדי להפטיר בחזון'. בהכנעה נראה, שגם 'קריאת הפרשה' היא הסיבה. פרשת דברים מעבירה אותנו מהספר שלפני כן, ספר במדבר, לספר הבא אחריו ספר משנה תורה, ספר דברים. במעבר מתורה למשנה תורה שתולים זרעי הפורענות, חורבן בית אלוקיננו.

*

פשרם של דברים. וישמע יתרו... ויבוא... אל משה אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלוקים... והיא ממחרת, וישב משה לשפוט... ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב... ויאמר חותן משה... לא טוב הדבר אשר אתה עושה, 'בבול תבול'... עתה שמע בקולי... ואתה תחזה... אנשי חיל יראי אלוקים... ושמע עליהם שרי אלפים שרי מאות... ושפטו את העם בכל עת... [יתרו יח, א-כג].

שמעתי ממרן המשגיח הג"ר מאיר חדש זצ"ל שבפרשה זו טמונים שרשי חורבן בית המקדש. שכן עם כל הקושי שיש לו לרב לעמוד מן הבוקר ועד הערב, להזהירם את חוקי האלוקים את התורות ואת הדרך ילכו בה. היה להם לתלמידים, לבני ישראל, לומר: 'ממך אנו רוצים לקבל'. על פשרם של דברים ננסה לעמוד בשורות שלפנינו.

*

וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידים... ואת ההר עשן, וירא העם, וינועו ויעמדו מרחוק, ויאמרו אל משה 'דבר אתה'... 'ואל ידבר עמנו אלוקים', פן נמות... [יתרו כ, טז], ויאמר ה' אלי שמעתי את קול דברי העם... 'הטיבו אשר דברו', מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי... כל הימים... [ואתחנן ה, כה]. 'ת"ר מי יתן והיה לבבם זה להם, א"ל משה לישראל כפויי טובה בני כפויי טובה, בשעה שאמר הקב"ה לישראל מי יתן והיה לבבם זה להם, היה להם לומר 'תן אתה' [ע"ז ה, א].

גם כאן, אחר 'ההטיבו אשר דברו', אחר 'המי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים', ישנה תביעה על בני ישראל, היה להם לומר 'תן אתה'.

*

תמוה מאד. משמים הסכימו, הקב"ה בכבודו ובעצמו אמר 'הטיבו אשר דברו', 'מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים', מה מקום יש לתביעה. רואים מכאן, שישנה אפשרות לנצח בקרב ויחד עם זה להפסיד את המלחמה, עם זאת שטענתם של ישראל צודקת והסכימו עמהם מן השמים, כשלוך יש בזה, לקות בקבלת התורה.

אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו, יסוד קבלת התורה הוא, 'ישקני מנשיקות פיהו' כי טובים דודיך מיין [שה"ש א, ב], כי ה' יתן חכמה 'מפיו' דעת ותבונה [משלי ב, ו], קבלת התורה בסיני היא 'נשיקה', חיבור שלם ודבקות מוחלטת בין נותן התורה למקבלי התורה, חיבור 'ללא אמצעי', חיבור שאין למעלה ממנו.

ובמדרש, 'דבר אתה' עמנו ונשמעה, אלא לאחר שנים ושלשה דברות, רבי עזריה ורבי יהודה ברבי סימון בשם ריב"ל תפיסו שיטתיה אמרי, כתוב תורה צוה לנו משה, כל התורה כולה שש מאות ושלוש עשרה מצות הוי בגימטריא תורה עולה שש מאות ואחת עשרה מצות דבר עמנו משה, ברם אנכי ולא יהיה לך לא שמענו מפי משה אלא מפי הקב"ה, הוי 'ישקני מנשיקות פיהו' [שה"ש א, ב].

מפורש במדרש שיש חילוק בין התורה שניתנה ע"י משה לתורה שניתנה ע"י הקב"ה, חלק התורה שניתנה ע"י משה תורה היא. אולם חלק התורה שניתן מפי הקב"ה זה 'ישקני מנשיקות פיהו', נוסף לתורה הזו 'נשיקת פה'.

*

בית המקדש הוא מקום 'החיבור' בין כנסת ישראל והקב"ה, ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, בשביל 'שאדור בינכם' [תנחומא אמור כד], אותו חיבור שהחל בעת מתן תורה על הר סיני, מתעצם בבית המקדש, בחיבור בין כנסת ישראל והקב"ה, ובכרובים המעורים זה בזה.

ובמדרש, תורה ציוה לנו משה מורשה קהילת יעקב, אל תהי קורא מורשה אלא מאורסה, מה חתן זה כל זמן שלא נשא ארוסתו הוא הוה פראדורין [לשון פרידה, מתנוכ"כ] לבית חמיו, משנשאה הרי אביה בא אצלה, כך עד שלא נתנה תורה לישראל ומשה 'עלה' אל האלקים, משנתנה תורה אמר הקב"ה למשה ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם' [שמו"ר תרומה לג, ז], מפורש בחז"ל שאותו חיבור 'שהחל' בהר סיני 'מתעצם' בבית המקדש [וכ"כ הגר"א (שה"ש ג, יא) 'יום חתונתו' הוא מתן תורה, 'יום שמחת לבו' הוא בנין המשכן שאז היה 'עיקר נשואין'].

אילו היו זוכים 'והחיבור' שנוצר בין כנסת ישראל והקב"ה 'בהר סיני' היה 'כל כולו' חיבור של 'ישקני', ללא סרסור ללא אמצעי, או אז החיבור שהיה מתעצם 'בבית המקדש' היה חיבור של 'ישקני', ולא היה חל על החיבור הזה שום פירוד. אולם משלא זכו, ואמרו למשה 'תן אתה' 'ואל ידבר עמנו אלוקים', ניתנה תורה בהר סיני חלקה ע"י הקב"ה וחלקה ע"י 'סרסור' משה רבנו, החיבור שנמשך משם אל בית המקדש הוא חיבור בר פירוד ובר הסרה.

נפתח הפתח שהחיבור בין כנסת ישראל והקב"ה, שהחל 'בהר סיני' ונמשך 'בבית המקדש', יש לו פירוד סילוק ואבדון, עד כדי שריפת בית אלוקיננו.

*

עוד מרגלית ממרגליותיו של מרן המשגיח זצ"ל, אמר רבי יצחק, בשעה שנשא שלמה את בת פרעה ירד גבריאל ונעץ קנה בים, והעלה שירטון, ועליו נבנה כרך גדול שברומי [סנהדרין כא, ב], שהוא מיצר לישראל והוא איטליא של יון [רש"י שם]. נורא למתבונן, יום שבנה שלמה את בית המקדש נשא את בת פרעה [נדה ע, ב], ביום זה ננעץ קנה בים שעליו נבנה כרך גדול שרומי, שממנו חורבן בית המקדש.

מי גרם, איך נשתלשל הדבר.

אמר רבי חייא בר אמי משמיה דעולא, לעולם ידור אדם במקום רבו, שכל זמן ששמעי בן גרא קיים לא נשא שלמה את בת פרעה [ברכות ה, א], 'ידור במקום רבו', זה עוד פן 'בחיבור' שבין רב לתלמיד, בין המלמד תורה למקבל תורה. וכשאיבד שלמה את 'החיבור' הזה, שבין התלמיד לרב, נזרעו הזרעים לחורבן בית אלוקינו [נשא שלמה את בת פרעה, ונעץ גבריאל קנה בים, שעליו נבנה כרך גדול שברומי, שהחריבה את בתינו, שרפה את היכלנו, והגליטנו בין האומות].

*

דברים אלו פותחים נקב כמחט סידקית להבין את דברי מרן המשגיח זצ"ל שבפרשת 'ואתה תחזה' טמון השורש לחורבן בית המקדש. במבט שיטחי 'ואתה תחזה' הוא רעיון כביר ונפלא, אין כמותו לגרום שלא יוצר מצב של 'נבול תיבול'.

אולם, שובר בצידו. התורה במקום שתשמע מפי הרב [אם דומה לפניך כמלאך ה' צבקות תורה יבקשו 'מפיהו'], היא נשמעת מעתה ע"י 'סרסור' 'שרי אלפים ושרי מאות'. יש כאן מיעוט דרגא בקבלת התורה. ויש כאן גם מיעוט וחסרון 'בחיבור' בין הרב לתלמיד, בין המלמד תורה למקבל תורה. חסרון ביבקשו 'מפיהו', 'בישקני מנשיקות פיהו'.

*

מאמר המוסגר. מאז ומעולם היתה הקפדה על מסורת הדורות, בין אב לבנו בין רב לתלמידו, להעביר את התורה הזו כפי שנתנה בשלמותה בצורתה ובדקדוקי אותיותיה, 'בתבניתם אשר אתה מראה בהר' [תרומה כה, מ].

לא רק התורה, כל פרט, כל מצוה, כל דבר וענין נשמר בצורתו ובטהרתו, כל 'כלי הקודש' נשמרו בקנאות עד כדי מסירות נפש, אף על ערקתא דמסאנא [סנהדרין עד, ב].

ממאפייני הדור הוא הנסיון לצקת לכל דבר צורה חדשה, כלים חדשים, גופי תורה נאמרים נמסרים ונלמדים בתבניות חדשות. השינוי הזה גם אם הוא מתכוון להועיל להנגיש, הוא העמקה של החורבן.

נכון, זה מפתה, זה מקצר דרך. אולם הקיצור הזה הוא עוד פן של 'תן אתה', 'ואל ידבר עמנו אלוקים'. הקיצור הזה מעמיק את מחרשותיו של טורנוסרופוס טפח נוסף.

*

בחז"ל, הנביאים נתנבאו בכה אמר ה', מוסיף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר [ספרי מטות קנג, רש"י מטות ל, ב], מיסודי הדת שיש חילוק בין נבואת משה לנבואת שאר הנביאים, שאר הנביאים נתנבאו 'בכה' אמר ה', 'לדיבוריהם יש 'דמיון' לדבר ה', משום כך לדבריהם יש רק תוקף של 'נבואה'. לא כן משה רבנו בכל ביתי נאמן הוא, פה אל פה אדבר בו, שכינה מדברת מתוך גרונו, ונבואתו היא 'בזה הדבר', דיבוריו הם אותם דיבורים שנאמרו ע"י הקב"ה, משום כך לדבריו יש תוקף של 'תורה'.

עם זאת יש חילוק בתורה, בין ארבעת הספרים [בראשית שמות ויקרא במדבר] שהם דבר ה' בעצמו, לספר דברים [משנה תורה] שעם כל זה ששכינה מדברת מתוך גרונו, ולדיבוריו יש תוקף של תורה, ספר דברים הוא דיבוריו של משה [אלה הדברים אשר 'דבר משה'], דבריו של 'הסרסור'.

משום כך, יש במעבר מספר במדבר לספר דברים העמקה נוספת 'בתן אתה', המעבר מספר במדבר לספר דברים הוא הרחקה נוספת מה'שקני מנשיקות פיהו', והוא טומן בציקלוננו נבטים של פירוד והרחקה שמהם חורבן בית אלוקינו.

*

בית המקדש הוא מקום החיבור והקשר בין כנסת ישראל והקב"ה, בעת חורבן בית המקדש אבדנו את החיבור הזה, גלינו מארצנו, מארץ אשר 'עיני ה' בה' [דברים יא, יב]. החזרת בית המקדש מותנה 'בהחזרת הקשר' והחיבור בין כנסת ישראל והקב"ה. תחילת בניינו של הקשר נעשה ע"י 'אבלות המקדש', הצער והאבלות 'וצרות קשר' של כמיהה וגעגוע למקום 'החיבור' לבית המקדש, וכשנוצר הקשר יש מקום לציפייה, שהקשר יתעבה ויתהדק עוד ועוד, עד כינון בית המקדש בית חיינו.

*

הפסרת שבע דנחמתא. עניה סוערה לא נוחמה, הנה אנכי מרביץ בפוך אבניך... וכל בניך למודי ה'... שמעו שמוע אלי... הטו אזנכם 'ולכו אלי', שמעו ותחי נפשכם, ואכרתה לכם ברית עולם, חסדי דוד הנאמנים... [ישעיה נה, ג].

'לכו אלי', לכו ממקומכם לבא אלי 'ללמוד תורת' [מצודות שם], חורבן בית המקדש נבע מהאמירה למשה 'תן אתה' 'ואל ידבר עמנו האלוקים', פן נמות [יתר כ, טז], 'מההתרחקות' מבורא עולם גותן התורה. זאת הסיבה 'שהשיבה' אל בורא עולם, 'הלכו אלי', יחזיר לנו את בית המקדש.

כנגד האמירה: 'תן אתה' - פן נמות, אומר בורא עולם: 'לכו אלי - ותחי נפשכם'.

וכנגד 'המיתה והריחוק' שבא בעקבות חורבן בית המקדש ואבדן מלכות בית דוד, אומר בורא עולם 'לכו אלי' שמעו 'ותחי נפשכם'. ואכרתה לכם ברית עולם, חסדי דוד הנאמנים.

*

מה הכוונה 'ואכרתה לכם ברית עולם'. מה שלא נתפרש בנבואתו של ישעיה, נתפרש בנבואתו של ירמיה. הנה ימים באים... וכרתי את בית ישראל... 'ברית חדשה'... לא כברית אשר כרתי את אבותם... זאת הברית אשר אכרות... נתתי את תורת' בקרבם', ועל 'לבם אכתבנה'... [ירמיה לא, לא].

הברית הראשונה שנתנה בסיני היה בה לקות, כי אמרו 'תן אתה' 'ואל ידבר עמנו אלוקים'. משום כך יחד עם השיבה לירושלים ובנייתה 'בנין עולם', צריך יהיה לכתוב עמם 'ברית חדשה', שהתורה שתיתן, לא תינתן ע"י אמצעי וסרסור, אלא ונתתי תורת' בקרבם', ועל 'לבם אכתבנה'.

הן דברי רש"י 'שקני מנשיקות פיהו', זאת השיר אומרת [כנסת ישראל] בגלותה ובאלמנותה... אני 'מתאוה ושוקקת' להיות נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה... שדבר עמהם 'פנים אל פנים', ואותם דודים 'ערבים עליהם' מכל שעשוע, 'ומובטחים להופיע עוד עליהם'... וזהו 'שקני מנשיקות פיהו' [רש"י שה"ש א, ב].

אותם שני דברות שנאמרו 'בברית הראשונה' מפי הגבורה, הטעימו את כנסת ישראל 'בערבות' של 'שקני מנשיקות פיהו'. מאז והלאה, כנסת ישראל 'מתאוה ושוקקת' 'לברית החדשה', שינהג עמה 'בכולה' כמנהג הראשון כחתן אל כלה, ברית 'שבכל כולה' ניתן יהיה לחוש את 'הערבות' של 'שקני מנשיקות פיהו'.

כי תהיה 'תורת' בקרבם, ועל 'לבם אכתבנה'.

עטרת המועדים

שיעורי הגאון רבי עקיבא מדלוב

ת"כ החל בשבת - היום תענית' חל בשבת ונדרחה
ואילו 'יום האבילות' חל מלכתחילה ביום א'

ורק הופקעו דברים שבפרהסיא מחמת השבת, אכן לענין דברים שבצנעה הרי מחמת חובת היום נוהג, ואילו ביו"ט אדרבה אין בזה משום תפצא דיום אבלות דהרי יו"ט אינו עולה אלא מבטל אבלות, ורק נתחדש דיש **חיוב גברא** לנהוג דברים שבצנעה כשמתו מוטל לפניו וע"ע חיי הגר"ש רזובסקי ריש כתובות. ולזאת סברו הראשונים דת"כ החל בשבת לא חל כל עיקר יום דאבלות ולא שייך לאתויי ממדי דהוי בשבת ולזאת בעו הראשונים לאתויי עלה מידי דהוי 'ארגל' דאף דאין כאן יום אבלות מ"מ ניהוגי גברא בדברים שבצנעה נוהג מידי דהוי ארגל, ודלא כאבני נזר.

ונראה עוד להוכיח כן, ממש"כ הרא"ש פ"ק דתענית כדין ברור דט' באב דחל בשבת אין זה משום שבוע שחל בו, ומ"מ אייתי להחמיר בדברים שבצנעה. וע"כ אין זה אלא ניהוגי אבילות. ודעת השו"ע לאידך גיסא ד"א דנדון כדין שבוע שחל בו ומ"מ לא נוהג דברים שבצנעה, וע"כ כמש"כ הכל בו דאין זה אלא חומרא בעלמא, עכ"פ לכו"ע לא נתפס ביום, יומא דאבילות.

ובמג"א סוף תקנ"ג העלה לצדד ד"ל, דט' באב דחל בשבת שרי ללמוד קודם חצות משום דאין לו דין ט' באב כי אם דין ערב תשעה באב, ונקיט כן בשיטת הרמ"א דדברים שבצנעה נוהגים, ושוב כתב להחמיר. עכ"פ חזינן דיתכן דדברים שבצנעה נוהגים, ומ"מ אין לו דין ט' באב, כי אם ערב תשעה באב.

ועד"ז איתא בב"י סוף תקנ"ב, במאי דכתב הטור בשם רב שר שלום, דאף דמעיקר הדין שרינן בבשר ויין, מ"מ אין אנו רגילים ואפילו בשבת אין אנו אוכלים בשר ושותין יין בסעודה המפסקת. ועמד בזה הב"י מאי 'אפילו', וכתב היינו דהיכא דחל מלכתחילה ביום א' בשבת, נמצא דשבת הוא ערב תשעה באב להתענית דקביע זמניה, ולזה כתב אפילו בט' באב דחל בשבת ונדרחה דהשתא כיון שאין התענית קבוע בזמנו לא תמיר כולי האי דביום השבת דהוא זמנו אינו חל כלל, אפ"ה אין אנו אוכלים בשר וכו'.^א

אי ט"כ נדחה מדין תשלומין או שכן נקבע בעיקר התקנה

מפורסם חקירת האבני נזר או"ח סי' תכ"ו בט' באב החל בשבת ונדחה ליום א', אי משום תורת תשלומין הוא ביום א' או משום דכן נקבע מרישא ליום א' היכא דחל בשבת, ונפק"מ לענין קטן שהגדיל ביום א' אי חייב להתענות או לא. וצדד שם דהוא באמת מדין תשלומין וקטן שהגדיל ביום א' פטור מלצום.

והביא משו"ת הרשב"א ח"א סימן תק"כ וז"ל ומה ששאלת בט"כ החל בשבת מהו בתה"מ. תשובה נראה לי שאין נוהג בו משום אבלות דהא אמרינן מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו דאבלות ישנה שאני וכל שכן דלגמרי עקרוהו מתשיעי ואוקמוהו מעשירי ומעיקרא היה ראוי לקובעו בעשירי כדאיתא התם עכ"ל. וכתב שם האבני נזר, דמדבריו נשמע שאין עשירי מצד תשלומין דהא לגמרי עקרוהו מתשיעי. אך לדעת הפוסקים שאנחנו בני אשכנז נגררים אחריהם שסוברים שנוהג דברים שבצנעה שפיר הטעם בעשירי מצד תשלומין.^א

והנה לפמש"כ בעטרת המועדים סי' קי"ג א"כ אף לדעת הרמ"א דנוהג דברים שבצנעה אין זה מצד תשלומין דהרי כתב מידי דהוי רגל ולא מידי דהוי **אשבת**, וזהו מלשון הרא"ש ריש תענית והטור, ויל"ע הרי איירינן בת"כ החל בשבת והיה לראשונים לנקוט מידי דהוי כאבלות 'בשבת' דנוהגים דברים שבצנעה, וביותר, הרי דין דברים שבצנעה נוהג בשבת זהו גמ' ערוכה ואילו לענין דברים שבצנעה דנוהג ברגל אין בזה מפורש בש"ס ובאמת נחלקו הראשונים במוע"ק בדבר זה עיין ריטב"א מועד קטן י"ד ע"ב ודף כ"ג ע"ב, ושוב צ"ב מדוע נקטו מידי דהוי **ארגל**.^ב

ראיה דלכו"ע לא נתפס יום אבלות בשבת

אשר יראה מוכרח ומבואר מדברי רבותינו דלא חל כל עיקר יום אבלות בת"כ החל בשבת וכמש"כ הרשב"א ולזאת לא שייך לכתוב מידי דהוי 'אשבת', דהרי חלוקים המה ביסודם מאי דנוהגים דברים שבצנעה בשבת מאשר ביו"ט, בשבת, דעולה למנין ז' דאבלות הרי בעיקרו זהו יום אבלות

(א) והנה יש לדון במאי דכתב הרשב"א "לגמרי עקרוהו", האם כן הוא מתקנת נביאים מרישא דט"כ החל בשבת **הט"כ** הוא ביום א'. ולפ"ז לשון "עקרוהו" היינו כלפי ט' באב בכל שנים דעלמא דנקבע בט' ובחל בשבת כן תקנוה הנביאים ביום א', ולעולם אין בזה **עקירה** בשני שחל בשבת כי אם דכן היא תקנת הנביאים מתחילה. או דילמא דלעולם הצום נקבע בט' באב ואף בחל דבשבת, ורק חז"ל לאחר תקנת הנביאים הם עקרוהו לגמרי מתשיעי והעמידו בעשירי, ולפ"ז מש"כ הרשב"א דמעיקרא היה ראוי לקובעו היינו דהוא טעם גדול לקבוע בעשירי.

ואמנם, הרי מבואר במשנה במגילה דכן הוא בכל הצומות דחלים בשבת דנדחו ליום א' כ"ז בתמוז וי' בטבת כמש"כ רש"י [ושיטת אבודרהם ד' בטבת שאני ואף בשבת ואכ"מ] והתם ליכא לטעמא "דראוי היה מתחילה" לקובעו ביום א', וא"כ מה הוסיף הרשב"א במש"כ לענין ט' באב בטעמא דמילתא דנקבע ליום א'. ובפשוטו נראה מזה דכן היה ראוי לקובעו בעשירי אין זה אך בתורת תשלומין כי אם דמרישא נקבע כן ליום א', דהרי לדין תשלומין גרידא לא בעי טעם דכן הוא בשאר צומות. ע"כ הוא טעם בעיקר העקרוהו. והיינו דבכל תענית ליכא **העקרוהו** כי אם **נדחה** ובתורת תשלומין, ואילו בט' באב ראוי לקבועו הוא סיבה מלכתחילה ל"העקרוהו".

וזהו דכתב הרשב"א דליכא ניהוג דדברים שבצנעה בט"כ החל בשבת משום דלגמרי עקרוהו ואוקמוהו לעשירי, וכמש"כ באבני נזר דאין זה מדין תשלומין אלא דכן נקבע ליום א'. וכמש"נ.

(ב) והנה בשלמא לשיטת החכם צבי סי' ק' והפתחי תשובה יו"ד סי' שצ"ט בשם האש דת, דדברים שבצנעה דנוהג ברגל היינו תשישי המטה לחוד, אכן בת"כ שרי, ומשום דמילי דשמחה לא נאסר ברגל וכ"כ בערוך השולחן שם סי' שצ"ט סעיף ג', וניחא, משום ד"ל, דהא דט' באב החל בשבת היינו אותו הניהוגים ברגל, והיינו תשישי המטה בלבד, ואה"ב בת"כ שרי, וא"כ לא דמי "לשבת" דנוהגים כ"ז שבצנעה. ולענין רחיצה בחמין, תליא בחכם צבי והערוך השולחן, אכן למאי דפסק המג"א סי' תקמ"ח, דהא דנוהגים דברים שבצנעה ברגל היינו אף ת"ת מלבד תשישי המטה ורחיצת בחמין וחד דינא עם דברים הנוהגים בצנעה לאבל בשבת, א"כ למאי כתבו הראשונים בט' באב דחל בשבת נאסר דברים שבצנעה מידי דהוי שקובר מתו **ברגל** ולא מידי דהוי אשבת, וצ"ע.

(ג) וזהו היפך מש"כ הנוצי"ב בהעמק שאלה סי' קנ"ח אות ג' דנקט איפכא, שרק בערב ת"כ שחל בשבת מעלה על שולחנו כסעודת שלמה בשעתו ואפי' יותר מכדי הרגלו, לא כן בת"כ גופא החל בשבת אינו מעלה כסעודת שלמה ואסור לו להוסיף על הרגלו, יעו"ש, והיינו דנקט כהאבני נזר שנתפס יום האבילות בשבת ורק הפקעו דברי אבלות דפרהסיא.

פליאה בדברי הפמ"ג לאסור חפיפת ראש בחמין ערב שבת חזון דט"ב חל בשבת

ומעתה יל"ע, במאי דחדית לן הפמ"ג סי' תקנ"א לאסור חפיפת הראש בחמין בערב שבת חזון היכא דט"ב באב חל בשבת ונדחה. דבשלמא אי נימא דחל יומא דאבלות בשבת וביום א' מדין תשלומין כמש"כ האבני נזר, בהא יש מקום לדון דיאסר מחצות מדין ערב ט' באב דנוהגין בו מקצת דיני אבלות מחצות כמש"כ הרמ"א בכל ערב ט' באב. אמנם לפמש"כ להוכיח, דלא נתפס ביום השבת כלל יום "ט' באב", ואך משום ניהוגי אבלות דמתו מוטל לפניו, בהא, מהיכי תיתי להתמיר בערב דיום זה, דהרי אין השבת עצמו דיום האבילות דנימא דכבר מתחיל מחצות היום בערב ט' באב, ודברי הפמ"ג בזה, צ"ע.

סתירה אי ט"ב החל בשבת מדין תשלומין או שכן נקבע מרישא

ואמנם לפ"ז איכא סתירה בהאי ענינא דט"ב באב החל בשבת, דהאחרונים הוכיחו מריש מגילה דף ה' איתא רבי ביקש לעקור ט"ב ולא הודו לו אמר לפניו ר' אבא בר זבדא רבי לא כך היה מעשה אלא ט"ב שחל להיות בשבת הוה ודחינהו לאחר השבת ואמר רבי הואיל ונדחה ידחה ולא הודו לו חכמים. ומתבאר מדברי הגמ' דחינהו לאחר השבת, והיינו דביסודו אף בחל בשבת עיקר הצום קביעא וקיימא אף בשבת, ורק דחינהו ואין זה משום דכן תקנת הנביאים מרישא, וכן מיני' ובי', דהרי להדיא בגמ' דאי משום תקנת נביאים אין בי"ד יכול בטל בי"ד חבירו. וע"כ כל מאי דרבי רצה לעקור מכת דהוא נדחה. ועד"ז מבואר בתענית יב דט"ב החל בשבת ונדחה הוא קיל טפי לענין "יום טוב דידי" ופסק כן בשו"ע סי' תקנט סעיף ט' לענין בעל ברית בט"ב הנדחה, ונשנו כמה קולות בנדחה ובמג"א סק"א ביאר כיון שנדחה ממקומו "לא חמיר כולי האי". ובגבורות ארי תענית יב וכ"כ באבני נזר סי' תכ"ז ובתורת חיים או"ח סי' תקנט, ביארו דנדחה אינו מדברי קבלה, כי אם מדרבנן ולכן לא חמיר כולי האי. ומאי דק"ל משו"ת הרשב"א נראה דמלכתחלה אוקמוהו ב"י וכן מהראשונים הנ"ל מידי דהוי ארגל, וצ"ע.

ב' ימים בט"ב 'יום צום' ו'יום אבילות'

ואשר יראה בהאי ענינא, דהנה בט"ב אית בהא תרתי חדא "יום צום" וכולל ב"י איסור אכילה ושאר עינויים ככל הצומות כמש"כ הרמב"ן בתוה"א, ועוד יתר על כן משאר צומות הוא "יום אבלות" כמש"כ התשב"ץ ח"ב סי' רע"א, ויראה, דהיום צום הוא לעולם קביעא וקיימא בט"ב ואף בחל בשבת, ואמנם לענין יום האבלות, הוא נקבע מרישא ליום א' דמלכתחילה אוקמוהו לעשירי.

ויסוד הדברים דהנה המנ"ח מצוה ש"ג והגרי"ז בספרו האריכו דבט"ב תרתי איתנייהו בהו יום צום, ועוד דין אבלות. ונראה דאין זה רק בניהוגי ט"ב, כי אם דתרי ימים חלוקים, דיעויין ברוקח וכן בשיבולי הלקט דיצאו לדון דנימא בט"ב באב "מקצת היום ככולו" כדין אבלות דאמרינן ב"י מקצת היום ככולו, ועייין מחזיק ברכה דהאריך בזה ואף דלענין הצום גופא ליכא מאן דפליג דמעיקר דברי קבלה נאסר כל היום. הרי מתבאר מזה דתרי ימים המה, "יום צום" מדברי קבלה, ועוד "יום אבלות", דבהא יש לדון משום "מקצת היום" והארכנו בזה בס"ד בעטרת המועדים סי' ק"ט.

ישוה הסתירה אי מדין תשלומין או שכן נקבע מתחילה

מעתה נראה דחלוקים המה 'היום צום' מדברי קבלה דהוא נאמר על תאריך קבוע בט"ב באב וי"ז בתמוז ואע"פ דחל בשבת היא היום צום מדברי

קבלה ורק אינו דוחה שבת, ויום א' הוא נדחה ואינו אלא מדרבנן כדביארו האחרונים. וזהו הסוגי' במגילה ותענית ודקי"ל בסי' תקנ"ט לענין בעל ברית דיום טוב דידי' דוחה להך צום הנדחה דהוא רק מדרבנן¹,

אמנם לענין יום האבלות לעולם הוא דין נוסף על ט' באב מדרבנן בהא כתב הרשב"א דלגמרי עקרוהו מתשיעי ואקומוהו אעשירי דכן תקנו מלכתחילה דבחל ט' באב בשבת, "יום האבלות" יחול ביום א'. וכדברי הרמ"א "מידי דהוי ארגל" דהיינו כשם דברגל ליכא לגמרי חלות יום אבלות כמו"כ כט' באב שחל בשבת, ורק מכת ניהוגי אבלות דאף ברגל נוהג לדעת הרמ"א, והוא מדין ניהוגי אבלות, ולא מכת החפצא דיום, וכדבארנו לעיל.

ומיושב היטב סתירת הדברים. והנפק"מ להבנת האבני נזר דכתב לדון בקטן שהגדיל, דתליא בהנ"ל, ולפמש"כ לענין היום צום מדברי קבלה הוא נדחה ובתורת תשלומין בהא דהגדיל ביום א' והו' פטור מלצום להבנת האבני נזר [וכמובן יש לדון אף אי מדין תשלומין אינו מוכרח הנפק"מ בקטן שהגדיל דמ"מ נקבע כן כיום צום מדרבנן, ואכ"מ]. אכן לענין יום האבלות דנקבע מרישא ליום א' בהא אף בקטן שהגדיל הוא מחויב בכל עניני האבלות דאוקמוהו אעשירי כמש"כ הרשב"א.

והנראה דאף לפמש"כ המנ"ח מצוה ש"ג והגר"ח בכתבים וכוונו בזה לחד תירוצא בריטב"א, דמדברי קבלה אין תאריך מסוים כי אם דמחויבים לצום יום אחד בחודש רביעי תמישי וכו', הרי אף לדידהו נאמרו הקולות בנדחה, וע"כ כל דבריהם בזמן השמד, אכן בזה"ז דתליא ברצו כמבואר בר"ה י"ח, בין אם הרצו מדרבנן, בין אם ע"י הרצו שוב הדרינן לדברי קבלה כפי הרצו כמשמעות הריטב"א

דעת השיבולי הלקט דאף יום האבילות מדין תשלומין

בשיבולי הלקט סי' רס"ו דן לענין ט"ב החל בשבת אי נוהג דברים שבצנעה וכתב דאף דאבלות איכא בשבת בדברים שבצנעה, י"ל דזהו רק היכא דהתחיל אבילות מבע"י בהא שבת מצטרף לימי אבלות.

וזהו לכאורה טעם אחר מדברי הרשב"א דכתב בטעמא דמילתא משום דעקרוהו לגמרי משבת. והיינו לדעת השיבולי הלקט לעולם ט' באב חל בשבת, יום א' מגדר תשלומין אף לענין יום האבלות והוא כדעת האב"ז.

והוסיף שם בשיבולי הלקט דאכתי נאסור בדברים שבצנעה מידי דהוי ארגל, ולזה כתב "דאבלות ישנה" וכדברי הרא"ש במוע"ק. ולדעת הרשב"א י"ל דקסבר דליכא כלל אבלות ביו"ט וכדעת הרמב"ם פ"ג מה' אבל ה"ג.

ומתבאר מדברי השיבולי הלקט, דאי היה חל יום אבלות בשבת לא מהני אבלות ישנה, וכפי הנראה רק לאחר דכתב דבכל שבת כל מאי דנתפס יום אבלות הוא משום דהתחיל קודם השבת ולכן מצטרף יום השבת, ולא היכא דכל יום האבלות מרישא יחול בשבת. ורק דן דאכתי נאסור מידי דהוי ארגל, והיינו משום דברגל נתחדש דאף חל יום אבלות דהרי אינו עולה למנין ז', מ"מ ניהוגי אבלות איכא וכדביארו בעטרת המועדים סי' קי"ג, וכלפי ניהוגי אבלות, בהא חידש כיון דהוא רק אבלות ישנה ליכא להנך ניהוגים.

באופן דנתבאר דלכו"ע היום צום מדברי קבלה חל בשבת ומדרבנן נדחה ליום א', ורק לענין היום אבילות לדעת הרשב"א הוא נקבע לכתחילה ליום א' כמו שדייק האב"ז, ואילו לדעת השיבולי הלקט אף יום האבילות קבוע בשבת ורק נדחה ליום א', ולזה הוזקק לטעם אמאי אינו נוהג אבילות דצינעה מידי דהוי אשבת, וכש"נ.

(ד) והנה בעיקר מש"כ הגבורות ארי תענית י"ב אבני נזר ותורת חיים דיסוד הקולא דנדחה לבעל ברית משום דנדחה אינו מדברי קבלה כי אם מדרבנן ויו"ט דיל"י דחי' האיסור צום מדרבנן. קשה מסוגיית הגמ' עירובין דף ל"ט דלר"י בתענית שגזרו על הציבור ואירע בהו חנוכה ופורים דמתענין ומשלימין וכ"ש ביו"ט דיל"י דהוא קיל טפי דמתענית ומשלימין. ויקשה הרי גזירת תענית דציבור אינו אלא דרבנן ואמאי לא דחי' יו"ט דחנוכה ופורים. [ובאמת הריטב"א בסוף תענית לענין חתן בתענית ביאר, דתענית דאבלות דרבים דחי עשה דיחיד]. ראיתי באבני נזר סי' תכ"ז דתירץ, דתענית דגזרו ציבור לפי שעה חמורה יותר מחויב דרבנן. דגזירת בי"ד לצורך שעה יש לה דין תורה, וכתב שם דהוא טעמא רבה לחלק בין תקנה קבועה לדורות דהוא רק מדרבנן ובזה יו"ט דידי' דוחה מאשר תקנה לשעה יעו"ש. ואמנם מדברי הביאור הלכה תקנ"ט, נראה דשורש הדבר דנדחה קיל טפי הוא משום דגוף המאורע לא אירע ביום זה. והוא מוכרח לשיטת הריטב"א הנ"ל בתענית, ואף דאין זה גרעון בעיקר החיוב, ואכ"מ.

יעלת הון

דברים - תשעה באב

דברי חיזוק מהגה"צ רבי יצחק שמואל גמזו שליט"א אב"ד חיפה

למה משה רבינו הוכיח את בני ישראל רק ברמז

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל" וגו' (דברים א, א)

א- ומפרש"י וז"ל, לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירן ברמז, מפני כבודן של ישראל (ספרי א). עכ"ל.

וכתב השפתי חכמים וז"ל, וא"ת והא אחר כך הזכיר העונות בפירוש, עון מרגלים כדכתיב (פסוק כב) ותקרבוני אלי כולכם וגו', וגם שאר דברים שהכעיסו לפניו מנה כאן בפרשה זו וכו'. עיי"ש מה שתייר.

ונראה דהנה בילקוט שמעוני (אות תשפט) כתב וז"ל, אמר רבי טרפון העבודה אם יש בדור הזה מי שיכול להוכיח. אמר רבי אלעזר בן עזריה העבודה אם יש בדור הזה מי שיכול לקבל תוכחות. אמר רבי עקיבא העבודה אם יש בדור הזה שיודע האיך מוכיחין וכו' עכ"ל. ודברי ר"ע מובאים בערכין (טז). וראים מדברי הילקוט, שצריך שלשה תנאים כדי להוכיח, א. שהמוכיח יהא ראוי להוכיח, היינו אדם צדיק. ב. שהמקבל התוכחה רוצה לקבל התוכחה ושמה בתוכחה. ג. לדעת האיך מוכיחין.

וצ"ב אם המוכיח הוא אדם צדיק ויכול להוכיח, והמקבל רוצה לקבל תוכחה, מה צריך לדעת האיך מוכיחין עד שר"ע אומר העבודה אם יש בדור הזה שיודע האיך מוכיחין?

ב- ונראה דהנה משה רבינו הוכיח את ישראל כמו שכתוב בפרשת כי תשא (שמות לב ל) ויהי ממחרת ויאמר משה אל העם אתם חטאתם חטאה גדולה וגו'. וכאשר בקש משה רבינו מהקב"ה כתוב (לב יא) ויחל משה את פני ה' אלקיו ויאמר למה ה' יחרה אפך בעמך וגו'. ופרש"י, וז"ל, כלום מתקנא אלא חכם בחכם גבור בגבור (ראה ע"ז נה). עכ"ל. וכתב השפתי חכמים וז"ל, פירש הרא"ם דקשה לרש"י, וכי לא היה לו לקב"ה לקצוף עליהם על שעשו העגל, אלא הכי אמר משה לקב"ה כלום מתקנא וכו', אבל בפרשת יתרו גבי 'אנכי ה' אלקיך' פירש רש"י אלקיך לשון יחיד, לתת פתחון פה למשה ללמד סנגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר למה ה' יחרה אפך בעמך, לא להם ציוית לא יהיה לכם אלקים אחרים אלא לי לבד, וזה וזה יכשר. עכ"ל. יוצא שמשה כשהוכיח את ישראל אמר להם אתם חטאתם חטאה גדולה ואלו כלפי הקב"ה אמר שתי סיבות ללמד עליהם זכות, א. לי ציוית ולא לכלל ישראל. ב. כלום מתקנא אלא חכם בחכם וכו', ואין לקב"ה לקצוף על שעבדו עבודה זרה ולכן המוכיח צריך לדעת איך להוכיח, היינו לא לומר שרק עשו חטאה גדולה שעל ידי זה מקטרג עליהם, אלא לבני ישראל לומר שחטאו חטאה גדולה, ולקב"ה לומר שיש ללמד עליהם זכויות.

ולפ"ז אפשר לישב שבתחילה משה רבינו מנה את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום וסתם את הדברים והזכירן ברמז וכו' שיש בהזכרת המקומות המלצה כלפי הקב"ה שלא יכעוס על כלל ישראל, כגון שאמר 'במדבר' ופרש"י וז"ל, לא במדבר היו, אלא בערבות מואב, ומהו במדבר, אלא בשביל מה שהכעיסוהו במדבר, שאמרו (שמות טז ג) מי יתן מותנו וגו' (ספרי). עכ"ל. ויש בזה המלצה על כלל ישראל שכיון שהיו במדבר בארץ שממה ולא היה להם מה לאכול לכן התלוננו על משה ועל אהרן. וכן מה שאמר 'בערבה' פרש"י וז"ל, בשביל הערבה, שחטאו בבעל פעור בשיטים בערבות מואב, עכ"ל. ויש בזה המלצה כיון שבני ישראל ישבו בשיטים בערבות מואב, וזה היה מקום טמא כמו שפירש האור החיים הקדוש בפרשת בלק על הפסוק וישב ישראל בשיטים (פרק כה א) לפי שהמקום מטבעו לעורר טבע התאוה הבהמית וכו'. ולכן חטאו. וכן מה שאמר משה רבינו 'מול סוף' על שהמרו בים סוף שאמרו (שמות יד יא) המבלי אין קברים וכו'. יש בזה המלצה על כלל ישראל שהיו בסכנה לכן המרו. וכן מה שאמר 'בין פארן ובין תופל ולבן' ופרש"י וז"ל, אמר רש"י וכו' אלא הוכיחן על הדברים שתפלו על המן שהוא לבן, וכו'. וגם שם יש ללמוד עליהם זכות כמו שפרש"י (במדבר כ"א ה) בלחם הקלוקל, לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל

אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו וכו'. וכן מה שאמר 'ודי זהב' פרש"י הוכיחן על העגל שעשו בשביל רוב זהב שהיה להם, וכו', נמצא שזה שמשה רבינו הוכיח את ישראל בתוך התוכחה נמצא לימוד זכות עליהם, וזה אפשר משתי סיבות, א. כדי לא לקטרג עליהם. ב. כדי שהם לא יתייאשו מלעשות תשובה על גודל חטאתם, כיון שידעו שיש עליהם עדין לימוד זכות. ולכן אומר ר"ע העבודה אם יש בדור הזה מי שיודע איך מוכיחין, כי המוכיח צריך בתוך תוכחתו ללמד גם עליהם זכות כדי לא לקטרג עליהם, וכן כדי שלא יתייאשו לגמרי ויעשו תשובה.

העצה להנצל מכל הצרות ולביאת מלך המשיח להיות טמון בתוך התורה

"רב לכם טוב את ההר הזה פנו לכם צפונה" וגו' (ב' ג')

ובמדרש רבה (פרשה א' אות יט) ובילקוט שמעוני (אות תנו) וז"ל, אמר רבי יהודה בר שלום אמרו לו ישראל, רבש"ע אביו מברכו על חרבך תחיה, ואתה מסכים עמו ואומר לנו הצפינו עצמכם מפניו ולהיכן נברת, אמר להן אם ראיתם שמזדווג לכם ברחו לתורה, ואין צפונה אלא תורה, שנאמר (משלי ב) יצפון לישרים תושיה. דבר אחר מהו צפונה, אמר רבי יצחק אמר הקב"ה המתנינו עד עכשיו לבוא מלך המשיח, ויקיים (תהלים לא) מה רב טורח אשר צפנת וכו'. עכ"ל. ומבואר במדרש רבה ובילקוט שהעצמה להנצל מעשיו הרשע ומכל הצרות ולזכות לביאת מלך המשיח זה הצפינו עצמכם בתורה. ומבאר מהמדרש שם שהכונה רב לכם, מלשון הוה גביר לאחיך מלשון רבנות ואדנות (ע"ש בפ' מהר"ו ומתנות כהונה), ויש לפרש היינו שתעזבו את המחשבות של רבנות ואדנות גאווה, אלא הצפינו עצמכם בתוך התורה, ואז תזכו להינצל מעשו הרשע ומכל הצרות ותזכו לביאת מלך המשיח. והלשון הצפינו היינו שהוא צפון וטמון כולו בתוך התורה, והוא עניו, וכאלו אין לו שום גשמיות, אלא הוא מחובא בתוך התורה.

ב- והנה החפץ חיים בשמירת הלשון שער התורה (פרק א) כתב וז"ל, ואיתא בספרי פרשת עקב (פיסקא יב) יוצאו מעינתך חוצה (משלי ד' טו), נמשלו דברי תורה למים מה מים חיים לעולם, אף דברי תורה חיים לעולם, שנא' (ס' ד כב) כי חיים הם למצאיהם ולכל בשרו מרפא, ומה מים מעלים את הטמא מטמאתו, כך דברי תורה מעלים את האדם מטמאה לטהרה, שנאמר (תהלים יט ז) יראת ה' טהורה, וכו'. וכשם שאין אדם נטהר עד שיעלו המים על כל אבריו ולא תהיה שום חציצה בין האברים למים, וכן צריך שישעבד את כל גופו ואבריו לתורה ולא תהיה שום חציצה, כמה דכתיב (דברים ו' ו) והיו הדברים האלה וגו' על לבבך. עכ"ל. וזה הלשון הצפינו עצמכם בתורה, היינו שכולו מכוסה בתוך התורה, ואין לו שום מציאות גשמית, וזה העצה להנצל מעשו הרשע ומכל הצרות, ולזכות לביאת מלך המשיח. כמו שכתוב מה רב טובך אשר צפנת ליראיך, דכמו שהוא צפון ומוטמן בתוך התורה, כך הקב"ה יגלה לאדם רב טובך אשר צפנת ליראיך, הטוב הצפון אצל הקב"ה בזמן ביאת מלך המשיח.

כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה

במסכת תענית (דף ל' ע"ב) וחכמים אומרים כל העושה מלאכה בט' באב ואינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה שנא' (ישעיה סו ז) 'שמחו את ירושלים וגילו בה כל אהביה, שישו אתה משוב כל המתאבלים עליה' מכאן אמרו כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושיאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה. וכן נפסק בטור

ובשו"ע (סי' תקנ"ד ס"ב) וז"ל: כל האוכל ושותה בתשעה באב אינו דואה בשמחת ירושלים, וכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה. **וצריך לדעת** איך זוכים להתאבל על ירושלים?

ונראה דהנה בפסוק כתוב שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה וגו', ואחר כך כתוב שישו אותה משוש כל המתאבלים עליה, רואים שבתחילה צריך להגיע לדרגה להיות אוהביה לאהוב את ירושלים, ואחר כך אפשר לזכות להיות שישו אותה משוש כל המתאבלים עליה.

והנה בזמן שבית המקדש היה קיים כתוב (ישעיה א' כ"א) צדק ילין בה, ופרש"י וז"ל: צדק ילין בה, תמיד של שחר היה מכפר על עבירות של לילה, ושל בין הערבים מכפר על של יום עכ"ל. נמצא שבזמן בית המקדש היינו נקיים מעבירות וכלל ישראל היו קרובים להשי"ת, אולם מעת שחרב בית המקדש אין אנו יכולים לנקות עצמינו מן העוונות כי אין מי שיכפר בעדנו וכתוב בפסוק (ישעיה נא א-ב) הן לא קצרה יד ה' מהושיע ולא כבדה אזנו משמוע, כי אם עוונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם, נמצא שהעוונות הם הגורמים להבדיל כביכול בין כלל ישראל לקב"ה, וזה גורם את כל הצרות.

והאדם שמתבונן בזה יכול להגיע להיות אוהביה של ירושלים ובית המקדש, וכן להיות מתאבל על ירושלים וביהמ"ק, כי יודע שכל העבירות שלו וכל הצרות שיש לו ברוחניות ובגשמיות זה כתוצאה שאין לנו בית המקדש, והמתאבל על ירושלים זה כולל גם על העבירות שלו שגרמו את עיכוּב בנין ביהמ"ק כמו שאמרו חז"ל כל שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו. נמצא שכל אדם בתשעה באב צריך לבכות ולהתאבל על העבירות שלו שגורמים כביכול הפסק ביניים לבין אלקיכם, ולבקש על בנין ביהמ"ק שיתכפרו כל העוונות ונהיה קרובים לקב"ה ובזה כלולים כל הטובות ברוחניות ובגשמיות. והתפילה על זה מתקבלת כיון שבוכה ומצטער על כבוד השי"ת, כמו שכתוב בתהלים (צ"א) יקראני ואענהו עמו אנכי בצרה, ויש לבאר אם האדם קורא לקב"ה ואומר הרי עמו אנכי בצרה, הרי כביכול יש לך צער מזה שאנחנו בצרה, אז יקראני ואענהו, הקב"ה מיד מקבל את תפילתו, כי אם האדם מבקש על צורך עצמו, יכול להיות על זה מקטרגים שלא מגיע לו, אבל אם האדם מבקש שלא יהיה צער לקב"ה, כביכול עמו אנכי בצרה, על תפילה כזו אי אפשר לשום מקטרג לקטרג, ומתקיים יקראני ואענהו, והתפלה מתקבלת ויזכה לכל טוב ברוחניות ובגשמיות.

רחל מבכה על בניה

"כה אמר ה' קול ברמה נשמע נהי בכי תמרורים רחל מבכה על בניה וגו' כה אמר ה' מנעי קולך מבכי ועיניך מדמעה כי יש שכר לפעולתך נאום ה' וישבו מארץ אויב, וישבו בנים לגבולם (ירמיה לא, י"ד ט"ז)"

ושמעתי ממז"ר הגה"צ הרב מפוניבז' זצ"ל שסיפר שפעם אחת היה בקבר רחל אמנו, וכיון שהוא כהן עמד בחוץ, ושמע איך שהאנשים בוכים, ואמר שעכשיו יתיישב לו הפסוק 'רחל מבכה על בניה' דלכאורה היה צריך לומר רחל בוכה על בניה? אלא שמלבד ממה שהיא בוכה, היא גם מבכה שכלל ישראל יבכו עימה.

ורש"י כותב וז"ל: מדרש אגדה אמר שהלכו אבות ואמהות לפייס את הקב"ה על שהעמיד מנשה דמות בהיכל, ולא נתפייס, נכנסה רחל אמרה לפניו רבש"ע רחמי מי מרובים רחמיך או רחמי בשר ודם, הוי אומר רחמיך מרובים, והלא אני הכנסתי צרתי בתוך ביתי, שכל עבודה שעבד יעקב את אבי לא עבד אלא בשבילי, כשבאתי ליכנס לחופה הכניסו את אחותי, ולא די ששתקתי אלא שמסרתי לה סימני, אף אחת אם הכניסו בניך צרתך בביתך שתוק להם, אמר לה יפה למדת סנווריא, יש שכר לפעולתך ולצדקתך שמסרת סימנך לאחותך.

והנה מובא בשם האר"י זללה"ה שכל מצוה שאדם עושה בחייו, הוא זוכה לעשות אותה ענין של מצוה גם לאחר פטירתו, וכיון שרחל זכתה בחייה לעשות טובה לאחותה שהכניסה צרתה לביתה, בכדי לא לבייש גם לאחר פטירתה עוסקת בענין של המצוה הזאת. דהנה בפרשת יחי (בראשית מת, ז) כתוב 'ואני בבואי מפדן מתה עלי רחל בהרץ כנען וגו' ואקברה שם בדרך אפרת' וגו' ופרש"י וז"ל ולא הולכתיה אפילו לבית לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלבך עלי, אבל דע לך שעל פי הדיבור קברתיה שם, שתהא לעזרה לבניה כשיגלה אותם נבזרדאן, והיו עוברים דרך שם, יצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים שנא' 'קול ברמה נשמע' וגו', והקב"ה משיבה 'יש שכר לפעולתך נאום ה' וגו' וישבו בנים לגבולם' עכ"ל. והיינו שנקברה בדרך ולא הכניסה לארץ ולא נקברה במערת המכפילה ביחד עם יעקב אבינו, וזהו בכדי לעזור לבניה, שלעזור לבניה זהו יותר זכות מאשר להיקבר עם יעקב,

וע"פ הדיבור נקברה שם בכדי לעזור לבניה, כדי שתמליץ עליהם בזכותה שהכניסה צרתה לביתה.

והתורה היא ניצחית שלא רק בשעת החורבן היא בוכה ומבכה על בניה, אלא כל זמן שכלל ישראל נמצאים בגלות היא בוכה ומבכה על בניה, וע"י שבאים על קברה ואפילו כשהמצב שקשה לבוא על קברה ממש, אם בוכים על הגלות זוכים גם שרחל תבכה על הגלות, שהפירוש הפשוט בפסוק הוא 'קול ברמה נשמע וגו' רחל מבכה על בניה' וגו' שהיא בעצמה בוכה על הבנים, וכתוב לשון מבכה, שהיא גורמת שהבנים יבכו על הגלות, ואפשר ששתי הדברים תלויים זה בזה, שכאשר הבנים בוכים על הגלות גם היא בוכה על הגלות.

עוד אפשר לומר שאם ישראל מצטערים גם האבות והאמהות מצטערים, וכמו שפרש"י 'בפר' חוקת (במדבר כ"ט) 'וירעו מצרים לנו ולאבותינו' וז"ל, מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשהפורענות באה על ישראל עכ"ל. וכן כשישראל מצטערים ובוכים על הגלות גם האבות והאמהות מצטערים ובוכים על הגלות ובפרט רחל אמינו נקברה בדרך שבביל כך. וכן כתוב באבות דרבי נתן (ט, ג) א"ל אהרן למשה, משה אחי כסבור אתה בעצמך שצדעת זו על מרים נתונה, אינה נתונה אלא על בשרו של אבא עמרם וכו', ופירש הבנין יהושע- שהכוונה שיצטער בקבר ע"ז ע"ש. ואפשר שהאבות מצטערים בקבר כשהבנים והבנות מצטערים ולכן גם רחל אמינו ודאי מצטערת כשהבנים מצטערים ובוכים על חורבן בית המקדש, ובוכה וממליצה טוב לפני הקב"ה על ישראל, והקב"ה משיבה כל זמן הגלות שבזכותה 'ישבו בנים לגבולם' שישראל יזכו לגאולה שלימה במהרה בימנו אמן.

והנה מפורסם על הגה"צ רבי חיים שמוליץ זצ"ל, שבבואו לקבר רחל אימנו אמר, שאני אומר לך לבכות עד שתבוא הגאולה השלימה. ונראה שהבינו כוונתו שרחל אימנו בכתה על חורבן הבית הראשון כשהגלה אותם נבזרדאן ועברו דרך רחל אימנו ובכו על החורבן, והשי"ת אמר לה מנעי קולך מבכי, ולכן אני אומר לך שתמשיכי לבכות. אולם נראה שלפי מה שביארנו, התורה היא ניצחית וכל הזמן רחל אימנו בוכה על חורבן הבית, שהפסוק 'רחל מבכה' שתמיד היא מבכה וכדפירשנו, וכשבאים על קברה ואפילו כשקשה להגיע על קברה ובוכים על החורבן גם היא בוכה על החורבן, וכמו שפירשנו, והקב"ה אומר לה מנעי קולך מבכי וכו', ולכאורה זאת היתה כוונת הגר"ח שמוליץ זצ"ל שתמשיכי לבכות, והקב"ה ישיב וישבו בנים לגבולם. אמן.

האמונה והעונה הם המצות שאדם דש בעקביו

"והיה עקב תשמעון" וגו' (דברים ז יב).

ופרש"י וז"ל, אם המצות הקלות שאדם דש בעקביו תשמעון (תנחומא א). **וכתב בדעת זקנים וז"ל**, פירש רש"י מצוות קלות שאדם דש בעקביו, כלומר מצוות קלות, וזהו שאמר דוד בתהלים (מ"ט ו) למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, אמר דוד ממצוות חמורות שבתורה אני ירא שאני קיימתי, אבל מצוות קלות אדם דש בעקביו אני מתירא אולי מפני שהיא קלה בזיתי, ולא חששתי לקיימה, ואתה אמרת (אבות פב מ"א) הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה וכו'. ותני רבי שמעון בן יוחאי שתי מצוות גילה הקב"ה שכן, קלה שבקלות וחמורה שבחמורות, שילוח הקן, וכיבוד אב ואם, ושתייהן שכן שוה אריכות ימים בשתייהן, להראות לעולם כי יש מצוה שנראית קלה בעיני אדם ומתן שכרה מרובה, וזהו והיה עקב תשמעון, שאפילו המצוות הקלות תשמעון וכו' (תנחומא א' ב'). ומיהו יש תמהין, וכי יש מצוות שאדם דש בעקביו, יש לומר כגון שילוח הקן וכו'. נמצא כשהולך דש בעקביו על הקן, אי נמי מצות ציצית שאדם גורר אחריו וכו'. עכ"ל.

והנה שמעתי מאמר"ר רבי חיים נחמיה ברבי יצחק זללה"ה, דהנה דוד המלך במזמור מ"ט (ו"ז) אומר 'למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני וגו' הבטחים על חילם וברב עשרים יתהללו'. והיינו שעון עקבי הוא, אלו שבטחים על עשרם, ולא בוטחים בקב"ה, וכן ברב עשרם יתהללו שיש להם גאון על רוב עשרם, ומשמע שזה עון עקבי, והטעם שזה קרא מצות שאדם דש בעקביו, שעל ידי שהוא רץ ברגליו להשיג פרנסה ועושר ומתהלל בזה, הוא דש בעקביו על מצות הבטחון בה', כי חושב שחריצות רגליו מביאות לו את העושר, וכן הוא מתגאה, וחושב כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, (דברים ח ז), ולכן כל השכר הגדול שהקב"ה מבטיח ושמו ה' אלקיך, לך את הברית ואת החסד (דברים ז יב). זה עבור מצות הבטחון בהשי"ת, ובעבור עונו, שמאמין שהכל זה בא מהקב"ה וזה לא משלו מחריצות ידיו ורגליו.

וזה לימוד גדול בשבילנו להתחזק באמונה ובטחון בהשי"ת, ולהיות עניו בתחילת ולדעת כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל (דברים ח' יח).

עינינו גל

מזאמרים ותפיסות עומק בעולמו של עמלי תורה
מבית "עין לא ראתה"

פרשת
דברים-חזון

וידוע התיאור על מרן הגרי"ש זי"ע שבעת שקם משבעה היה רץ ללמוד ברציפות שעות ע"ג שעות בצימאון נוראי, ואף שגם בשעת אבילותו היה עוסק בדברי חז"ל המותרים, מ"מ נשמתו כמהה וצמאה למרחבים הבלתי נגמרים של התורה, שאין אדם לומד אלא במקום שליבו חפץ, וגופו הגיב בהתאם לצורך המיוחד של נשמתו ורוחו הנשגבים.

ג. לכן, בן עליה שמכיר את הצרכים של נשמתו, גם בבין הזמנים לא יצער את נשמתו יתר על המידה, ולא יתעלל בה בהרעה או במניעת צרכיה המינימליים, אלא יתן לה לכל הפחות כדי קיומה וחיותה. ואשרי משכיל אל דל, היא הנשמה הדלה והעניה, לכלכלה ולסעדה תיכף בתחילתו של יום, להתפלל כדבעי, וללכת מחיל אל חיל תיכף אל קביעת-עיתים-לתורה שלו, שאחרי שהיא קיבלה את ה"כוס" קפה היומי שלה, היא תהיה עירנית ואדרבה תעזור ותסייע לו במנוחת הגוף, שתהי' באופן שהי'ת רוצה וחפץ.

ואשרי הנשים הצדקניות שקלטו כבר שהבעל לא אותו בעל כשלא למד לפחות את הסדר א' שלו, ומאפשרות גם במרבית ימי בין-הזמנים, לפנות לת"ח שלהן איזה סדר לימוד עסיסי בשקיעות ובריתחא דאורייתא, ולו בשביל להחזיר את הצבע ללחיו... ושוב, כשמדובר על אברך רגיל ששקוע בלימוד 8 או 10 שעות ביום, זה לא רק ענין של חובת-קביעות-עיתים, אלא זה הצורך היותר בסיסי של הנשמה אשר נתן ה' בקירבו, כי הנשמה שלו ברוך ה' חיה ומתפקדת, ונשמה צריכה מזון משלה כהרגלה בקודש, ואם לא נותנים לה כדי חיותה, היא מציקה וצובטת, ושוב גם מנוחת הגוף לא תהיה אמיתית, ולא תשיג את מטרתה.

ד. חייבים להדגיש, שישנם מצבים לחוצים, שמוזכרים לצאת על הבוקר וכו', כי גם בצרכי הגוף יוצא לפעמים במצבי לחץ שמדלגים על איזה ארוחה, אך כ"א יודע שאי אפשר למתוח את החבל יותר מדי, וכמו שתענית רצופה מחלישה את הגוף, כך תענית רצופה לנשמה, מחלישה מאד את חיותה. ומומחי תזונה טוענים, שיותר נכון לאכול קצת, ולעיתים תכופות, להשקיט מידי פעם את הרעבון, כי כך מערכת העיכול עובדת יותר נכון, אולי... אבל בנשמה בטח שיש להטעימה מידי פעם, בעסק הלימוד, ולפעמים בעצם נשיאת ספר משמחה, גם אם לבסוף לא זכה לפותחו.

הצורך בלימוד תורה ב"בין הזמנים"

א. אדם צריך להכיר את עצמו. למשל אדם שידוע על עצמו שבשעה שרעב אין לו כושר שיפוט נכון, אז בבקשה שיזהר מלקבל החלטות כשהוא רעב, אדם מכיר את עצמו שהוא מסוגל בשעת כעס להגיע לתוקפנות יתירה, אז נא לא לבא במחיצת בני"א בעת כעס... והדוגמאות בזה רבות.

אבל מה שלא כל כך ידוע לנו מהם 'צרכי' הנשמה. כי בדיוק כמו שהגוף משתולל כשהוא לא קיבל את שלו, כך הנשמה צובטת ומציקה בקול דממה דקה, כשנמנע ממנה חלקה ומזונה. לכן עמלי התורה שהרגילו את נשמתן למזון איכותי בעל סטנדרט גבוה במיוחד, היא נמצאת בדרישה גבוהה ביותר, ואמנם היא מבינה היטב שעליה לתת לגוף את שלו, היא מסכימה להבין ולקבל שלשותף שלה מגיע איזה משהו עוה"ז, אבל היא לא מתכוונת לרעוב לחלוטין, וכשנשקעים בחומריות יתירה, היא תובעת בדממה חלקה.

ב. יתמה התמה, אם באמת יש לנשמה גם כן מה לומר, ואם אכן היא רעבה צמאה ועייפה כמו הגוף, א"כ מדוע כל החילונים והבורים שמרעיבים בקביעות את הנשמה, לא שומעים אף פעם את קול תחנוני הנשמה, מדוע אינם מרגישים את קריאות הנשמה. את השאלה הזאת שואל הסבא מקלם, והתשובה שעונה מפחידה מאד. החילונים והבורים הללו, המיתו את הנשמה שלהם, ומי שקיבל זעזוע מוח ושוכב במוות קליני הוא לא רעב ולא צמא, וכך יהודים בורים ועמי ארצות אלו שבמשך שנים רבות הרעיבו את הנשמה שלהם, ממילא נשמתם הומתה על ידם בצורה אכזרית, ועכשיו היא שוכבת כאבן שאין לה הופכין, בדרגת מיתה כזאת או אחרת, ומת לא מבקש מאומה, מת שוכב דומם באפס מעשה, במתים חופשי, חופשי מן המצוות.

לדבריו יובן מה שמכנים יהודי חילוני בשם 'חופשי', לא בגלל שהוא בחופש, אדרבה הוא אסור במאסר השטן בצינוק ללא טיפת אור ואויר, ואין לך בן חורין אלא העוסק בתורה, ובהכרח שהוא מכונה 'חופשי' ע"ש מה שנאמר במתים חופשי שהוא כמו מת, עכ"פ מצד נשמתו... וזקוק למכת חשמל או להחייאה דחופה בשביל להחזירה לחיים.

שאח"כ לא אביתם לעלות, כי הנירגנים פירשו זאת לא נכון כאילו בשנאת ה' אותנו הוצאנו ממצרים, כלומר, מי שרצה להקשיב נכון, יכל להבין שהם מסכימים פה אחד שהארץ טובה, ורק שעיוותו את הענין להדגיש יותר את החסרונות.

ו**תיכף לאחמ"כ** (פס' לז-מ) משה מצרף לחטא המרגלים את חטא מי מריבה "גם בי התנאף ה' בגללכם לאמר גם אתה לא תבא" ולכאן השייכות היא, משום שבב' החטאים העונש היה שווה, לאסור את הכניסה לארץ, עליהם, ועליו.

ואז (בפס' מא-מו) מציג את הצד השני של המרידה, שכנגד המרגלים שהתעצלו, הופיע החטא של המעפילים שהזדרזו במקום שה' לא הסכים לזה, וגם הם נהרגו ע"י האמורי. אח"כ (פרק ב' פס' א-ח) מזכיר להם את איסור ההתגרות באדום והוא שלב הפקת הלקחים מהמעפילים, שלא נלחמים במי שלא מקבלים ציווי מפורש עליו, ויחד עם זה (בפס' ט-יב) מזכיר את האיסור להתגרות במואב.

ג. **בהמשך** (פס' יג-טז) מזכיר משה את הפלא שעיקר התעכבותם במדבר (38 שנה) היה בנחל זרד שהיה גודלו כזרת, ללמד שבלי סיעתא דשמיא אי אפשר לעבור גם נחל זעיר ביותר, ומזכיר את הענין שתמו כל יוצ"מ עד תומם.

לאחמ"כ (פס' יז-כה) עובר לחלק המלחמות ומתאר את כיבוש עמון ומואב, ומלחמת נחלי ארנון, ומכיון שזו היתה המלחמה הראשונה, אומר להם (בפס' כה): "היום הזה החל תת פחדך ויראתך על פני כל השמים, אשר ישמעון שמעך ורגזו וחלו מפניך" כי זה היה המלחמה הראשונה. ואח"כ עובר למלחמת סיחון (פס' כו-לז) ומתאר שתחילה בקשו ממנו לעבור וכשלא הסכים יצאו לקראתו במלחמה.

ולאחריה (פ"ג פסוקים א-יא) באה תיאורה של מלחמת עוג הקשה ביותר, אחרי עמון ומואב, וסיחון, שהרי מדובר בעוג שפלט מן המבול, והיה נחשב אז לגיבור בלתי מנוצח לעולם, שאפי' המבול לא הכניעו, וזהו שמתאר כאן איך שערשו היה ערש ברזל שכבר מלידתו ידעו את גבורתו.

ולבסוף (פס' יב-כ) מתאר את חלוקת עבר הירדן לראובן וגד וחצי שבט המנשה, ואת התנאי שהתנה עמהם שיהיו חלוצים, ומדגיש זאת בפרשה זו כציון עובדה, שלעומת מה שמושה והמרגלים נענשו שלא להיכנס לארץ ישראל, הם עשו זאת מעצמם ומרצונם. ומסיים (פס' כא-כב) בהפקת לקחים להמשך הדרך, מנצחון סיחון ועוג, שזהו שציוה אל יהושע שיראה את כל אשר עשה ה' לשני המלכים האלה כן יעשה לכל הממלכות, שאין לירא מהם כי ה' נלחם לכם.

א. בסדרה זו נציע בס"ד את מתכונת חומש דברים, אשר נתן תמונת קיר מקיפה וכוללת, לאחוז את הרצאת הדברים שאמר משה לבני ישראל, להבין מה היה המבנה של דבריו, ומדוע שיבץ את כל הפרשיות וענייניהם בסדר מסויים זה.

צריך לדעת, שכל הספר מסודר לפי סדר הכניסה לארץ, ובעצם כל עילת חיבור משנה תורה, הוא בכדי להכניס טרם סילוקו, בתרחישים שעלולים לקרות להם בכניסתם לארץ על כל המסתעף, כדי שיוכלו להאחז בארץ הקדושה, וכמו שמושה עצמו מדגיש שאם יוזזו כמלא נימא מדבריו הארץ תפלוט אותם ויאבדו. (את שאר הכללים נציין במשך הספר).

במהלך דבריו, משה רבינו מתאר להם את כל העניינים שאמורים לעבור עליהם מהכניסה לארץ, שלבי בנית הבית ונטיעת הכרמים שם, ניסיונות וקשיים שאמורים להתלוות לזה, והמהמורות השונות שיקרו בדרך, ובהתאם לכך הוא מכין אותן ומייעץ ומורה להם מה לעשות בכל שלב ושלב.

ב. בפרשתן מתאר משה את המאורעות השונות שעברו עליהם מעת שיצאו ממצרים ובמשך כל ארבעים שנותם במדבר, מהרצאת דבריו ניתן ללמוד הרבה, איך שמגדיר ורואה את הדברים במבט לאחור, וקובע מה היה הסיבה והמסובב של כל דבר, וכן איך משתמש בכל מה שארע תוך הפקת לקחים והתבוננות, איך צריך להתקדם הלאה.

בפתח דבריו (פס' א-ב) מציין משה את מקום הרצאת הדברים, בעבר הירדן, במקום האחרון שהותר לו להגיע לפני שערי ארץ ישראל. אח"כ (בפסוקים ג-יא) מציין את תאריך מסירת הדברים (א' בשבט), בסוף הארבעים שנה, אחרי מלחמת סיחון ועוג, (מלחמה אשר נצחונה תשמש בהמשך כחיזוק לכלל ישראל, וכמקור לימוד ליהושע לעת שיכבוש את שבעת העממים שממתינים בארץ ישראל).

הוא מספר להם איך שתיכף אחרי מעמד הר סיני הקב"ה מבטיח להם את ארץ ישראל, שהבטיח כבר לאבותם, שזה כל תכנית הספר לבאר מה יתרחש עד הגיעם לארץ, ואגב שהזכיר כאן את ריבויים ככוכבי השמים, מנמק בזה את אי יכולתו לשאתם לבדו, שלכן הוצרך למנות שרים ודיינים עליהם (בפס' יב-יח), ומעניין שהוא מתאר כאילו זה היה רעיון שבא מצידו, (כשבפועל זה היה רעיון של חמיו יתרו).

אח"כ (בפס' יט-לו) מתאר את חטא המרגלים, ונפלא לראות איך שהוא מתאר את שלבי ההתרחשויות, שאומר שבתחילה (פס' כה) כל המרגלים אמרו שטובה הארץ, ורק

[מואמר זה עוסק בחורבנות כלל ישראל ואין לקוראו בשב"ק]

א. כל הדורות סבל עמינו מרדיפות אכזריות ע"י פריצים שפלים ונבזים, אשר היכונו פצעונו, נשאו רדידנו מעלנו, והגלונו מפלך לפלך וממחוז למחוז, נחלי דם נתמלאו מחללי בני עמינו, הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום, ונקם ישיב לצריו, וכיפר אדמתו - עמו. והנה תמיד דווקא בתוך האסונות הקשים, התגלתה עוצם אמונת אומן אומתינו, שלמרות כל מה שארע להם, נשאו תמיד אחוזים בה' יתברך, איתנים כצור החלמיש, ולא זו בלבד שלא נסוגו אחור, רק אדרבה גילו איך שדווקא החושך סיבת האורה.

כבר הזכרתי מה שראינו אצל סבינו האהוב רבי יצחק וייס זצ"ל שהיה אוד מוצל מאש ההשמדה, שדווקא באותו מספר מקועקע שחרטו להם על ידם לבטא את זלזולם המחפיר בכבודו ויחידיותו של כל יהודי, להופכו לבעל-חי הנושא מספר בעלמא, דווקא במספר הזה מצא סבי זצ"ל את הבורא עולם. מספרו היה 13276 והוא גילה פעם באחת מששת המחנות הנוראות שעבר, שמספר זה יכול להתחלק כך $13+2/7+6$ ויוצא מזה הגימטריא: "ה אח"ד", והוא רמז לכתוב 'כי יד על כס י"ה מלחמה לה' בעמלק", שעל אותה יד שהעמלק הגרמני חרט מספר, שם היה מכוסה י"ה אח"ד. וכשהראה ידו למרן הגרמני לפקוביץ זצ"ל התרגש ואמר לו: זה כרטיס כניסה לגן עדן!...

ב. סיפור מאלף היה נוהג הגר"מ שפירא זצוק"ל לספר (אפיקי מים, חורבן ונחמה, רמא), ששמע מאיש אחד שניצל מהגרמנים ימ"ש, והיה עד ראיה למחזה נורא שארע באחת המחנות הידועות לשימצה, בה התנהל רצח אכזרי לאלפים ולרבבות בתהליך מסודר כדרכם עד לפרט האחרון, והנה האיש הזה היה בכלל אותם האומללים שתפקידם היה לעבוד בכבשנים בפניו הגופות הי"ד, ובגודל רשעותם של הנאצים הכריחו את היהודים להתעסק בשריפת יקיריהם וקרוביהם שנטבחו ונחנקו שם, וידוע שמן המיוסרים הללו, לא יכלו להשאיר חיים, כי אם שרידים יחידים ובודדים.

וסיפור ניצול זה, שהרשעים הארורים לקחו פרוכת מבית כנסת אחד אשר היה רקום עליה המילים: "זה השער לה' צדיקים יבואו בו" ובסאדיסטיות תלו ופרסו אותה על פתח הכבשן, וידוע שהמרצחים הללו ידעו בבירור גמור מה הם עושים, והתכוונו בזדון ליבם הטמא להתעלל בנו בצורה שאין הפה יכול לדבר. והנה בדרך כלל כל יהודי שהיה רואה פרוכת זו לפניו טרם יציאת נשמתו היה מזדעזע עד

עמקי נפשו וכמעט יוצא מדעתו מרוב בהלה וטירוף הדעת, אכן פעם ראה הנ"ל שהגיע תורו של יהודי אחד שעמד הכן למסור נפשו על קידוש ה', וכשראה את הפרוכת לפניו, תפס את ראשו בשתי ידיו, ובאמונה טהורה וזכה הכריז ואמר: "ס'איז טאקע אזוי...! ס'איז טאקע אזוי...! (הלא כך באמת הדבר, זה שער לה'...!) ובשמחה גדולה מתוך עוצם הכרזתו הבהירה יצא ברקידה עד שעלה בסערה השמימה.

ג. ישאל השואל, איך אמר אותו קדוש שאמת הדבר, ש'צדיקים' יבואו בשער הזה, הלא הגרמנים הרגו וטבחו גם במתבוללים ובמשכילים, ולא הבדילו בין יראים ושלמים לרחוקים וחילונים, וא"כ לכאן' אולי היו שם יהודים רבים שלא היה שייך לכנותם "צדיקים". אכן כך היא האמת. וזה ב"מכל שכן" מדברי הגמ' שהמקדש את האשה ע"מ שהוא צדיק גמור חיישינן לקידושי אפי' ברשע גמור שמא הרהר הרהור תשובה בליבו דאז תיכף באחת נהפך לצדיק גמור, וכך, רובא דרובא של היהודים שהיו בשואה, שבו בתשובה שלימה דווקא מכוח היסורים העצומים שבאו עליהם.

וכך העיד מו"ר המשגיח הגה"צ רבי יששכר דב שפילר זצ"ל ('אשיר עוזך', קעב) שבעצמו עבר שואה, וז"ל: "95% מקרבנות השואה עשו תשובה כשהגיעו לסוף הדרך... החילונים שמנסים לטשטש את זה אומרים להיפך על כל צעד ושעל - הם דוברים שקר וכזב, מי שהיה שם יודע שחזרו בתשובה. היו אמנם כאלו שלא חזרו בתשובה, אך מי הם, ערב רב, עמלקים וממזרים, הם לא חזרו בתשובה, אבל היהודים הכשרים והטובים חזרו בתשובה" עכ"ל.

והאריך שם ביסודו של הגאון ר' אברהם גרודזנסקי זצוק"ל ש'היסורים' עצמם הם נביאים גדולים שה' שלח לעם ישראל, ואם האדם לומד את המסר של היסורים, יש ביכולתו להפיק מהם את מלוא התועלת שהיתה מן הנביא, ואף במגילת איכה שנכתבה ע"י ירמיהו הנביא, אשר יכולה להקרא 'מגילת היסורים', מובא בה המסקנה שאנו צריכים להפיק מאותה רשימה ארוכה ונוראה של היסורים - "נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ה'" (איכה ג.ו). כי כל היסורים שהקב"ה שולח לכלל ישראל, לא נעשו חלילה סתם בשביל לצערם, אלא כל עניינם ומהותם לכונן וליישר את דרכם לדרך הנכונה, והאופן להגיע להכרה הזאת הוא ע"י חיפוש הדרכים וחקירתם, וכך זוכים לשוב עד ה' יתב'.

בוודאי כל תכיפות המאורעות בשנים האחרונות, מבחי' בטחונית דתית בריאותית וכלכלית הכל בדקדוק עצום, ותכליתם להביאנו עד ה', ולעתידי לבא יבינו את סיבת הכל.

א. מאמר זה מסיים בס"ד את סדרת "ניסיון העושר", בה החילוננו מערב מתן תורה ועד לשבוע זה. וודאי שאי אפשר להקיף נושא כה רחב וגדול, אבל כדאי לסיים בהגדרה המדוייקת שנתנו לנו חכמינו אודות השאלה "איזהו עשיר" מיהו באמת העשיר האמיתי? "השמח בחלקו" שבכל מצב שמח במה שנתן לו ה"ת!! לכל מי שיש את התובנה הזאת, נחסך ממנו כל נסיונות העושר, מפני שכל הניסיונות נובעים מקללת "יש לו מנה רוצה מאתיים, מאתיים רוצה ארבע מאות", קללה זו משבשת אצלנו את היחס הנכון לתפקידו ומעמד הכסף, אבל מי שהוא שמח בחלקו יצא מיד מקללה לברכה. השאלה היא: איך מגיעים לדרגת "השמח בחלקו"?

נציג בזה שלשה דרכים מרבתינו. דרך ראשונה נתבארה בספר חובות הלבבות (בפתיחה לשער הביטחון) וז"ל: ומתועלת הבטחון בה' בענין התורה, כי הבוטח בה', אם הוא בעל ממון ימהר להוציא חובות האלהים וחובות בנ"א מממונו בנפש חפצה ורוח נדיבה. ואם איננו בעל ממון, יראה כי חסרון הממון טובה מטובות המקום עליו, מפני שנסתלקו מעליו החובות, שהוא חייב בהם לאלקים ולבנ"א בעבורו, ומעוט טרדת לבו בשמירתו והנהגתו. כמו שאמר אחד מן החסידים: המקום יצילני מפוזר הנפש, אמרו לו, מה הוא פוזר הנפש? אמר שיהיה לי ממון בראש כל נהר ובראש כל קריה! והוא מה שאמרו ז"ל, מרבה נכסים מרבה דאגה, ואמרו איזהו עשיר השמח בחלקו. ומהם כי הבוטח בה' לא ימנענו רב הממון מבטח בד', מפני שאיננו סומך על הממון, והוא בעיניו כפקדון צווה להשתמש בו על פנים מיוחדים ובעינים מיוחדים לזמן קצוב, ואם יתמיד קיומו אצלו, לא יבעט בעבורו, ולא יזכיר טובתו למי שצווה לתת לו ממנו...

לשיטתו ניתן לזכות לשמחה מכוח הבטחון בה', שבכך יחוש כעין פקיד שמחזיק כסף של אחרים, ואדרבה ישמח זה שאין לו רוב ממון, שחסך לעצמו טרדה איך להשתמש בכסף נכון, והרויח שאין לו דאגה ופיזור הנפש. ולכן גם מי שיש לו עשירות, אם יבטח בה' ויראה עצמו כפקיד, יתלהב לתת לקיום מצוות ולצרכי צדקה, וזה גופא יביאנו לשמחה.

ב. דרך שניה מה"אור החיים" הקדו' בריש פרשתן, בפס' "וחצירות ודי זהב", וז"ל: ודי זהב, שלא יהיה להוט אחר דברים הנדמים לאהוב הון עוה"ז, שכל ההולך אחר תאוות לבו בטל הוא מעבודת ה', וצריך האדם להסתפק בהכרחי, והוא מה שרמז באומרו ודי זהב שיאמר לזהב, די. או ירצה על זה הדרך שכל מה שיהיה לו יהיה בעיניו דבר מספיק

כאילו יש לו כל זהב, והוא על דרך אומרו (אבות פ"ד) איזהו עשיר השמח בחלקו, ובה יטה לבבו לעבודה העליונה היא עבודת ה' אלהים חיים, עכ"ל. כלומר ב' אופנים לנקד את התיבה די, או בפתח די, או בצירי די, אבל המכוון בשניהם אחד, שצריך להשתדל שלא להגדיל את ה"מושגים" שלו בנהנתנויות העולם הזה, ויסתפק במועט שהורגל עד כה גם אם החודש הפרוטה מצויה בכיסו, ובנקודה זו עסקנו הרבה בסדרה זו, שמלבד שהוא נוטל את שכרו בעוה"ב, הוא גם מאבד את העושר האמיתי, שתלוי בדרגת השמח בחלקו.

וכ"כ להדיא במאירי (במשנה באבות שם): "כי גדר העושר, ההסתפקות, והבלתי הומיה אל המותרות!! וכל שיש לו די ספקו, ולא יבקש המותר, הוא עשיר באמת!!". קל ופשוט.

ג. דרך שלישית מקורית מבעל ההפלאה (בספרו פנים יפות בפרשה הבאה): "כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ" וגו'..." כי על כל הטובות כפולות ומכופלות שהוציאנו ממצרים ונתן לנו ארץ זבת חלב ודבש, עלינו לשלם הגמול הטוב לעבדו בלב שלם, אבל באמת כל טובה שנתישן אצל אדם לא יכיר בה, וע"ז אמר דוד "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב", פי' כי המוצא שלל רב ישמח בשעת מציאתו מאד, ואח"כ כשנתישן אצלו שוב לא ישמח בו, וז"ש חז"ל (אבות פ"ד מ"א) איזהו עשיר השמח בחלקו, שהוא שמח בכל יום כאילו נתן לו הי"ת באותו יום, ולא נתישן אצלו הטובה ושמח בה כא' היום ניתנה לו, ואח"ז"ל (ספרי ואתחנן וי), "אשר אנכי מצוך היום" שיהיה חביב בעיניך התורה והמצוות כא' היום נתנו, וז"ש שש אנכי על אמרתך כאלו היום ניתנה לו!

המיוחד בדבריו, שמראה, שלא רק בעשירות ממון עלול לאבד את שמחתו בעושרו, אלא אפי' בעשירות של תורה או בעשירות של היהדות! ולהכל יש פתרון אחד, שיחשוב שכעת חיה הוא נולד, והנה להפתעתו, פוגש לראשונה את השחרית והמנחה והמעריב, ואת השטייגען, ואת המצוות, וכך יעבוד את הקב"ה בשמחה ובטוב לבב, וישמח בחלקו, וממילא גם בנוגע לעשירות, לא ירדוף אחר רהיטים ובגדים חדשים, כי בכל פעם יהנה ממה שבידו, כאילו הוא חדש...!

נוכל לתמצת את הדרכים, שהניסיון הגדול בעושר, הוא להבין מה נקרא "עשירות", ורק כאשר נקשיב לעצת חז"ל, שבעומק דעתם קבעו שעיקר נקודת העושר היא "השמחה בחלקו", נדע שרק לזה צריך לחתור, ואין העשירות קשורה למושרה נחשקת, או שידוך נוצץ, ולא לסויטה מאובזרת, או לרכב פאר, רק היא תלויה במבט שיביאנו לשמחה בחלקינו, וגם אם יהיה לנו את המינימום, נתהלך באושר, וזהו העושר.

נושא הגיליון

'קלף לא מגורד - עם ליצה'

גוויל, קלף, ודוכסוסטוס

שלשה סוגי קלף: מבואר מדברי השו"ע (או"ח סימן לב סעיף ז), והט"ז (יו"ד סימן רעא ס"ק ד), עור לא מעובד נקרא 'דפתרא' ופסול לסת"ם. לאחר העיבוד אפשר לעשות מהעור שלשה סוגי קלפים כשרים 'גויל' 'קלף' ו'דוכסוסטוס', וכדלהלן.

גויל: עור שלם מעובד ולא מחולק נקרא 'גויל', וכשר רק לספר תורה, וכותבים על הצד של השיער. ומבואר בתוס' (שבת דף עט: ד"ה קלף, בבא בתרא דף יד. ד"ה בגויל) שתיבת גויל פירושו שאינו מתוקן עדיין, שלא נחלק לשנים כמו קלף ודוכסוסטוס, וכעין אבני גויל שפירושו אבנים שלמות שאינם משויפות.

קלף ודוכסוסטוס: לאחר הסרת השערות מהגוויל, ניתן להפריד את העור לשני חלקים, השכבה החיצונית לצד השיער נקראת 'קלף', (מלשון קילוף שמקלף מצד החיצון קליפה דקה - 'ועתה כתבו'), וכשר גם לכתובת תפילין, וכותבים במקום החיתוך על הצד הפנימי שהוא קרוב לבשר, כלומר במקום דיבוקו לדוכסוסטוס. ואילו השכבה הפנימית הפונה לצד הבשר נקראת 'דוכסוסטוס' ('דוך' בלשון הגמ' הוא מקום, 'סטוס' בלשון יוני בשר, כלומר מקום בשר), וכשרה לכתובת מזוזות ולא לתפילין, וכותבים במקום החיתוך על הצד שהיה מחובר לקלף שהוא הצד הקרוב לשיער.

סימן לדבר כתב בעטרת זקנים (סימן לב) על פי לשון הפסוק (משלי פרק כה פסוק ב) כְּבֹד אֲלֻקִּים הַסֵּתֶר דָּבָר, כלומר שהכתיבה תמיד נעשית בצד הפנימי של העור, במקום החיתוך שמוסתר בין שתי שכבות העור, אם שינה וכתב על קלף במקום שיער, או על גויל ודוכסוסטוס במקום בשר, לרוב הפוסקים פסול ויש מי שהכשיר (תוספות מנחות דף לב. ד"ה אידי, מרדכי ה"ק ו ג).

והוסיף בספר ועתה כתבו, בגויל כיון שגוררו ותיקנו רק במקום השיער ובמקום הבשר לא תיקנו, אינו נאה לכתוב בצד הבשר מפני גידי הבשר והשמנונית, ולכן כותבים במקום השיער. אבל

הודעת מערכת:

בשלושת השבועות הקרובים לא יופיע גיליון, הגיליון הבא יופיע אי"ה ביום ג' פרשת שופטים ג' אלול תשפ"ב וקו"י ה' יחליפו כח

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת כ"ק גאב"ד העדה החרדית ירושלים הגאון הגדול רבי יצחק טוביה וויס זצוק"ל נלב"ע ב' אב תשפ"ב ת.נ.צ.ב.ה.

דבר העורך

פולמוס שכבת ה'ליצה'

מה זה ליצה? בעור מופשט קיימות שלשה שכבות (ראה איורים מצורפים מספר סת"ם מורה דרך לקנייה פרק יא באדיבות המחבר שליט"א). השכבה החיצונית מעל עובי העור, קרויה 'אפידרמיס' ('אפי' ביוונית 'מעל', 'דרמיס' ביוונית 'עור' = עילית העור), בפולמוס ההילכתי מכנים אותה 'ליצה' כפי שנקראת בלועזית.

מתחתיה קיימת שכבה עבה, עם שומנים וורידים, ונקראת 'דרמיס' (ביוונית 'עור'). במדידות עדכניות התברר שעובי העור בכללותו הוא 0.8 מ"מ, מתוכם 15% דוכסוסטוס, 85% קלף, שכבת הליצה היא בעובי 0.05 מ"מ כ- 6% מכלל העובי, בהתבוננות של העין באור חזק ניתן להבחין בהבדלים בין העור לליצה, עור הבהמה עשויה מהרבה תאים מחוספסים, ואילו שכבת הליצה עשויה ממרקם שונה, שכבה אחידה וחלקה לא מחוספסת, כעין קרום של פלסטיק. ההמחשה הכי קרובה ל'ליצה' (מבחינת עובי מראה ומרקם), כמו הקרום הלבן של הביצה מתחת לקליפה החיצונית.

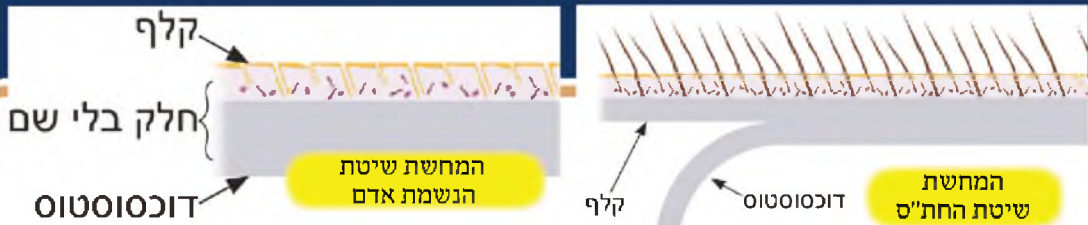
סמוך לבשר קיימת שכבה שלישית חלקה ונקראת תת עור (פעטע הויט) 'היפודרמיס'.

מעל שכבת האפידרמיס קיימת שכבה של תאים מתים, ושיער, ולכלוך שנדבק על השיער, ומורידים את כל זה על ידי קרצוף (ידני או מכני, מצורף תמונה של מכונת גירוד) לפני תחילת העיבוד, כדי שחומרי העיבוד יחדרו היטב בכל שכבות העור.

באופנים מסויימים של קרצוף השערות והליכלוך, יורד עם הקירצוף גם חלק משכבת ה'ליצה' של העור, מאידך קיימת אפשרות לעיבוד וקרצוף העור בלי הסרת שכבת ה'ליצה', ולעיתים ה'ליצה' יורדת בשיוף הסופי, כאשר מגרדים את הקלף לגובה שווה. והדבר תלוי ביצרנים ובסוגי העור. למשל בעור שליל רך ודק אין סיבה להוריד את הליצה, אבל בעור שליל גס, או בעור עגל עבה וקשה יש סיבה להוריד את הליצה. וכן עור שקרוב לצואר מטבעו הוא יותר עבה, וצריך להוריד מעוביו כדי שיהיה גובה שווה בכל היריעה, וזה הסיבה שמורידים את ה'ליצה' שיהיה רך ונעים לכתובה.

בברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

עבה כל כך שיהא שם קלף עליה, ולכן הותר נחשב כקלף ולא כדוכוסטוס.

להלכה מבואר בבית יוסף (סימן לב), וכפי שפסק בשו"ע (סימן לב סעיף ז) כדעת התוס', שהקלף שלנו דינו כקלף וכתובים לצד הבשר, ודלא כדעת הסוברים שדינו כדוכוסטוס. ומבאר הבית יוסף הטעם, משום שגירירת הקליפה במקום שיער הוא רק בשיעור הנצרך לתקנו ולהחליקו, ודבר זה היה נצרך גם אם היו מתלקים את העור לשנים. ומצד הבשר גוררים הרבה, עד שישאר רק קלף לבד.

3. שיטות הנשמת אדם והחת"ס

כמה מותר לגרר? כאמור, בשו"ע מבואר שיותר לגרר את הקלף מצד השערות, בשיעור הנצרך לתקנו ולהחליקו, ונחלקו האחרונים מה הדין כאשר מגרר יותר משיעור זה, לדעת הנשמת אדם (כלל יד אות א), אם גירר יותר משיעור זה אינו נקרא קלף. מאידך בדברי החתם סופר (שו"ת או"ח סימן ג) משמע שמיקל בזה. הביאור הלכה (סימן לב סעיף ז ד"ה לתקנו), מביא את מחלוקת הנשמת אדם והחתם סופר, ואינו מכריע.

מקובל לבאר את סברת הנשמת אדם, שבא ליישב את הקושיא בדברי ספר התרומה (סוף סימן קצד), שקיימות שתי קליפות בעור הבהמה, השכבה החיצונית הנקראת 'ליצה' היא הקלף, והשכבה הפנימית לצד הבשר נקראת דוכוסטוס, ובאמצע יש שכבה נוספת שאינה לא קלף ולא דוכוסטוס. ולכן, אם גורר רק מצד הבשר, כל הנשאר נטפל לקלף וכשר לכתובה כדין קלף, אך אם גורר הרבה גם מצד השיער, החלק הנשאר נטפל לדוכוסטוס, ואין דינו כקלף אלא כדוכוסטוס שפסול לתפילין.

וזה מה שהפוסקים כתבו טעם ההיתר לגרר מצד השיער שהוא הנצרך בכדי לתקנו לכתובה, וכיון שמגרר גם מצד הבשר לכן דינו כקלף, אבל אם מגרר מצד השיער יותר מהשיעור הנצרך לתיקון הקלף, מאי חזית שיתשב קלף, אדרבה יחשב דוכוסטוס שפסול לתפילין.

סברת החתם סופר, שאנו לא בקיאים איך לתלק העור לשנים, אך בכל זאת אנו מקלפים ממנו עור דק על ידי גרירה, ומשליכים אותה כי היא לא תצלח למלאכה, ולכן אם הגרירה היא מהצד העליון ואילו צד הבשר לא נגרר כלל, דינו כדוכוסטוס שבימיהם, שאי אפשר לכתוב עליו תפילין, ואילו אם גוררים בתחתיתו אפילו קליפה דקה מן הדקה, ורק מסירים ממנו את השכבה הנוגעת בבשר ממש, יוצא מכך טובה כפולה.

כלומר, שלפי החתם סופר גם השכבה האמצעית דינה כקלף, אפילו בלי חיבור לשכבת הליצה, בתנאי שהסירו גם את תלק התחתון שכלפי בשר.

וכתב הג"ר יעקב מאיר שטרן שליט"א (בפירוש ביאור הסופר על קסת סופר סימן ב אות ט), שכבר נחלקו בזה הראשונים כמה אפשר לקלף מהעובי ועדיין יחשב קלף, לדעת הרא"ש ניתן לגרר הרבה ולמרות זאת עדיין ישאר עליו שם קלף, ואילו לדעת המרדכי, מה שהתירו לגרר היינו מעט רק לתקנו, אבל אם גירר יותר מכך פסול.

4. הוראת גדולי הדור

הפולמוס של קלף עם ליצה התעורר לפני כ-40 שנה, האם יש הידור לקחת קלף שלא גירדו ממנו את שכבת הליצה, או אדרבה אסור להחמיר בזה, כי יתכן שבכך נפסל לכתובה בצד הפנימי. ושורש הויכוח האם ניתן להקל כדעת החתם סופר שמכשיר, נגד הנשמת אדם שפוסל. עד אז לא היה מקובל להחמיר בזה, כי אם יחידים שהידרו בזה.

ראוי להתמיר: לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (סת"ם מורה דרך לקניה פרק יא הערה 132), יש ענין גדול להחמיר לקחת קלף לא מגורד שנשאר הליצה, לחוש לשיטת התיי אדם שזה מעכב, ולמרות

בקלף ודוכוסטוס, מצד השיער אינו נאה לכתובה, וגם מצד הבשר אינו נאה לכתובה מפני הגידין ושמונונית הבשר שנמצא שם באופן טבעי, ואילו מקום החתך שבאמצע הוא לבן ונאה לכתובה.

1. פעולת העפצים והסיד

הפיכת חי לדומם: בזמן הגמ' עיבדו את העורות בעיקר באמצעות עפצים. כיום, מעבדים את העורות בעיקר על ידי סיד, כאשר פעולת העפצים והסיד היא להפוך את העור שמקורו מבהמה חיה ועלול להתעפש כעבור זמן, למציאות של קלף דומם שיכול להחזיק שנים רבות. בבריאה יש דומם צומח חי מדבר, העורות מקורם במין החי ולאחר מיתת הבהמה מעלים רימה ותולעה. הקפאת או מליחת העורות משהים את תהליך הרקבון, לעומת זאת העפצים והסיד מסלקים את האפשרות לרקבון בכך שהופכו לדומם. ולכן כתבו הראשונים, שעיקר דין כוונה לשמה, נצרך בשעת ההכנסה לעפצים וסיד.

כיום לאחר עיבוד בסיד, לא מתאפשר להשתמש לכתובה בשכבת הדוכוסטוס, בפרט בעור שליל שהוא רך ודק, ולא בקיאים כיום איך לחלק לשנים עור שעובד בסיד, באופן ששני הקליפות יהיו כשרות לכתוב עליהם כדין קלף ודוכוסטוס. ולכן מגררים שכבה מתחתית העור ומורידים את כל הדוכוסטוס, ונשאר רק שכבת הקלף, ואת הצד השני שעליו השיער מגרדים מעט, לתקנו ולהחליקו מהשערות.

בעורות המעובדים על ידי עפצים, קל מאוד לחלק את הקלף מהדוכוסטוס וכפי שניתן לראות בתמונה המצורפת, בעת ביקורו של הג"ר נפתלי הירצקה פרנקל זצ"ל במפעל קלף, בו הצליחו להסיר את

הקלף מהדוכוסטוס בעור המעובד באמצעות עפצים, ואמר הגר"ה פרנקל בשעת הביקור, שכיום אין לנו מסורת ברורה איך לחלק את הדוכוסטוס מהקלף. ויש סופרים שהצליחו לכתוב תפילין כשרות על ליצה בלבד, מעור המעובד בעפצים.

2. שורש הסוגיא

קלפים שלנו: כתבו התוס' (שבת דף עט: ד"ה קלף), קלפים שלנו יש להם דין קלף, ומותר לכתוב עליהם ספר תורה ותפילין ומזוזות בצד הבשר, ולא כדעת הסוברים שהקלף שלנו דינו כדוכוסטוס מחמת שהאומנים גוררים את הקליפה העליונה ונשאר הדוכוסטוס, כי אם כן איך אנתנו כותבים עליהם תפילין, הרי מפורש בגמ' שתפילין נכתבים רק על הקלף.

משמע בדברי התוס', שדרכם היה לגרר את הקלף בצד השיער, ובכל זאת דינו כקלף.

הרא"ש (הלכות קטנות הלכות ספר תורה סימן ה), מביא את שיטת התוס', ומוסיף שיש אומרים שהקלף שלנו דינו כדוכוסטוס, משום שמגרדים אותו הרבה בצד השיער, ומורידים הרבה קליפות עם סכין, ונשאר רק הצד שכלפי הבשר. ושואל עליהם, שאם כן איך משתמשים בהם לתפילין, והרי דוכוסטוס פסול לתפילין, אלא ודאי מוכרחים לומר שמקלפים אותם גם בצד של הבשר, ולכן יש להם דין של קלף, וצריך לכתוב על הצד של הבשר.

משמע מדברי הרא"ש שהקלף מותר, למרות שגירדו הרבה במקום השיער.

וכתב המרדכי (מנחות פרק הקומץ רבה רמז תתקנט), שהסרת הקליפה של העור היא רק תיקון העור, ואילו הקליפה עצמה אינה

תודה מיוחדת לצוות מפעל קלף בק - בית חלקיה, על הסיוע הרב בבירור הנושאים, ואף הצליחו להפריד או הליצה מהקלף אפילו בעיבוד בסיד בלי עפצים כפי שניכר בתמונה, שחלק הליצה מקולף, ושאר הקלף נראה כאילו שהוא שלם אף שחלקו בלי ליצה.

קלפים שנחלקו בין הליצה לדרמיס

והרי בזמן הראשונים גירדו הרבה מצד השערות, ובכל זאת הכשירוהו. ואף לשיטות שגירדו מעט, מכל מקום ה'ליצה' קולפה לחלוטין. ומה שטוענים המחמירים לאסור על פי דברי הנשמת אדם, אינו נראה, כיון שכל המושג של 'ליצה' הוא דבר חדש, שלא מצאנו כן בדברי הראשונים והאחרונים, והנשמת אדם דיבר כאשר מגרד את הקלף עצמו, ולא כאשר מוריד דבר דק כמין קרום של ביצה, שודאי אינו מגרע את שם הקלף.

5. מאמרים בענין

אין להחמיר: פורסמו שתי מאמרים נפלאים, לבאר את מנהג ישראל להוריד את ה'ליצה' מאמר הראשון **בירחון האוצר** (קובץ יז תמוז תשע"ח עמודים קעג-רד), ומאמר נוסף מאת הג"ר **יושע קונשטט שליט"א**; והמסקנה שאין להחמיר להשאיר את ה'ליצה' מהטעמים הבאים.

א. המנהג הנפוץ בכל הדורות בכל תפוצות ישראל להסיר את שכבת ה'ליצה', וכן משמעות לשונות הראשונים והשו"ע, ומסתבר שגם החיי אדם עצמו לא התכוין שצריך להשאיר את הליצה, שבזמנו היה קשה לכתוב על קלף עם 'ליצה', ורק בשנים האחרונות הצליחו מעבדי העורות לייצר קלף משובח ואיכותי, בד בבד עם השארת ה'ליצה', ומה שהחיי אדם פסל, היינו כשמסיר הרבה מעובי הקלף אחרי הליצה, ולא בהסרה דקיקה של 'קרום הליצה'.

ומדברי הראשונים והשו"ע מוכח שצריך לגרד בעיקר מצד הבשר, ומעט מצד השיער, אך לא מפורש שיש קפיא להשאיר את הליצה. ולא זו בלבד, אלא כיון שגירדו רק קצת מצד השיער וכבר תל עליו תורת קלף, שוב יכול לגרד הרבה מצד השיער, שתורת קלף אינו פוקע על ידי הקילוף. ומכל מקום, מהיות טוב ראוי לחוש לשיטת הנשמת אדם והמקדש מעט, שלא לגרד יותר מההכרח מצד השערות.

ב. אדרבה יש עדיפות לקחת קלף מגורד שהוסר ממנו שכבת ה'ליצה' (בלבד), כיון שמבואר **בבית מאיר ובחתם סופר** שאדרבה כך מרויחים לצאת ידי חובת שיטת הרמב"ם, שנוקט (הפוך ממה שנוהגים כיום), שצד ה'ליצה' היא הדוכסוסטוס, וממילא אם לא הוריד את הליצה, יש בידו גויל ולא קלף, וצריך לכתוב מצד השיער ולא מצד הבשר. והרי **בית יוסף** מביא מהראשונים שהמנהג לגרר את הקליפה העליונה של הקלף, ואין בזה חשש. ומבואר שה'ליצה' היא קליפה בעלמא [ולכן אין לכתוב עליה בפני עצמה], וממילא אין חשש בהסרתה. גם להנשמת אדם אין להקפיד על הסרת הליצה, אלא דוקא שלא לפגוע בצד החיצוני של שכבת הדרמיס.

יש להחמיר: במאמרים ארוכים ונפלאים מאת הג"ר **אשר חנניה זצ"ל** (שו"ת שערי יושר חלק א סימן א-ז), מוכיח מדברי הפוסקים שנוקטים להלכה כדעת השו"ע, שהקלף הוא החיצוני ולא הפנימי, כר"ת ולא כהרמב"ם. וכן ביקש הגרי"ש אלישיב זצ"ל לפרסם בשמו, שהמנהג מדורי דורות הוא כדעת השו"ע ולא כהרמב"ם, לכן אין צריך אפילו לחוש לשיטת הרמב"ם, למרות שיש הרבה ראשונים שנקטו כדעת הרמב"ם, כיון שהוכרע בעיקר דין הקלף דלא כהרמב"ם, ואדרבה עדיף לחוש לשיטת הנשמת אדם שהובא בביאור הלכה, ולהשאיר את הליצה, למרות שמחמת כך מפסידיים את שיטת הרמב"ם, שפוסל בכהאי גוונא. וכעדות הג"ר **דוד מורגנשטרן שליט"א** שראה תפילין של הרבה גדולי ישראל מעשה ידי של הג"ר **נתנאל תפילינסקי זצ"ל**, וכולם היו עם ליצה, כדעת השו"ע, וכן הג"ר **חיים כהן זצ"ל** היה מגרד בדרך כלל מצד הבשר ולא מצד השיער. והמפורסמות אין צריך ראייה שכך המנהג מקדמת דנא, וכפי שניתן לברר אצל כל יצרני הקלפים בארץ.

והוסיף הג"ר אשר חנניה, שלכו"ע חובה ליהזר שלא להוריד מצד השיער יותר מצד הבשר, כמפורש בשו"ע ואין חולק בזה. וירא שמים יחמיר שלא להוריד כלל את הליצה.

שהחתם סופר מיקל הרי הביאור הלכה ציטט את המתלוקת בלי להכריע, ודינו כספק דאורייתא שצריך להחמיר ולהשאיר את הליצה.

והוסיף הגרי"ש, שאם ברוב שטח העור לא הוסרה ה'ליצה', אף שבתלמים מסוימים הורידו את הליצה, דינו כקלף עם ליצה. ומטו בשם הגרי"ש, שאם אדם הזמין תפילין מהודרות, מחויב המוכר להביא לו קלף עם ליצה, שגם זה בכלל המשמעות של תפילין מהודרות.

בנשמת מרדכי כתב, שאם יכול לכתוב תפילין על קליפת ה'ליצה' לבדה, מוכח שהקליפה הזו היא הקלף, וממילא מה שנשאר קלף מגורד דינו כדוכסוסטוס ופסול לתפילין, אבל אם אי אפשר לכתוב תפילין על הליצה, מוכח שהליצה אינה הקלף, וממילא הקלף המגורד הנשאר, דינו כקלף.

ולדעת הגר"ב **צ אבא שאול זצ"ל** (אור לציון חלק ב פרק מד אות כה), יש להזהר בקלף שכותבים עליו פרשיות התפילין, כי יש סופרים שמגרדים הרבה משני הצדדים, ואם לא משתייר מהחלק של צד השער כשיעור קלף, הוא נחשב לדוכסוסטוס ופסול.

ולדעת הגר"ח **קניבסקי זצ"ל** (דעת נוטה חלק ג תשובה תמח), לא הוכרעה ההלכה במחלוקת החתם סופר והנשמת אדם, וראוי להחמיר, והמיקל יש לו על מי לסמוך.

שבט הלוי: לדעת הג"ר **שמואל הלוי ואזנר זצ"ל** (שבט הלוי חלק י סימן קעה, תורת הלוי פרק ג סעיף לו) כיון שכמה אחרונים הסכימו כדעת החתם סופר, מותר לכתוב על קלף שהורידו את הליצה, וההיתר מבוסס על ההנחות הבאות; א. שנכון הדבר מה שהעידו בפניו סופרים מומחים, שבלי הסרת ה'ליצה' יתכן שהכתב יתקלקל תוך זמן קצר, על ידי סדקים באותיות בפרשיות התפילין של ראש, כיון שהקלף קשה. ב. ה'ליצה' היא תלק דק, שיש לתלות שבוודאי נשאר עור קלף מתחתיו. ג. ההיתר הוא בתנאי שעוד רבנים מובהקים יצטרפו להתיר. ד. אם החלק המגורד יותר עבה, ומגיע כמעט עד קרוב לחצי הקלף, צריך לעיין שוב האם כשר לכתחילה.

יש להוסיף, שבעבר היו רבים וטובים שהתנגדו לחומרא להשאיר את ה'ליצה', בגלל שהסופר הידוע הג"ר **מנחם דוידוביץ זצ"ל** ותלמידיו אחריו, קבעו שברבות השנים הליצה 'נשברת' ונוצר סדקים בקלף ופסולים באותיות. אבל כיום במציאות ניתן להשיג שופרא דשופרא קלף רך וטוב עבודת יד עם 'ליצה', שהקלף לא נסדק, וכפי שכתב בספר **סת"ם** (מורה דרך לקניה פרק יא הערה 132) בשם הג"ר **מרדכי פרידלנדר זצ"ל** שכיום המציאות היא שהקלף עם 'ליצה' מאוד נוח לכתובה, נמצא שהמציאות שעליה ציין השבט הלוי, השתנתה היום. ואכן מטו בשם הג"ר **משה שאול קליין שליט"א** שצריך להחמיר שיהיה קלף עם 'ליצה'.

צריך עיון: כתב **בחוט שני** (נושאים שונים הלכות תפילין עמוד קיא), יש סופרים נוהגים בתפילין של ראש, כיון שהקלף צריך להיות דק ואילו השכבה העליונה קשה, לכן קולפין אותה, אלא יש טוענים שהשכבה היא לעצמה היא שקופה כזכוכית וחלקה וקשה לכתוב עליה, ואין מסתבר לומר, שהשכבה שאי אפשר לכתוב עליה כלל, יקבע על זה שם קלף, וצ"ע למעשה.

לא צריך להחמיר: הרבה נוהגים שלא להקפיד בזה להשאיר בדוקא את ה'ליצה' וכפי שנהגו בדורות הקודמים (ראה בספר **סת"ם** מורה דרך לקניה פרק יא הערה 132). וכן העיד מנהל המפעל של 'עורות יעקב', שהחזו"א הכין את היריעות שלו אצלו במפעל, וגירדו את הליצה.

משיב כהלכה

ההגרלה השבוע על 100 שקל מזומן

הזוכה בהגרלת גיליון 364 בסך 100 שקל מזומן
האברך החשוב הר"ר ראובן גרונר שליט"א
כולל 'הלכה ומשפט' ירושלים

שאלה: מה הם הדינים שצריך לדעת בשעת קטיף אתרוגים בשמיטה ומדוע?

רק הפירות הפקר ולא העץ והחצר, והשאלה איך קוטפים באופן שלא יזיק את העץ ואת בעל הבית? האם עוקץ אתרוג מופקר לכל? כמה אתרוגים מותר לקטוף? והאם שייך בזה דין עני המהפך בחררה?

מקורות: שבט הלוי (חלק ז סימן עט); דרך אמונה (פרק ד הלכה כד, ציון ההלכה רצה); חוט שני (עמוד רכג, עמוד שצז והלאה); ארחות רבינו (חלק ג עמוד רסא והלאה); להורות נתן (חלק ו סימן קלג קלה חלק י סימן פ); משנת יוסף (חלק יב סימן כא); משמחי לב (פרק ד).

במדור זה מופיעה שאלה שבועית בנושא הגיליון הבא, כל מי ששולח תשובה נכונה על השאלה נכנס להגרלה. ההגרלה על דעת רבני המפעל. התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

ככדי להשיב ולהכנס להגרלה, מספיק לעיין במראה מקום אחד! נא לשלוח את התשובות עד יום ראשון הקרוב בערב (תשובה שתגיע אחרי יום ראשון תכנס להגרלה הבאה). בצירוף פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד), באחת מהאפשרויות הבאות:

1. בקו 'הילכתא' טלפון 02-5377085 שולוחה 4
2. בעמדות 'דרים פלוס' ו'קהילות', קופת 'הילכתא' - 'עומק הפשט'
3. בחדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
4. בפקס מספר 1532-6507823
5. במייל 5047867@gmail.com

לעילוי נשמת ראש ישיבת מיר ברכפלד הגאון הגדול רבי אריה לייב ב"ר חיים זאב פינקל זצוק"ל נלב"ע ו' אב תשע"ו ת.נ.צ.ב.ה.

סיכום הגיליון:

דינים העולים

א. **סוגי הקלף:** דיתרא = עור שאינו מעובד ופסול לסת"ם. גוויל = עור מעובד לא מחולק וכותבים בצד השיער. קלף = חלק החיצוני של עור מחולק, וכותבים לצד הבשר. דוכסוסטוס = חלק הפנימי של עור מחולק, וכותבים לצד השיער. אם שינה וכתב שלא בצד הנכון פסול, ויש מי שהכשיר.

ב. **גירוד:** בקלף יגרד מצד הבשר הרבה ומצד השערות מעט. אם גירד מצד השערות יותר ממה שנצרך להכשרו, החתם סופר מכשיר, והנשמת אדם פוסל, והביאור הלכה לא מכריע בין השיטות.

ג. **ליצה:** על העור מבחוץ יש כמין קרום דק 'אפידרמיס' הקרוי ליצה בלועזית, ונחלקו פוסקי זמננו האם עדיף לקחת קלף בלי ליצה, או שאין עדיפות כמנהג ישראל מקדמת דנא. ויש מצדדים שאדרבה עדיף קלף בלי ליצה.

עדכוני הלכה

מידע למעיין

נושאי הגיליונות בסדרת כשרות סת"ם; גיליון 358 הגהת סת"ם. גיליון 359 'בדיקת תפילין ישנות'. גיליון 360 'בדיקת מזוזות ישנות'. גיליון 361 'הגהת מחשב'. גיליון 362 'סגולת הבדיקה'. גיליון 363 'נישוק המזוזה'. גיליון 364 'קלף עבודת יד'. גיליון הנוכחי 365 'קלף לא מגורד עם ליצה'.

נושא הגיליון הנוכחי, האם יש עדיפות לקלף לא מגורד - עם ליצה, ומדוע? מה מקור החומרא להעדיף קלף עם ליצה, איזה שכבה ניתנת לגירוד לכל הדעות, ובאיזה שכבה נחלקו הפוסקים? ניתן להשיג במייל של מערכת 'הילכתא' את כל הגיליונות.

נושא הגיליון הבא:

'קטיף אתרוגים בשמיטה'

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

הגיליון הוקדש לעילוי נשמת

הר"ר חיים ישראל בן הר"ר יואל יעקב רוטמן זצ"ל
נלב"ע בשם טוב ט"ו באב תשע"א
ת.נ.צ.ב.ה.

הילכתא

לדעת לחשוף כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשט
- שיעורים יומי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בירורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא 02-535-0-535

מענה אנושי בית הוראה מערכת הגיליון

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...

פקס: 02-6507823 לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

פניני הלכה

חידושי הלכה

מראשי ורבני חבורות בישיבת מיר

גליון מספר 206

פרשת דברים חזון

תשפ"ב

- הרב אורי יצחקי
 - הרב אליסף פרלמן
 - הרב אברהם זנגר
 - הרב זאב פראנק
 - הרב שמואל דרוזי
 - הרב חיים הלפרט
- ◆ בגדרי היסח הדעת מאבלות בת"ב
- ◆ בדין בעל ברית בצום נדחה
- ◆ שכח אתה חוננתנו וטעם במוצאי ת"ב קודם הבדלה
- ◆ אם יש לומר ברוך המבדיל קודם חליצת המנעלים
- ◆ י' נידונים למעשה בגדר מצות קידוש יום השבת
- ◆ אם חל שמיטת כספים על נזקין

הרב אורי יצחקי

בגדרי היסח הדעת מאבלות בת"ב

א. כתוב בשו"ע סימן תקנ"ד סכ"ד: כל העושה מלאכה בתשעה באב, אינו רואה סימן ברכה מאותה מלאכה, וכתב המשנ"ב בס"ק מ"ט: היינו אפילו במקום שנהגו לעשות ואפילו לאחר חצות, ומשמע מגמרא דוקא כשקובע עצמו למלאכה ומסיח דעתו מהאבילות, ע"כ. מבואר שאיסור היסח הדעת מהאבילות נוהג כל היום. וכן מוכח בשו"ע בסימן תקנ"ד סעיף כ"ג שכתב - ומלאכת דבר האבד מותר כדרך שאמרו בחולו של מועד, ע"כ, וכתב המשנ"ב בס"ק מ"ח - מותר לקנות מהם ע"י עכו"מ אבל לא ע"י עצמו דמסיח דעתו מאבילות, ע"כ.

ב. לפ"ז יהא אסור לקרוא עיתונים בת"ב, וכן יהא אסור לקרוא ספרים בת"ב. וכש"כ שאסור לבחור לקבוע עם חברו להיפגש בביתם בת"ב אחה"צ לתכנן את טיולי בין הזמנים או להתארגן בישיבה לנסיעה הביתה במוצאי ת"ב, וכן אסור לטייל בת"ב אפילו ברחוב, וכ"כ בספר נטעי גבריא-ל פרק ע"ט סעיף ח': לא יטייל כל היום אף לצורך כגון לבריאות, ומי שצריך לילך לדבר מצוה כגון לבקר הוריו וכדומה לא ילך אלא ביחידות או עם אדם אחד וידברו מעניני החורבן ואבילות ירושלים ע"כ.

ג. אך לא ידך גיסא כתוב בשו"ע סימן תקנ"ט ס"ה: בשעת הקינות אסור לספר דבר ולצאת חוץ כדי שלא יפסיק לבו מן האבל, וכל שכן שלא לשיח עם עובד כוכבים. וכתב המשנ"ב בס"ק כ"ג: דבזה ודאי מסיח דעתו מן האבילות, ע"כ, ודייק מזה בספר קרא עלי מועד (פרק ח' הערה ל**) דמשמע דרק בבוקר בשעת הקינות אסור אבל אחה"צ אחר שיצא מבית הכנסת אין איסור לספר עם חבריו בענייני דעלמא (אלא שסיים שם דמ"מ ההנהגה הראויה לבן תורה ליהזר בזה כל היום כפי האפשר, ונראה שאינו אלא מידה טובה ומידת חסידות ולא איסור מן הדין).

ד. הנה בספר נטעי גבריא-ל פרק ע"ט סעיף ו' כתב דאין להסתכל בתמונות אפילו ממשפחה וכדומה דהוי היסח דעת מן האבילות, ובסעיף ז' כתב: אין לקרות בעיתונים בת"ב שלא יסיח דעתו מאבילות ירושלים, (וכתב שם בהערה י' שנלמד מערוה"ש יו"ד סימן שפ"ד ס"ט שכתב כן גבי אבל, [שאסור לו לאבל ללמוד בשארי חכמות וכ"ש לקרא בכתבי עתים או באיזה מחברת שהוא שלא יסיח דעתו מאבילותיו, וכ"ש אם יש לו עונג בקריאתם דוודאי אסור], וה"נ כן, וראה בלבוש סימן תקנ"ט ס"י הטעם שלא להכין צרכי סעודה עד לאחר חצות כדי שיהא יושב ושומם באבילות ירושלים ולהתעסק ולהתאוון בנהי וקינות ולא בדברים אחרים

המשמחים ומסיחים את לבו מן האבילות, עכ"ל), וכתב הנט"ג עוד שאף בשעה שיושב בבית הכסא אינו רשאי לעיין בעתונים וכדומה! ומקורו מספר יסוד ושורש העבודה שער תשיעי שאף בשעה שהוא בבית הכסא לא יסיח דעתו מאבילות ויחשוב אז גודל שברם של ישראל עם קדוש שהיה להם בעת החורבן השפיכות דמים ושאר צרות עיי"ש, עכ"ל.

ד. הנה מלבד שאין הדברים מתישבים עם מה שהוכחנו מהשו"ע והמשנ"ב דשלא בשעת הקינות אין איסור לספר עם חבריו בענייני דעלמא, עוד יש להעיר כי כמדומה שאין העולם נוהג כמותו, ולא עוד אלא שנראה שהוא למעלה מיכולתם והשגתם של רוב בני האדם ובפרט בזה"ז. ונראה עוד שיש בדבריו ערבוב של דינים והנהגות האסורים מעיקר הדין, עם מידת חסידות, וצריך לברר מה באמת הוא עיקר הדין ומה מידת חסידות, ומה גדר החילוק בזה.

ה. והנראה בהקדם מה שיש להעיר על מצב דורנו בענין הרגשת הצער על החורבן והאבלות המתחייבת על חורבן הבית בכל ימות השנה וכש"כ בימים אלו ובת"ב, דכבר עמדו גדולי הדורות האחרונים וקוננו בשער בת רבים על מה שאין בני הדור מרגישים באבלות על החורבן, וקשה לרוב העם לקיים אפילו את דיני האבלות המפורשים בשו"ע.

הנה כבר הלכות פסוקות לנו מגדולי ההוראה שאין לשנות את דיני האבלות המפורשים בש"ס ופוסקים ואף לא את המנהגים שנהגו והחמירו במשך הדורות. אך כ"ז בדינים והלכות של מעשים שיעשה אותם האדם וחי בהם, כגון איסורי רחיצה וכיבוס וישיבה על הקרקע וכד', אבל דברים הנוגעים אל הלב הנובעים מהרגשות הלב וצערו על חורבן, יל"ע אם שייך לצוות את האדם אף שאין ליבו שלם ומסכים ומרגיש את האבלות. ופשוט דהדבר הנוגע יותר מהכל להסתפק בו את הספק הנ"ל הוא דיני "היסח הדעת מהאבלות", כי יאמר האומר - עד שאתה מצוה אותי שלא להסיח את דעתי מהאבלות, למד אותי כיצד אצליח לכוף מוחי וליבי לחשוב באבלות כל מעת לעת, וכמדומה שהוא דבר שאינו בהשגת רוב בני הדור. ואין לומר כי רוב בני דורנו בחזקת אנוסים על הלכות "היסח הדעת מן האבלות", כי לא משמע כן כלל בפוסקים לדורותיהם. אך לא ידך גיסא צ"ע טובא איך יעלה על הדעת שיתקנו חז"ל הקדושים וגדולי הדורות במשך הגלות הלכות התקפות עד סוף הגלות, ולא יתנו ליבם כי יבוא דור שפל שתקנות אלו יהיו למעלה מהשגותיו, וצ"ע.

ו. הנה כבר עמד בזה בספר "קרא עלי מועד" שם, וכתב במילות קצרות - ונראה שיש דרגות בהיסח הדעת, ע"כ, והביא דוגמאות לדבר עיי"ש, ואני אמלא אחריו.

ראשית מה שתמהנו אמאי לא נחתו חז"ל למצב דורנו, נראה שאדרבה ודאי שנחתו למצב דורנו, דגם בזמנם היה קשה לרבים

מה שהוא אדם, ואם אין דעתו ומוחו סובל עיסוק רצוף בעניני אבלות, יכול לעשות כן אך לא באופן שיעביר כל היום בזה, כנלענ"ד. שו"ר מובא בספר הנ"ל בשם שו"ת תשוה"נ (ח"ז סי' ס"ו אות ז') שמלמד זכות להמון העם להתיר להם לקרוא עתון בת"ב כיון דבלא"ה מהרהרים בענינים אחרים ומסיחים דעת מאבילות, ודוקא בקריאה לכמה רגעים אבל ח"ו לבלות כל היום בקריאת עיתונים עכ"ד, עכ"ל ספר קרא עלי מועד פ"ח הע' ל"א, והוא כמשנת"ב.

וה"ה בענין ספרי קריאה, לענ"ד ספרים המדברים ממאורעות השואה וכד' ודאי מותר ואולי אפילו מצוה לקרואם, ולא רק שאין בזה היסח הדעת מהאבלות אלא קיום מחשבות האבילות, ופוק חזי שחז"ל הקדושים הכניסו את המאורעות של הפרעות והשמדות שעברו על כלל ישראל במשך הגלות לתוך סדר הקינות, ומאורעות השואה אינם גרועים מהם. אבל ספרי קריאה בענינים אחרים כגון ספרי מעשיות וכד', אפילו אין בהם מוסר השכל, כל שאין בהם שחוק ולקלות ראש הם בגדר הנ"ל דתלוי לפי מה שהוא אדם.

הרב אליסף פרלמן

בדין בעל ברית בצום נדחה

א] כתב השו"ע בסי' תקנ"ט ס"ט כתב וז"ל ט' באב שחל להיות בשבת ונדחה ליום ראשון, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול, ורוחץ, ואינו משלים תעניתו לפי שיום טוב שלו הוא. עכ"ל ומקור דין זה מבואר בטור שם וז"ל מעשה שחל ט"ב בשבת ונדחה עד למחרתו והיה רבינו יעבץ בעל ברית והתפלל מנחה בעוד היום גדול ורוחץ ולא השלים תעניתו לפי ש"ט שלו היה וראיה מהא דתניא (עירובין מא.) א"ר אליעזר בר צדוק אני הייתי מבני סנאה בן בנימין וחל ט"ב בשבת ודחינהו עד לאחר שבת והתענינו בו ולא השלמנוהו מפני ש"ט שלנו היה. עכ"ל. הרי מבואר בגמ' דרגל דידיה, הוא טעם להקל, לקיים את הצום בתענית שעות בלבד.

וכתב הבית יוסף שם וז"ל ומשמע לי דהא דרבינו יעבץ דוקא בתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו דכיון דאידיה לא חמיר כולי האי, אבל אם לא היה נדחה אלא שחל להיות באחד מימי השבוע לא היה מיקל בו בכך, וכן משמע מההיא דמייתי מרבי אלעזר ברבי צדוק (עירובין מא.) תענית יב. דאמר וחל ט"ב בשבת ודחינהו לאחר השבת וכו' למה ליה למימר דתשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה למחרתו הוה אי לאו למימרא דדוקא בכהאי גוונא הוא דלא בעי לאשלומי אבל אם חל להיות באחד מימי השבוע צריך להשלים וכן נראה מתוך תשובה אחת מחכמי אשכנז שבאה ליד. עכ"ל. וצ"ב בגדר קולא זו שהקילו בצום נדחה.

והנה הריטב"א בסוף תענית כתב בדין חתן שחל אחד מארבעה צומות בתוך ימי שמחת לבו וז"ל מסתבר לי שהוא חייב להתענות בהם, דאע"ג דימי רגל ושמחה שלו היא ואין אבילות חדשה חלה בהם ואין שמחה אלא באכילה כדאמרין גבי רגלים וגבי פורים, מ"מ כיון דרגל שלו רגל יחיד מדרבנן ותעניות אלו הם דרבים, אתי אבלות דרבים ודחי רגל דרבנן, ועוד דיחיד מקרא מלא דיבר הכתוב אם לא אעלה את ירושלים על ראש שמחתי עכ"ל הריטב"א. והנה לא נתבאר בדברי הריטב"א האם הוא חייב להשלים את הצום.

והביאור הלכה סי' תקמ"ט, הביא דברי הריטב"א הנ"ל וכתב על דברי הריטב"א וז"ל ואין סתירה מזה להא דמבואר בסימן תקנ"ט דבעל ברית מתענה ואינו משלים אף דגם הוא רק יום טוב של יחיד התם הטעם משום דנדחה (אבל מ"מ ראה מדברי הריטב"א אלו למסקנת ה"ב דבאין נדחה מחויב להשלים) עכ"ל. ומבואר מדבריו דס"ל בדברי הריטב"א דהוא גם מחויב להשלים, דזהו בכלל הא דאינו דוחה את התענית דרבים, ורק היכא דהצום נדחה, הוא דאי"צ להשלים, ואשר צ"ב בגדר דבר זה מה לי אם הצום נדחה או לאו, הלא מאחר שקבעוהו להיות יום צום כיצד ידחה רגל דיחיד את האבילות דרבים.

ביאור קולתו של צום נדחה מצום בזמנו

ב] והנראה לבאר בזה דיש לחלק בין צום נדחה ובין צום שאינו נדחה, דצום שנקבע בזמנו גדר תקנת חז"ל היה שמדיני היום עצמו הוא דחייל דין תענית דנקבע דבר זה בדיני היום מחמת צרות שאירעו בו דיום תענית הוא, ומחמת דיני היום סותר לכל דין שמחה אחר, [ועיין נדרים יב. ובש"י הגרש"ר שם בדין התפסת נדר ביום תענית, ועיין עוד חת"ס סי' קנז' ואכמ"ל] משא"כ בצום נדחה נראה לבאר דאין הביאור דנקבע הדבר מצד יום עצמו שעומד לתענית, אלא הוא דין בתענית שנקבעה להיות ביום זה ואינו דין מצד היום עצמו.

ואמנם אחר שקבעו חז"ל דמדיני התענית להיות ביום זה, הרי שיש

מהמון העם להתרכז באבלות במשך כל היום, ולכן הנהיגו את אמירת הקינות, שע"ז יש לכל אדם בכל מצב ובכל מקום אפשרות להתחבר אל ההרגשים הנכונים, ובהם יקיימו כל העם את עיקר ההתרכזות באבלות בת"ב.

ואם כנים אנחנו שאמירת הקינות בסדר התפילה היא הדרך שתיקנו כדי לקיים את דין האבלות בכל דור, מובן מאוד מה שהחמירו חז"ל בזמנים אלו בכל חומר הדין שלא להסיח את הדעת מהאבלות, כי בזה מבטל בידים את עיקר התקנה. אבל ביתר הזמנים לא תיקנו תקנות קבועות וכש"כ שלא החמירו מעיקר הדין על כל היסח הדעת אפילו הקטן ביותר. אבל יש בזה כמה הבחנות וכמה הדרגות וכמוש"ת בעז"ה.

ז. ולענ"ד אחר העיון בדברי הפוסקים שיש בזה ג' דרגות:

[א] שחוק וקלות ראש אסור מעיקר הדין כל היום, ואפילו דברים שעלולים להביא לזה נמי אסור, ולא משום היסח הדעת גרידא אלא משום שדברים אלו הם הפכיים ממש לכל מהות היום! ובכלל זה מש"כ הפוסקים שהבאנו לאסור טיול, והטעם הוא משום שמביא לשחוק וקלות ראש.

[ב] עיסוקים שאין בהם סתירה לאבלות אך גם אין בהם קיום של מחשבת האבלות, כגון דברי שיחה בעניני העולם או דברים הנצרכים אך אינם צרכים דחופים וגם לא צרכי הגוף, כגון מלאכה ומסחר, לענ"ד גדר הדבר דתלוי בכל אדם לפי מה שהוא, אם יש בו מוכנת נפשית לעסוק בעניני אבלות כל היום ודאי מחויב בזה, ואם לאו א"א לחייבו בזה, ואע"פ שודאי מחויב להכין עצמו לפני ת"ב כדי שיוכל לעסוק בזה כל היום, אך אם לא הצליח ועתה אין בו מוכנות נפשית, התירו לו כדי לעסוק בדברים שאין בהם שחוק וקלות ראש ואין בהם שיהיו זמן, כי בלאו הכי חושב בדברים אחר ומוטב שיעסוק בזה ולא יפול בשיעמום, ובפרט נשים וילדים, ואכמ"ל. (וכבר מצאנו בגדרי החיוב של ת"ת גדר דומה, ודברי האו"זים בזה יודעים ואכמ"ל).

אך חילקו הפוסקים בזה בין עיסוקים שיש בהם שיהיו זמן לעיסוקים שאין בהם שיהיו זמן, והטעם שהחמירו בעיסוקים שיש בהם שיהיו זמן, משום שאע"פ שמן הדין היה מקום להתיר דברים אלו למי שקשה לו לעסוק במחשבת אבלות כל היום, אך אם ימשך בזה זמן רב ישתכח ממנו כלל עיצומו של יום, שיעבור עליו כל היום בענינים שאינם קשורים לאבלות, ודמי בחד צד לשחוק וקלות ראש שיש בזה עקירת מהות היום.

[ג] עוד יש בזה לענ"ד גדר דק, והוא ענינים התלויים בליבו של אדם, שיאמר כיון שיש לי זמן פנוי אנצל אותו לדברים הנצרכים, כגון בחור ישיבה המכין את חפציו ביום ת"ב כדי למהר את יציאתו מהישיבה במוצאי ת"ב, או מי שמתכנן את חופשת בין הזמנים בת"ב, ודאי דבר מגונה הוא וקרוב להיות אסור מעיקר הדין, וכמו שמובא בספר "קרא עלי מועד" בפרק ח' בסוף הערה ל"ב וז"ל: בענין זה עוד יש להעיר לבחורי ישיבות שרוצים לסדר ולהכין חפציהם בת"ב אחר חצות היום כדי לצאת לבין הזמנים במוצאי ת"ב, שיזהרו שלא יעשו באופן שגורם היסח הדעת מאבילות, והכל לפי הענין, ועכ"פ נראה דקודם חצות אין ראוי להתעסק בזה. שו"ר בס' הליכות שלמה ח"ג עמ' תמ"ד שהגרש"ז אויערבך צ"ל נתרעם על אלו שאו"זים חפציהם בת"ב אחה"צ, עכ"ל.

ולענ"ד גדר הדבר שאם עושה כן משום שאין בו מוכנות נפשית לעסוק בעניני אבלות ואורז את חפציו משום שבלאו הכי אינו יכול לעסוק באבלות, אין בזה כ"כ איסור, אך אם עושה כן משום שמתייחס לזמן של ת"ב כזמן פנוי שיש לנצל לעיסוקיו, ודאי מגונה הוא וקרוב להיות אסור מן הדין.

ומה שמרן הגרש"ז א צ"ל התרעם על הבחורים, נראה משום שנקט שבחור ישיבה ודאי הוא בכלל אלה שיכולים וראויים לעסוק בעניני אבלות אם בהלכה אם בהגדה, ואם קובעים עצמם לעיסוק כזה הם מראים בעצמם שמבטלים בשאט נפש את תקנת היום ומתנהגים באופן הופכי למהות היום.

ח. לפי כל הנ"ל נראה בענין קריאת עיתונים שדן בזה הנט"ג לאסור (ומשמע שאסור מן הדין), לענ"ד תלוי במהות העיתון, דעיתונים שיש בהם סרך וריח של שחוק וקלות ראש ובכלל זה פוליטיק וכד', ודאי אסור מן הדין כי דבר זה משתייך לגדר הראשון שכתבנו לעיל, ואפילו בשרותים, כמו שדן שם מהיסושה"ע, ולענ"ד א"צ לבא לדברי קדשו של היסושה"ע דאטו הותר שחוק וקלות ראש בשרותים בת"ב.

אבל עיתונים שיש בהם עניני חינוך או בריאות וכד', אע"פ שאין בזה קיום של עיסוק באבלות ממש, מ"מ לפי משנת"ב דנים בזה לפי

לומר דאכן כך הוא דין היום עצמו להיות בתענית, אך נראה דחלוק הוא בדינו מדין תענית בזמנו, דהתם כיון שהיום מצד עצמו ראוי לקבוע בו את התענית על כן סיבת התענית ביום זה היא מצד היום עצמו, משא"כ בצום נדחה דסיבת התענית איננה באה מצד היום, דמצד עיקר היום לא היה ראוי לקבוע בו תענית אלא שמצד דיני התענית קבעוהו להיות בו יום תענית.

וממילא י"ל דבזה הוא דחלוק דין בעל ברית במה שהוא דוחה צום נדחה ואינו דוחה את יום שהתענית קבועה בו, ד"ל דכל מה דמועיל דבעל ברית הוא רגל וי"ט שלו, זהו לענין דיכול לדחות כל אימת שהיום מצד עצמו אין בו סיבה להיות תענית ואע"ג שקבעוהו חז"ל ליום תענית מאיזה טעם של התענית, הרי שכיון שאין סיבתו מצד היום א"כ כשיום זה הוא רגל שלו שפיר דוחה את דיני התענית, דאין יום זה ראוי להיות אצלו תענית, משא"כ בצום הנקבע בזמנו הרי מדיני היום להיות בו תענית, וכיון שכן אין הדין רגל דיחיד יכול לדחות את מה שהוא מדיני היום סותר לדין רגל שלו.

ואמנם נראה לבאר מה שאפשר לפרוך על הך ק"ו של הבית מאיר, לפי מה שנתבאר בתחילת דברינו בגדר קולתו של צום נדחה, דנתבאר לומר דקולתו היא במה שאין זה דין צום מחמת סיבת היום עצמו אלא הוא מדיני התענית לקבוע יום זה ליום צום ואשר מחמת זה יש כח בדין בעל ברית לדחות מעליו את דיני התענית, ומעתה י"ל דהאמנם דשאר צומות קילי מצום ת"ב נדחה, אבל זה אינו נוגע לענין כח הבעל ברית לדחות משום ד"ל דהתם סו"ס אותו צום שבעיקרו הוא יותר קל הא מיהת דהוא נקבע מדיני היום עצמו וכל שהוא מדיני היום עצמו אפשר דאין בכח בעל ברית לדחות את דיני היום דהם קודמים כביכול לדינו, דהוא רגל דיחיד ואינו נחשב כ"כ בעיקר היום כמו האבילות דרבים שנמצאת ביום זה, משא"כ צום נדחה דת"ב הוא חמור יותר בדין הצום שלו, אבל כל שאינו מדיני היום אפשר שיגרום רגל דיחיד שאי אפשר להטיל את התענית עליו כשהוא רגל שלו.

ביאור מחלו' תוס' והריטב"א אם צום בזמנו חמור מת"ב נדחה

[ה] והנה בתוס' ר"ה יט. מבואר בדבריהם דיום שהוא י"ט ואפי' רגל דיחיד, הוא דוחה את שאר צומות לגמרי והוא דבצום ת"ב מבואר דאינו משלים אבל צם עד חצות, זהו מחמת דצום ת"ב חמור הוא, ומבואר בדבריהם נמי דצום ת"ב חמור הוא משאר צומות אפי' בזמנם, אך אין דבריהם כדברי הבית מאיר שהרי הוא בא ללמוד דאין בעל ברית משלים בשאר צומות ולמד זאת מדינו בצום ת"ב נדחה והיינו אפי' אי ס"ל כהריטב"א דבעיקרו אין רגל דיחיד דוחה את אבילות דרבים, ואילו לתוס' שאר צומות יותר קלים, ורגל דידיה דוחה את הצום הקל, ופליגי על הריטב"א הנ"ל.

ולכא' דברי תוס' נראה קצת כסותר להא דאמרן דבצום שקבעו בזמנו מחמת שהוא דין בעיקר היום על כן יש בו יותר סברא שלא ידחה אותו הרגל דיחיד, אכן נראה מלבד מה שאינו סותר דהא שפיר י"ל דגם בזה דוחה, מכל מקום יש לצדד דסברת התוס' דלא רצו לקבל את הצום על מי שיש לו רגל באותו היום וזה גופא הקולא שלו מצום ת"ב נדחה, דהתם לא תליא ברצו וממילא לא הופקע מכלל הצום אע"ג דאינו צריך להשלים, ובזה יבואר יותר דלא חלקו על עיקר סברת הריטב"א דאין דוחה רגל דיחיד את אבילות דרבים, אלא ס"ל דהתם לא קיבלו וי"ל.

ביאור דין צום שאינו משלימו

[ו] והנה לפי דברי הבית מאיר הרי גם בסברת הריטב"א בשאר צומות דאין רגל דידיה דוחה צום דרבים, מכל מקום אינו צריך להשלים, ולפי הביאור הלכה כן הוא הגדר ע"פ ביום צום ת"ב נדחה גם להריטב"א, ולכא' נראה דהוא קולא בעלמא שאי"צ להשלים, אך יש להקשות דהנה בגמ' שם תענית יב. מבואר דדברי רב חסדא דכל תענית שלא שקעה עליו חמה אינה תענית והגמ' מקשה עליו מאנשי משמר דמתעניין ולא משלימין, וכן ממעשה דראב"צ שהיה י"ט של משמר ולא השלימו, ותירצה הגמ' התם לצעורי נפשיה בעלמא הוא ע"כ, ולכא' נראה דעיקר התענית נדחתה לגמרי, ואין כאן אלא דין צדדי לצעורי נפשיה, וצ"ב דא"כ איך אפשר"ל דסברת הריטב"א דרגל דידיה אינו דוחה אבילות דרבים, שייכא רק לגבי תענית בלא השלמה שאותה חייב לקיים, ונמצא דבאמת את עיקר התענית דרבים הוא דוחה, ורק את הדין הקל והצדדי שהוא לצעורי בעלמא את זה הוא אינו דוחה.

והנראה בהקדם מאי דיש להקשות עוד, דהנה לגבי מעוברות ומניקות דינם בשאר צומות שלא גזרו עליהם ואינם צריכים לצום כלל ובצום ת"ב צריכים לצום, ואילו לגבי צום ת"ב נדחה כתב השבות יקב והביאו הרק"א והובא בבה"ל ס' תקנ"ט דמתענים ואינם משלימין, ולמד כן מבעל ברית דאינו משלים, והנה נתבאר דהגדר הוא דאין עליהם דין צום אלא דע"פ לצעורי נפשיה עם הציבור צריכים, ואשר צ"ב דא"כ מדוע בשאר צומות אינן חייבים, דהא נהי דלא גזרו עליהם צום דלא רצו לקבל עליהם אבל לצעורי נפשיה עם הציבור היא סברא חיצונית ולא שייך ללא גזרו עליהם' כלל ומדוע לא יתחייבו בכך.

והנראה לבאר דהא דאמרין לצעורי נפשיה בעלמא, אין זה דבר צדדי, אלא הביאור דחובת הצום לא הופקעה מהם, ורק דהדין י"ט שלהם דוחה את הצום, וכן במעוברת וחולי קצת לפי השב"י הרי לא

דברי הבית מאיר ודקדוק דבריו

[ג] והנה כתב הבית מאיר ס' תקנ"ט וז"ל ה' נלענ"ד ללמוד בק"ו בהג' צומות אע"פ שאינם נדחים נמי אין צריכים הבעלי ברית להשלים. שהרי מבואר ס' תקנ"ד סעי' ה' דבט' באב עוברות ומניקות מתענות ומשלימין: ולא נשמע בשום פוסק דבנדחה יש להקל. וזלת ביולדת תוך ל' שבמג"א ס' הנ"ל סק"ט. וכן מבואר בתשובת רש"ל שהורה לחיה להתענות בט' באב שנדחה אף דסתמא היתה נמי מניקה. ובג' צומות הא מבואר בכל הפוסקים דעוברות ומניקות פטורים ש"מ ט' באב נדחה חמיר מג' צומות בזמנם. וכן בדין שבאלו רצו מתענים. ובזה חיוב ברור הוא. ואם ט' אב נדחה בעלי ברית לא ישלימו מכ"ש בג' צומות בזמנם שא"צ להשלים. עכ"ל. ולדבריו נראה דס"ל דדברי הריטב"א לא מיירי לענין להשלים את הצום בשאר צומות, ודלא כדברי הבה"ל.

והנה ראיתי בשערי הגאון רש"צ רוזנבלט שליט"א [הובא באוסף גליונות בשנה זו פרשת מסעי עמ' 43] שלמד מדברי הבית מאיר שיש השוואה בין דין בעל ברית ובין דין עוברות ומניקות דלאחר שבצום נדחה מצינו בבעל ברית דהוא קל מעוברות ומניקות שהרי הוא אינו משלים א"כ בשאר צומות חוץ מת"ב דהקלו בזמנם בעוברות ומניקות כ"ש שיקלו בבעל ברית, וכתב שם לדחות דאין ללמוד אחד מהשני שהרי בצום בזמנו כתב הריטב"א דאין דין רגל דיחיד דוחה אבילות דרבים, משא"כ בחולי ומעוברת שלא גזרו עליהם בשאר צומות חוץ מת"ב.

אכן נראה דאין כונת הבית מאיר כלל ללמוד דין בעל ברית מדין חולי ומעוברת, אלא כתב ללמוד דין שאר צומות הקבועים בזמנם קילי מצום ת"ב החמור אפילו כאשר הוא צום נדחה, וזה הביא שמצא לענין מעוברת בשאר צומות לא גזרו עליהם, ונמצא דהוא דין צום יותר קל מאשר צום ת"ב נדחה שכן נאסרו בו מעוברות, ולאחר שהוא צום יותר קל, למד בק"ו דאם בעל ברית דוחה את הצום ת"ב הנדחה שהוא חמור יותר משאר צומות, ממילא הוא הדין שדוחה את שאר צומות בזמנם, ואין כאן שום פירכא על הך ק"ו.

בדברי האבנ"ז על הבי"מ דק"ו פריכא הוא

[ד] ובשו"ת אבני נזר ס' או"ח ס' תכ"ז השיג על דברי הבית מאיר וכתב וז"ל ולעניות דעתי קל וחומר פריכא היא. שהרי בסימן תקע"ב אם התחילו להתענות אפילו יום אחד מתענות ומשלימות [היינו מתעניין ומשלימים אפילו כשנכנס בר"ח או פורים וחנוכה שהן י"ט]. ואף דבשלשה ראשונות אין מעוברות ומניקות מתענות, ונימא קל וחומר מתשעה באב הנדחה. עכ"ל. ולכא' אע"פ שהוכיח דלא כהבית מאיר בהך ק"ו, ועיין מה שכתבנו בפרשת פנחס שנה זו ליישב את ראיתו כנגד הבית מאיר] אך נשאר הדבר בצ"ב מדוע אכן לא עבדין ק"ו מת"ב דהוא יותר חמור לענין מעוברות אפילו בנדחה, ובכל אופן מקילים בו ביו"ט של בעל ברית שאי"צ להשלים.

וראיתי למי שביאר את כונת האבנ"ז דהוא ק"ו פריכא משום דשאר צומות תליא ברצו וקיבלו עליהם כלל ישראל, ובהא לא קיבלו עליהם על מעוברות, משא"כ צום ת"ב נדחה דלא תליא ברצו והן בכלל עיקר התקנה של צום ת"ב, וממילא שייכא גם במעוברות, וכל זה אינו שייך לבעל ברית דדינו הוא משום דיו"ט דידיה דוחה חיוב התענית בצום נדחה ואין לנו מקור שידחה את הצומות שנקבעו בזמנם, ואין ללמוד זאת ממעוברות ומניקות.

והנראה דגם פירכא זו אינה שייכת אלא אם אנו ללמוד דין בעל ברית מדין מעוברות, אבל מאחר שנתבאר דמפורש בבית מאיר דהק"ו דידיה הוא באופן אחר, והוא מה שלמד דד' תעניות חוץ מת"ב אע"פ שנקבעו בזמנם הרי הם קלים יותר מאשר צום ת"ב אפי' כשהוא נדחה וזה למד מדין מעוברות ומניקות, והנה נתבאר דקולתם הוא

הא קמן, שפירש לדין הרמ"א אפילו לאחר שתחשך, דאכתי אסור בחליצת המנעלים עד שיסתלק מקודשת השבת ע"י תחילת התפילה או באמירת ברוך המבדיל וכו'.

זמן חליצת המנעלים במוצ"ש של אבילות יחיד

אמנם הנה נידון זה ישנו בכל אבילות יחיד במוצ"ש של תוך האבילות, מתי יחלוץ את המנעלים שלבש בשבת, ובפקודת אלעזר הנ"ל נסתפק גם בזה. ובהגהות יד שאלו (יר"ד ת' ס"א) לבעל השואל ומשיב כתב שנשאל בזה, אם יש לו לחלוץ מנעליו קודם ההבדלה, והורה שיחלוץ קודם שהבדיל, כדאשכחן בת"ב שחל במוצ"ש שחולצים מיד לאחר עניית ברכו, אע"פ שנומדים להבדיל בתפילה מיהא. וכתב עוד ליתן טעם, דאבל בשבת נוהג בדברים שבצינעא, וא"כ אף אי נימא דקדושת שבת עליו כל שלא הבדיל, מ"מ הרואה אומר שמא כבר הבדיל, ולא חשיבא אבילות בפרהסיא כ"כ, ועוד דבמוצ"ש גם קודם שהבדיל פקעה קדושת השבת, וכמש"כ המג"א שבמוצאי שש"פ מותר בחמץ אע"פ שלא הבדיל, וה"ה לענין אבילות.

ומכלל דברי היד שאלו נשמע לכאוף שלענין ת"ב נמי לאלתר משחשיכה פקעה קדושת השבת, ואיתסר בנעילת הסנדל, ואין לו להמתין עד שיבדיל, וגם לא לעניית ברכו ותחילת התפילה. וכ"ה להדיא בשו"ת אהל משה (ח"ב סי' ע"ב) גבי ת"ב במוצ"ש בזה"ל: וקשה עלי המעשה כשממשיכים בודאי לילה בסנדליהם, וגם ביהש"מ צ"ע, דלא חמיר משבות דשרי ביהש"מ, וביהש"מ דת"ב אסור בכל, ע"כ.

ולמאי דנקטי היד שאלו והגרא"מ הורביץ, על כרחין לכאוף דדברי הרמ"א שהצריך לעניית ברכו או אמירת ברוך המבדיל וכו' קודם חליצת המנעלים, היינו בשמתפללים מבעו"י דוקא, ולהכי צריך לעניית ברכו או אמירת ברוך המבדיל וכו' לאשוויי חול להיות חייב ומותר בניהוגי התענית דלמחר.

אמנם הגר"ח זוננפלד (שם) איירי נמי באבל דעלמא, וכתב שאין מדקדים לחלוץ במוצ"ש תיכף בספק חשיכה, וטעמא משום קדושת תוספת שבת לענין דבר שבפרהסיא.

חליצת הסנדל בזמן ביהש"מ

ובמש"כ הגרא"מ הורביץ, שגם בזמן ביהש"מ יש להתיר לחליצת המנעלים, ומטעם דלא חמיר משאר שבות בביהש"מ, לכאוף צ"ע בזה מתלמוד ערוך בעירובין מ"א א', דאיפליגו תנאי בת"ב שחל להיות באחד בשבת, טעמא מאי מפסיק מבעו"י, דלר' יוסי משום שמותר להתענות במקצת השבת כדי לקיים דין התענית דת"ב, ולרבנן טעמו שהרי אכל ושתה כל היום כולו, ואיכא בנייהו ת"ב שחל להיות בע"ש, ותפ"ל משום דאין שבות בביהש"מ, והניחא למאי דק"ל בת"ב דביהש"מ שלו אסור, שפיר י"ל שאי אפשר לכוין תחילת ביהש"מ, ועל כרחיה מפסיק מלאכול ולשתות כבר בודאי יום דלא שייכא ביה שריותא דשבות בביהש"מ, וכעין שכתבו התוס' שם ד"ה אי, אבל למ"ד דת"ב ביהש"מ שלו מותר, על כרחין דמירי בזמן ביהש"מ, ואפ"ה שקלינן וטרינן בטעם היתר התענית בספק שבת, ולא שרינן משום טעמא דאין שבות בביהש"מ, ועל כרחין דלא שייך הך כללא אלא בשבות דוקא, והיינו מה שאסרו רז"ל מחמת גזירת הרחקה לאיסור תורה, משא"כ באיסור מנהג האבילות שעניינו מצד כבוד השבת.

מסקנת הדברים

א] נחלקו האחרונים בדין חליצת המנעלים בת"ב שחל במוצ"ש, שלד"ה ח"א גם לאחר שחשיכה אין לחולצם, עד שיסתלק מקדושת השבת בעניית ברכו או באמירת ברוך המבדיל וכו'. אבל דעת הגרא"מ הורביץ שמיד בתחילת הלילה יש לחלוץ המנעלים, וכן משמעות דברי היד שאלו לענין אבילות יחיד, שחליצת המנעלים לא בעיא הבדלה כלל, וא"כ גם א"צ לאמירת ברוך המבדיל וכו'. ב] הגרא"מ הורביץ כתב לחדש עוד, שגם בזמן ביהש"מ יהא החיוב בחליצת המנעלים, מטעם דאין שבות בביהש"מ, ולכאוף הדברים מוקשים מסוגיא דעירובין.

הרב אברהם זנגר

שכח אתה חוננתנו במוצ"ש ליל ת"ב וטעם במוצאי ת"ב קודם הבדלה

מי ששכח אתה חוננתנו במוצ"ש ליל ת"ב, כתב השו"ע (סי' רצ"ד ס"ג) דאינו חוזר להתפלל לפי שעתידי להבדיל על הכוס במוצאי ת"ב. ודנו פוסקי זמנינו איך הדין אם שכח וטעם במוצאי ת"ב קודם הבדלה,

הופקעו מעיקר גזירת הצום נדחה אלא דיש להם טעם להקל עליהם, ואשר י"ל דלא הופקעו מכלל דין היום שיש בו דין להתענות ועל כן חייבים הם להשתתף עם הציבור בצום שעות אשר לענין קיום השתתפות בצום שפיר מהני זאת אע"ג דלא חשיב קיום עצם דין הצום כיון דלא מיקרי תענית [ועיין שו"ע תקס"ב דיש בזה שם של קבלה מעיקרא גם בשביל צום שעות, אלמא דאית ביה שם צום, אלא דלגבי צום של השלמה לא חשיב כתענית, ואכמ"ל].

נמצא דיסוד דינם בצום שלא להשלמה, דאין זה דין צדדי בעלמא, אלא הוא השתתפות עם הציבור במה שהוא מעיקר דינם לקיימו אלא שנדחה מהם, ומעתה מבואר דבשאר צומות שלא רצו לגזור על מעוברות כלל, והיינו שהופקעו מכל עיקר הגזירה על כן אין בהם נמי דין להיות משתתפים עם הציבור מאחר שכל עיקר הדין תענית של יום זה לא שייך בהו כלל, ובהו יבואר נמי כונת דברי הריטב"א דאין רגל דיחיד דוחה אבילות דברים הינו דוחה מעליו להיות בו כמו שאינו בדין צום כלל, אלא דחיה בעלמא הוא שלא לקיים בו את הצום דהשלמה, ונשאר דשייך בו דין צום בלא השלמה.

הרב זאב פראנק

אם יש לומר ברוך המבדיל קודם חליצת המנעלים בת"ב שחל במוצ"ש

הנה בשנה זו שתענית ת"ב נוהגת במוצ"ש, ולאחר צאת השבת חולצים המנעלים לקיים דין נעילת הסנדל, יש לברר הדין אם קודם חליצת המנעלים יש לומר ברוך המבדיל וכו', או שמא אין צד איסור במה שחולץ מנעליו קודם שהבדיל, והדבר תלוי בביאור דברי הרמ"א כמו שיבואר להלן בס"ד, ומתוך הדברים יבואר גם זמן חליצת המנעלים.

דברי הרמ"א במתפללים מבעו"י או משחשיכה

דהנה ז"ל הרמ"א (תקנ"ג ס"ב): מיהו בחול נוהגין לחלוץ מנעלים קודם שיאמר ברכו, ואם הוא שבת חולצים לאחר ברכו, מלבד שליח ציבור שחולץ קודם ברכו, רק אומר תחילה המבדיל וכו', ע"כ. ויש להסתפק בכונת הרמ"א, דהנה בחול מיירי ודאי כשמתפללים מעריב מבעו"י כמבואר במ"ב (סק"ה), דאי משחשיכה כבר נתחייבו בחליצת המנעלים מתחילת ביהש"מ, וא"כ גם בשבת י"ל דמיירי בכה"ג שמתפללים של מוצ"ש בשבת דומיא דחול, וכיון שהתחילו להתפלל מעריב באמירת ברכו, או הש"ץ שאמר ברוך המבדיל, שוויהו חול להתחייב בכל דיני התענית [וכמש"כ רעק"א לס"א, שאם הבדיל מבעו"י, חלה עליו התענית ליאסר באכילה, וה"ה בחול והתפלל מעריב מבעו"י, ה"ד בשעה צ"צ סק"ט], ומשו"ה שרו בחליצת המנעלים אע"ג דאכתי שבת היא לכל מילי, הא משחשיכה במוצ"ש שמא מחוייב בחליצת המנעלים לאלתר, ואין תחילת התפילה מעכבתו.

או שמא לעולם אפילו משחשיכה במוצ"ש אסור בחליצת המנעלים עד שיסתלק מקדושת השבת ע"י תחילת תפילת חול או באמירת ברוך המבדיל וכו', וזכר לדבר שתחילת התפילה יש בה ענין סילוק מה מקדושת השבת, המבואר בש"ע (רצ"ג ס"א) שמאחרין להתפלל ערבית כדי להוסיף מחול על הקודש. [אבל ראייה גמורה אין כאן, דשמא התם אינו מחמת עצם איחור עניית ברכו, רק מצד שמחמת איחור התפילה גם יתאחרו מלהבדיל בתפילה ומלעשות מלאכה אחר שיבדילו על הכוס, ועיין].

וכבר האריך בספק זה בכונת הרמ"א בספר פקודת אלעזר (בן טובו, לש"ע תקנ"ב), ומסיק 'ומספקא לי בכל זה מהו הצד האמיתי'.

גם לאחר שחשיכה אסור בחליצת המנעלים

והנה הגר"ח זוננפלד (שלמת חיים סי' ש"כ) כתב שכנראה דמעיקרא כך קיבלו תענית ת"ב כשחל בשבת, שעכ"פ לענין נעילת הסנדל כל עוד שלא אמרו ברכו אינם חולצים, מחמת קדושת תוספת שבת, משום דהוי דבר שבפרהסיא. והכי פסיקא ליה לשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' ע"ז אות א'), שהקפידו על חליצת מנעלים לפני ברכו, כיון דקדושת השבת עדיין נמשכת, וחליצת מנעלים סימן אבילות ממש. ומאידך דעת הגרש"ז אויערבך (שש"כ פכ"ח הערה קפ"ט), דכל שמתפללים מעריב אחר צאה"כ, יש לחלוץ המנעלים תיכף אחר ביהש"מ.

איברא דדברים מפורשים הם בחיי אדם (קל"ו דין א') גבי ביהש"מ שבין שבת לת"ב בזה"ל: ואסור באכילה ושתיה ורחיצה ביהש"מ, שהרי הוא ספק לילה, אבל לא יחלוץ המנעלים, עד שתחשך ויאמר הש"ץ ברכו, דאסור להראות אבילות בשבת, והש"ץ חולץ קודם ברכו משום בלבול הדעת, רק שיאמר מקודם המבדיל בין קודש לחול, ע"כ.

הקנס שתקנו מחמת שטעם קודם הבדלה י"ל דאינה מוגבלת לזמן מסוים, ולכן אי"ז נוגע למש"כ המשנ"ב דמי ששכח להזכיר אתה חוננתנו במוצ"ש אינו מזכיר במוצאי ת"ב 'שכבר חלף שעתא', דזהו רק מצד עיקר התקנה, אבל אם טעם שלא כדן קודם הבדלה חלה עליו תקנה מחודשת משום קנס כמבואר.

ולפ"ד הגר"ח קנייבסקי זצ"ל נראה פשוט דה"ה בכל מוצ"ש אם לא הזכיר אתה חוננתנו במעריב וגם לא הבדיל על הכוס וטעם בבוקר לאחר התפלה יחזור ויתפלל שחרית (ולא תשלומין למעריב) ויזכיר שם אתה חוננתנו. [אמנם אם טעם קודם התפלה פשוט דיכול להזכיר בשחרית וא"צ להתפלל ב"פ, דאין כאן חיוב תשלומין, אלא חיוב להבדיל בתפלה, אלא שאם כבר התפלל עליו לחזור ולהתפלל כדי להבדיל, וכן בניד"ד אם טעם קודם שהתפלל מעריב יוכל להזכיר אתה חוננתנו במעריב וא"צ להתפלל ב"פ].

טעה והתפלל שנית ואח"כ טעם קודם הבדלה

ויש לדון עוד נפ"מ עפ"ז, באופן שאחד שכח להזכיר אתה חוננתנו וטעה ולא ידע שאינו מעכב וחזר והתפלל ואח"כ אכל לפני הבדלה, האם עליו להתפלל שוב או יצא יד"ח בתפלה השנייה שהתפלל, והנה לפי האמור דהוא חיוב חדש שחל עליו לאחר שאכל לכאן' חיוב להתפלל שוב, ומה שהתפלל מקודם שנית ברכותיו לבטלה, אבל לפי פשטות הדברים דגדר הקנס הוא דההזכרה מעכבת בתפלה ששכח להזכיר בה, יש מקום לומר דאם אח"כ טעם קודם הבדלה נעשית למפרע תפלתו השנית תפלה ראויה ויצא בה יד"ח.

אולם נראה להוכיח מכמה דוכתי כפשטות הדברים, דגדר הקנס הוא דההזכרה מעכבת בתפלה ששכח להזכיר בה, ודינו שווה למי שאין לו כוס דההזכרה מעכבת בתפלה זו, ואינו יכול להשלים הזכרה זו בתפלה הבאה כמו שהוכיח הביה"ל, וכדלהלן;

אם יצא יד"ח תשלומין כשצריך לחזור על תפילת החובה כדי להזכיר אתה חוננתנו

א. כתב השו"ע (סי' ק"ח ס"י) דמי ששכח להתפלל מנחה של שבת והתפלל במוצ"ש ב' תפלות, אחת למעריב והשנייה לתשלומין של מנחה, ולא הזכיר אתה חוננתנו בשניהם יצא יד"ח בדיעבד. ובשו"ת מהרי"ף (סי' י"ד) כתב להסתפק איך הדין אם אח"כ טעם קודם שהבדיל על הכוס ועליו לחזור ולהתפלל תפלת החובה, 'דכיון שנפסלה תפלת ערבית וצריך לחזור ולהתפלל ערבית וכו' נמצא דתפלת התשלומין קדמה לתפלת חובת שעתיה'. והסיק דיצא יד"ח 'כיון דבשעה שהתפלל התשלומין היתה [תפלתו] כדן דהוה עסיק ברחמי דחובת שעתיה וכו' אלא שאח"כ קרה מקרה שהפסיד התפלה דחובת שעתיה, היא לבדה הפסיד, והרי זה דומה לקרבן שאירע בו פסול לאחר שנזרק הם דמה שנעשה כהלכתו כבר הורצה, ה"ה הכא כיון דבשעה שהתפלל שתייה ובכוננה רצויה ובאותה שעה היו רצויות הרי הורצה שתייהם, אלא שאח"כ קרה מקרה שטעה גם בכוס וטעם ומשום הכי צריך לחזור ולהתפלל וכו' עכ"ל. והובאו דבריו להלכה בברכי" (סק"ח) ושערי תשובה (סקט"ו) ומשנ"ב (סקל"א).¹

הרי משמע מכל דבריו דאחר שטעם נפסלה למפרע תפלת ערבית שהתפלל מתחילה, ואי"ז חיוב חדש של תפלה לצורך קיום מצות הבדלה, דא"כ לא היה מקום לדון כלל אם יצא יד"ח התשלומין.

טעה בזו ובזו בהזכרת טל ומטר

ב. וכן משמע מהגמ' (ברכות כט.) 'אמר רבי תנחום אמר רב אסי טעה ולא הזכיר גבורות גשמים בתחיית המתים מחזירין אותו, שאלה בברכת השנים אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה בשומע תפלה, והבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס, ומשמע שכל הדינים הללו ענינם אחד, אם ההזכרה מעכבת את התפלה. וביותר משמע כן מדברי הראשונים (הביאם הבי"י סי' קי"ז) שלמדו מדן הבדלה להזכרת טל ומטר דאם טעה בזו ובזו חוזר, כלומר אע"פ שהזכרת טל ומטר אינה מעכבת בברכת השנים לפי

באותה שעה.

אולם הנה במשנ"ב (סק"ט) הכריע כד' הפר"ח דאף אם נפסלה תפלת החובה מתחילה מחמת העדר הזכרה וכי"ב יצא יד"ח התשלומין, כגון אם לא הזכיר טל ומטר בתפלת החובה וכי"ב, 'דאף שהתפלה החיובית בטעות היתה לא אמרין כמאן דלא התפלל כלל דמאי לענין זה משום דמ"מ בעת שהתפלל השנייה לתשלומין היה זמן תפילה' עכ"ל המשנ"ב שם. ולפ"ז גם בניד"ד אם נפסלה התפלה מיד מחמת שאין לו כוס או מחמת שטעם קודם התפלה, מ"מ יצא יד"ח התשלומין, וא"צ לסברת מהרי"ף הנ"ל. וכבר עמד בזה בברכי"י שם.

דהא בשאר ימות השנה אם טעה בזו זו בזו, כלומר ששכח להזכיר אתה חוננתנו וגם טעם קודם הבדלה, קנסוהו חז"ל לחזור ולהתפלל.

ונחלקו בזה גדולי הדור; דעת הגר"ח קנייבסקי זצ"ל דגם בניד"ד חל עליו הקנס לחזור ולהתפלל מעריב במוצאי ת"ב עם הזכרת אתה חוננתנו, (מועדי הגר"ח ה"ב עמ' ר"א, וכן בגליון מים חיים להגר"א דינר שליט"א בשמו), אולם דעת הגר"א זצ"ל (כאיל תערוג מועדים עמ' רצ"ו) והגר"ש דבליצקי זצ"ל (דיני ט' באב שחל ביום א' הערה ע"ט) דאינו חוזר להתפלל, וכן צידד הגרש"א זצ"ל (שש"כ פס"ב הערה צ"ה), וטעמם לפי שאין לו תקנה, דאף שראוי לקונסו לחזור ולהתפלל מעריב מ"מ מסתבר דלא יוכל להזכיר אתה חוננתנו בתפלה זו לאחר שכבר התפלל הרבה תפלות מבלי להזכיר אתה חוננתנו.

תקנת אתה חוננתנו היא רק בתפלה הראשונה

והנה לפ"ר לא זכיתי להבין כלל מה מקום יש לדון בזה, דהא דעת הביה"ל (סי' רצ"ד ס"א) דאם שכח ולא התפלל ערבית במוצ"ש אינו מזכיר אתה חוננתנו בשחרית, והטעם לפי שתקנת אתה חוננתנו נתקנה רק בתפלת ערבית דמוצ"ש הסמוכה לשבת ולא בתפלה אחרת, והוכיח כן מהא דמי ששכח אתה חוננתנו ואין לו כוס להבדיל עליו חזר ומתפלל, ואינו ממתין בשחרית, וכן אם יש לו כוס להבדיל עליו אינו משלים ההזכרה בשחרית, ובע"כ דא"א להזכיר בשחרית. ודעת הגר"ע א שם דאם לא התפלל ערבית יכול להזכיר בשחרית, וידועים דברי הגר"ח (סטנסיל ברכות כו:) שנקט כד' הגר"ע וביאר דתקנת אתה חוננתנו אינה לאומרה בתפלת ערבית דמוצ"ש (כדברי הביה"ל) אלא לאומרה בתפלה הראשונה שמתפלל לאחר שבת, ואין נפ"מ אם תפלה זו היא מעריב דמוצ"ש או שחרית. ועכ"פ לדעת כולם א"א להזכיר אתה חוננתנו בתפלה השנייה שמתפלל לאחר השבת, וא"כ פשיטא דלא שייך להזכיר אתה חוננתנו במעריב דמוצאי ת"ב שהוא ליל ב', וכ"כ המשנ"ב (סי' תקנ"ו סק"ג) להדיא בניד"ד דמי ששכח להזכיר אתה חוננתנו במוצ"ש אינו מזכיר במוצאי ת"ב 'שכבר חלף שעתא', וא"כ מה מקום יש לדון בזה.

עוד יש לתמוה טובא על דברי רבותינו הנ"ל שהסכימו כולם דראוי לקונסו לחזור ולהתפלל מעריב (אם אפשר להזכיר אתה חוננתנו בתפלה זו), ולפ"ר אינו מובן, דבפשוטו גדר הקנס הוא, דאף דמדינא הקילו חז"ל דהזכרת אתה חוננתנו אינה מעכבת בדיעבד את התפלה כמו הזכרת יעלה ויבא מאחר שעתיד הוא להבדיל על הכוס (כמבואר בגמ' ברכות כט. 'טעה ולא הזכיר הבדלה בחונן הדעת אין מחזירין אותו מפני שיכול לאומרה על הכוס'), מ"מ אם טעה בזו ובזו לא הקילו, ובאופן זה ההזכרה מעכבת כמו יעלה ויבא וכמו מי שאין לו כוס דההזכרה מעכבת, ונמצא דלא יצא יד"ח מעריב של מוצ"ש, ומה יתן ומה יוסיף שיחזור ויתפלל מעריב של מוצאי ת"ב, והרי לא היה כל פגם במעריב של מוצאי ת"ב, שהרי לא היה דינו להזכיר שם אתה חוננתנו כלל.

גם יש לתמוה בזה תמיהת הביה"ל הנ"ל, למה לא ימתין לשחרית להזכיר בה הבדלה, ובשלמא בכל מוצ"ש י"ל דעיקר זמן הבדלה נתקן למוצ"ש כדביאר הביה"ל, אבל בניד"ד שעבר מוצ"ש למה יתפלל עוד תפלה בכדי, ומה מעלה יש בתפלת ערבית זו יותר מתפלת שחרית שלאחריה. [ושמא י"ל דאינו יכול להמתין לשחרית לפי שהוא חפץ לאכול מיד, ואסור לו לאכול קודם שיבדיל בתפלה].

גדר הקנס במי שטעם קודם הבדלה; ההזכרה מעכבת בתפלה הקודמת, או חיוב תפלה חדש

אכן נראים הדברים שנקטו רבותינו הנ"ל דגדר הקנס לא היה שההזכרה מעכבת באותה תפלה ששכח להזכיר בה אתה חוננתנו, אלא הקנס היה דמאחר וטעם קודם הבדלה חל עליו עתה חוב גמור של הבדלה בתפלה, ועליו להתפלל עתה שמו"ע כדי להזכיר בה הבדלה, ומאחר וטעם במוצאי ת"ב חל עליו חיוב להתפלל את התפלה של אותה שעה ולהזכיר בה הבדלה. ולגבי חיוב זה דנו רבותינו דשמא לא שייך בזה כללא דהביה"ל דלא תקנו אמירת אתה חוננתנו כי אם בתפלת מעריב של מוצ"ש, דזהו רק לגבי עיקר התקנה, אבל תקנת

¹ עי' שו"ת דבר משה (ח"ג סי' ט"ז, ובברכי"י אר"ח סי' רצ"ד סק"ב ציין לתשובה זו) שנקט בפשיטות דיש איסור אכילה קודם אמירת אתה חוננתנו אף אם כבר הבדיל על הכוס, וכן משמע מל' המשנ"ב (סי' רצ"ט סק"ה), אולם בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' ס"ג) וציץ אליעזר (חט"ז סי' י"ז) הביאו כמה ראיות דאין איסור אכילה ככה"ג וביארו כן גם בד' המשנ"ב. אך בניד"ד דההבדלה בתפלה היא לעיכובא גרע טפי ואכמ"ל.

² משמעות הדברים דטעם ההיתר הוא משום דבשעת תפלת התשלומין עדיין לא נפסלה תפלת החובה דידיה, ולפ"ז מי שאין לו כוס דהזכרת אתה חוננתנו מעכבת בו לא יצא יד"ח התשלומין, כי תפלת החובה כבר נפסלה

מותר לטעום קודם שיקדש ולא אסרו אלא לקדוש של לילה עכ"ד. והמתבאר מדברי הר"ן עניינו של קידוש היום שהוא חובת קידוש מדרבנן מעין קדוש של לילה.

אולם מצינו ראשונים דפליגי על הר"ן בזה יעו' בחי' רבנו דוד שם דכתב תמוה הוא אמאי קרו ליה קדושה רבה... כיון שאינו מברך אלא בפה"ג בלבד, ... ונראה שאין ברכה זו של בפה"ג אלא שיהא אדם קובע סעודתו על היין בשבתות וי"ט, וקורין אותו קידוש שסומך בו סעודתו כמו שסומכין אותה על הקדוש ... ואם נאמר כן לא בסעודה ראשונה של יום צריך לברך בפה"ג אלא גם בסעודה שניה [של היום שהיא סעודה שלישית], שלא מתורת קידוש ממש היא שתאמר כי כבר יצא חובת היום בקדוש [של הלילה].

והוסיף לבאר וז"ל והמובן לנו מסוגיית הגמ' שהיא [קדושה רבה] לקבוע סעודתו על היין, וא"כ הרי היא בכלל ברכת הלחם וברכת היין שאם יצא אינו מוציא ... ולפי שיטה זו פשוט הוא שאין לאסור עליו אכילה בפירות ומיני תרומה קודם קדוש של יום, [שהרי] אינו קדוש אלא לקבוע סעודתו על היין כמו שאמרנו ... והרמב"ם ז"ל אמר שאסור לו לטעום כלום קודם קדוש זה ואינו כלום ... [אבל] אנו לא ידענו טעם למה קראו אותו קדושה רבה והרב מורי נר' אמר לי שהוא סוד נעלם עכ"ל.

וחזינו דרבנו דוד ביאר עניינו של קדושה רבה שתקנו לקבוע סעודתו על היין בכדי שתהא הסעודה חשובה ותקנו לקדש בתחילת הסעודה דוקא, ואין קידוש היום מעין קידוש הלילה הנתם תקנו לקדש את יום השבת על היין והכא תקנו לקבוע סעודת השבת על היין.

וכדברי רבנו דוד מצינו גם במהר"ם חלאוה וכתב שם דמטעם זה יש לפטור נשים מקדוש היום כי רק קידוש הלילה הנלמד מ'זכור' נתחייבו בו נשים מהיקש דשמור וזכור ע"ש.

נמצא דהראשונים נחלקו בגדר קידוש היום אם הוא מעין קידוש של לילה, או דתקנו קביעות סעודה על היין, ונראה לדון בי' נידונים למעשה דתליין בפלוגתא זו:

א' אם יצא מוציא בקדוש היום או לאו דרבנו דוד כתב להדיא דדינו כברכת הנהנין דאין מוציא, אולם לשיטת הר"ן דינו כקדוש של לילה דמוציא, וכ"כ הרמ"א סי' רע"ג ס"ד דיכול אדם לקדש לאחרים אע"פ שאינו אוכל עמהם אפי' בקדוש של יום בשחרית בשבת, וביאר המשנ"ב סק"ט ר"ל אף דשם כל הקדוש הוא רק בורא פרי הגפן לבד מ"מ כיון דהיא מצוה ועקרו נתקן שלא בשביל הנאה אלא מצוה עליו כשאר מצוות משר"ה מוציא אחרים אע"פ שאינו נהנה כקדוש הלילה ע"ש, והיינו כדברי הר"ן דזהו מצות קידוש כעין קדוש של לילה.

ב' אם מותר לטעום קודם קידוש של יום או דאסור כקדוש של לילה, דהרמב"ם אוסר וביאר הר"ן דהוא כעין קדוש של לילה, והראב"ד מתיר וכ"כ רבינו דוד לשיטתו דאין כאן קדוש כלל ומותר לטעום קודם קידוש של יום, ולדינא כתב השו"ע סי' רפ"ט ס"א הקדוש צריך שיהיה במקום סעודה ושלא יטעום קודם לו כלום כמו בקדוש הלילה ע"כ, והיינו כשיטת הר"ן דתקנו קדוש של יום כעין קדוש של לילה.

ומיהו יעו' בס' רפ"ו ס"ג במשנ"ב סק"ט דכתב בשם הא"ר דמי שחלש לבו ואין לו יין ולא שאר דבר לקדש עליו רשאי לאכול פירות וה"ה מיני תרומה מחמשה מינים קודם מוסף אף בלי קדוש, אבל בלא"ה אין להקל ע"כ, ונראה מדברי דבמי שחלש לבו מקילין לסמוך על שיטת הראב"ד דאין איסור טעימה קודם קדוש היום.

ג' לענין נשים בקדוש היום כאמור מהר"ם חלאוה כתב דנשים פטורות כיון דאינו מענין קדוש של לילה אלא תקנו לקבוע סעודתו על היין והו"ל כשאר מ"ע שה"ג דנשים פטורות, ולענין דינא לא נתפרש בהדיא בדברי השו"ע והפוסקים ויעו' בדעת' למהרש"ם סי' רפ"ט דהביא דעת המהר"ם חלאוה להלכה, ועי' בשו"ת עין יצחק סי' י"ב, אמנם מצינו בפמ"ג משנ"ב סי' רפ"ט סק"א דכתב דנשים חייבות בקדוש זה דלכל מילי דשבת איש ואשה שוין ע"ש, וכאמור כן נראה לדינא לשיטת הרמב"ם והר"ן דקדוש זה הוא כעין קדוש של לילה לכל דבר וכן נקטו השו"ע והרמ"א לענין איסור טעימה ולהוציא אחרים, וכן נראה מדברי המשנ"ב בס' רע"ג ס"ד במקדש לאשה אלמנה דמהני אף שהוא אינו יוצא בקדוש וסתם הדברים אחר דברי הרמ"א דמייירי גם בקדוש של שחרית.

ד' יש לדון ביינות הפסולים לקידוש של לילה לכתחילה או בדיעבד כגון יין מבושל לשיטת הרמב"ם או יין קונטידון כמבואר בס' ער"ב ס"ח, ד"ל דבקדוש של יום להסוברים דתקנו לקבוע הסעודה על היין כשרים אף לכתחילה.

כ"ב ועוד רבים, ואעפ"כ מבואר דיש דין תשלומין לחיוב זה, ולפ"ז י"ל כן גם בניד"ד, אבל גם שם הוא חידוש גדול לומר כן, וע"ע תהל"ד (סי' רצ"ד סק"ה) שיח מדרכי (סי' א' פ"א סק"ב) וביורו ברכות (בהערות לחידושי הגר"א גנחובסקי סי' ח').

שיכול לאומרה בשומע תפלה, מ"מ אם שכח גם שם ונזכר בברכת רצה חוזר לברכת השנים ולא לברכת שומע תפלה, וכן פסק בשו"ע (שם). ומשמע מזה דהוי עיכובא בתפלתו, דאם הוי חיוב מחודש מחמת הקנס מה מקום יש ללמוד מזה למקום ההזכרה של טל ומטר בתוך התפלה.

דין תשלומין בשכח להתפלל בשביל הקנס

ג. כתב בספר מטה יהודה (סי' רצ"ד סק"ב והובא בכה"ח שם סק"י) דמי ששכח להזכיר אתה חוננתנו וטעם קודם הבדלה או שאין לו כוס דינו לחזור ולהתפלל, אם שכח לחזור ולהתפלל ונזכר בבוקר מתפלל שחרית ב"פ מדין תשלומין, (וכן יש לדקדק מדברי המשנ"ב סי' ק"ח סק"ג בסופו). והנה אם נימא דמי שטעם קודם הבדלה יש לו חיוב מחודש של הבדלה בתפלה ואי"ז מעכב כלל את התפלה שהתפלל, נמצא דיצא יד"ח תפלת מעריב ולא שייך תשלומין ע"ז, ובע"כ דנקט המטה יהודה דזה מעכב את התפלה שהתפלל, ולא יצא יד"ח מעריב, ולכן חייב להתפלל תשלומין, כמו מי שלא הזכיר יעלה ויבא במעריב דחוה"מ שלא יצא יד"ח מעריב ולכן יש לו תשלומין בשחרית.³

ד' הפמ"ג דאם הבדיל על הכוס פקע הקנס

אולם יש מקום לדון דנידון זה בגדר תקנת הקנס בטעה בזו ובזו, שנוי הוא בפלוגתת הדה"ח והפמ"ג שהביא הביה"ל (סי' רצ"ד ס"א), וז"ל; 'אפשר דדוקא אם לא הבדיל עדיין על הכוס ובא לפנינו לשאול, אז הדין דיחזור ויבדיל בתפלה ואח"כ על הכוס, אבל אם עבר והבדיל על הכוס אחר שטעם שוב א"צ לחזור ולהבדיל בתפלה כיון שמ"מ כבר יצא מצות הבדלה [פמ"ג], ובדה"ח סתם דאין חילוק בזה' עכ"ל. והנה סברת הפמ"ג צ"ב טובא, דכיון שההזכרה מעכבת את תפלתו הרי לא יצא יד"ח תפלת ערבית, ומה יועיל עתה מה שהבדיל על הכוס. אכן אם נימא דגדר הקנס הוא חיוב חדש של הבדלה בתפלה, והוא צריך להתפלל כדי להבדיל בתפלה, בזה יש מקום לחידושו של הפמ"ג דאף שהוא מחויב עתה להבדיל בתפלה, מ"מ אם הקדים והבדיל על הכוס יצא יד"ח ופקע ממנו חובת ההבדלה בתפלה, דבכלל מאתים מנה.

והנה אם נאמר דחקירה זו בגדר הקנס תלויה בפלוגתת הדה"ח והפמ"ג, נמצא דלדינא כל הנפ"מ הנ"ל הוו ספיא דדינא, וגם בניד"ד לא יוכל לחזור ולהתפלל מעריב במוציא ת"ב כדי להזכיר אתה חוננתנו אא"כ יתנה בנדבה.

הרב שמואל דרזי

י' נידונים למעשה בגדר מצות קידוש יום השבת

בגדר מצות קידוש על הכוס ביום השבת מצינו פלוגתא רבתי בדברי הראשונים בגדר ומהות מצות קידוש, ויש בזה הרבה נפק"מ לדינא וכמשי"ת ומצינו י' נידונים למעשה התלויין בפלוגתא זו וכמשי"ת ותחילה יש להקדים שורש הדברים וכדלהלן.

איתא בגמ' פסחים רב אשי אקלע למחוזא שבבבל ביום השבת אמרו לו יקדש לנו מר קדושה רבה. וצריך להבין למה קדוש של יום נקרא קידושה רבה דלכאור' פחות הוא בחשיבותו מקידוש הלילה דאינו מהתורה ואין בו ברכת הקדוש כלל ומצינו מחלוקת גדולה בדברי הראשונים בגדר ומהותו של קידוש היום.

והנה מקור הדין דקידוש היום איתא בגמ' פסחים ק"ו. ת"ר זכור את יום השבת לקדשו זכרהו על היין בכניסתו, אין לי אלא בלילה ביום מנין, ת"ל זכור את יום. וכתב הר"ן (כ"ב. ב. דפ"ה) אין לי אלא בלילה ביום מנין משמע ליה דהך דרשה אסמכתא בעלמא היא ... קידושה דאורייתא בלילה היא דהוי בכניסתו, אלא משום דכבוד היום עדיף מכבוד הלילה ראו חכמים לעשות ביום זכר לקידוש... כיון שמברכין על היין תחילה שלא כדרך שאר הסעודות, הוי כעין שבח ושירה לקדושתו של יום... וקראוהו קידושה רבה לכינוי לפי שאינו עיקר קדוש של לילה ... כדקרינן לסומא סגי נהור. ולפ"ז כתב הר"ן ב' נפק"מ לדינא וז"ל ומ"מ כיון דתקנוהו רבנן כעין קידוש אפשר שאף ביום אסור לטעום קודם שיקדש, ואפשר שצריך ג"כ שיהא במקום סעודה כקידוש של לילה וכ"כ הרמב"ם (פכ"ט ה"י) מהל' שבת, אבל הראב"ד ז"ל השיגו ואמר דכיון דהאי קידושה מדרבנן בעלמא הוא

³ אמנם יש מרבתינו האחרונים שפירשו בדעת תוס' (ברכות כו:) בשם רבינו יהודה דגם הזכרת יעלה ויבא אינה מעכבת את התפלה, ויצא יד"ח התפלה, אלא דחייב לחזור ולהתפלל בשביל קיום חובת הזכרה, עי' חידושי הגר"ח (סטנזיל ברכות כו:) קה"י (ברכות סי' ט"ז) וזכרון שמואל (סי'

ד'וקראת לשבת עונג' ואכילה מועטת לצורך רפואה אינה בכלל אכילת עונג ואדרבה אסור לו לאכול הרבה ואין לו לקדש ע"ש.

ולפי האמור נראה דהב"ה דנקט בפשיטות דצריך לקדש היינו משום דנקט כשיטת הר"ן דיש חובת קידוש ביום בזמן שמותר לו לאכול ולא תליא כלל בזמן סעודה של שבת, אבל לשיטת רבינו דוד ודעימיה דברכת הקדוש היא לצורך הסעודה לאחשובי ע"י ברכת היין שפיר י"ל דלא חייל חובת קידוש כל זמן שלא התפלל וא"כ אדרבה אסור לשתות יין קודם התפילה כשאינו נצרך לרפואתו, ועכ"פ במי שאוכל רק מיני מזונות לצורך רפואה או פת פחות מכביצה נראה פשוט דלשיטת רבינו דוד לא יקדש, אולם כאמור מדברי השו"ע והרמ"א נראה דנקטו לדינא כדברי הר"ן בגדר קידוש היום.

ט' במעשה רב להגר"א כתב אף בקדוש היום אינו מקדש אלא במקום סעודה גמורה ולא מיני תרגימא או יין ע"כ, וחזין דהגר"א החמיר דאין יוצאים י"ד"ח קידוש במקו"ס במיני תרגימא אלא בפת דוקא, וכן מצינו כבר ברבינו יונה בפ"ז דברכות שכתב שחובת ב' סעודות בשבת בפת מפני שצריך קידוש במקו"ס ולפיכך הזכרה מעין המאורע מעכבת אבל בסעודה ג' דאינו חייב לקדש אי בעי לא אכיל פת ע"ש והו"ד בגליון רעק"א על השו"ע [סי' רע"ג].

אולם מאידך השו"ע סי' רע"ג ס"ה כתב כשיטת הגאונים דאפי' שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קדוש במקו"ס וגומר סעודתו במקו"א, ולפי"ז כתב המג"א סק"א וכל שכן אם אכל מיני תרגימא מחמת המינים דיצא דהם חשיבי טפי לסעודת שבת מיין ע"ש, והו"ד במשנ"ב, מיהו הבה"ל העתיק דברי המעשה רב שלא היה מקדש אלא במקום סעודה גמורה, [ויש להעיר דהגר"א בביאורו ציין מקור לדברי הגאונים ולא הזכיר כלל דבעי פת ומשמע דתפס עיקר לדינא דמהני יין וכ"ש מזונות ולפי"ז נראה דהחמיר לעצמו וכ"כ בשו"ת שלמת חיים סי' רס"ט].

ומעתה יש לדון במה שנהגו העולם להקל בקדוש בבית הכנסת על מיני מזונות, האם כשחוזרים לביתם לאכול סעודת פת באופן שכבר יצאו כל בני הבית יד"ח קידוש, ראוי לחזור ולקדש על היין קודם סעודת פת כדי לצאת ידי דעה זו דבעינן קידוש על הפת דוקא, או דכיון דכבר מקילים בטעימה מיני תרגימא וסומכים על הפוסקים דמועיל מיני מזונות לקידוש במקו"ס, אין מקום לחוש ולחזור על קידוש במקום סעודת פת לקיום מצות קידוש.

והנה בשו"ת שלמת חיים סי' רס"ט האריך השואל לדון אם נכון לחזור ולקדש או דיש כאן כעין תרתי דסתרי דהלא נמצא דאכל בלא קדוש מקודם וכתב לדחות דאיסור אכילה קודם קדוש קיל טפי ע"ש דהאריך, והשיב לו מרן הגר"ח ז"ל בזה"ל 'בודאי מן הנכון לקדש עוד הפעם קודם הסעודה גמורה'.

ונראה דלפי האמור יש כאן טעם חדש לחזור ולקדש דהנה לשיטת רבינו דוד ודעימיה דגדר חובת קידוש ביום היא מחמת הסעודה בכדי להחשיב את סעודת שבת שבאה על היין וא"כ צריך לקדש קודם הסעודה של פת דוקא שיוצאין בה יד"ח סעודה שניה של שבת.

ושו"ר בתשובות והנהגות [ח"א סי' רס"ד] דכתב דכן הוא נוהג למעשה לחזור ולקדש על סעודת הפת משום דלדעת כמה ראשונים נראה דחייבים לקדש קודם הסעודה שיוצאים בה יד"ח סעודה שניה, והביא שם דכן נהג החת"ס והובא בחוט המשולש.

וכבר מצינו חידוש זה בדברי השלטי גבורים [פסחים כ' מדפי הרי"ף אות א'] כתב דמי שרוצה לאכול פירות יקדש תחילה וסגי באכילת פירות לענין קידוש במקו"ס דכל סעודת שבת חשיבא קבע, וכשיחזור ויאכל סעודת פת יחזור ויברך כדקדש בע"כ כדקדש בע"כ שעות היום ע"ש, וחזין מדברי השו"ע דיש ב' ענינים בקדוש האחד עצם הקידוש והאיסור טעימה קודם הקדוש ולזה סגי גם באכילת פירות בכדי לאחשובי כקדוש במקו"ס, אולם יש דין קידוש נוסף מחמת הסעודה דיש חיוב לקבוע הסעודה שיוצאים בה יד"ח סעודה על היין ולפיכך צריך לחזור ולברך ברכת הגפן קודם סעודת פת, ומבואר מדבריו דגם בקידוש של לילה איכא ב' ענינים בקדוש ואדרבה בקדוש של יום נראה דנקט כרבנו דוד דזהו רק מחובת הסעודה וצ"ע. ולפי"ז נראה דמטעם זה ראוי ונכון לחזור ולקדש קודם סעודת הפת וכמש"כ בשלמת חיים וכן נהג החת"ס וכמש"כ.

אולם מדברי השו"ע סי' רע"ג ס"ה נראה דמדינא אין קפידא בדבר דכתב דאם שתה כוס יין שחייב עליו ברכה יצא ידי קדוש במקום סעודה וגומר סעודתו במקום אחר, וביאר המשנ"ב בשם המג"א דכוונתו דשם אינו צריך לחזור ולקדש קודם שישעך דהא כבר יצא ידי קדוש ע"ש, אולם כאמור השו"ע נקט לדינא כשיטת הר"ן דקדוש של יום הוא כעין קדוש של לילה דיש כאן שירה על היין בברכת הגפן ואינו נכבדת הנהנין כלל ולפיכך גם מי שיצא מוציא כמש"כ הרמ"א בסעיף ד' בשם רבינו ירוחם והב"י, אבל הרוצה לחוש לדעת כמה ראשונים בודאי יש הידור לחזור ולקדש כמש"כ.

ויש לבאר בזה טעם החילוק בקדוש על חמר מדינה דנחלקו הפוסקים אם מקדשים על השכר יעו"ו בס"י ע"ב ס"ט די"א דמקדשים וי"א דאין מקדשין, וכתב השו"ע דלהרא"ש בלילה לא יקדש על השכר אלא על הפת ובבוקר יותר טוב לקדש על השכר שאם יברך על הפת תחילה אין כאן שום שינוי וסיים השו"ע ודברי טעם הם וכתב הרמ"א וכן המנהג פשוט כדברי הרא"ש, ויעו"ו במשנ"ב סק"ל דאם חביב לו יין שרף יכול לקדש עליו ביום לכתחילה במדינתנו שהוא חמר מדינה ע"ש, וצריך לפרש למה לקילו בקדוש על שכר ביום ולא בלילה ובפשוטו הטעם דקדוש לילה מהתורה והחמירו בו טפי, אולם לפי האמור יש לצרף שיטות הראשונים הנ"ל דקדוש של יום נתקן לצורך הסעודה לקבוע הסעודה על היין ולפיכך גם שכר או חמר מדינה חשיבי לקביעות סעודה זו, משא"כ בקדוש של לילה דתקנו לקדש על היין כמו שאר כוס של ברכה דבזה עיקר החשיבות היא ביין דוקא שהוא ראש לכל משקין ואין אומרים שירה ושבח אלא על היין.

ה' הרמב"ם [שבת פ"ל ה"ט] כתב דצריך לקבוע כל סעודה משלשתן על היין ולבצוע על שתי ככרות, והטור (סי' רצ"א) הביא דבריו ופי' דהיינו שיקדש על היין קודם הסעודה וכתב אולם יעו"ו בב"י דהקשה על דבריו דהרמב"ם לעיל [פכ"ט ה'] כתב ומצוה לברך על היין ביום השבת קודם שיסעוד סעודה שניה ע"כ, ולכן פי' הב"י דכוונת הרמב"ם דיברך על היין בתוך הסעודה.

ובספר הזכרון תורת משה [להגר"מ קופשיץ זצ"ל] כתב לבאר וליישב שיטת הטור דקודם סעודה שניה יש חובת קידוש מעין קידוש של לילה ולפיכך אסור לטעום כלום קודם קדוש כמש"כ הרמב"ם, אבל בסעודה ג' אי"ז חיוב קידוש אלא רק תקנו לקבוע הסעודה על היין וזהו חשיבות לסעודה שברכו על היין קודם הסעודה, והנפק"מ דברכה זו אינה גורם איסור אכילה קודם הסעודה כיון דאינה מדין קידוש.

ומ"מ חזין מדברי הרמב"ם דצריך לקבוע סעודת שבת על היין ולפי"ז נראה פשוט דבקדוש של יום השבת איכא תרי ענינים חדא מדין קדוש והשני לחשיבות הסעודה שבאה על היין דבודאי לא גרע סעודה זו מסעודה שלישית שתקנו לקבוע הסעודה על היין, ויעו"ו להלן דמצינו כן בדברי השו"ע דיש ב' ענינים בקדוש.

ולדינא כתב השו"ע [סי' רצ"א ס"ד] דאי"צ לקדש בסעודה שלישית, ויעו"ו במשנ"ב [ס"ק כ"א] דטוב להדר לברך על היין תוך הסעודה לצאת בזה דעת הרמב"ם שסובר כן עיין בכס"מ עכ"ד.

ו' מי ששכח ולא קידש בלילה כתב השו"ע סי' רע"א ס"ח דיש לו תשלומין למחר ואומר כל הקדוש של לילה מלבד ויכולו, ויש להסתפק האם כשאוכל סעודה שניה צריך לחזור ולברך ברכת הגפן או דכיון דכבר קידש היום לאחר תפילת מוסף אין חוזר ומקדש, ולפי"ז נראה דתליא בפלוגתא הנ"ל דאם קדוש היום הוא מדין קידוש הרי כבר קידש היום ואין חוזר ומקדש, אבל אם הקדוש הוא מחמת הסעודה שתקנו לקבוע הסעודה על היין א"כ נראה דצריך לחזור ולברך ברכת הגפן קודם סעודה שניה, ובודאי לא גרע מסעודה שלישית לשיטת הרמב"ם דצריך לקדש קודם הסעודה לפירוש הטור בדבריו וכנ"ל, והכא י"ל כן גם לדעת החולקים על הרמב"ם, אולם מסתימת הדברים בדברי הפוסקים נראה דאין חוזר ומקדש ברכת הגפן בסעודה שניה לאחר שכבר קידש ביום והיינו משום דנקטו לעיקר כדברי הר"ן, ומיהו יעו"ו להלן במי שמקדש על מיני תרגימא בבוקר דראוי ונכון לחזור ולקדש על הפת ויש ללמוד דה"ל לנידוד וצ"ע.

ז' כתב השו"ע סי' רצ"א סק"ט ונראה לי פשוט דאם לא היה לו כוס בבוקר צריך להדר לקדש קודם הסעודה בסעודה שלישית דומיא דקדוש של לילה דאם לא קידש צריך לקדש כל היום כולו עכ"ל, ולכא"פ נראה דזהו דוקא לשיטת הר"ן דתקנו קידוש של יום כעין קדוש של לילה וא"כ כל היום כולו יכול לקדש, אבל לפי רבינו דוד דהקדוש הוא לצורך הסעודה של שבת הרי כבר קיים סעודה שניה של שבת.

ח' מי שצריך לאכול קודם התפילה בשבת בבוקר יש לדון האם חייב לקדש תחילה על היין או דילמא לא חל עליו עדיין חובת קידוש כל זמן שלא התפלל וא"כ אדרבה עדיף שלא יקדש וישתה יין קודם התפילה דזה אינו נצרך לו לרפואה, והנה הבה"ל סי' רפ"ט כתב בזה"ל ומי שהותר לו לאכול ולשתות קודם התפילה כגון שהוא לרפואה וכדלעיל סי' פ"ט ס"ג פשוט דצריך לקדש מתחילה עכ"ל, אולם מאי דפשיטא ליה להבה"ל מספק"ל לכמה מגדולי האחרונים דיעו"ו בתוספת שבת דנסתפק בדבר והניח בספק, ועיין בתה"ד במה שהעיר על דבריו, ובשו"ת מהרש"ג ח"ב סי' נ"ז כתב דנראה לחלק בזה דאם צריך לאכול לצורך רפואתו סעודה קבועה דהיינו לחם ופת הרבה אזי צריך הוא לקדש כיון דסעודה של יום השבת בעיא קדוש, אבל אם אינו צריך סעודה קבועה אלא טעימה בעלמא ואח"כ יתפלל ויאכל סעודה קבועה על שבת ככה"ג י"ל דאכתי לא הגיע זמן קדוש לידוהו ויאכל טעימה זו בלא קדוש ויעו"ו דהאריך בה, וע"ע בתשו"ה ח"א סי' רס"ג דהוסיף בזה דקדוש היום ילפניו גם מקרא

שהיה שותף עם חבריו, והיו מתעסקים בסחורות ובשטרות, ונשאר ביד אחד מהשותפין, אין שביעית משמטתו, שאין שביעית משמטת אלא מלוה. ולשיטתם פשוט שחוב נזקין אינו נשמת, כיון דלאו מלוה.

אולם כבר העירו התומים והפאה"ש שהסמ"ע סק"ו העתיק את כל מש"כ הב"י בבאור שי' הרמב"ם בהא דאין שביעית משמטת הקפת החנות, וע"כ דסובר שהשו"ע פסק כהרמב"ם דשביעית משמטת שאר חובות. ולפ"ז נראה דאף המזיק את חבריו קודם השביעית, שביעית משמטתו.

וראיתי בגליון אהלי שביעית [40] דהג"ר איתמר גרבוז שליט"א נקט בפשיטות דהמזיק את חבריו, שביעית משמטתו [ורק שהסתפק בזרק חץ קודם שביעית והזיק לאחר שביעית], ודבריו א"ש רק לרמב"ם וכהסמ"ע, אבל לתומים ופאה"ש דהשו"ע פסק כהראשונים, פשוט שאין שביעית משמטת נזקין.

אולם נראה להוכיח דלכו"ע אין שביעית משמטת חוב נזקין, ובהקדם מה דיש לתרץ תמיהת הפאה"ש ממש"כ השו"ע דשביעית אינה משמטת חוב של שותפות ועיסקא, ובפרט שהשו"ע סיים 'שאין שביעית משמטת אלא מלוה', שזה ממש סתירה לשיטת הסמ"ע שהשו"ע פסק כהרמב"ם.

דברי הספרי דאין שמיטה על גזלה ופקדון

ונ"ל, דהנה הגר"א סק"ג באר הטעם דאין שביעית משמטת שותפות, "דפקדון אינו משמט כמ"ש בספרי שמוט כל בעל יכול אף בגזלה ובפקדון ת"ל משה ידו". וקשה, הא לשו"ע אליבא דהסמ"ע שביעית משמטת גם שאר חובות, ומ"ש פקדון וגזלה דאינו משמט, והתם איירי אף בפקדון שאינו בעין כמבואר במהרי"ט ח"מ ח"ב סי' קי"ד ואעפ"כ לא נשמת החוב דמים, ומ"ש חוב מקח דנשמת לשו"ע.

באור החילוק בין גזלה ופקדון לשאר חובות

ונ"ל דתביעת גזלה ופקדון חלוק בשורשו מחוב מלוה ומקח, דתביעת גזלה ופקדון הוי תביעת החפץ עצמו, וגם כשאינו בעין תובע החפץ אלא דגם בתשלום דמי החפץ יש איזה קיום השבת החפץ, וזה שורש החילוק בין חוב מלוה ומקח לפקדון וגזלה, דהמלוה לא תובע המעות שנתן, דהא להוצאה ניתנה, אלא מעות אחרים קתבע, וכן במקח לא תובע החפץ שמכר אלא את תמורתו, וכן בשכר שכיר לא תובע הפעולה אלא את תמורתה, וכל הני מלוה חשיבי, וע"ז חל שמיטת כספים, אבל בפקדון וגזלה שתובע החפץ, כמו דאין שביעית משמטת הגזלה והפקדון בעין, כך לא משמטת החוב דדמי החפץ.

באור פלוגתת הראשונים בחוב מקח

עפ"י יסוד זה יל"ב שיטת הראשונים דאף חוב מקח אינו נשמת, דגם תביעת תמורת החפץ דמי לתביעת החפץ עצמו, ורק במלוה שלהוצאה ניתנה ואינה תמורת המעות, חל דין שמיטה, אבל פקדון וגזלה שהוא תביעת החפץ לכו"ע לאו מלוה הוא כדחזינא בתורה דיש 'תשומת יד', 'גזל', 'פקדון', והרמב"ם סובר דאף חוב מקח דמי למלוה.

נזקין דומה לגזלה ופקדון

ולפ"ז נ"ל דאף שורש תביעת נזקין הוא תביעת החפץ, וכ"כ בחידושי רבנו חיים הלוי פ"ה מט"ו"נ דבאר את שיטת הרמב"ם שהתובע לחבריו שחפר שתי מערות והוא אומר לא חפרתי אלא מערה אחת דפטור משבועת מודה במקצת, דהיות ויסוד תביעתו הוא הפסד הקרקע, והתשלומין כחליפי הקרקע, הוי כהודאה בקרקעות ואין נשבעין אקרקעות, ולפ"ז פשוט שגם הרמב"ם והשו"ע מודים נזקין דאין שמיטה על נזקין, היות ומבואר ברמב"ם דתביעת נזקין הוי כתביעת החפץ עצמו.

אלא דאכתי תיקשי ממה שדייק התפא"י ברמב"ם דשביעית משמטת בושת ופגם, והא בושת ופגם הוי חוב נזקין.

בחילוק בושת ופגם מנזקי ממון

ונ"ל ע"פ מש"כ הגר"ח שם דחלוק חיוב המשה דברים דחבלות מנז"מ, דחיוב חבלות אינו תביעת ההפסד, אלא גזה"כ דחבלות לשלם תשלומי חבלות כפי שומתן. ועפ"ז כתב דמודה במקצת בחבלות נשבעין עליהם, היות ואינו תביעת האדם עצמו [וא"כ לא היה שבועה], אלא 'דהתחלת חיובו הם התשלומין', ודמי לכל מודה במקצת. ולפ"ז מיושב מה שסובר הרמב"ם דשביעית משמטת בושת ופגם, דאע"פ שהוא מאבות נזקין, אבל חלוק מנז"מ כמבואר בגר"ח, היות ואינו תביעת האדם עצמו אלא רק דמי החבלה, ודמי לחוב מקח שהוא תביעת דמי החפץ, והרמב"ם סובר דכל הנהו בכלל מלוה דנשמת.

העולה לדינא

חוב נזקי ממון לכו"ע אין שביעית משמטתו, וחלוק מבושת ופגם שנחלקו הראשונים, וכפי שנתבאר בחידושי רח"ה.

[ויעוי' במשנ"ב [סי' רע"ג ס"ק כ"ו] דהביא דברי השה"ג רק לענין קידוש במקו"ס וכתב דבקדוש של שחרית אם חלש לבו דעת איזה אחרונים דיש לסמוך על השלטי גבורים דסגי בפירות עי"ש].

ואחרון חביב ומפורסם חידושו של מרן הגרי"ז ס"ז"ל דבקדוש של יום חייבים כל השומעים לטעום מכוס של קדוש, ויסוד דבריו יום בקדוש של יום המצוה היא רק בגדר ברכת הנהנין ואין לשומעים שייכות עם הקדוש כל זמן שאין טועמים.

וכמובן דכל דברי הגרי"ז לפי שיטת רבינו דוד דתקנו כאן ברכת הנהנין כדי להחשיב ולקבוע הסעודה על יין אבל לשיטת הר"ן קדוש של יום כעין קדוש של לילה והוא בגדר שירה על היין ולא כברכת הנהנין, וכן מבואר ברבנו ירוחם דכתב דגם בקדוש של יום אם יצא מוציא ואינו כברכת הנהנין וכן פסק הרמ"א לדינא בסי' רע"ג ס"ד, ויעוי' בתשו"ה ח"א סי' רס"ד דסיפר לו אחד מב"ב של הגרי"ס שמרן ז"ל סיפר שהציע חידוש זה לאביו הגר"ח ולא קיבל מפני שהפוסקים לא השמיעו חידוש זה, אבל אח"כ כשביקר אצל אביו ראה שאביו מדקדק כן והיינו מפני שאי"ז הוראה למעשה אחר שהרמ"א לא פסק כן אלא מנהג לחומרא.

הרב חיים הלפרט

אם חל שמיטת כספים על נזקין

יש להסתפק אם המזיק את חבריו קודם שחל שמיטת כספים נפטר מחיובו ע"י השמיטה, דשביעית אינה משמטת חוב של נזקין.

פלוג' הראשונים אם שביעית משמטת רק מלוה

ובפשוטו הדבר תלוי בפלוג' הראשונים אם שביעית משמטת רק הלואה או אף שאר חובות, דשביעית פ"י מ"א מבואר דשביעית אינה משמטת הקפת החנות ושכר שכיר, והב"י בחו"מ בסי' ס"ז כתב דנחלקו הראשונים בבאור הדבר, דתוס' והראשונים בגיטין י"ח וכתובות נ"ה פירשו דשביעית משמטת רק מלוה, והרמב"ם בפיהמ"ש פירש 'שדרך בני אדם להתקשר עם בעלי החנויות שיקח ממנו צרכיו עד שיתקבץ אצלו סכום וישלם לו', ופירשו הב"י שהיות ואין הדרך לשלם מיד הוי כמלוה לעשר שנים דק"ל דאינו נשמת.

נ"מ בפלוגתת הראשונים

א. הב"י כתב דנ"מ בחוב מקח כשהדרך לשלם מיד, לרמב"ם שביעית משמטתו, ולראשונים אין משמטתו.

ב. בב"י מבואר דנחלקו בדין המבואר במ"ב 'האונס והמפתה והמוציא שם רע וכו' אינן משמטין', דלראשו' הוא משום דלאו מלוה דומיא דהקפת החנות, ולרמב"ם הוא דין בפנ"ע, וכ"כ הרמב"ם בפיהמ"ש "וכן הקנסות שחייב ה' לאונס ומפתה ומוציא שם רע אינם חוב כשאר חובות, אלא הם קנסות מוטלים על אותו אדם לא יפטרנו אלא תשלום מה שחייבו ה' לשלם", ובאר התו"ז דהוא חיוב כפרה, ונראה לדמותו למש"כ תוס' בכתובות דף ל' דליכא קלב"מ על תשלומי תרומה בשוגג דהוי חיוב כפרה, וכמו"כ אין שמיטה על חיוב כפרה, [ועי' קוב"ש ח"ב סי"ג], וכתב הב"י דלרמב"ם א"ש הפירוט דאונס וכו' ולא אמרו בכללות דשביעית משמטת רק מלוה.

פלוג' הראשו' אם שביעית משמטת בושת ופגם

ג. התו"ר בגיטין דף י"ח כתב דבושת ופגם בכלל אונס דאין נשמטין, וכ"מ בתוס' שם, אבל הרמב"ם בפ"ט משמיטה הי"ב כתב 'קנסות של אונס ושל מפתה והמוציא שם רע אינם נשמטין', וכתב התפא"י בגיטין י"ח דמשמע שרק הקנס אינו נשמת אבל בושת ופגם דהוי ממון, נשמת, והביאם הדרך אמונה ס"ק ס"ה.

ולשיטתייהו פליגי, דהרא"ש ותוס' סוברים דשביעית משמטת רק מלוה, ובושת ופגם לאו מלוה, והרמב"ם ס"ל דשביעית משמטת אף שאר חובות, ואונס ומפתה דאינו נשמת משום דהוא קנס וכפרה, אבל בושת ופגם דהוי ממון, שביעית משמטתו.

ולפ"ז נראה דנ"ד בחוב נזקין תליא בהאי פלוגתא, דבב"ק דף ה' מבואר דבושת ופגם בכלל אבות נזקין, ולראשו' דבעינן מלוה, אין שביעית משמטתו, ולרמב"ם דלא בעינן מלוה, אף חוב נזקין נשמת דומיא דבושת ופגם.

בפלוגתת הפוסקים מה דעת השו"ע

הפוסקים נחלקו בדעת השו"ע, התומים בסי' ס"ז סקט"ו כתב דאמנם הב"י טרח לתרץ את הרמב"ם דלא תיקשי מהמשנה דהשוחט את הפרה, אבל לדינא ס"ל כהראשונים דשביעית משמטת רק מלוה, ולהכי לא העתיק המשנה דהשוחט את הפרה, וכ"כ הפאת השלחן סי' כ"ט בבית ישראל סק"ל להוכיח ממה שכתב השו"ע בסעיף ד' מי

פרשת דברים ~ כתובות כ"ה עד ל"א ~ מבחן מס' 135

המערכת הטלפונית נפתחת בכל שבע, מיום שישי עד יום שני בלילה.

לרישום ועשיית המבחן, לפרטים נוספים ולנקודות ההפצה
ניתן לשמוע בקו הטלפון: 073-7289669.

ניתן לעשות המבחן גם בעמדות נדרים פלוס- בקופות נוספות- "לדעת"- מילוי טפסים.
כמו"כ ניתן לקבל ולעשות המבחן במייל באופן קבוע,
ע"י רישום בכתובת: a0527692282@gmail.com

"לדעת"

מבחן שבועי - כדף היומי
לע"נ ר' ברוך ב"ר יוסף יום טוב ז"ל

073-7289669

1. **ממתי נתחייבו בחלה כשנכנסו ישראל לארץ ישראל?**
 - א. מיד כניסתם לארץ.
 - ב. אחרי כיבוש וחלוקת הארץ.
 - ג. אחרי כיבוש לפני חלוקה.
2. **האם אדם נאמן במסיח לפי תומו שהוא או אחיו כהנים?**
 - א. נאמן.
 - ב. אינו נאמן.
 - ג. נאמן על אחיו ולא על עצמו.
3. **מתי החולק תרומה בבית דין אינה חזקה לכהונה?**
 - א. כשיצא עליו קול שהוא בן גרושה וחלוצה.
 - ב. כשחלק תרומה מירושת אביו עם אחיו מאם אחרת ועליו יש קול שהוא בן גרושה וחלוצה.
 - ג. בכל אופן הוי חזקה לכהונה.
4. **באיזה אופן יש מחלוקת תנאים אם העדים מצטרפים לעדות?**
 - א. כאשר כל אחד העיד ביום אחר.
 - ב. כאשר כל אחד ראה את מה שמעיד ביום אחר.
 - ג. שתי התשובות נכונות.
5. **איזו שפחה נאמנת לומר שהאשה השבויה לא נבעלה?**
 - א. כל שפחה.
 - ב. שפחה שלו או של אחר, ובשפחה שלה מחלוקת.
 - ג. שפחה שלו או של אחר, אבל שפחה שלה אינה נאמנת לכו"ע.
6. **אשה שנתגרשה, באיזה אופן מותר לה לדור בשכונתו?**
 - א. אם היא אשת ישראל ולא נישאת, או בהיתה ארוסה.
 - ב. גם באשת כהן שלא נישאת.
 - ג. בכל אופן אסור.
7. **לאיזה אשה יש קנס לכולי עלמא?**
 - א. קטנה.
 - ב. נדה.
 - ג. ממזרת.
8. **באיזה אופן פשוט לגמרא שרבי ישבב מודה שלר"ע קידושין תופסים?**
 - א. אלמנה לכהן גדול.
 - ב. מצרי ואדומי.
 - ג. בעולה לכהן גדול.
9. **ממה הזהיר יעקב את בניו שלא יקרה לבנימין אסון בדרך?**
 - א. צינים ופחים.
 - ב. אריה וגנבים.
 - ג. הזהירים מכל דבר.
10. **מתי לא שייך קים ליה בדרבה מיניה בגונב כיס בשבת?**
 - א. בהגביהו ע"מ שלא להוציאו ונמלך להוציאו.
 - ב. גם בהגביהו כיס ע"מ להוציאו ועמד לפוש.
 - ג. גם בהגביהו כיס ע"מ להוציאו ועמד לכתף.

מדור - לדעת חכמה

לע"נ ר' ישראל יעקב ב"ר יצחק אייזיק ז"ל

ההגרלה השבוע

על - 500 ₪

הגרלה נוספת
על מדור לדעת חכמה:
שובר ע"ס 200 ₪
לבחירה:

1. **באיזה אופן כהנת מותרת לבעלה בעיר שכבשה כרכום ויש בעיר מחבוא רק לאשה אחת?**
 - א. כשכל אחת באה להשאל בפני עצמה.
 - ב. אפילו בבאה להשאל עליה ועל חברתה, אבל לא בבאו שתיים להשאל בבת אחת.
 - ג. אפילו בבאו שתיים להשאל בבת אחת.
 2. **לענין מה אדם נאמן להעיד על מה שראה בקטנותו, יחד עם גדול?**
 - א. רק לדינים דרבנן, ובממון אינו נאמן כלל.
 - ב. אף בממון נאמן לומר שנישאת בתולה.
 - ג. כשיש גדול עימו נאמן לכל דבר.
 3. **באיזה אופן נחלקו אביי ורבא לשיטת רבי נחוניא בן הקנה אם יש דין קים ליה בדרבה מיניה?**
 - א. בגונב תרומה של חברו ואכלה.
 - ב. בתחב חברו משקין של תרומה לתוך פיו.
 - ג. בזורק חץ בשבת מתחילת ד' לסוף ד' וקרע שיראין בהליכתו.
 4. **מתי יש חינוב מיתה לכולי עלמא במוציא דבר בשבת מרשות היחיד לרשות הרבים?**
 - א. כשמוציאו לצדי רשות הרבים.
 - ב. כשמוציאו לרשות הרבים ממש אף ללא הנחה.
 - ג. כשמוציאו לרשות הרבים ממש ומניחו שם.
- רשות- אשה שנחבשה ע"י נכרים ונגזר דינה למות, האם היא מותרת לבעלה?**
- א. מותרת.
 - ב. אשת ישראל מותרת ואשת כהן אסורה.
 - ג. גם אשת ישראל אסורה.

מבחן 24 פרשת דברים

משנה ברורה

סימן ל"ו מצורת האות א' עד סוף צורת האות נ'

אות ב' שיש ספק אם היא נראית ככ', מה דינה?
א' כשרה.

ב' יראה לתינוק.
ג' אפילו הראה לתינוק וקרא ב' פסולה.

מהו שיעור רגל הד'?

א' לפחות כאורך הגג, ויכול להאריכה כמה שירצה.
ב' אם הרגל ארוכה מהגג פסולה אם תינוק קוראה ר'.
ג' צריך שתהיה פתוח מאורך הגג.

כיצד עושים את רגלי הח'?

א' כמו ב' ויום.
ב' ראש ה' הימני נוטה רק לשמאל, וראש ה' השמאלי נוטה רק לימין.
ג' כמו ב' זיינין.

היכן עושים את התגים באות ט'?

א' בראשה השמאלי.
ב' בראשה הימני.
ג' מה שירצה יעשה.

מהו שיעור החלל באות כ'?

א' כחוט השערה.
ב' לכל הפחות כעובי קולמוס.
ג' כשיעור חיטה, וי"א כשעורה.

ל' שחלקה העליון הוא קו פשוט ולא ז' שיש בראשה בליטה לשמאל, האם זה כשר?
א' פסול.

ב' כשר רק בשעת הדחק.
ג' כך צריך לעשות לכתחילה.

כמה תגים עושים באות נ'?

א' שלש.
ב' אחד.
ג' לא עושים בני' שום תג.

שמירת הלשון

מפרק י' "הג"ה זזה" עד סוף פרק י"א

מה השייכות בין מעלת השלום ליראת שמים?

א' שמי שהוא ירא שמים הוא אוהב כל אחד מבניו של הקב"ה.
ב' שבכל מקום שהשלום מצוי, יראת שמים מצויה.
ג' אין שייכות, כמו שרואים שדורו של אחאב היו עובדים עבודה זרה והיה שלום ביניהם.

מה התועלת לאדם להקדים שלום למי שמקפיד עליו?

א' שעל ידי זה הוא יאהב אותך, ואם לא יאהב אותך תנצח אותו.
ב' שאותו אדם לא ישנא אותך יותר, ובמשך הזמן ודאי ישלים איתך.
ג' שאותו אדם לא יוכל לעשות איתך מריבה, כיון שאתה לא רב איתו.

נקודה למחשבה מבית: עולם התורה

מאת הרב ארי' לוי

ענין מה שכתבנו במבחן הקודם, ונראה בעז"ה ליישב לפמש"כ המהרש"א בשבת ל"א. "ואמר דהלל למדו דעלך סני לחברך לא כו'. והיינו דכתיב בתורה "ואהבת לרעך כמוך וכו'". ויש לעיין בזה גם שאמר ליה בלשון תרגום שכן היה לשונם אז בירושלים, מכל מקום אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה דעלך סני כו' דתרגום מלישנא דקרא הל"ל ותרחמיה לחברך כוותרך, וי"ל דמשמע ליה דקרא לא איירי אלא בכי האי גוונא בלא תעשה דגביה "לא תקום ולא תטור" כתיב ועלה קאי "ואהבת לרעך קאי" "שלא תעשה לו רעה מכל דסני לך כו', אבל לגבי לעשות לו טובה לא קאמר "ואהבת לרעך כמוך" כדאמרינן חייך קודמין לחיי אחיך. עכ"ל. ולפי זה יש ליישב שכונת המס"י והח"ח שלענין עשיית מעשים כנגד חבירו לא יהיה שום חילוק בין מה שאוהב את עצמו, אבל לענין האהבה הפנימית הם מסכימים לדברי הרמב"ן שלא שייך כמוך ממש. וצ"ע.

ניתן לשמוע שיעורים במשנ"ב ח"ח ואהבת חסד
בטל' 03-6171132
וכן שיעורים בהכנה לשלושת השבועות
ושיעורים על מגילת איכה בעברית ובאידיש
וכן שיעורי 'תמצית' שבועיים בטל' 0733-718-246

ניתן לעשות את המבחנים:
בטל' 0737-289-669 | בעמדות 'נדריים פלוס' (לדעת)
7692282@gmail.com | במייל:
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
בטל' 0737-289-669 | בפקס: 0799-414-144
בנקודות הפצה ניתן לשמוע בטל' 0737-289-669 | במייל:

ניתן לעשות את המבחנים:
 בטל: 0737-289-669 □ בעמדות 'נדרים פלוס' (לדעת)
 □ במייל: 7692282@gmail.com
ניתן לקבל את הסיכומים והמבחנים:
 □ במייל: 7692282@gmail.com □ כספק: 0799-414-144
 □ בנקודות המצאה ניתן כסופת כסלי 099-289-0737 מסמך 4

ניתן לשמוע שיעורים במשנ"ב ח"ת ואהבת חסד
 בטל: 03-6171132
 וכן שיעורים בהכנה לשלושת השבועות ושיעורים
 על מגילת אוכה בעברית ובאדיש
 וכן שיעורי 'המצית' שבועיים
 בטל: 0733-718-246

לדעת

מבחינת שחעיית חשאי פורסום
 בדף היומי, חפץ חיים,
 אהבת חסד ופשוט

מבחן 13 פ. דברים ג'-ט' אב

חפץ חיים
 לשה"ר מכלל ח' סעיף י"ב עד כלל י' סוף סעיף ג'
אהבת חסד
 חלק ב' מתחילת פרק י"ח עד פרק י"ט ודע עוד"

אהבת חסד

האם הפרשת מעשר זה חיוב?
 א' כן.
 ב' ענין גדול.
 ג' חיוב גמור אא"כ אין לו לתת.

מי שנתן שלישי מהמעשר לגמ"ח והוא משער שלא צריכים יותר מזה בעירו, מה יעשה?
 א' ירחיב את הגמ"ח לעיר אחרת.
 ב' יתן הכל לצדקה.
 ג' ישמור לזמן אחר אולי יצטרכו יותר.

במה מותר לנסות את ד' יתברך?
 א' רק במעשר דגן שהוא דאורייתא.
 ב' גם במעשר כספים.
 ג' אסור לנסות את ד' יתברך בשום דבר דכתיב "לא תנסון את ד' אלוקיכם".

האם אפשר לקנות במעות המעשר ספרים ולהשאילם לאחרים ושאר דברי מצוה?
 א' מותר לכולי עלמא.
 ב' אסור.
 ג' מחלוקת, ונכון להחמיר אלא אם כן התנה.

מה מנכה מתשבון הרווח שממנו נותן מעשר?
 א' רק את ההוצאות שיש לו על העסק.
 ב' רק את ההפסדים שהפסיד בתוך הזמן שעליו מחשב את הרווחים.
 ג' גם את ההוצאות וגם את ההפסדים.

האם צריך לתת מעשר מירושה?
 א' צריך.
 ב' אין צריך.
 ג' בן אין צריך ושאר יורשים צריכים.

האם מותר להיות סנדק ממעות מעשר?
 א' מותר ויש מפקפקים בזה.
 ב' מותר לכל השיטות.
 ג' אסור לכל השיטות.

חפץ חיים

מה נאמר על המלשין על ישראל בפני נכרים?
 א' עווננו גדול מנשוא, גהינום כלה והוא אינו כלה.
 ב' כאילו תירף וגידף והרים יד בתורת משה.
 ג' שתי התשובות נכונות.

כיצד הדרך להנחיל לבני ביתו חומר איסור לשון הרע?
 א' ירבה לעורר בביתו על חסרונות של אחרים, ובכל פעם יאמר שזה לתועלת.
 ב' ירבה להוכיח על כך בצורה חריפה, כי האיסור חמור מאד כידוע.
 ג' יהיה רגיל להוכיח על כך בלשון רכה, ויזהר שלעולם לא ישמעו מפיו שום גנאי על אחרים כי בדרך כלל הנהגת הבית תלויה בו.

באיזה אופן המשבח אדם הרי זה בכלל 'אבק לשון הרע'?

א' דווקא המשבח את תבירו בפני שונאיו.
 ב' גם המרבה בשבח חברו או שמדבר במסיבת אנשים רבים, אסור אפילו שלא בפני שונאיו.
 ג' כל המרבה בשבח חברו הרי זה משובח ואינו בכלל אבק לשון הרע.

מדוע צריך האב להדריך את בניו הרבה בענין שמירת הדיבור (ח"ח כלל ט' בהג"ה)?
 א' מפני שהדיבור והמידות צריכים הרגל רב.
 ב' מפני חומר ענין הדיבור.
 ג' מפני שהבל פיהם נקי ללא חטא.

באיזה אופן אסור לאדם לספר לאחרים דבר שחבירו סיפר לו?
 א' אם תבירו לא נתן לו רשות לספר.
 ב' דווקא אם תבירו הזהיר אותו במפורש שלא לספר.
 ג' רק אם סיפור הדבר מזיק למספר בצורה ישירה.

באלו תנאים מותר לספר לשון הרע על עניינים שבין אדם לחבירו לתועלת?
 א' שידע בברור שהדבר אמת, והוא אסור על פי דין, ולא יגדיל העולה יומר ממה שהיא.
 ב' שיוכיח קודם את החוטא, ויכוין לתועלת, ואינו יכול לסבב את התועלת באופן אחר, ולא יגרם לו נזק שאינו מוצדק.
 ג' שתי התשובות נכונות.

מי שידוע על אדם שגזל, ואינו יודע אם החזיר, האם מותר לספר לפי תנאי התר לתועלת?
 א' מותר.
 ב' אסור.
 ג' בתלמיד חכם אסור ובסתם אדם נראה שמותר.

הערה לעיונא מבית עולם התורה

בספר דרך אמונה למרן הגר"ח קנייבסקי צוק"ל ברפ"ז ממתנות עניים הביא מהאריז"ל שיש לתת צדקה בעמידה ובידי ימין, ואפילו איטר. גם שיש לתת ביום ולא בלילה, מיהו אם נזדמן לו בלילה בודאי יתן והיא מצוה גדולה, אך יותר חשוב ביום. וע"ע שם בביאור ההלכה שמפלפל אם יוצאים יד"ח צדקה בנתינת פתות משוה פרוטה.

כתובות דף כא

אסר אותה עליו, ואיך אחרי כן ציחק עימה. מתרץ הרמ"א שהיתה ליצחק אמתלא, שפחד שמא יהרגוהו, ולכן רבקה לא נאסרה עליו.

ומוסיף הרמ"א שבפרשת וירא כאשר אברהם אמר על שרה שהיא אחותו, ואבימלך שואל אותו למה אמרת אחותי היא, מסביר אברהם שפחד שמא יהרגוהו ומוסיף "וגם אמנה אחותי בת אבי היא אך לא בת אמי", כלומר שרה היא קרובתו, וזה הכוונה שהיא אחותו. ולכאורה למה יצחק לא אומר אותו תירוץ, אלא שאצל יצחק לא היה שום ספק, יצחק אמר בצורה מאד ברורה שהיא אחותו ממש, באופן שלא משתמע לשני פנים, ולכן צריכים להגיע לאמתלא.

החת"ס בפרשת תולדות מוסיף על כך, שלפי זה מובן מה הדו-שיח בין אבימלך ליצחק, שאבימלך שואל למה אמרת אחותי, ועונה יצחק כי אמרת פן אמות עליה, ושוב טוען אבימלך כמעט שכב אחד העם עם אשתך, ואינו מובן שהרי יצחק הסביר שחשש שיהרגוהו.

אלא שהפירוש על פי הרמב"ן שכשאדם משקר משום פחד הוא יכול להגזים יתר על המידה כדי שיאמינו לו, אם כן כשיצחק אומר שחשש שיהרגוהו יש עליו טענה שהיה יכול לומר 'לא אשתי היא' ולמה אמר 'אחותי', אלא התשובה היא שכשאדם משקר מפחד, הוא מגזים. עונה לו אבימלך: לא היית צריך לחשוש שכן מי שרצה לקחת את רבקה אינו אדם פשוט אלא הוא המלך ולא היית צריך לפחד כ"כ, ולא הוצרכת להגזים. ממילא זה שאמרת אחותי היא, אליבא דאבימלך, יש בכך משום שווא חד"א.

ונסיים ע"פ הזוהר (ח"א דף קמ, ב) והמקובלים, שכשיצחק אמר אחותי היא הכוונה היא לשכינה, שרצה להדבק בשכינה כדי שתהיה לו סיעתא דשמיא לעמוד במקום של רשעים ולא להיות מושפע. וכשכתוב שאבימלך ראה בעד החלון את יצחק ורבקה יחד, שאלו בזוהר וכי יצחק שימש מיטתו ביום, אלא שאבימלך ראה את הדברים דרך איצטגנינות. ונמצא שלפי דרך פנימית זו אין כאן מקום שאלה.

דף כג

בנתיה דמר שמואל

מסופר בסוגיין על בנותיו של שמואל שנשבו, והביאום השבאים לארץ ישראל, וכשבאו נכנסו הבנות לבית המדרש קודם השבאים כדי שהם אלו שיהיו הראשונות לומר לבית דין שנשבו וייאמנו לומר שטהורות הן.

יש דיון בראשונים האם בנות שמואל באמת נטמאו.

הרשב"ם בב"ב (קמט, א) כותב אודות האדם שנקרא "מרי בר רחל", שאיסור גיורא בא על רחל בתו של שמואל בשעה שנשבתה, וכתוך כך נתגייר ואח"כ נולד רב מרי, והיה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה. התוס' שם חולקים על הרשב"ם דהא אמרינן בירושלמי שאמת היתה

עד נעשה דיין

הגמ' מסיקה שבקיום שטרות דרבנן עד נעשה דיין, משא"כ בעדות החודש דאורייתא אין עד נעשה דיין.

ובביאור החילוק נעיין בדברי המהר"ל בדרך חיים (פ"ד מכ"ג) שביאר את מהות ענין 'עדות'.

אומר המהר"ל שעדות אינה להעביר מידע לדיינים. הלא ידיעה ניתנת למסור גם בעד מפי עד או מפי הכתב. אלא עדות היא להביא את עצם המעשה בפני ב"ד. המעשה שקרה במקום אחר, כביכול בא וניעור מחדש לפני הב"ד. וכפי שמבואר בתרגום שהגדת עדות היא 'חוי', כביכול שהגדת העדות היא להביא ולהראות את גוף הדבר, וכאילו הדיינים רואים את המעשה.

השם משמואל (הגש"פ עמ' מא-מב) מוסיף שזה ענין מצוות הגדה של פסח בליל הסדר, שגם כאן אנו מוצאים לשון 'הגדה' כמו בעדות, שכאמור בדברי המהר"ל, הגדה היא להביא את גופא דעובדא ולחוות אותו. בסיפור יצ"מ של ליל פסח אין אנו עוסקים במסירת הידיעה, את זה אנו עושים בכל לילה כשמזכירים יצ"מ, אבל בליל הסדר חווים את היציאה מחדש, ולכן משתמשים בלשון 'הגדה'.

אאמור"ר שליט"א בהערות על המהר"ל מביא ששמע שלשון עדות קרובה למילה 'עד' (ע' בפת"ח) כי העד מביא את המעשה 'עד' הדיינים.

ועל פי דברו מבאר המהר"ל שזה הטעם שאין עד נעשה דיין, שכיון שהדיין רואה את המעשה ע"י העד, א"א לערב ביניהם. הגדרת הדיין היא מי שרואה את המעשה ע"י העד, והעד הוא המביא את המעשה. העד אינו רואה את המעשה.

ממילא אפשר להבין עפ"י מדוע בקיום שטרות דרבנן עד נעשה דיין, כי כפי שמבואר בסוגיא אם הדיינים מכירים את החתימה לא צריכים את עדות הקיום. לא צריך עדות לפני ב"ד, ודי בידיעה על כשרות השטר. אין כאן את הבאת המעשה לפני הבי"ד, ושוב ממילא אין מניעה לעד להעשות דיין.

דף כד

אמתלא אצל יצחק אבינו

אשה שאמרה אשת איש אני, שויה נפשה חתיכה דאיסורא. אך אם נתנה אמתלא לדבריה וחזרת בה, מאמינים לה.

בשו"ת הרמ"א (סי' ב) מביא להקשות. דהנה יצחק אבינו אמר בתחילה לאבימלך שרבקה היא אחותו, ולאחר מכן ראה אותו אבימלך מצחק עם רבקה, וקשה כיצד היתה מותרת לו הרי כאשר אמר אחותי היא,

מה שאמרה בת שמואל 'נשביתי וטהורה אני', וכן משמע בגמרא שלנו שאמר ריו"ח לרב שמן בר אבא זיל איטפל בקרובתך.

והנה הירושלמי אצלנו מביא את המעשה של גמ' דילן, בשמות קצת שונים, ומסיים שם הירושלמי ששמעון בר בא נשא את הבת הראשונה של שמואל ומתה, ונשא את השניה וגם מתה, ולמה מתו, לא מפני ששיקרו, אלא מפני חטאו של חנניה בן אחי ר' יהושע שעבר את השנה בחו"ל.

וצ"ב מה השייכות בין עיבור השנה של חנניה, לבנות שמואל.

הקרובן העדה לומד שבנות שמואל היו קרובות של אותו חנניה, ונענשו מחמתו.

בשנות אליהו סוף מסכת ברכות יש ליקוטם מהגר"א, ושם מבאר את הירושלמי ע"פ דברי הירושלמי המפורסמים בפ"א ה"ב "אקרא לאלקים עליון לק-ל גומר עלי, בת ג' שנים ויום אחד ונמלכין בית דין לעברו, הכתולין חוזרין, ואם לאו אין הכתולין חוזרים", פירוש, שעולם הטבע מתנהג על פי הכרעת בית דין, ואם בית דין מעברין השנה הטבע משתנה בהתאם, וגורם לבת ג' להיות קטנה.

ומבאר הגר"א שהבנות של שמואל נבעלו כשהיו בנות ג' שנים אלא שכיון שחנניה עיבר את השנה הן נעשו ע"ז פחותות מג' שנים, ועל כן אחזו שהן טהורות, אך מכיון שעיבור השנה הזה לא היה תקף, שהרי עיבר בחו"ל, ממילא נמצא שכן היו בנות ג' שנים, ושוב נאסרו בבעילתן. וזה הביאור בגמ' שענשו מהטא של חנניה, שכיון שהוא עיבר את השנה חשבו שהן אינן נחשבות בעולות והיתה זו טעות.

החתם סופר מביא פירוש זה בשם הגר"א ומעיר על כך, שלפי הגר"א נבו בפחות מגיל שלש, ואיך בנות כ"כ קטנות ידעו את התחבולה להשאיר את השבאים בחוק. וע"כ מבאר החתם סופר באופן דומה, שגדולות היו כשנשבו אלא שהבא עליהן היו יודעות ומכירות אותו שהיה פחות מן ט' ע"פ חשבוננו של חנניה, אמנם ע"פ חשבון האמיתי היה יותר מבן ט', ועל כן נאסרו.

דף כה

ברכת כהנים ע"י זר

הגמ' מחלקת בין זר שאוכל תרומה שעונשו במיתה, ובין זר שנושא כפיים שעובר בעשה. פירש רש"י: "כה תברכו - אתם ולא זרים, לאו הבא מכלל עשה עשה".

הגמ' בשבת (קיה, ב) מביאה שר' יוסי אמר - מימי לא עברתי על דברי חברי, יודע אני בעצמי שאיני כהן, אם אומרים לי חברי עלה לדוכן, אני עולה. וכתבו התוס': "לא ידע ר"י מה איסור בזר לעלות לדוכן אם לא משום ברכה לבטלה".

הרמ"א בדרכי משה (סי' קכח) תמה על התוס' מהגמ' המפורשת אצלנו שזר עובר בעשה. ואפשר דר"י לא קאמר אלא כשעולה עם כהנים אחרים, אבל בעולה לבד עובר בעשה, וצ"ע. עכ"ד הרמ"א.

הביאור הלכה (שם) תמה על מה סמכו העולם שמברכים זה את זה

בנוסח ברכת הכהנים "יברכך ה' וישמך וכו'", הרי מפורש כאן שאסור לעשות כן. ואין לומר שהאיסור הוא רק במברך בזמן התפילה, שהרי זהו רק דין דרבנן, אבל מדאורייתא הברכה כהנים מנותקת מהתפילה.

ואם נאמר דקיי"ל דמצוות צריכות כוונה, מיושב. או שנאמר דמכוין להדיא שלא לשם ברכה.

ומביא עוד יישוב ע"פ הב"ח שהאיסור לזר לברך ברכת כהנים הוא רק עם נשיאות כפיים, שהב"ח (שם) מיישב דאיסור עשה ליכא אלא במברך בנשיאות כפיים. ובאמת שהוא דבר עיקרי בברכת כהנים, שכן מבואר בדברי רבותינו שהשפעת הברכה באה ע"י נשיאות הכפיים של הכהנים.

בתורה תמימה (במדבר ו, כג אות קלא) מביא ששמע עדות נאמנה שהגר"א שהיה בחתונה של הגר"ח לנדא מו"צ וילנא, נתן לו ברכה ביד אחת, ונימק דלא מציינו ברכה בשתי ידיים אלא בכהנים.

מעניין לציין שהנושא אם לברך ביד אחת או שתיים, קשור לדיון על הספר 'חמדת ימים'. וכפי שהזכרנו בעבר, יש פולמוס על הספר אם מקבלים אותו או לא. והיעב"ץ בשאלת יעב"ץ (ח"ב סי' קכה) כתב שלא מצא בספר דבר תימה זולת שני דברים, אחד מהם הוא בענין ברכת הבנים שהחמדת ימים כותב לתת את הברכה ביד אחת, והיעב"ץ מעיר שאביו החכם צבי היה מברך בשתי ידיים דוקא ונתן טעם לדבריו בנגלה ובנסתר.

דף כה

גדרו המיוחד של חיוב חלה

בסוגיין מובאות שתי הלכות מיוחדות לגבי חלה: א) נתחייבו בחלה אף קודם ז' שכבישו וז' שחילקו, ולא כמו בחיוב תרו"מ. ב) בחלה חייבים רק בביאת כולכם. ומשום כך, כשבאו מבבל לא עלו כולם ולא התחייבו בחלה.

מה הביאור שחיוב חלה נתייחד בב' גדרים אלו.

השם משמואל (ליקוטם מלפני שנת עת"ר פרשת שלח) מבאר ע"פ המהר"ל (נתיב הצדקה פ"ו) שמייסד שכאשר עם ישראל נכנסים לא"י הם נהפכים להיות 'עם אחד'. ומבסס את הדברים ע"פ הגמ' בסנהדרין דף מג: שקודם שעברו את הירדן לא היו אחראים על מה שאדם חוטא בסתר, והחיוב הזה של ערבות התחיל רק ממתי שעברו את הירדן. מכאן רואים שעם ישראל נהפך להיות 'אחד' רק משנכנס לא"י, ומבאר שבא"י עם ישראל מתאחד ונהפך מ'יחידים' ל'כלל'. והוא שכשם שיחידים מתחברים יחד בבית, כן עם ישראל מתחבר יחד בארץ ישראל.

המהר"ל שם בא לבאר שזה מונח ביסוד איסור רבית, שעם אחד לא יכול לנשוך זה את זה. ולכן כתוב בפסוק ברבית "אני ה' אלקיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען", שארץ ישראל מאחדת אותנו.

ואומר השם משמואל, שאנו יודעים שיש כמה דברים שנקראו 'ראשית' - תרומה, בכורים וחלה. חלה היא עיסה, דהיינו שיש ערבוב כמה פרטים

יחד (כמו אלמנת עיסה), חלה באה לייצג את החיבור של עם ישראל להיות אחד. העיסה הבלולה מסמלת את החיבור של עם ישראל יחד.

ומובן היטב שכיון שעם ישראל נהפך לאחד כשנכנס לא"י, לכן החיוב חלה בא מיד בכניסה. תרו"מ תלויה בבעלות על הקרקע, אבל חלה שנולדת מאחדות כלל ישראל, זה נוצר בכניסה לא"י.

ויש לומר שזה גם הטעם לדין השני, שבחלה יש תנאי של ביאת כולכם, שכיון שמייצג את האחדות של כלל ישראל, בעינין שאכן יהיו כאן כולם יחד.

דף כו

אשקלון ריד עובדי כוכבים תקיפה על עצמן

רש"י כאן מבאר מניין לנו שכך הוא: "דארץ פלשתים היא, ועוד כבר גלו ישראל". הרש"ש ועוד אחרונים מקשים על סוף דברי רש"י, דמגלן שמדברים פה אחרי החורבן, הרי ר' זכריה בן הקצב היה בזמן החורבן, וא"כ יתכן שמדבר קודם החורבן. ויש מיישבים שגם קודם החורבן כבר פשטה מלכות רומי בישראל ולכן היתה ידם תקיפה.

נמצא שיש כאן דיון אם אשקלון הוא חלק מא"י.

כפי שמעיר המאיר נתיב בסוף המסכת, רש"י כאן קאי כדברי התוס' ריש גיטין שמדברים על אשקלון וכתבו דאינה מא"י לגמרי שכן נכבשה ע"י עולי מצרים אבל לא ע"י עולי בבל. ובהמשך אמרו שאפשר שהיא חלק מא"י אך כיון שרחוק מבתי דינים צריכים לומר בפני נכתב. נמצא דגם התוס' הסתפקו אם אשקלון היא חלק מא"י.

ובאמת שהמעייין בפסוקים בפרט בספר שופטים עולה ברור שאשקלון אמנם נכבשה ע"י עולי מצרים אך בשלב מסוים נהפכה להיות חלק מארץ פלשתים. מה הביאור בזה.

הרמ"ד וואלי שהיה תלמיד חבר לרמח"ל, מבאר בספריו בכמה מקומות שאשקלון הרי יושבת על הגבול, כמו שנאמר במשנה בגיטין, ועומדת בין א"י שהיא מקום הקדושה, ובין חו"ל שהוא מקום הטומאה. במקובלים זה נקרא 'קליפת נוגה'. שענינה תערובת של קצת טוב וקצת רע ותלוי לאן מושכים אותו, אם לטוב או למוטב. אם לקדושה או להיפך.

אזי אשקלון שנמצאת על הגבול, מצד אחד שייכת לא"י שנכבשה ע"י עולי מצרים ומצד שני שייכת לארץ פלשתים.

מוסיף הרמ"ד וואלי שאותה קליפת נוגה עומדת כרצועת מלקות לכלל ישראל, שתפקיד הקליפה הזו להכות את עם ישראל ולהענישם. ושמעתי כמה פעמים בשם מו"ר הג"ר משה שפירא זצ"ל דברים דומים ביחס לישמעאל, שענינו הוא להיות זה שעומד בין עם ישראל לאוה"ע וכפי שכתוב בשפת אמת "פרא אדם" - אתם קרויים אדם ואין אומות העולם קרויין אדם, ישמעאל הוא בין לבין. ואכן הוא עומד להיות מכה ורצועה לכלל ישראל. וכן במציאות הם עומדים במקום שהיה בעבר

ארץ פלשתים.

עכ"פ, דברי רש"י שדן אי אשקלון היא ארץ ישראל או לא, שייכת במהות לאשקלון שהיא מקום באמצע.

דף כז

המעון הזה

המשנה מביאה שר' זכריה בן הקצב אמר 'המעון הזה לא זזה ידה מתוך ידי משעה שנכנסו גויים לירושלים עד שיצאו'. ומדובר כאן על הזמן של חורבן ירושלים.

יש להעיר על פי פשט, מה הכונה 'משעה שנכנסו גויים לירושלים עד שיצאו', הרי היה זה פרק זמן מאד ארוך. נכנסו ב"ז בתמוז ויצאו לכל הפחות אחרי ת"ב, ואיך בכל אותו הזמן לא זזה ידו מתוך ידה. ואפשר לומר שמדובר על הזמן המסויים של הסכנה או שאין הכוונה ממש ידה מתוך ידי.

אבל יש כאן רמז נפלא שמוזכר בבני יששכר, שיש כאן רמז להקב"ה שאוחז בידה של כנסת ישראל תמיד. ושלעתיד לבא יעיד הקב"ה על כלל ישראל שבכל אותה שעה שנכנסו גויים לירושלים עד שיצאו, ובא גואל צדק, תמיד היינו ביחד.

ושייך כאן להביא את הורט הנפלא של רבי פנחס מקוריץ על מה שאמרו חז"ל במסכת יומא שכשנכנסו אויבים להיכל מצאו כרובים מעורים זה בזה. וכבר הקשה הריטב"א שהרי מצב זה של 'מעורים זה בזה' הוא בזמן שעושים רצונו של מקום, ואיך יתכן שבזמן החורבן היו מעורים זה בזה. ואמר ר"פ מקוריץ שהיה בזה קיום של "חייב אדם לפקוד את אשתו בשעה שיוצא לדרך", כלומר בשעת הפרדה יש קירוב גדול ואהבה של 'קשה עליי פרידתם'. הקב"ה צריך להעניש את כלל ישראל אבל קודם הפרדה מתגלה הקירוב והאהבה שיש בכל מצב. וזה הכוונה כאן שגם בזמן החורבן והגלות לעולם הסתר לא זזה ידו מתוך ידיו.

אומר הבני יששכר שעם ישראל מקבל עדות מפי הקב"ה, שלא זזה ידו מתוך ידיו, בכל זמן הגלות. ואף שבגמ' כאן כתוב שהבעל לא נאמן, אבל אם הבעל פודה את אשתו ומזיל דמים על כך, איתא בפוסקים שהוא נאמן, ואף בנידון דין הקב"ה פודה אותנו מתחת יד האומות.

ויש להוסיף על כך שנאמר כאן הלשון "המעון הזה", שזו שבועה על ביהמ"ק. ולפי דרכנו הכוונה היא שהמושג של בהמ"ק שהוא חיבור עליונים ותחתונים ענין זה תמיד נשאר. תמיד יש את החיבור גם כשאין בהמ"ק. ויה"ר שייבנה במהרה בימנו.

ברזמו של עולם

גליון היוצא מבית ועד של הכמים העוסקים בעניני תפילה | גליון כ"ד

מקורי התפילה • טעמי התפילה • מסורת התפילה • ביאורי התפילה • עבודת התפילה • תפילה כהלכתה

<p>חודש מנחם אב תשפ"ב</p>	<p>ברכת זוקף נפופים כי זקף, לימא כרוך זוקף כפופים [סס]</p>	<p>ברכת מתיר אסורים כי תריץ ויתבי, לימא כרוך מתיר אסורים [ברכות ס ע"ב]</p>	<p>ברכות השחר חלק ז'</p>
-----------------------------------	---	---	------------------------------

מסורת התפילה ברכת מתיר אסורים

הודאה על שמניע עצמותיו שהיו כפותים בשינה

א] הנה שיטת רב עמרם גאון הוא דברכת מתיר אסורים נכלל בברכת זוקף כפופים, [ע' תפילה כהלכתה]. וביאר הבי"מ משום דההודאה הוא על מה שמניע עצמותיו שהיו כל הלילה כפותים, וזה נכלל בההודאה על זקפת הגוף. וכן מפורש בהאבודרהם אע"פ שאינו אסור ממש, אלא מפני שמניע אבריו שהיו כפותים כל הלילה, ולשון ר' סעדיה גאון הוא "כשיפשוט ידיו מברך מתיר אסורים". ויש להביא מקור לכיבוד זה מהא דאיתא במסכ' דרך ארץ רבה (פי"א הי"ד) "המתחפך משנתו על הצדדין אומר פוקת עורים", ותמוה, והגר"א הגיה "אומר מתיר אסורים". ומבואר בהענין הוא נדנד האברים. וע' בלשון הלבוש (מ"ו ב') "וכשימתח עצמותיו היה לו לומר מתיר אסורים, מפני שכבר לא היו ידיו ורגליו כבחו כאילו היה אסור בזיקים, ועכשיו אחר שנמתח בעצמותיו הוא כאילו הותרו אסוריו". ומשמע דע"י מה שימתח עצמותיו, מתזיר הכוחות להאברים. וכן מפורש בפרש"י על הרי"ף שפירש לשון הגמ' 'כי תריץ ויתבי' - "וכשהוא מתחזק ויזשב".

הודאה על התחלת זקפת חצי הגוף

ב] אך במסורת הש"ס [ברכות ס:] מביאים דברי הערוך דפירש הלשון 'תריץ' שהוא מלשון יושר, וכמו דמצינו בתרגום במאלכי (ב' ו') על הלשון "ובמישור - ובתירצותא". ומשמע שהוא ענין ישרות האברים. וכן משמע קצת מדברי הרמב"ם שכתב "כשיזשב מברך מתיר אסורים, וכשעומד מברך זוקף כפופים", ולא הזכיר כלל ענין המתחת האברים. ומפורש יותר בלשון ספר הכתים "כשזוקף על מטתו אומר מתיר אסורים". וכן מורה קצת לשון המ"ב (סק"ב) בכיבוד דעת רב עמרם ז"ל "שכיון שנתן הודאה שזוקף לגמרי זה בכלל, דמתיר אסורים נתנוי מיד כשיזשב". משמע דפשוט הדברים הוא שהוא ב' דרגות בזקפת הגוף.

בשעה שרוצה לילך בחוץ

ג] ויש עוד מהלך בהרוקח ור' שלמה מגרמיזא שכתבו כוה"ל "ואחר לבישתו עומד על רגליו ומברך זוקף כפופים, ואחר זוקפו ומבקש לצאת לחוץ מברך מתיר אסורים לפי שהי' כמו אסור כל הלילה בתוך ביתו". הרי שחידש זמן חדש לברכת מתיר אסורים, שהוא בזמן שרוצה לילך חוץ מביתו. והיינו שאחד מהדברים שנמנע ע"י שינתו הוא, מה שמעוכב מליך החוצה, ואף שאינו כלוי בבית סגור, מ"מ ככול הוא על ידי חבלי שינה, ולכן כשמקש לצאת לחוץ מברך מתיר אסורים. [וע"ע בתפילה כהלכתה הע' א'].

ביאורי התפילה על ברכת מתיר אסורים

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברזמו של עולם

הודאה על שמניע אבריו שהיו כפותים כל הלילה

א. כתב האבודרהם, מתיר אסורים - פסוק הוא (תהלים קמ"ו), אע"פ שאינו אסור ממש, אלא מפני שמניע אבריו שהיו כפותים כל הלילה, זוקף כפופים - פסוק הוא, ואע"פ שאינו כפוף ממש, אלא לפי שזוקף קומתו שהיתה כפופה כל הלילה, ע"כ.

ופסק הש"ע (סי' מ"ו ס"ה) דאם טעה והקדים זוקף כפופים אינו מברך שוב מתיר אסורים משום דזה נכלל בזוקף כפופים. וחזינן דאע"ג דהיה סג"ל הודות על שני חסדים אלו בברכה א', מ"מ תקנו חז"ל שנודה ונברך להשי"ת על כל או"א לבדו. והטעם הוא משום דחסדיו של הקב"ה גדולים מאוד ויש להודות בריבוי הודאות, וגם כדי שנתבונן היטב ברבוי הפעמים בכל יום שהאדם יושב ועומד, וכ"ז ע"י חסדיו הנפלאים של הקב"ה שברא הגוף כמכונה משוכללת, באברים מורכבים מאד, שכל תנועה קטנה צריכה תפקוד מלא של גידים שרירים.

ויש לו לאדם לדמות לעצמו כמה אומלל יהיה אם לא יהיה לו הכח לישוב או לעמוד (ולצערנו יש הרבה אנשים כאלו בעולם), ובכל יום ויום הקב"ה מחדש לו התפקוד של כל האברים בלי שום יגיעה והשתדלות, ולכן יברך הברכות במתינות ובהרגשת והכרת הטוב מלאה.

ובספר חפץ חיים ופעלו (עמ' תתשנ"ג) מביא עובדא עם הח"ח זיע"א שהלך לבקר חולה, והעיר, כי מלך בשר ודם, כשהוא מכניס אדם בכלא, נאלץ הוא להחזיקו במקום מגודר מעבר דלתיים ובריח, מוקף שומרים שלא יברח, ואעפ"כ פעמים עוד עולה בידו שלא אסיר חרוץ לברוח. אבל הקב"ה כשנותן אדם במאסר, אינו זקוק לשמרו ע"י שומרים, אלא הרי הוא משכיבו והוא שוכב, ובזה מובטח לו שלא יברח.

בקשה להינצל ממאסר היצר הרע

ב. ובס' סדר היום ובסידור היעב"ץ ובעוד סידורים, מוסיפים בשתי ברכות אלו עוד כוונת ע"ד הפשט, ונסכם את דבריהם: "אני מודה לך על שהתרת מאסרי ממטתי שהייתי מוטל על ערשי כמו מת, נמסר ביד הטומאה השולטת עלי, ואני נותן לך הודאה עצומה ע"ז, שעתה אני יכול לישוב. ובכן יה"ר שתתיר מאסרי מיד היצה"ר שמבקש ממני טענות ותואנות לעבור על רצון קוני ח"ו".

ובספר אגן הסר מביא עובדא עם החזו"א שהלך (עם הגר"ח זצ"ל) לבקר את הקנאי הידוע ר' עמרם בלוי זצ"ל שהיה מוחה בכל כחו על מחללי שבת. ואחר כמה מאמצים הכניסו אותו, ואמר לו החזו"א שאל תחשוב שרק אתה הוא אסור בבית הסוהר אלא כל העולם יושבים בבית הסוהר אחד גדול! והגאון ר' אברהם גינחובקי זצ"ל אמר שכוונת החזו"א היה דהנשמה שיורדת לתוך העוה"ז כלוא בתוך הגוף הגוף ומונעת מליהנות מזיו השכינה, הוא כמו אסיר בבית האסורים, וא"כ יש לך שותפים רבים בצרתך.

הגליון הוקדש

לרפואת

הרב ירוחם בת יהודית שליט"א

בתושח"י

לעילוי נשמת האשה החשובה

מרת מרים בס ע"ה בת הרב בנימין זאב זצ"ל

לקראת יום השלושים י"א מנ"א תשפ"ב

ביאורי התפילה על ברכת זוקף כפופים

הרב מרדכי פוטאש שליט"א בעמח"ס ברזמו של עולם

זקיפת הגוף הוא מעלת המיוחד למין האנושי

א. זקיפת הגוף הוא מעלה המיוחד לאדם כמש"כ המהר"ל (ח"א סנהדרין ל"ח ע"ב) על הא דאמרו על בריאת אדם הראשון, "שעה ראשונה הוצבר עפרו, שניה נעשה גולם, שלישית נמתחו אבריו, רביעית נזרקה בו נשמה, חמישית עמד על רגליו". וביאר המהר"ל דענין עמידתו על רגליו הוא מעלה המיוחד למין האנושי, כי דבר זה שעמד על רגליו לא תמצא רק באדם, כי כל שאר בעלי חיים הולכים כפופים פניהם יורד למטה, אבל האדם הולך קומם מפני שהוא מלך על התחתונים, והמלך ראוי שיהיה הולך בזקיפה, ולפיכך כל ב"ח הולכים כפופים כמו העבד שהוא כפוף מפני המלך, והאדם בלבד הוא עומד בזקיפה, ודבר זה מעלת האדם על שאר ב"ח. ובאמת הדבר מפורש בחז"ל דהוא מעלה באדם יותר מן הבהמה, ולא זו בלבד אלא שבזה מדמה האדם למלאכי השרת, דאמרינן בחגיגה (טז ע"א) "ששה דברים נאמרו בבני אדם, ג' כמלאכי השרת ג' כבהמה: ג' כמלאכי השרת, יש להם דעת כמלאכי השרת ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת ומספרים בלשון הקודש כמלאכי השרת. ג' כבהמה אוכלין ושותין כבהמה וכו'".

בקשה שיזקוף קומתנו מבין הגוים

ב. כתבו היעב"ץ והסדר היום דלבד מההודאה להקב"ה על זקיפת גופו, יש להוסיף בזה כוונה לבקש שתזקוף קומתנו מבין הגוים במהרה בימינו, וירם אותנו במעלות התורה וקיום מצותיו, ושיתקדש שמו בעולם. וענין זקיפת קומתנו לעתיד לבא מפורש בקרא (פ' בחוקתי כ"ו ט') "ואולך אתכם קוממיות". ופרש"י 'בקומה זקופה, וז"ל הת"כ ואולך אתכם קוממיות בקומה זקופה ולא יהיו יראים מכל בריה". ויבאר היטיב ע"פ דברי המהר"ל דענין זקיפת האדם מורה על מלכות, ולעתיד לבא יתגלה המלכות לעין כל וכולם ישתעבדו לכלל ישראל משום שבדורו של משיח יתגלה לכל שהצלם אלקים שבישראל הם תכלית הבריאה והכל יהיו משועבדים להם, כמו שאומרים בתפלת ר"ה "יודע כל פעול כי אתה פעלתו ויבין כל יצור כי אתה יצרתו. וזה יגרום שכולם יכניעו לכלל ישראל ולא יהיו יראים מהם כלל. ויה"ר שנזכר לזה במהרנו בימינו.

איסור לילך בקומה זקופה

ג. ויש להזכיר כאן מה אמרו חז"ל (ברכות מג.): "המהלך בקומה זקופה אפילו ארבע אמות כאילו דוחק רגלי שכינה דכתיב מלא כל הארץ כבודו". וכן נפסק בשו"ע (סי' ב' סעי' ו') דאסור לילך בקומה זקופה משום שדוחק רגלי השכינה. וביאר המהרש"א "כי האדם הוא המרכבה והשכינה למעלה על ראשו וההולך בקומה זקופה הרי הוא זוקף ראשו למעלה ודוחק רגלי השכינה אשר על ראשו, ובהיפך בשפלים ונמוכים אמר אני אשכון את דכא וגוי להוריד השכינה למטה לארץ דכתיב מלא כל הארץ וגוי".

והגר"ז (שם מהדו"ת) הורה לנו גדרה של האיסור, וז"ל "ושיעור הזקיפה כל שלא יוכלו עיניו לראות למטה בסמוך לרגליו וצריך מחמת זה לילך בנחת שלא יכשל בהליכתו ומכל מקום לא יכוף קומתו או ראשו יותר מדאי אלא במידה בינונית בכדי שיראה את הבא כנגדו בפניו (בלי שיזקיף עיניו למעלה יותר מדאי)". ומבואר דאסור לזקוף את ראשו לגמרי בדרך גאווה, שבוזה ח"ו דוחק בזה רגלי השכינה.

ויש עוד מדריגה, לבד מה שלא ילך בקומה זקופה, אבל לעשות יותר מזה, שהוא פעולה של ענוה כמש"כ באגרתו בתיאורו על התנהגות הראויה ללכת במדת הענוה "כל דברך יהיו בנחת וראשך כפוף, ועיניך יביטו למטה לארץ ולבך למעלה".

מסורת התפילה ברכת מגביה שפלים

מהלוקת אם הוא ברכה נוספת

או במקום מתיר אסורים

ברכת מגביה שפלים הובא בכמה ספרי גאונים, ויש מהם שהביאו אותה לברכה נוספת (בה"ג, בעל העיטור, רב סעדיה גאון, אגודה, מחזור ויטרי, ר' שלמה מגרמייזא, הרוקה, וסמ"ק). ויש שהביאו ברכה זו והשמיתו ברכת מתיר אסורים, (רב עמרם גאון, בה"ג).

וכתב רבנו מנוח (פ"ז ה"ז) דרב עמרם כתב ברכה זו במקום מתיר אסורים. והא"ר (סק"ט) הביא לשון הבה"ג [סוף הלכות ברכות] זה לשונו, כד יתיב אומר ברוך מגביה שפלים אי נמי סומך נופלים", דמשמע דהיה גורם כן בגמ', וכתב דכוז את"ש מש"כ האבודרהם דמתיר אסורים לא הזכירה בגמ', ותמה עליו הב"י, אך חזינן דבאמת היו גירסות שונות בגמרא. וע"ע בשבלי הלקט (סי' ד') מש"כ בשם שו"ת הגאונים. והב"ח ג"כ כתב דבודאי כל הני שאמרו לאומרו היו גורסים אותה בתלמוד כדמשמע מהרוקח דהוא ממנין הברכות, שכתב 'שמינית מגביה שפלים'.

לדינא

הנה כתב השו"ע (סי' מו סעי' ז') "יש נוהגים לברך ברכות אחרות, נוספות על אלו, וטעות הוא בידם". וכתב המ"ב (סק"ג) "והאומר ברכת סומך נופלים גוערין בו ולענין ברכת מגביה שפלים עיין במ"א [שכתב דאין גרעין בו] ועיין בפמ"ג שכתב דכהיום יש לגעור במי שנוהג לאומרה עי"ש".

מעלת הגבהת הראש יותר מן הגוף

והאגודה ס"ל דהוא ברכה נוספת, ולדעתו סדר הברכות כך הוא, אחר שבירך מתיר אסורים על ישתבו במטה זוקף כפופים על זקיפת הגוף, אז מוסיף עוד ברכה, "כדמגבה רישיה אומר מגביה שפלים". ומבואר דיש ברכה מיוחדת על הגבהת הראש יותר מן הגבהת הגוף.

ויש לבאר ענין זה ע"פ מש"כ בספר הישר (שער החמישי) באחד מן הכ' הוכחות שיש גמול בעוה"ב, וז"ל הרביעי, אנו רואים הבהמות בקומה כפופה והאדם בקומה זקופה. ומזה נבין, כי נפש הבהמה היא מן העפר והיא נמשכת אל יסודה, ועל כן היא כופפה גויות הבהמה לארץ. ונפש האדם נמשכת למעלה, ועל כן תעמידהו בקומה זקופה. ונדע מזה, כי תפצור לעלות ליסודה, אך לא תוכל, מפני שהיא קשורה בגוף. אם כן נאמר כי בעת שתוכל ליפרד מן הגוף תעלה למעלה, עכ"ד. והנה משכן השכל הוא בהראש, ונמצא דיש ענין מיוחד מה שראשו זקוף למעלה ולא כנגד הארץ כשפלות הבהמה.

תפילה כהלכתה

הרב אלחנן ברונר שליט"א
בעמ"ס נתיבות הברכה

פלוגתת רב עמרם גאון והטור בהקדים 'זוקף' למתיר

כתב הטור (סי' מ"ז) וז"ל "וראיתי בסדורי רב עמרם, כיון שבירך זוקף כפופים אין לברך מתיר אסורים. ואיני יודע למה, דהא בגמ' מפרש כל אחת ואחת למה נתקנה".

ביאור הבי"י בדעת רב עמרם דשבח 'מתיר' נכלל בזוקף

אכן הבי"י כתב ליישב שיטת רב עמרם, וז"ל "ונראה שיש ליישב שאע"פ שצריך לברך שתי ברכות אלו, צריך לברך תחלה ברכת מתיר אסורים, וכדאיתא בגמ' (ס:) כי תריץ ויתייב לימא מתיר אסורים. כי זקיף לימא זוקף כפופים - כלומר כשיושב על המטה ומותח עצמותיו מברך מתיר אסורים, מפני שמניע עצמותיו שהיו כל הלילה ככפותים. וכשעומד על עמדו מברך זוקף כפופים, מפני שהיתה קומתו כפופה כל הלילה. ואם בירך תחלה זוקף כפופים, קאמר רב עמרם שלא יברך אח"כ מתיר אסורים, שלפי שבכלל זקיפת הקומה היא תנועת האברים, ולמה יחזור לברך פעם שנית על זה. וכ"כ רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל".

ביאור הבי"ח בדעת הטור דכיון דכבר נתחייב לא פקע חיובו במה שנכלל בברכה אחרת

אולם הבי"ח כתב דאף הטור למד בדברי רב עמרם כפי הבי"י, ואעפ"כ הוקשה לו והיינו משום דכיון שבגמ' מפרש כל אחת ואחת למה נתקנה, אי"כ שפיר מברך מתיר אסורים על

1 והט"ז (סק"י) הביא שיטת הרוקח דס"ל דהסדר הוא בהדיא להיפך, דמתחילה יברך זוקף כפופים ואח"כ מתיר אסורים. וביאר הט"ז שיטתו, שהוא היה מפרש דמי' בגמרא כי זקיף היינו שזוקף ראשו לחוד ועדיין יושב במטה, וכי תריץ ויתייב היינו אח"כ, שאח"כ שניעור משנתו וזוקף במטה את ראשו עדיין איבריו כמו כפופים עד שמתנועע באבריו ומפרק אותם זה מזה, עכ"ל.

אמנם המעיין בדברי הרוקח בפנים יבואר היטיב כוונתו באופ"א מדברי הט"ז. וז"ל "מתיר אסורים שכל הלילה הרי הוא אסור בביתו ועתה יכול לילך". והדברים יבוארו יותר בפירוש התפילה לר' שלמה מגרמיזא שכתב בזה"ל "ואחר לבישתו עומד על רגליו ומברך זוקף כפופים, ואחר זוקפו ומבקש לצאת לחוץ מברך מתיר אסורים לפי שהיה כמו אסור כל הלילה בתוך ביתו". הרי שחידש זמן חדש לברכת מתיר אסורים, שהוא בזמן שרוצה לילך חוץ מביתו, וזמן זוקף כפופים לא זמן ממקומו, שהוא בזמן שעומד על רגליו, ולא כמש"כ הט"ז שהוא בזמן שזוקף ראשו. ולדרכם אולי שיש ברכת 'מנביה שפלים' בשעה שמנביה עצמו לישב על מטתו. וע"ע במסורת התפילה].

2 צ"ב ככוונתו, דהרי לא נשתנה כלום במה שמאחרין לברך בבית הכנסת, דהמחייב עדיין הוא בשעת מעשה, ולמה ישתנה הדין לכלול הכל בברכה אחת יותר ממי שאיחר אותה בזמן התלמוד.

ואולי כוונתו, דאף דעכשיו ג"כ יש לנו המחייב בשעת מעשה,

הקדמת זוקף כפופים למתיר אסורים

תנועת אבריו שהיו כל הלילה אסורים אע"פ שכבר בירך על זקיפת קומתו שהיתה קומתו כפופה אין לחוש דעל כל חסד וחסד שעושה עם האדם בכל יום תקנו לו ברכה בפני עצמה. וע"י בדבריו מה שהקשה עוד על דברי רב עמרם, ולכך הסיק כדברי הטור.

והדגיש הט"ז, דבדאי כו"ע מודים דאם יש לפנינו ב' דרכים בברכות דהיינו שאפשר לברך ב' ברכות ואפשר בברכה א', ודאי צריך לברך ברכה א' דאין להרבות בברכות [וכמו שהביא לעיל [סק"ד] מדברי התוס' במנחות [לו. ד"ה סח] דכל מקום שיש לפטור ב' דברים בברכה אחת אסור להרבות בברכות], אלא דכאן אע"פ שברכת מתיר אסורים היה בכלל זוקף כפופים, ועכשיו שמברכין כולם בבית הכנסת היה ראוי לברך רק ברכה אחת, מ"מ כיון דבזמן הגמרא היה מברך ברכת מתיר אסורים מיד כי תריץ ויתייב, ועדיין לא נתחייב בברכת זוקף כפופים, אין לנו לשנות מזמן שהי' בזמן התלמוד.

ופלוגתת הטור ורב עמרם הוא בעיקר התקנה שהיו מברכין כל אחד בשעתו, מהו הדין אם איחר הברכה עד שנתחייב בשניה, אם פקע חובת ברכה ראשונה או לא, וכמו שביאר הבי"ח.

לדינא

ולמעשה המ"ב הביא את פלוגתת הפוסקים וכתב בשם האחרונים דספק ברכות להקל. ולכך אין לברך ברכת מתיר אסורים אחר ברכת זוקף כפופים אלא ישמע הברכה מאחר.

ס"ס כיון שמאחרים את הברכה ולא מברכין תיכף לעשייתו, תו איא לברך על המעשה שלנו, אלא מברכין עכשיו רק על מנהגנו של עולם כמבואר כ"ז בדברי הר"ן והרמב"ן בריש מס' פסחים, ומה"ט נוהגין כהרמ"א לברך אף מי שלא נתחייב באחד מן הברכות. ולפי"ז שפיר כתב הט"ז דבימינו שמברכין בביהכ"ס היה ראוי לברך רק ברכה אחת על כולן, דאין מברכין מכח הזמן המחייב של כל אחד ואחד, אלא מצד המחייב לברך בכל גוונאי על מנהגנו של עולם, ובזה זמן המחייב שזה בכל, והיה ראוי לחייב ברכה אחת לכולם, וע"ז כתב הט"ז דאפ"ה אין לשנות מזמן שהיה בשעת התלמוד, וכיון דבשעתו נתחלק לבי' ברכות, ליכא בזה משום ריבוי ברכות שלא לצורך, דהתקנה לא זזה ממקומה.

3 אמנם בספר עוד יוסף חי (פרשת וישב אות ד') האריך בזה, והעלה שעל דרך הסוד (שער הכוונות) הברכות כנגד מנהגנו של עולם נתקנו, והם לתיקון עולמות העליונים, שכנגד כל אחת מחיי' ברכות השחר ישנו תיקון מיוחד, ואם יחסר אותה הברכה, יחסר התיקון ההוא למעלה, ולכן יש לברך כל החיי' ברכות, בכל אופן, אפילו אם לא נתחייב בהם. ולכן גם אם טעה ובירך זוקף כפופים לפני מתיר אסורים, בכל זאת יברך אחר כך מתיר אסורים, דאין אומרים סב"ל כנגד סברת רבינו האר"י ז"ל. דהרי כל החשש בנידון זה הוא כפי שפירש בסידור רב עמרם גאון מסברא דנפשית, ואינו מפורש בתלמוד, ולכן דעת המקובלים מכרעת, ע"ש.

ובשו"ת וישב הי"ס (להגר"י הלל שליט"א ח"ג סי' מ"ז) העלה שכן ראוי לנהוג לדינא לנוהגים ע"ד האר"י.

התעוררות התפילה

מה'פלא יועץ'

כל מגמתנו בתפלתנו לפדות השכינה

ו"ל בא"ד, ולכן כל מגמות פנינו בתפלתנו תהיה ככונה שלמה לפדות את השכינה וניצוצי הקדושה מהגלות, ולתברא בית אסורים דילה, כמו שכתוב בתקונים על הפסוק (שמות ב, יב) ויפן כה וכה וכו'. וכל חטא וחטא הוא קוץ מכאוב לשכינה, ומחזיק בית אסורים דילה, ומוסיף מכאוב על מכאובה וכו'. וכל מגמת האדם בתשובתו ותפילותיו תהיה על גלות השכינה ועל חורבן בית קדשנו והפארותנו, כי כל דור שלא נבנה בית המקדש כימיו כאילו נחרב כימיו (ירושלמי יומא פ"א, ה"א), ובפרט דבור זה שכלו כל הקצין ואין הדבר תלוי אלא בתשובה, לכו ונשובה.

ערך ראש השנה (בא"ד בשם המקובל האלה"י הרב שלום שרעבי זלה"ה, מה שהיה אומר בשעת התקיעות)

הצער היותר גדול - שכינתה בגלותא

שכתב וז"ל, ואני אומר, כי כמו שידוע הדבר (ספר חרדים פרק ד) שצער אלף זהובים משכיח צער פרוטה וכו', והצער היותר גדול שיש להצטער הוא על צער השמים כי צרה שמה, והיות מלך מלכי המלכים קודשא בריך הוא ושכינתיה בגלות אסור בבית האסורים, כמבואר בזה ובתיקונים היא רעה גדולה אצלנו מכל רעות וצרות שבעולם, ועל אלה ישנים מגמתו מעומקא דלבא כאמרו כי לישועתך קוינו כל היום אולי יתעשת האלקים על דבר כבוד שמו עכ"ל.

סידור בית אליעזר לבעל הפלא יועץ - הפלת שמונה עשרה

כל אחד יש לו חלק בעיכוב הגאולה בחטאו

הנה כי כן לא יוכל איש לומר, האם בשבילי מתעכב הגאולה או יש בידי לקרבה, אפילו אם אהיה צדיק גמור, הרי יש כנגדי כמה אלפים מישראל עם ההולכים בחושך יותר גרועים ממני, ואם הייתי יודע שבשלי הצער הזה ובשבילי מתעכבת הגאולה הייתי נומית עצמי על התורה ועל העבודה. אבל זה הבל, מאחר שגאולת השכינה אותה אנהנו מוכשפים, הרי מפרש בזה הקדוש 'דכל פקודא דעבדין ישראל מקלין גדפוהי דשכינתא ופרחת לעלא, ועל כל עבירה שעושה כל אחד מישראל מוכביד גדפהא דשכינתא ויורדת היא למטה', לזאת יחרד האיש וילפת חרדה גדולה, ויהא צופה ומביט, וכל אשר בכחו לעשות יעשה בגין לאקמא שכינתא מעפרא וכו', ועתיד ליתן את הדין על שלא מושך ידו מעבירות, ולא עשה כל אשר בכוחו לקרב תשועת ה', באופן שלא יהא עיכוב בסיבתו, ושתהיה מקצת גאולה לשכינה על ידו, וכו', והעושה כל מה שמוטל עליו לעשות נוטל שכרו מושלם, ומעלה עליו הקב"ה כאילו פדאו לו ולבניו, וכאילו נבנה בית המקדש בימיו.

הפלא יועץ (ערך ציפוי)

פנימיות התפילה

הרב ישראל מנשה סורוצקין שליט"א
בעמח"ס קץ מגולה וקץ הימין

ברכת פוקה עורים - הולכים בתורה כעורים

הימין (חלק ד שער ה ענין ו) שהארכנו בכל ענין זה. והחתם סופר הרגיש זה למעשה, (דרשות חלק ג עמוד יט בא"ד), וז"ל, והנה אין נעלם מכל אדם הסובב סובב בין הגוים במשא ומתן ומלאכות וכדומה כובד עול גלותנו וכו', אבל התלמיד חכם אשר לא ניסה באלה לא ידע לכו כ"כ, כי אינו יודע כובד הגלות, ואינו מתקנא ומתאוה לשלחנם [של הגוים], ועל כן למה זה ידאג. אבל באמת טעות גדול הוא זה, הלא נקרא לבנו בשבתנו עוסקים בהלכה וטורחים ואין אנו באים אל מבוקשנו - אל האור האמיתי, כי החק ממנו. ובעו"ה ממש רוב גיענו לריק. מי יתן ראשנו מים ועינינו מקור נוזלים לבכות על שברנו, אין אתנו יודע עד מה, והלב מתמטטם בכל יום ויום, נגששה כעורים בקיר לא ידענו במה כשלנו וכו', עכ"ל.

מתיר אסורים - הרגשה שאנו כמו אסורים בגלות

"ציון הלא תשאלו לשלום אסיריך". וכן מבואר בקרבן לפורים, "סגורי כלא הפן מאפילה".

אם האדם מרגיש עצמו כאסיר יכה לעלות בקיבוץ ראשון

וע' במשך חכמה מש"כ לבאר כפל לשון הפסוק בפר' נצבים (ל, ג) ושב ה' אלך את שבותך ורחמיך ושב וקבצך וכו', כי ישראל אשר המה בשבי, שמשותקים אל ארץ ישראל ורוצים לברוח מהוצה לארץ במבור השבי - המה ישיב מקודם "ורחמך". "ושב וקבצך מכל העמים וכו'" - המה הישראלים אשר מצאו קורת רוח בארץ נכריה ובטל מהם התשוקה לארץ הצבי - גם הם יקבצם השם וישיבם אחרי זה.

זוקף כפופים - בקשה שיזקוף קומתנו מבין הגוים

נפשנו, מהו כתיב אחרינו 'קומה עזרתה לנו' ע"כ. והגר"א (אדרת אליהו האזינו לב, לו) ביאר בזה דברי הגמרא בברכות (ד): בהא ד'אמרנו במערבא' ביארו הקרא (עמוס ה' ב') "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל", דפירושו "נפלה לא תוסיף לנפול עוד, קום בתולת ישראל". ולכאורה אין לו פירוש, כיון שלא קמו מנפילה הראשונה היאך שייך לומר לא תוסיף לנפול. אלא פירוש, נפלה לא תוסיף לנפול עוד - שהנפילה תהיה עד מדרגה התחתונה שאין יכולה להיות עוד נפילה אחר זה, ואז - קום בתולת ישראל - וכמו שנאמר (ישעיה נב, ב) התנער מעפר קומי וגו', ודרשו (ר"ה לא): עד שיגיעו לעפר, ומשם עתידין להגאל עכ"ל.

בכל יום ויום כלל ישראל נופלת עוד

והגר"א (שאליות קמט - בסוף כתר ראש) הוסיף עוד לבאר לשון "בתולת ישראל" מכוונה בשם "מפלת" - כמו סוכת דוד הנופלת, כלומר אשר בכל יום היא נופלת, כי אין לך יום שאין קללתו מרובה מחבירו, ובכל יום ויום בשם נופלת מכוונה, כי עדיין היא נופלת, עד שתגיע למדרגה התחתונה ולא תוכל עוד לנפול, ועתה כבר הגיע הזמן "קום בתולת ישראל" עכ"ל.

הגאולה יבוא בזמן שנפלו במדרגה התחתונה

ובסידור היעב"ץ [בפסוק ד] מצייני הפסוק 'כי שחה לעפר נפשנו' (תהלים מד, כו). ועיין במדרש תהלים (מה, ג) אמרו ישראל לפני הקב"ה, רבונו של עולם אימתי אתה גואלנו, אמר להם כשתרדו לירידה התחתונה אתה שעה אני גואל אתכם וכו', אמרו בני קרח בירידה התחתונה אנו כמה דאת אמר 'כי שחה לעפר

עומק התפילה

כוונת הברכות על גלות השכינה

הנה יעויין בסידור השל"ה שכתב וז"ל, ומהרמ"ק בספר תפלה למשה פירש ביותר פנימיות שיוכל לעורר שפע העליון. וביאר ברכת מתיר אסורים, "הענין, כמו שבשפע העליון הותר האדם ממאסר שינתו שהיה שקוע במאסר הקליפות, כן צריך להשפיע הוא מלמעלה שפע ממקום הבינה שהיא מתרת אסורים מן הגלות וכו' ועליו נאמר אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים וכו'. ועד"ז ביאר ברכת זוקף כפופים, ע"ש. וכ"כ היסושו"ה "ומי שבא בסוד ה', ראוי לכון בברכת זוקף כפופים גם על השכינה הקדושה, וישמח על זקיפתה לעתיד ב"ב".

אין חבוש מתיר את עצמו

ומקור הדברים בתיקוני זוהר (תיקון ו בא"ד), "ווי לן לבני נשא דקודב"ה אסיר עמהון בגלותא, ושכינתיה אסירת עמהון, ואתמר בה אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורין". והיינו, שהקב"ה מוריד את שכינתו וחובש את עצמו בתוך מאסר הגלות, וכביכול אינו יכול לצאת משם. [וזהו שממשיך הזוהר שהקב"ה ממתין לתפילתנו לגאול את השכינה כביכול מן הגלות] "ויפן כה וכה, אם אית מאן דיתער בתיובתא לתברא בית אסורין דלהון, הדא הוא דכתיב לאמר לאסורים צאו ולאשר בחשך הגלו.

וירא כי אין איש

וממשיך הזוהר, שכעו"ר הרבים ראה הקב"ה הכי אין אשר צועק ומתחנן על צער השכינה, ודורש הפסוק "ויפן כה וכה וירא כי אין איש", "אלא איש לדרנו פנו בעסקין דלהון באורחין דלהון, איש לבצעו מקצהו בבצעה דהאי עלמא לירתא האי עלמא וכו' דלא אית מאן דקרא ליה בתיובתא דיהוור שכינתיה לקודשא בריך הוא דאיה מרחקא מניה למהדר לגביה וכו'" ע"כ.

זהו עיני ולבי שם כל הימים

ועיין עוד בתיקוני זוהר (תיקון כא - נו). בא"ד, והיו עיני ולבי שם כל הימים (דה"ב, ז), אדכיר עייני ולבא, בגין דצריך בר נש בצלותא למהוי עיניו לתתא לגבי נשמתא דאיה שכינתא דאיה אסירא בגלותא, ולביה לעילא בקוב"ה וכו', לנטלא נוקמא מעמלק, הה"ד, כי יום נקם בלבי וכו' ע"כ. ובביאור הגר"א שם פירש בא"ד וז"ל, ור"ל עיניו - כל מגמתו ותפלתו בשביל השכינה, ולבו - להקב"ה לבקש ממנו, ור"ל, שישפוך לבו להקב"ה. ואמר לנטלא נוקמא מעמלק, כמו שכתוב, כי יד על כס כו', וכו', ועמלק הן הערב רב וכו', עכ"ל. [והרי הערב רב הם עיקר ביטוי הרע בזמנינו, והם נגד ענין משיח במיוחד והם מעכבים את הגאולה וביאת כלל ישראל לארץ ישראל, לכן צריכים אנו להתפלל במיוחד על ענין הזה.

הלכה | מוסר | מידות שיעורי דעה

תוכן הגיליון:

- א. חינוך למצוות רק בהכשר גמור כמו גדול
- ב. חינוך בניו ובנותיו הגדולים!
- ג. דרכי החינוך של הסבא מסלבודקא זצ"ל

הלכות חינוך

חינוך למצוות בהכשר ולא בפסול

ישנם הסוברים שיעקר מצוות חינוך הוא להרגילו במעשה המצוות, וגם אם הוא חושב שקיים את המצוה כצורתה, אבל באמת אין כאן מצוה כלל! כגון לתת לו אתרוג מורכב, או ציצית פסול, וכל כיוצ"ב, אמנם, כתב הריטב"א (סוכה ב) ז"ל: קטן שמחנכין אותו במצוות צריך לעשות לו מצוה בהכשר גמור כגדול, דהא מיייתין ראייה בשמעתין מסוכה של הילני משום דלא סגיגא דליכא בבניה חד שהגיע לחינוך דבעי סוכה מעלייתא, מקרא מלא דבר הכתוב "חונך לנער על פי דרכו", עכ"ל.

וכן פסק המשנה ברורה (סי' י"ז ס"ק ט) ליקח לו ציצית - פי' ליקח לו בגד של ד' כנפות ולהטיל בו ציצית כדי לחנכו במצוות. ושיעור טליתו כתב בפמ"ג שהוא כדי להתעטף בו ראשו ורובו שלו, ומשערינן בקטן עצמו שמתעטף בו לפי גדלו ולפי קטנו, ואם יש בו זה השיעור אז צריך אביו להטיל בו ציצית ולברך עמו, ואם אין בו זה השיעור אין מברכין עליו, עכ"ל.

וכן כתב בביאור הלכה (סי' תרנ"ט ס"א) קטן היודע לנענע לולב כדינו, אביו חייב לקנות לו לולב כדי לחנכו במצוות - ופשוט דצריך שיהיו ד' מינין כשרין כמו בגדול, עכ"ל.

ומ"מ אם אינו ניכר בעצם החפצא של המצוה שיש בו פסול כגון לולב שאול, כתב המשנה ברורה (סי' תרנ"ט ס"ק כח) ז"ל: ויש מאחרונים שסוברין דמצוות חינוך מתקיים גם בשאול, דהא גם בזה מתחנך הן למצוות וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן, עכ"ל.

וכן אינו צריך לחנכו משום הידור מצוה, וכתב הרמ"א (או"ח סי' תרעה ס"ג) ולדידן דכל אחד מבני הבית מדליק בפ"ע, קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק ג"כ, עכ"ל. והוסיף בביאור הלכה (ד"ה ולדידן) ועיין לקמן במגן אברהם וכו', דהביא דאפילו לדידן שמדליקין נר לכאו"א קטנים פטורין, דנהי דמחוייב לחנכו היינו בדבר שיש בו חיוב על הגדול מצד הדין אבל בזה דגם בגדול ליכא כ"א משום הידור מצוה אינו מחוייב לחנך בו הקטן, עכ"ל.

וכעין זה כתב באור לציון (שו"ת ח"ד - פרק לו - הל' נטילת לולב) ואולם, כיון שחיוב חינוך בקטן הוא מדרבנן, ורוב ככל האתרוגים המצויים בשוק כשרים הם לילדים, וכו', יש להקל לקטן שכל חיובו אינו אלא מדרבנן. אלא שיש להזהר שעכ"פ יהא זה אתרוג ממש ולא אתרוג מורכב שהוא פסול, עכ"ל. ולכן, צריך לדאוג שקטן שהגיע לחינוך יקיים את המצוות כהלכתן, וידאג שהציציות יהיו כשרות! ומצוי מאד שהילד לועס את הציצית או שנתקע באופניים וכל כיוצ"ב, ויבדוק שזה כשר! וכן בהדלקת נרות חנוכה יראה להכין לילד נרות שידלקו לכה"פ חצי שעה, וכל כיוצ"ב.

חינוך בניו ובנותיו הגדולים!

הובא לעיל מחלוקת גדולי הפוסקים האם אחרי גיל בר מצוה יש חיוב חינוך, או רק חיוב הוכח תוכיח, ולכל הדעות אם יש לו השפעה ויכולת על בניו ובנותיו הגדולים שיחזרו למוטב, חובה עליו הן מצד חינוך הן מצד הוכח תוכיח!

ואיך מחנכים את בניו ובנותיו הגדולים?! כתב הרמב"ם (פיהמ"ש סנהדרין פ"י) ז"ל: וכאשר גדל ונתחזק שכלו ונעשה קל בעיניו אותו הדבר שהיה מחשיבו מקודם, וחזר להעריך דברים אחרים, משדלים אותו באותו הדבר היותר חשוב בעיניו, ויאמר לו מלמדו למד ואקנה לך נעלים נאים או בגד שתארו כך, וכו', ואח"כ.. ואתן לך דינר או שני דינרין, וכו' ואח"כ.. ואומרים לו למד כדי שתהיה רב ודיין יכבדוך בני אדם ויעמדו מפניך ויקיימו דבריך ויגדל שמך וכו', ואז ילמד וישתדל כדי להשיג אותה המעלה, עכ"ל.

וכן כתב מרן רבי משה פיינשטיין זצ"ל (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סי' פז) ז"ל: ומה שמציע כבוד תורתו כדי לחזק להבחורים בלמוד הנוחץ הזה, ליתן פרסים של כבוד למי שילמוד סך גדול וכו'.. הוא דבר ישר כי פרסים של כבוד אפשר הוא יותר מזרז מפרסים של כסף! עכ"ל. ולא רק ליתן להם פרס על התאמצותם! אלא ישתדל לתת להם כסף לצרכיהם, כמבואר בשולחן ערוך בהלכות צדקה שמעיקר הדין אינו מחוייב לזון את

בניו הגדולים, אבל בסופו מוסיף **השולחן ערוך** (ו"ד סי' רנ"א ס"ג) 'הנותן לבניו ובנותיו הגדולים, שאינו חייב במזונותיהם, כדי ללמד את הבנים תורה ולהנהיג הבנות בדרך ישרה', עכ"ל.

כתוב כאן יסוד עצום! הורים שנותנים ותומכים בילדיהם הגדולים, אע"פ שאינם מחוייבים בדבר, אבל הם נותנים מאהבה! וזה גורם שהילדים ישמעו ויקבלו מהם דברי מוסר ותוכחה, וירגישו אי נעימות לגרום להם צער! וכך ילמד את הבנים תורה, וינהיג בנותיו בדרך ישרה.

ולכן, הרוצה להשפיע על ילדיו הגדולים, מה יעשה? הרי שוקולד או מבצעים כבר לא יעזרו! אלא יתמוך בהם כספית! אברך אחד סח בכאב על בנו הנשוי שמחזיק 'אייפון', וכלתו שאינה מתלבשת בצניעות, וכשהם באים לבקר הוא חרד ודואג שלא ישפיעו על הקטנים.. ה"י. ובמקרים כאלו אם האב ניגש לבנו ואומר לו 'אני רואה שהנעליים שלך קצת קרועות, קח כסף ותקנה לך נעליים!' או לפני ימים טובים כשההוצאות מרובות וכדו', אז הבן מבין ומרגיש את אהבת האב, וחושב לעצמו 'אבא שלי בקושי עומד בתשלומי המשכנתא וחובות, והוא דואג לי אע"פ שאינו חייב!' וכך הבן לא ירצה לצער! וזה היסוד שמלמדינו בשולחן ערוך!

ומצוי הדבר, שבנות שבקטנותן ההורים קנו להם בגדים לפי ראות עיניהם, וגדלו, ועלו לסמינר, ובסמינר יש 'תקנון!' ופעמים שהנהלת הסמינר מחזירים ומעוררים תדיר על ענין ה'תקנון' באופן שזה גורם ללחץ והתנגדות אצל חלק מהבנות, וכשעוזבות את הסמינר יש להם טעם רע מה'תקנון' וזה מצנן להם את החשק להתלבש כהלכה, ולכן הבת חושבת לעצמה כיון שהיא עובדת ומרוויחה כסף, היא מרגישה שעתה אין עליה עול הורים ומורים! והיא תקנה בגדים ככל העולה על רוחה... ולכן בא השולחן ערוך ומלמדינו פרק בחינוך! שההורים ימשיכו לתמוך ולשלם מכיסם.. וכך יהיה להם השפעה על הבנות גם בגדלותן!

ויתר על כן, צריך להקדיש להם זמן, לשמוע את מצוקותיהם! וכשהאבא עוזב את תלמודו לכמה שעות, ויושב עם בתו או בנו, ומסייע להכין לשיעורים או למבחנים ושאר דברים, זה יוצר קשר והערכה, ואז כשהאב מעיר להם על התנהגות כלשהו הם יקבלו את התוכחה! ולא יחשבו לעצמם, 'למה שאשמע לו, הרי לא איכפת לו ממני בכלל!'

ופשוט, שלבני נוער צריך זהירות גדולה בענין של הכאות וצעקות, כמבואר **בשולחן ערוך** (ו"ד סי' רמ"ט ס"ב) המכה לבנו גדול היו מנדין אותו שהרי עובר על 'לפני עור לא תתן מכשול'. וביאר **הברכי יוסף** (שם) והריטב"א (מ"ק יז.) כתב דלא גדול גדול ממש, אלא הכל לפי טבעו שיש לחוש שיתריס כנגדו בדיבור או במעשיו, כי אפילו לא יהא בר מצוה אין ראוי להביאו לידי מכה או מקלל אביו.

אבל מאיזן חובת המחאה עדיין קיימת! וצריך להתבונן ולחשוב איך וכיצד לנהוג, וצריך להתפלל שדבריו יהיו נשמעים! ואם הדברים נעשים בשכל ובדקדוק! גם התלמיד או הבן יקבלו תוכחת מוסר! כמבואר **בגמרא** (קידושין ל.) "חונך לנער על פי דרכו", משש עשרה ועד עשרים ושתיים וכו' יעו"ש. מבאר **רש"י** ז"ל: בשעה שעוד ידך תקיפה עליו הוא זהיר ללמדו תוכחות, וכו' בציר משיתסר אין בו דעת לקבל תוכחות כל כך, ואל תכביד יסורין ותוכחות ויותר מעשרים ותרתין, יש לחוש שלא יבעט, עכ"ל. נמצאנו למדים ש'חונך לנער' צריך להיות בגיל שיש בו דעת לקבל מוסר, ומאיזן שלא יישבר ולא יבעט!

וכן נהג הסבא מסלבודקא זצ"ל, שהיה מגדולי המחנכים בדורו (רוב מיניו ובניו של מנהיגי הדור, וראשי הישיבות שבתקופה שלאחר השואה היו מתלמידיו) עדות מכלי ראשון ע"י תלמידו המשגיח הגר"מ חדש זצ"ל שסיפר שבישיבה בסלבודקא כל מהותו של בית המדרש 'כולו אומר כבוד' כל אחד היה יושב לפי גדלותו במקום הראוי לו! ובזמן אלול הגיע בחור חדש בשם יצחק הוטנר ממשפחה חסידית מווארשה, ומקומו בבית המדרש היה בשורה האחורית בפינה, והיה קשה לו מאד להתאקלם! באותה שנה בעיצומו של יום הכיפורים, היה זה לפני נעילה וכולם מחכים לסבא שיסמן לש"ץ שיתחיל, כולם נשתתקו והסבא גחן לאחד מחשובי התלמידים הבחור יחזקאל בנשטיין (בעל הדברי יחזקאל הי"ד) ולחש לו דבר מה, ר' יחזקאל עזב את מקומו במזרח והלך את כל אורך הבית המדרש, ולעיני כולם ניגש לצעיר שבחבורה יצחק הוטנר, ושאלו לשמו ולשם אמו! הבחור יצחק הוטנר הלך אחריו עד הסבא כדי לומר לו, וכשהתקרב הסבא גער בו 'אל תתקרב לתוך הד' אמות', מה השם?! הסבא רצה לדעת את שמו כדי להתפלל עליו בתפילת נעילה!

והגר"מ חדש זצ"ל סיפר שהיו תקופות שהיה זה פיקוח נפש להסתובב ברחובות סלבודקא בלילות מפחד קוזקים צמאי דם יהודי.. ובליל שב"ק היה הבחור אהן קוטלר אצל הסבא והם דיברו עד מאוחר, והסבא חש שהוא מפחד לחזור לבדו, ואמר לו הסבא 'נצא לטיול אני זקוק לאוויר צח' והם יצאו יחדיו עד ש'במקרה' הם עברו ליד דירתו של ר' אהרן, ואז הסבא חזר לבדו תוך סכנת נפשות ממשית! הסבא זצ"ל היה זורק בהם מרה, אבל מאיזן היה מוכן למסור נפשו בשבילם! והם ידעו את זה!

ודבר זה מבואר בדברי **השולחן ערוך** (ו"ד סי' רמ"ט ס"א) אם ניכר לרב שהם מתרשלים בדברי תורה ומתרפים עליהם ולפיכך לא הבינו, חייב לכעוס עליהם ולהכלימם בדברים כדי לחדדן, ועל זה אמרו: זרוק מרה בתלמידים.

כתב **החות יאיר** (סי קנ"ב) ומה שאמר רבי ללוי כמדומה לי שאין לו מח בקדקדו וכו' (יבמות ט.), היינו שמותר לרב להוכיח לתלמידו בדברים קשים כדי לזרזם שיעיינו וישגיחו וישמרו מן הטעות והשגיאה, וכו' ולעד"נ שמדברי רבי אלו יצא להרמב"ם מ"ש שחייב הרב לכעוס וכו', מפני שרבי ידע בלוי שאדם גדול ומופלג הוא ולא היה ראוי שיטעה אם לא ממייעוט עיון והשגחה לכן דיבר אליו קשות חלילה לא מכעס או מגובה רוחו והרי תניא (סוף סוטה) משמת רבי בטלה ענוה, עכ"ל.

העות והארות: חיים פרוביץ טל 0527688072
או בדוא"ל: shiurygm@gmail.com

מאבק עם מלאכים, או הסיבות לכשלונות

מהר"ל שואל מדוע בעם ישראל נמצאו חוטאים יותר מאשר באומות העולם. וכי היכן מצינו עם שאחר מעמד כה נישגב כמו מעמד הר סיני מיד יחטאו בחטא כל כך חמור (עם כל ההסברים על דקותו של החטא כמו שמוכיח הכוזרי והרמב"ן ועוד).

ובלשונו: "יש לשאול שאלה גדולה מאד, שכשאנו חוקרין ומעיינים בחפוש הנבראים כלם, תמצא סדר אחד, לא יצאו מסדרם, ולא ישנו את חוקם, שהדומה מוליד את הדומה. כי לא יצא חמור מסוס, וסוס מחמור, ואדם מבהמה, ובהמה מאדם. וכל הצמחים כלם - מזרע חטים לא יצא שעורה, משורש צפע יצא נחש. ואם כן לפי זה היה ראוי גם כן משורש צדק ונטע נאמן, יהיו תולדותיהן, בני אברהם יצחק ויעקב, כיוצא בהם, ומדבר טוב לא יצא רע. ולכל הפחות אין ראוי שיהיה בהם נמצא ההפך, כי ישראל מסוגלים היו לחטא מה שלא תמצא בכל האומות" (נצח ישראל ריש פרק ב').

ואומר מהר"ל: "ועוד יש לדעת ולהבין, כי הדבר שהוא שלם הוא מסולק מן החסרון. אבל הדבר שאינו בשלימות, הנה יש בו חסרון מצד מה. וזה מפני שאין לו אותה מעלה בשלימות הגמורה, ונחשב חסר, ואחר חסרון ימשך ההעדר והחסרון לגמרי. ולפיכך אותם שיש להם המעלה העליונה כמו ישראל וכמו תלמידי חכמים, אי אפשר שיהיה להם אותה מעלה בשלימות הגמורה. ודבר שאינו בשלימות, דבר זה נחשב חסרון, ואחר זה נמשך חסרון לגמרי, הוא היצר המביא אותו אל הרע, אחר שאין המעלה שלו הוא בשלימות. ולפיכך כל הנבראים יש בהם השלימות, ולא שיהיה בהם השלימות שלימה, כי דבר זה אינו, רק הדבר שהוא שייך לכל בני אדם - דבר זה יש להם בשלימות, ולכך אין מגרה בהם היצר הרע כל כך, אבל ישראל יש בהם המעלה העליונה, שהם בני אלקים יותר מכל האומות, ומעלה עליונה זאת אין להם בשלימות הגמורה. שאילו היה להם אותה מעלה עליונה בשלימות היו מלאכים לגמרי"

במילים אחרות: הכלל הידוע: "כל הגדול מחברו יצרו גדול ממנו" וצריך להבין.

מצינו שגדולי עולם נכשלו במקום שלא מובן מדוע נכשלו. שלמה המלך שהרבה נשים ואמר "אני ארבה ולא יטו את לבבי", או "אני ארבה ולא אוריד את העם מצרימה" הרי שלמה היה האדם הגדול שבענקים כיצד נכשל בדבר שכזה? וכן דוד המלך שביקש נסיון ונכשל. וכן רבי ישמעאל שקרא והיטה? לנו נראה שלא מדובר בפיתויים כה גדולים, בודאי לא לגדולי עולם.

אדם מכיר את היצר הרע שבקרבו, את חולשותיו רצונותיו ותאוותיו, וכשמדובר באדם עדין שכל ימיו עוסק ברוחניות ואינו שקוע בגשמיות היצר הזה אינו דומיננטי, ונראה שבקל יכול הוא להתגבר עליו.

אבל יצר הרע מחולק לשנים, מלבד היצר הפנימי הטבעי שבלב כל אדם, ישנו גם מלאך שעליו אמרו "הוא השטן הוא יצר הרע הוא מלאך המוות" וכשם שאין אדם יכול לנצח במאבק עם מלאך המוות החפץ להמיתו, וכשם שנאמר "יגער ה' בך השטן" כי האדם אינו יכול להאבק נגדו. כך אין האדם יכול להצליח במאבק ביצר הרע. וכי יכול האדם להתגבר על מלאך? אפילו יעקב אבינו שניצח במאבקו של המלאך, הצליח המלאך לפגוע בכף ירכו.

ועל יצר הרע זה נאמר "בכל יום ייצרו של אדם מתגבר עליו ואם אין הקב"ה עוזרו אי אתה יכול לו".

מספרים על אדם שנסע בספינה בלב ים והספינה חישבה להישבר. רב החובל הכריז במערכת הכריזה כי על כל הנוסעים לעלות לסיפון ולהתכונן לפינוי. וכשכל סירות ההצלה הושקו ועמדו להתרחק מהאניה

הטובעת, בטרם ירד הוא עצמו לתפוס את מקומו בסירה ערך רב החובל סיור אחרון בכל רחבי האניה לבדוק אם אכן כולם ירדו. להפתעתו מצא יהודי אחד בחדר הדוודים המלא מים מבוסס עד ברכיו במים ו...שמח! שאל אותו: כלום לא שמעת את הכריזה? ענה לו: שמעתי גם שמעתי? - ומדוע אינך עולה? - סבא שלי הבטיח לי, שכאשר אהיה בצרה יבוא האלוקים לעזרתי ויציל אותי. האם חושב אתה שאוותר על ההזדמנות? אינני מתפנה! אלוקים יציל אותי! וכל מה שניסה רב החובל לומר לו ולשכנעו לבוא לא שכנע. נפרד ממנו רב החובל בצער ונטש את הספינה. המדור התחתון הוצף לגמרי ומיודענו עלה למדור האמצעי שם היה מכשיר האלחוט. רב חובל של אניה שעברה בסביבה הבחיץ בספינה הנוטה על צידה בדרך לטבוע, וקרא במכשיר האלחוט: יש שם מישהו? והיהודי ענה: כן אמר לו: עלה לסיפור אבוא לעזרתך. צחק היהודי וענה: לא ולא אלוקים יבוא ויציל אותי, כך הבטיח סבא. והמדור האמצעי הוצף מים והיהודי עלה לספון. עוברת סירת מרוץ והשייט רואה את היהודי ומסמן לו לקפוץ והוא כמובן מסרב. הן סבא הבטיח... הסיפון הוצף במים. עלה היהודי על גשר הפיקוד, מגיע מסוק ומשלשל לולאה. והוא כמובן מתעלם ממנה, הן אלוקים יבוא ויצילנו...

והספינה טבעה עם היהודי. בא היהודי לפני הקב"ה ומתלונן: הן הייתה הבטחה? אומר לו הקב"ה: שלחתי לך רב חובל ומערכת כריזה, שלחתי לך סירות הצלה וסירת מירוץ שלחתי לך מסוק עם לולאה. לא רצית, כמה ארדוף אחריך...

הקב"ה מושיט לאדם עזרה להתגבר על היצר. והוא מתעלם ממנה וממילא נכשל כי בלי העזרה אין האדם יכול להתגבר על מלאך.

עזרה זו יכולה להגיע בצורות שונות. ובין השאר, על ידי גדרות בטחון שהניחה התורה, על סמכויות שנתנה לחכמים לגזור גזרות ולתקן תקנות ברגע שהגדרות הונחו לא מחוייב המציאות שתהיה סייעתא דשמיא נוספת. ובלעדיה אין לאדם סיכוי, ויהיה זה שלמה המלך או רבי ישמעאל.

הם הם דברי מהר"ל שכשאדם במעלה גדולה קשה לו להיות בשלמות וממילא קל לו להכשל כי קשה למי שאינו שלם לעמוד מול מלאך כי המלאכים המתגרים בשלמים הם בדרגה המתאימה ולכן רבו הכשלונות במהלך השנים. אך אין כשלונות אלה מלמדים על נמיכות דרגתם אלא להפך.

...

אקמצא ובר קמצא חרבה ירושלים, אשקא דריספק חרבה ביתה, אתרנגול ותרנגולתא חרבא טור מלכא.

ירושלים היא המרכז הרוחני. ביתר מרכז הכח, וטור מלכא מרכז האוכלוסין.

והנה, שקא דריספק ותרנגול ותרנגולת היו סיבות טכניות, לא היה שם שום איזכור לפגע רוחני, ואילו קמצא ובר קמצא היה שנאת חנם ופגעים רוחניים נוספים.

וזאת מפני שירושלים היתה המרכז הרוחני ולכן טבעי שהחרבן ייגרם עקב פגמים רוחניים ואילו שתי הערי האחרות היו מרכז הכח וריבוי האוכלוסין שהם דברים גשמיים הרי החרבן שלהם נגרם גם הוא על ידי הפגם הרוחני שגרם לחרבן ירושלים ומשחרב המרכז הרוחני השאר מתמוטט כמגדל קלפים וצריך רק את הסיבה הגשמית

הוא שאמרנו: כל הגדול מחברו ייצרו גדול ממנו. ובמקום שהיה המרכז הרוחני היה הפגם הרוחני המזיק וההרסני המשפיע על הכל.

{ אז נדברו }

פרשת דברים תשפ"ב | לסדר: "יוסף ד' עליכם ככה אלף פעמים" | גליזון מס': 568

להצטרפות לרשימת התפוצה

בחייל:

a8447168@gmail.com

אבאלע: מפני ידר בדר ישבתיו!! אתה בודדת אותי מכל העולם...

אחד הדברים המביכים ביותר בימים אלו זה להסביר מה חסרנו!!! מה חסרנו שאין לנו את בית המקדש... אבל אני רוצה להיות כנה... אני לא יודע מה חסר לכם... אבל אני יודע מה חסר לי...

אבא שבשמים: משעמם לי!!! משעמם לי בעבודת ה'!!! אני לא מספיק מחובר לעבודתך...

ויש לי נס שלכל הפחות אני מבין ש... שזה לא אמור להיות משעמם... אני מבין שעבודת ה' זה משהו מאוד מאוד חי ותוסס ומלא רגשות עמוקים ביותר... אני מבין שיש פה משהו... אבל אני לא מרגיש אותו!!! זה מה שחסר לי... אני מגיע כל בוקר לתפילת שחרית ומנסה להתניע... מנסה להתרכז... מנסה לתפוס חיזוק... פעם אני מצליח פעם לא... אבל איפה? איפה ה"חכו ממתקים וכולו מחמדים זה דודי וזה רעי" הרי אבא שבשמים... לענייני החומר אני יודע להתחבר... יודע להשקיע... לכסוף ולהשתוקק להנאות העולם הזה... ואילו כשאני קורא מגילת איכה או לחילופין שיר השירים... אני מרגיש שיש פה משהו לזה. משהו רותח. ותכל'ס. אני לא... לא מרגיש את זה... זה!!! זה מה שחסר לי... על אלה אני בוכיה!! זה מה שחסרנו!!!
כבר כתבתי כאן בעבר... שבאיכה רבה חז"ל מגלים לדור שלנו... שיש לנו סלף מיסוח מאוד חזק...

המדרש מספר: משל למלך שנשא אשה ואמר לה: אל תדברי עם השכנות שלך... היות ואת אשה חשובה והן נשים כפריות פשוטות... שלא יהיה לך שום קשר איתן!! אל תבקשי מהן ואל תשתפי אותן בכלום... אל תיצרי איתן שום קשר... טוב!! יום אחד אותה אשה חטאה כלפי המלך... והמלך החליט לגרש אותה... היא לא התווכחה... היא הבינה שהעונש הזה מגיע לה בישר... הצדיקה את הדין ויצאה מביתו... כעת... לאו פניה מועדות? היא התחילה לחפש מישוה שמוכן לקבל אותה... היא דפקה אצל השכנה... השכנה רק ראתה אותה בוקר ומיד טרקה לה את הדלת בפרצוף... מה... שאני אתייחס אלייך? כל השנים היית סנובית... לא דברת איתנו בגינה... לא שיתפת אותנו בכלום... ועכשיו את רוצה שאני אתייחס אלייך?? הלכה האשה וניסתה לדפוק בדלת השניה... וגם שם אותו דבר... השכנה פתחה את הדלת ורק ראתה אותה והתחילה להרים עליה צעקות... בוקר טוב... נזכרת בנו? איפה היית עד היום?? לא רוצים איתך קשר...

אותה אשה גרושה לא ידעה מה לעשות עם עצמה... היא חזרה למלך עם דמעות ואמרה לו: יש לי טענה כלפיך!!! נכון... גרשת אותי בצדק... עם זה אני לא מתווכחת... אבל!!! בגללך אין לי לאו ללכת!!! אתה הוא זה שבודדת אותי מכל העולם!!! אתה זה שהזהרת אותי שלא אצור קשר עם אף אחת מהשכנות... ועכשיו שגרשת אותי אף אחת לא רוצה להתייחס אלי בגללך!!! בגלל הנאמנות שלי אליך... ואם כך דין הוא שתחזיר אותי בחזרה ולו בגלל שאין מי שיקבל אותי זולתך

אומרים חז"ל זה הפשט בפסוק: "שמעו כי נאנחה אני, כל אויבי שומעי רעתי ששו כי אתה עשית!!!"

אומרת כנסת ישראל לפני הקב"ה: מילא חטאתי וגרשת אותי... אבל אף אחד לא מוכו לקבל אותי... כי אויבי שומעי רעתי ששו... שמחים לאדי... צוחקים עלי... ולא מוכנים לקבל אותי... ולמה? כי אתה עשית!!! אתה הזהרת אותי להתרחק מהם... אתה הופעת בהר סיני- הר שירדה שנהא לעכו"ם עליו... אתה ציפית ממני שאהיה יהודי גאה ושמוך שמתרחק מהגוים והיות ואתה בודדת אותי מכל העולם... אז אנא... השיבנו ה' אליך... גם אם קצפת עלינו עד מאוד... אבל אין לי לאן...

כלפי מה הדברים אמורים???

אבא שבשמים... אני משועמם בעבודת ה'!!! לא מרגיש מספיק מחובר לעבודת ה'... חסר לי טעם בלימוד... חסר לי גישמאק בפנימיות וצניעות יהודית... למה?? למה זה חסר לי?? כנראה שאני לא מספיק משקיע נכונות בעבודת ה'... אבל לא!!! לא זו הסיבה היחידה!!! יש עוד סיבה!!

זה שאין לי מספיק גישמאק בעבודת ה'... זה עדיין לא סיבה שאהיה משועמם... אתה יודע למה אני משועמם? כי אתה עשית!!! אתה בודדת אותי מדור 2022... אתה הוא זה שאמרת לי להתרחק מהרשת... להתרחק מוואצפ... להתרחק מכל מיני מושגים שהכל רץ שם ואני לא... ותכל'ס... נהייתי משועמם... כי פעם... מקסימום לא היה לי חשק ללמוד... הייתי הולך לפטפט בין מנחה למעריב... פעם אם לא התאים לי להישאר בכולל הייתי הולך לעבוד כנפח או סנדלר... אבל היום?? מאוד קשה למצא משהו באמצע... אם אני לא מחובר לעבודת ה'... אני מוצא את עצמי מבודד... כי החברה והממצב והעקשען והנייעס זה שם!!! שם אצל השכנות האלו שהזהרת אותי להתרחק מהם... משפחת וואצפ... אין משהו באמצע... כי פעם היינו מפטפטים ביחד בין מנחה למעריב... אבל היום הכל עבר לרשת... כל החברים מצייצים בוואצפ... כל המידע שם... כל הנייעס שם... כל הקניות דרך הרשת... כל החיים שם... (אם כי זה לא באמת ככה... אבל ככה הם מנסים לשדר ומצליחים לשכנע אותי ברגעי

חולשה) ואני מוצא את עצמי קרח מכאן ומכאן... מצד אחד אני יושב מול הדף גמי ולא מספיק מתחבר... ומצד שני אין לי לאן!!! כי אתה עשית... אתה אמרת לי להתנתק מהם... מילא היית מרשה לי לקנות מכשיר... לא הייתי מתבכין שאני משועמם... הייתי דווקא מאוד עסוק... עסוק בכל השטיות וההיסח דעת האפשריים... אבל את זה אין לי... למה? כי הזהרת אותי להתרחק מ"שכנות" המקולקלות האלו של הרשת והוואצפ... ומצד שני אני יושב פה בבית המדרש ולא מספיק מתחבר!!! אז אנא ה'... פתח לי נועם ורוצן לפתוח שערי רצונך... לבלתי תהיה סגור ממני... תן לי מתיקות וערבות נועם התורה... אני יודע שבימים כתקנם לא מגיע לי!!! אבל מה אפשר לעשות שאין לי לאן... כי כיום כשמעמם לי בבית המדרש ואני יוצא החוצה... זה לא כמו פעם... פעם מקסימום הייתי משועמם הייתי יוצא לשכנים ומפטפט איתם... אבל היום מי שמשועמם בבית המדרש... מה שמחה לו בחוץ זה רק השכנים המקולקלים שאתה לא מרשה לי לגלוש איתם... אז אנא... כעת קדשנו במצוותיך ותן חלקנו בתורתך שבענו מטובך ושמח נפשנו בישועתך...

ניתן לקבל את הגיליון בפקס
באמצעות שיחת טלפון:

079-5319191

נודה להשתתפותכם

בהוצאות הגדולות!!!

בבנק: בנק פאגי

סניף 182

חשבון 747815

ע"ש: שב שמעתא

(ע"ר)

ניתן לקבל קבלה מוכרת

להחזר מס (סעיף 46)

באשראי: "נדרים פלוס"

בטלפון: 0799-654321

בדואר: פולק, גאולה 15 חיפה

למענה אנושי: 052-7683095

תודה מראש!!!

כשנמחש חומר יקר במחשב... מה זה אומר לי ? !

בשבוע שעבר התבכיינתי שנפל לי המחשב ונמחק לי כל החומר הספציפי שנכתב בשבוע שעבר!!! היות וזה קרה ממש דקות ספורות לפני הוצאת הגיליון הייתי בסערה וכתבתי את זה בעלון... והי אחר הדברים האלה כשך הסערה ונרגעתי קמעא... פתאום תפסתי את עצמי מה אני משגע את הציבור... מה כולם צריכים לדעת מה קרה למחשב שלי... יכולתי לכתוב עקב תקלה וכו' וזה... אבל טוב... אחרי שזה כבר נכתב לפחות אעשה מזה קצת "פרנסה" קצת אשתף אותך בהתמודדות נורמלית של יהודי... איך לומדים כזו סוגיה! ובכן: חמש דקות לפני שאני גומר את העלון... בארבע שורות האחרונות... בום... הכל נמחק. **קצת השאלה מה ה' רוצה???** המחשבות התחילו לרוץ בראש...

מי שמכיר את המחשב שלי... טוען בתוקף שצריך פשוט להחליף מחשב... והוא צודק!! אבל זה חיזור... כי בשביל זה... זה היה יכול לקרא חמש דקות לאחמ"כ... למה זה קרה חמש דקות לפני כן?? אז ככה: ברגע שכל החומר הנכתב נמחק... הדבר הראשון שצריך לעשות זה שוב לעבור על התוכן של החומר... ולנסות להכריע בין שני צדדים קוטביים: או שזה חומר כ"כ מהותי וחשוב שיש לי **ניסיון** משמים שלא לכתוב את זה... ולכן צריך להתאמץ ולכתוב שוב ושוב **או!!! או שאדרבה...** זה שזה נמחק... זה אות משמים שזה לא רצונו יתברך... ולכן צריך למחוק אותו... (בודאי לא לנסות לכתוב אותו שוב)... זה הביור הבסיסי שכל יהודי אמור לעשות ברגע שהוא מאחר אוטובוס או מחמיץ איזה הזדמנות וכדו'... והיות ואנחנו מאמינים שהכל משמים ואין מקרה... השאלה הראשונה היא: האם זה **אות** או **ניסיון**??

האם זה **ניסיון** משמים שלא נותנים לנו להגיע למירון וצריך להתאמץ... או שזה **אות** משמים שה' לא רוצה אותנו משם... הקושי... המחסום... הוא זה שדבר ראשון קורא לנו לעצור ושוב לחשב מסלול מחדש ולנסות להבין לאיזה כיוון זה נוטה... האם לכיוון של אות או ניסיון??

ובמקרה זה באופן ספציפי המסקנה שלי דווקא התפצלה... המאמר המרכזי שנכתב היה אפפסס... אני עצמי די התחבטתי בו... לא היה לי לגמרי ברור שזה טוב... וברגע שהחומר נמחק זה הצטרף אצלי לאינדיקציה שה' לא רוצה את המאמר הזה!!! וזה לא סתירה לרגע שהמאמר בדף 2 היה דווקא מאמר חשוב בעמידה בניסיונות שהסיבה ההגיונית היחידה למה זה נמחק זה רק בתור ניסיון... ולכן אדרבה... בעזרה ש' אשוב ואתכונן אותו... כלומר: הנה לך דוגמה שזה לא שחור לבן!!! יכול להיות לך סיטואציה **אחת** שיש בה גם אות וגם ניסיון... **עכשיו!!! במקביל זה לא סתירה** שסו"ס הנזק הזה נעשה ע"י מחשב ישן ולא תקני... ממילא במקביל המסקנה הנוספת שמתבקשת זה פשוט להתייעל... לא לזלזל בשליחות שלי ולא להפקיר את התרומה בחבית רעועה שיתכן שלא תעלה שלום מן הבור...

וכעת אנחנו עוברים לשיקול הרביעי שמבחינתי הוא היה העיקרי: ה' רוצה שאני אקבל באהבה!!! לא אות ולא ניסיון... ה' רוצה שאני אהיה איתו גם אחרי שנמחק חומר של עמל רב ולא אתלונן ולא אתמרמר עליו... אז דבר ראשון אני מקבל באהבה... אבל רגע... אם זה אות משמים שמהוה לא בסדר... אז תעשה שינוי ואל תקבל באהבה... ואם זה ניסיון אז צריך להתגבר על הניסיון ברוב עוז ותעצמויות וגם אז זה לא קשור לקבל באהבה... אבל שוב!!! זה לא סתירה... **סו"ס אני עצבני עכשיו!!!** הההלך לי החומר... זה לא כיף... מתחשק לי להתפרץ על מישוהו... (יש לך נס שלא הייתי לידי באותם דקות) בקיצור: זה לא כ"כ משנה אם זה אות או ניסיון... בין כך ובין כך באופן טבעי אני כעת עצבני... אז דבר ראשון לא להתעצבן... למה?? כי אני מקבל באהבה!!! מה אעשה לעשות... לפעמים ה' רוצה את העלון שלי... לפעמים ה' רוצה **אות!!!** אדרבה... זו מחמאה... לפעמים ה' אומר: תקשיב... אני רוצה אותך יותר מהעלון שלך... הנה... מחקתי לך עלון שלם... ויתרתי עליו... אבל בא נראה אותך!!! האם אתה איתי... מקבל באהבה ושמח איתי... עם ה'... (כלומר: שמח לעבוד את ה' איך שהוא רוצה ולא איך שאני הייתי רוצה ש-הוא ירצה... הרי אני חושב שה' רוצה את מה שנכתב בעלון אז נדבר... מה נעשה שה' משום מה הפעם רצה משהו אחר... האם אני מוכן לעבוד אותו יתברך כמו שהוא רוצה או רק איך שאני רוצה שהוא ירצה...?) עכשיו: זה לא סתירה לרגע שאחרי שאני שלו ורגוע... לא עצבני ולא ממומר... כעת צריך לעשות את השיקול הענייני ביחס לחומר הנוכחי... סו"ס הוא נמחק!! ומי מחק?? ה'!!! ולמה דווקא זה נמחק?? אה... אז כעת צריך לעשות את השיקול הנקודתי של אות או ניסיון כאמור...

והלאה... כעת נעבור לשיקול חמישי והוא **נזיפה!!!** לא אכחד שהרגשתי נזיפה... סו"ס זה קרה לי שניה לפני שהוצאתי את העלון... ובום... כאן המקום כבר לעשות חשבון נפש כללי... זה כבר לא אות ולא ניסיון ביחס לחומר שנמחק או לאוטובוס שחלף על פני... פה יש איזה תמרור מה ה' רוצה לעורר אותי באופן אישי כללי... **זה כבר באמת לא סל!!** השילוב של נזיפה (קרי-עונש) עם קבלה באהבה... הוא נראה כמו סתירה מיניה וביה... כי לקבל באהבה זה שיא הקירבה... ואילו נזיפה זה סוג של ריחוק... ולשלב את זה די קשה!!! אבל תתפלא לשמוע שגם את זה אפשר לעשות... עכשיו בינינו... להגיד לך שעשיתי את כל השיקולים האלו ופעלתי על פיהם?? לא יודע... עובדים על זה... אבל אם כבר כתבתי שנפל לי המחשב ונמחק לי חומר... וכולם צריכים לדעת מה היתה התקלה שבגללה יצא עלון משוחרר... אז על הדרך מותר לי לעשות מזה געשעפט...

כמובן שכל מה שכתבתי על המקרה של המחשב זה בסה"כ מדגם קטנטן לאינספור סיטואציות שקורות לנו בחיים... וברור לנו שהכל משמים ושום דבר לא קורה סתם!!! ולפעמים השיניים כואבות כי מדברים לשה"ר והרבה פעמים הן כואבות כי יש שם כמה טיפולי שורש שבחרתי להזניח אותם... לפעמים רוצים לעשות משהו טוב ויש מקלות בגלגלים בגלל שהיצר הרע לא רוצה שזה יקרה וצריך להתגבר על המניעות ולפעמים זה איתות משמים שה' לא חפץ בזה... מתי כך ומתי כן?? וכמה לצדד לכאן או לכאן?? זה כבר דינמיקה ושיקול דעת שתלוי בכל מקרה לגופו... ולא תמיד אנחנו יכולים להקיף את הכל... לפעמים צריך להפעיל שיקול דעת של גדול בתורה שיעזור לנו להבין מה ה' רוצה...

דבר אחד בטוח: לאבא שבשמים יש עסקים איתנו!!! הוא רוצה מאיתנו משהו!! לפעמים זה חיך... לפעמים זה נזיפה... לפעמים הוא רוצה לאותות משהו... ולפעמים הוא מזמין עוד מפגן של נאמנות... ולפעמים סתם ככה... הוא מצפה מאיתנו לאחריות פרקטית לנהוג בצורה יעילה ולא בצורה חפיתית... המכנה המשותף בין כולם שלאבא שמים יש עסק איתנו... הוא רוצה מאיתנו משהו!!! ולך תדע... אולי אחרי כזה מאמר... אפשר לצרף אותו בתור סניף ולומר שהכל היה כדאי בשביל שיכתב המסר הזה...

עקב ימי בין הזמנים, לא יצאו גיליונות **מדפסים** בישיבות, הגיליון [המודפס] הבא יצא אי"ה בשבוע פרשת שופטים.

בבני ברק בלבד, ניתן להשיג גיליונות בודדים (בלבד), בכתובת, חז"א 34 משפחת דרייפוס

מתוך רגשות הכרת הטוב, **מברכים את** **המפיצים היקרים, תלמידי שיעור ג' בישיבה קטנה** שעולים כעת לישיבה גדולה בעשאו"מ,

יתן ה' ובוטות זיכוי הרבים יעשו חיל ויתקשרו בעסק התורה בעבודתו אהבה, ויגדלו ויתרוממו על כל המעשים בעבודת ה' ובקרבתו,

בחרום שמעוהדים למלא את מקומם וא ליצור קשר.

ניתן לקנות את הספר "וימאן"

העוסק בעקרונות הקדושה בדורנו וידע מה שתשיב' בכל הנוגע לתעצומות השליטה והחוסן של 'בן ישיבה' בדורנו הרדוד והנסחף מומלץ בחום לכן ישיבה אהה לימי בין הזמנים, שמפאישים הרבה מאיתנו בהתחככות מול הכן דוד... האיס... או השכן שלא מבין... או לא מפרגן... ולעיתים גם שלא באשמתו...

דע מה שתשיבו!!! בעזר ובאסרטיביות!!!

(נ.ב. ספר זה מומלץ בחום גם לצעיר העדני המסלסל כשעה והמעורה הישב בעניין העולם, אבל גם הוא שולט ברוחו ומתעטר בתואר 'צדיק יסוד עולם, בקיפת קומה מסוג 'אינו גדול כבית הזה ממני' ודו"ק)

בכל הנוגע לרכישת ספר וימאן בלבד!!! ניתן להתקשר במס' 0556728458 (מס' פלא' זה יעודי רק להפצת ספר וימאן בלבד)

עקב הביקוש, גם בשבוע הבא, יהיה ניתן לקנות את הספר וימאן, בכמה בתי כנסיות בעיר בני ברק,

כאמור כל הרוצה ליטול חלק באיכו הרבים, ולמכור בבתי כנסת בשאר אזורי הארץ, יצור קשר במס' הנ"ל 0556728458 כמו"כ כל המעוניין ליטול חלק במכירת את הספר "וימאן" בימי בין הזמנים באזורי הפריפריה הגודשים בקייטנים, יצור קשר במס' הנ"ל,

כמה טיפים נקודתיים לבין הזמנים...

בחור יקר: כפי שסיכמנו: בבין הזמנים אתה מפסיק להיקרא בחור ושיבה... אין צורך!!! לא חייבים ללכת עם חולצת טריקו ולא מוכרחים בכח ללכת לכל המסלולים... והכי הכי: מותר להתפלל שחריית גם מוקדם... זה בסדר... אתה כעת לא ישיבוך... אתה כעת רווק חרדי שמחויב לרצונו יתברך... בלי ססמאות ובלי ראשי תיבות...

לפניך כמה טיפים מעשיים נקודתיים לקראת בין הזמנים הקרוב...

בא נתחיל עם הבוקר... ובכן: מה עושים עם קריאת שמע של שחריית??

אז ככה: תקשיב טוב טוב... תשמע לי... תעשה בדיוק מה שאני אומר לך ואני מבטיח לך שיש לך שכר גדול בשמים על זה... דבר ראשון: מיד ביום הראשון של בין הזמנים אתה נישא לאבא שלך ומבשר לו אבא... מהיום ההשכמה בבוקר בבית שלנו **זה עלי!** אני לוקח את הפיקוד על ה"מקיץ נרדמים" בבית שלנו... (אין לך מושג איך אבא שלך ישמח לקבל חל"ת מהתפקיד ה"נחשק" הזה) זהו... אני לוקח אחריות על הפרוייקט!!!

ובכן: בא תקשיב את התכנית... אנחנו הולכים לעשות פה כל בוקר **מואזיני!** כן... מכל מלמדי השכלתי... כשהערבים רוצים לקום... הם מפעילים רמקול ומישהו מקרקר שם... ותוך שעה וחצי אתה רואה אותם פה באתר בניה... **אז הנה!!! זו התכנית:** בתחילת בין הזמנים אתה הולך וקונה בוקסות (באזור הששים שקל... אבא שלך יסכים... או שמסתמם כבר יש לכם בבית) ובכן: בלילה... לפני שהולכים לישון אתה כבר מכין את הנגן על שיר כזה סוער (ובעיקר מעצבן שלא יהיה חשש של "אל תשמח ישראל אל גיל בעמים") ואתה מפעיל את זה על שעון שבת לאזור השעה 8.50 בבוקר... עשרים דקות לפני סוף זמן ק"ש... ואתה מפעיל את זה על שששיא הווליום... בוקסה אחת לתוך החדר... ובוקסה השניה בחלון לכיוון של הרחוב!!! ככה "להגדיל השמחה" שגם השכנים יזכו לקום יחד איתנו לק"ש...

ואז ויהי בחצי הלילה... בשמונה וחצי לפנות בוקר... בבבום!!! תזמורת מחרשת אזניים קורעת את התרדמה בבת אחת... והעסק מתחיל לרוחש... אה... שכחתי להוסיף... אם זה לא יעזור... אז לייתר בטחון אתה מכין מראש שמונה כריות בצד... ונותן הוראה מראש לכל האחים והאחיות הקטנים... (אלה שקמים לפניך) חברה תקשיבו טוב... בשעה שמונה וחצי... ממתי שמתחיל המוזיקה... אתם מגיעים פה ומתחילים לעשות מלחמת כריות... בקיצור: בום... בום... כריות מתעופפות... מוזיקה רועשת... ואחרי עשר דקות משתרע שקט ואתה מקבל על עצמך עול מלכות שמים אמנם עם פיג'מה אבל גם באימה ובריאה ברמת ובזיע...

ואתה אחראי שכולם על הרגלים!!! צועדים בשורה יורפית לשיטבאלך!!!

אחרי שחריית כמובן תחזור לישון... אחרי כזו חגיגה אתה באמת צריך לנוח... **עכשיו צחוק צחוק...** זה נראה כאילו אני מארגן לכם פה הפעלה לבין הזמנים... **אז זהו שלא!!!** תדע לך שהרעיון שלי הזה זה בכלל לא בדיחה!!! זה הרבה יותר רציני ממה שאתה מדמיינ... **אתה יודע למה??** כי לראות בחור ישיבה ישן בזמן ק"ש זה **תשעה באב בשביל ההורים...** וגם בשביל הרבש"ע... ואבא שלך נאלץ לשחוק שפתיים ולא להעיר אותך בכח אפילו שמעיקר הדין "מצערים אותו ומעירים אותו..." ואני מנסה להציע רפורמה בעניין... מי אמר שזה תפקיד של אבא שלך??

אתה!!! מהיום אתה לוקח את הפיקוד... אתה יכול לעשות את זה עם הרבה מצב רוח עם שירים וריקודים בתוספת מלחמת כריות... (עליו!!!) עלי העבירה!!! אם מישהו יבא אליך בטענות איך אתה מעיז להתעורר עם שירים ואיך אתה מעיז לעשות צחוקים לפני התפילה... תשלח אותו אלי... אני אסביר לו את הרקע הכללי... אני אסביר לו מה האופייה השניה ובאיזה שעה) את מה שאתה יכול לעשות עם צחוקים... אם אבא שלך יאלץ לעשות את זה... אתה יודע טוב מאוד לאיזה טעם מר זה יכול להיגרר... ממילא זו מצוה גדולה!!! (כמעט חוששני לך שאתה פטור מפסוד"ז לחד שיטתא בשו"ע דס"ל שכל שעומד לתפילה מתוך שמחה של מצוה פטור מפסוד"ז"... לא למעשה אבל כן להלכה!!! שתפנים מה אתה יכול לעזור בבית אם רק תכניס את עצמך לתמונה ולא תשאיר את אבא שלך בזירה)

נעבור לטיפ השני... ובכן: כל טיול וכל יציאה... כשאתה מארגן את התרמיל אל תשכח להצטייד עם ערכת חירום שנקראת **תשובה!!!** כן... תשובה!!! אבל רגע... שלא תבין לא נכון: יש שני סוגים של תשובה... יש תשובה שהבי"ת בניקוד סג"ל ויש תשובה שהבי"ת בקמ"ץ... התשובה בסג"ל זה עשי"ת של חודש אלול... על זה אני לא מדבר... כי אל תשכח... אנתנו כעת בחודש אב... אני מדבר על תשובה בקמ"ץ... פשוט לחזור בתשובה... **הרי כן: מסתמא יקרה זה קורה במשפחות הכי טובות...** תהיה איזה מעידונת קטנה בבין הזמנים... זה יכול להיות קימה מאוחרת... או נפילה נקודתית בשמירת עניינים... או בזבוז זמן מחריד כל אחד ברמה הרוחנית שלו... **אבל לא להיבהל!!!** בשביל זה יש לך ערכת חובש שנקראת תשובה... ואתה פשוט הולך לפינה ומסתודד שתי דקות עם הרבש"ע... מבקש ממנו סליחה על מה שקרה... מחליט לעשות שינוי נקודתי לשעות הקרובות הזה!!! "עשיתי תשובה ונתפייסתי עם קוני"... **ואל תזלזל בעצה הזו כי היא בנפשנו!!!** שתבין: כמעט כל המדרונות התלולים ברוחניות מתחילות מהרגשה דפוקה של מעידה נקודתית שמכאן ואילך כבר אין לי מה להפסיד ואז מתחילה ההחלקה...

אז זהו!!! שלא צריך להיבהל מהרגשה כזו... בדיוק על זה הרמב"ם מתבטא: **אמש היה זה שנאו לפני המקום. משוקץ מרוחק ותועבה. והיום הוא אהוב ונחמד קרוב וידיד ועושה מצוות ומקבלן אותם בנחת ושמחה.**" בקיצור: תזכור טוב את לשון הרמב"ם... אמש היה זה שנאו לפני המקום **משוקץ מרוחק ותועבה.** אוי אוי אוי... אתה לא צריך שאני אסביר לך... מי כמוך מכיר את התחושה הרעה הזו אחרי מעידה רוחנית... והרמב"ם לא מכחיש!!! כן...

אתה מרגיש נכון... אם היתה לך אמש מעידה רוחנית יתכן שאתה באמת משוקץ מרוחק ותועבה...

אבל זה לא סתירה לרגע!!! שבסוויץ אחד **כאן ועכשיו** בעיצומו של טיול או נופש... אתה מקבל החלטה על שינוי מעשי זהו- **הויום!!!! הוא אהוב נחמד קרוב וידיד...** זה בידך!!! אתה יכול לשנות את זה ברגע אחד של החלטה... וקח בחשבון שהנדנד הזה יכול לקרות כמה וכמה (וכמה) פעמים בבין הזמנים אחד... רק דבר אחד: **אל תשאיר את הסכסוך!!!** **תדע לסיים אותה!!!** פשוט תחזור בתשובה ותחליט שמחר זה לא יקרה ותעשה מצידך כל מאמץ לעמוד בזה ולא עליך המלאכה לגמור...

(כאן המקום להעיר במאמר המוסגר: שלמורה האבסורד יש כאלו שמתמודדים עם ניסיונות קשים ודווקא משתדלים לעמוד בהם בגבורה ומצליחים **אם כי לא** במאה אחוז... כי כמעט ולא קיים מציאות להתגבר במאה אחוז... והאבסורד הוא שגם הם מרגישים תחושה של "מרוחק משוקץ ותועבה..." **וכאן זה פשוט טעות בהבחנה!!!** זה שהיה לך מפגש לא סימפטי מול היצירה"ר שנקרא רע שונא ערל אבן וכי' זה לא אומר שזה אתה! אדרבה... אתה זה שהתמודדת מולו בהצלחה חלקית... נא לא להתבלבל... הרבה פעמים דווקא אלו שמתמודדים בגבורה מרגישים יותר רע מאלו שנפלים בניסיון... כי הם יותר מתנגשים ברע... נא להבחין... זה שהיה לך היום מאבק מול בל תשקצו זה לא אומר שאתה משוקץ... מה שדברתי זה על מי שבאמת נפל ואמש היה זה משוקץ ומתועב שיש יום שאחרי שאם רק תרצה אפשר תמיד לעשות פרסה ולא לחכות לאלול...)

כידוע: **יהודי חייב לקבוע עיתים לתורה!!!** אפילו עני ובעל יסורים וגם... גם בחור רווק שכעת בבין הזמנים... עכשיו: תכל'ס... מה ללמוד בבין הזמנים??? תקשיב טוב טוב למה שאני אומר לך... זה ישמע לך מוזר...

אתה פותח את הארבע דפים שלמדתם בעיון בזמן קיץ האחרון!! כן... את הדפים האלו המוכרים... לא אחרים... וכעת תעצום עיניים ותנסה להגיד את המשנה והגמ' בעל פה **מילה במילה** בהטעמה... מאי טעמא במנגינה של שאלה... אמר רבי יוחנן בהטעמה של תשובה... וכו' וכו'... (רק גמ' בלי תוס' וגם בלי רש"י) אתה תהיה המום שתוך שעה וחצי של חזרה מלמעלה אתה תגלה שאתה יודע לשון ארבע דפי גמ' מילה במילה!!! (אתה לא מאמין?? תנסה...) ויפיי... אתה יודע מה קרה פה???

מהיום יש לך דיסק אונקי עם ארבע דפי גמ' שמצטרף איתך לכל נסיעה... ושים לב: זה דיסק דווקא לא נשליף... זה בתוך הראש!!! מכאן ואילך איפה שאתה נוסע ואיפה שנתקעת ובאיזה אוהל שתקעת... ברגע שנזכרת שאתה יהודי ואתה צריך ללמוד תורה... אתה פשוט עוצם את העיניים... משעין את הראש על איזה עמוד ומתחיל לגרוס!!! לגרוס את הארבע דפי גמ' שלמדתם בזמן קיץ האחרון... פשוט אומר אותם מילה במילה... (בלי שום הערות ותוספות...) אתה תמצא את עצמך מרוכז לגמרי לגמרי במשך חצי שעה תמימה!!! (לגרוס בעל פה זה משהו שמצריך ריכוז... וזה בדיוק מתאים למצבי בנינים כאלו) תחשוב מה קרה פה... למדת היום ארבע דפי גמ' בתנאי שטח מינימליים... (עכשיו אם ראתי כי טוב הוא... אתה יכול לשתדל את ההצלחה המסחררת הזו גם בייחס לשמונה דפים שלמדתם בעיון בחורף האחרון...) מה שבטוח: לקבוע

רק פעם אחת בבית. זהו... נכון לחודש הקרוב העכבר כל היום רץ לה בחלומות... נכנס לה במחשבות... כעת היא צריכה "תהליך שיקומי" לכל דבר עד שהעכבר הזה יפסיק לרצד לה מול העיניים... היה או לא היה? מובן או לא מובן?? אז זהו!!! שצריך לדעת שעל אותו משקל בדיוק:

כמו שיש עכבר לנשים... ככה יש עכבר לגברים... וזכיתם ויש לכם בבית בחור ישיבה טהור ושמו... ואתם בספונטניות ובתום לב רוצים ללכת לטיול במקום לא לגמרי נקי... ואתם מצידכם לא מבינים מה כבר יכול להיות... אז זהו!!! שאם הבחור הטהור שלכם פגש שם עכבר אחד... זהו!!! זה הכל... אתם מצידכם המשכתם הלאה... אבל אצלו... העכבר הזה ממשיך לרצד מול העיניים במשך כל חודש אלול... וחבל!!!!

אם הייתם מעלים על דעתכם איזה נזק אישי יכול להיגרם לבחור בן עליה מטיול אחד תמים בחופש... הייתם נזהרים שבעתים!!! אז בשביל זה אני כאן... לשמש לו כ-פה!!! (הוא לא יגיד את זה... הוא רק יחייך חיוך גדול מתחת השפם כשהוא יקרא שורות אלו... ויש סיכוי קלוש שהוא יסכים להודות שאני צודק) אנא... נא לא להקל ראש במידע שהעברתי... אין ברירה... חייבים לפתח רגישות לכל מיני דברים שנמצאים בבית שאתן מצידכן כמעט ולא רואות את זה מול העיניים... הרי אצל הישיבוחר... דווקא בגלל שהוא כזה שמור זה עלול לרצד לו מול העיניים כמו עכבר לכל דבר... וחבל!!! קצת רגישות ותשומת לב... מה שכן... אני מצידי מבטיח שאני יותר לא אזלזל בעכבר שנכנס לתוך הבית ואתן במקביל תבטיחו לעשות הכל להוציא מהבית כל סממן לא נקי או כל מפגש משפחתי שעלול להכניס צפרדעים לא רצויים לראש הנקי של בנכם... ודי בה...

ואסיים במשפט שר' עזריאל טאובר זצ"ל היה אומר: בשביל להגיע ל"אני לדודי ודודי לי" של אלול... בשביל זה צריך קודם לפגוש את ה-אני!!! את ה"אני" הזה אנחנו פוגשים ומתחככים מולו בגודל טבעי בבין הזמנים... ואז יש לנו את האפשרות לקחת אותו לדודי... אנא ה'... שישאר משהו מה"אני" הזה... שאני אהיה מוביל ולא מובל... שהאווירה הרחובית לא תקשור אותי לאיזה חבל ותגרור אותי... שאשאר אני!!! הרי אני מצידי מאוד רוצה להיות טוב... רוצה להיות נאמן אליך... כל מה שנדרש ממני זה להיות אני!!! אנא ה'... תן לי את התעצומות להישאר המנהיג... ואז שוב אשוב בחודש אלול ואגיש לך באהבה את ה"אני"-- לדודי!!!!

האלו?? מה זה הסלנגים האלו? הביגוד הזה?? ובינינו... אני ואתה במקרה יודעים שזה בסיידר גמור... זה בסה"כ מה שהולך היום זה לא משליך על האישיות שלך... אבל רחמנות!!! יש פה מישהו שלא מספיק מכיר את הניואנסים האלו... יש פה הורים שמחפשים מסר מרגיע שהילד שלהם בקו... ומי ירגיע אותם??? פה צריך את יוסף שישלח לאבא שלו עגלות או יוציא לו שטר כתובה ויגיד לו: זה בסדר אבא!!! נשארתי יוסף הצדיק... בשביל זה אל תהיה קמצן... מידי פעם תשחרר להורים מסרים מרגיעים... זה בסדר... זאת עשו וחיו את האלוקים אני ירא... לכן הייתי ממליץ: תשב ותלמד **גם** בבית!!! אל תתנגד גם להפגין פה ושם יראת שמים... לא ביקשתי שתשחק אותה... את היראת שמים שיש לך תראה אותה... תופיע איתה... קצת התחשבות בהורים שצריכים קצת קונטרס לכל ההופעה המטעה והלא מרשימה של דור 2022...

ורק מילה אחת אחרונה: תדע לך שההורים שלך הם גדולי ישראל!!! כל ההבדל בין גדולי ישראל לבין ההורים שלך... שגדולי ישראל הם גדולים לכל עם ישראל ואילו ההורים שלך הם גדולי ישראל בלעדיים שלך!!!

כלומר: אני לא אבוא לאבא שלך להתייעץ איתו... כי הוא לא גדול הדור ואין סיבה שה' ישלח דרכו את הדעת תורה בשבילי... אבל בשבילך הוא אבא!!! ובתור אבא הוא שותף של ה' ועצה טובה של אבא או תחושת בטן של אמא זה בשבילך זה גדולי ישראל!!! כל מה שהם אומרים לך בייחס אליך... זה לא צחוק!!! אם תגיד לי לא לנסוע לנחל הדרג'ה כי הלב של אמא שלך מנבא לה שחורות... עזוב אותי... התחושות של אמא שלך לא מחייבות אותי ולא רלוונטיות בשבילי... אבל בשבילך באופן ספציפי זו דבורה **הנביאה!** כי היא שותפה של ה' ביצירתך!!! לכן נא לא לזלזל בברכה של אבא ואמא שלך... לא לזלזל בתפילה שלהם ובדאי לא בעצה טובה שלהם... גם אם אף אחד לא מחכה אצלם בתור לעצה ותושיה וברכה ותפילה... עדיין הם גדולי ישראל **שלך!!!** הם הפועלי ישועות שלך... ותנצל אותם בעודם בחיים... ולכבד אותם זה קיום מצוה חמורה שבחמורות... הם הגדולי ישראל- שלך...

ונסיים בהערה נחוצה והפעם להורים!!! ובפרט לעזרת נשים שבבית... לתשומת לבכם: לשיבוחר השמור והטהור... דווקא מהמקום הנקי והשמור שלו... כתוצאה מזה יש לו רגישויות מסוימות... שבאופן טבעי לבני בית אין מודעות טבעית לזה ונדרשת מכם לפתח תשומת לב אישית... כי הוא לא מעצמו לא יגיד את זה... ולכן אני משמש לו כ-פה...

בתור דוגמא: רק לשבר את האוזן: סיפרתי פה בגיליון שלפני שבועיים ביקר אצלי עכבר בבית... טוב... כל זה הסטוריה!!! מאז עברו כבר שבועיים... ניקיתי את השטח... לא נשאר זכר לאותו עכבר... אבל אל תשאל!!! אשתי לא סיימה עם העכבר... היא עדיין לא רגועה... היא עדיין כל הזמן "רואה" בעיני רוחה עכברים מסתובבים לה במטבח ובחדרים... ואני כמו גבר מנסה להסביר לה בשפה של גבר: תקשיבי... היה!!! היה עכבר... היה פעם... אבל זהו... נגמרו... היה... בא נעבור למאזין הבא... למה את נשארת תקועה שמה בעכברים??? **נו... הוי גבר שכמותך... לך תסביר כזה דבר לאשה...** מתי תבין שלאשה מספיק לדעת שהיה עכבר

עיתים לתורה זו חובה!!! וכבר הזכרתי: לימוד "חוק לישראל" לא מתאים לבחור ישיבה... אבל אני כעת לא בחור ישיבה... אני כעת רווק יהודי עם כיפה על הראש שחייב לקבוע עיתים לתורה... אם אצליח ללמוד גמ' מה טוב ואם לא מקסימום נלמד "חוק לישראל"...

וכעת נעבור לנושא הטעון שנקרא כיבוד הורים... ובכן: במקום להתחיל להתפלסף וללכת בין הטיפות... בא נסכם את זה במשפט אחד קצר וקולע: מקובלנו מרבתינו הראשונים: **שבכיבוד הורים יש כביכול דין "עדים זוממין"!!!** ועשיתם לו כאשר זמם לעשות **לאביו**... כל הצרות והדאגות שאתה כעת עושה לאבא שלך הן שלך הולך לעשות לך... (אא"כ תזדרז לעשות שינוי ואז תפטר מדין מודה דקיי"ל "פרט למרשיע את עצמו")... ואידך זיל גמור... אני לא בטוח שאתה מבין מה המשמעות של המשפט הזה כי אני לא יודע אם פגשת אי פעם מה זה דאגה אמיתית... **אבל שלא תדע!!!** אבל בכל זאת תנסה לדמיין בעיני רוחך 20 שנה קדימה... תחשוב שיש לך ילד קצת פזיז וחסר אחריות והוא מתעקש לנסוע לטיולים בלעדך... וכבר שלוש שעות שהוא לא עונה בפלא"א... (לדאבוננו הרב יש כעת משפחת קליינרמן שליבם נתקף כבר למעלה מ-120 ימים בחרדה לשלום בנם... זה אמנם סיפור טרגדי במיוחד שה' יעזר והיה בשורות טובות... אבל לא צריך להגיע רחוק...) מידי בין הזמנים יש אלפי הורים דואגים שהילדים שלהם יוצאים לטיולים ולהורים יוצאת הנשששמה בדאגה... **ו... ואני לא מאחל לך דאגה שכזו!!!** ויתירה מזו: אני גם לא מאחל לך אי כיבוד הורים גרוע שכזה! לכן מה? לא יודע מה... תשבור את הראש... מצידי תתקשר כל חצי שעה לאמא שלך ותרגיע אותה ותעדכן אותה בדיוק מה קורה... ותקפיד בקנאות על כל כללי הבטיחות לא בשבילך!!! **בשבילם!!!** אתה לא צריך... אתה מלאך... בפרט שאתה מבין תמיד יותר מכולם... אבל מה נעשה שההורים שלך "לא זכו"... והם דואגים... ולו בשביל הדאגה שלהם תקפיד על כללי הבטיחות ובקנאות!!! **אגב: סתם לשבר את האוזן:** למי שלא יודע... במקווה האר"י יש שני בורות... יש בור אחד שבו כולם טובלים שזה נקרא מקווה האר"י... אבל למעשה... האר"י עצמו טבל בבור אחר... מה יש???

אמא של האר"י חששה לבריאות שלו... ולכן בשבילה הוא לא טבל!!! אז הוא טבל במקווה של כיבוד הורים... (אני בטוח שהאר"י מצדו היה טובל אבל אם אמא חוששת אז הוא לא טבל ורימה אותה שלא טבלתי... אלא הוא באמת טבל אבל במקווה של כיבוד אס...) וממילא כל פעם שאתה הולך באיזה מסלול ואמא שלך מתחננת לפניך שתקפיד על כללי בטיחות מסוימים... תגיד לחברה: חכו רגע... אני קופץ לטובל במקווה האר"י... כן!!! אתה כעת טובל במקווה האר"י... ולא סתם אלא עם כוונות האר"י... לשם כיבוד הורים!!!

ואם הגענו לכאן... אז עוד מילה אחת נוספת על דאגה מסוג אחר:

כבר הוזכר כאן פעם... שההורים לא תמיד מעודכנים ב"מה שהולך היום" וישנם דפוסי התנהגויות של צעירים שמדליקים להורים נורת אזהרה... רגע רגע... מה קורה פה?? מה זה השירים

תוספת שבת

זמני הדלק"נ שבת מוקדם שבת פרשת דברים

ירושלים: 6:57 מוקדם: 6:47

בני ברק: 7:12 מוקדם: 7:02

מודיעין עילית: 7:05 מוקדם: 6:55

חיפה: 7:07 מוקדם: 6:57

מדברי רבותינו זצוק"ל ושיבדלחט"א במעלת תפילת מנחה בערש"ק וקדושת השבת

דבריו הנפלאים של המהרש"א: החורבן היה גם בגלל ביטול תורה בבין הזמנים!! וגם בגלל שלא לימדו לרבים הלכ' שבת ולא עשו שיעורים בהלכ' שבת!! ובו רואים גם את ההידור שנהגו בסעודת מלוה מלכה.

כולם הם בדור הזה בעו"ה, איטורי שבת מעט מזער שנהרס בהם ורבים שאינן יודעין באיסורן וראוי בכל קהילה לדרוש להם ולהודיע איסורן, ביטול תשב"ר הוא מצוי בכל קהילה גם בחורים מבטלים רוב הימים בבין הזמנים והולכים ברחובות בביטולים וטוילים.. רואים מדבריו שהחורבן נגרם מזלזול בתורה בזמנים פנויים, וא"כ עלינו לתקן חטא זה ולנצל את ימי סופי השבוע ובין הזמנים.

ועל ביטול קר"ש כתב: "כי כן דרך המשתכרים במוצאי שבת לכבוד סעודת לוי מלכתא שמבטלין קר"ש של ערבית ולמחר גם בשחרית עוברים זמן ק"ש ואומרים אי עדין ראשי דוי" עכ"ל, רואים מאידך את הידורם במצוות מלוה מלכה שהקפידו במצוה זו ואפי' השתכרו בה כסעודה חשובה בזמנם.. וכמבואר בס' ש' בשו"ע שמצוה להרבות בסעודה זו, ומאידך רואים את חומרה של ביטול ק"ש, וכבר הורו גדו"י בעבר שיש לגמור קר"ש לפחות 5 דק' לפני סו"ז ולכתחילה יקרא ברכות קר"ש בזמן קר"ש, ובזכות חיזוק בנושאים ובפרט בזמנינו שאכשר דרא ויש חיזוק גדול בלימוד בביה"ז נזכה לגאולה בקרוב.

המהרש"א בשבת קיט: על הגמרא בעוון מה נחרבה ירושלים נוקט שכל השיטות ביחד גרמו לחורבן ירושלים, וכל אמורא הוסיף על דברי השני ולא רק חלק עליו, ואמר שכל הדברים שייכים בזמנו וכ"ש בזמנינו.. (ע"ש בהרחבה) ויוצא מהגמ' שהחורבן היה לאבוי בגלל חילול שבת, לרבי אבהו בגלל ביטול קריאת שמע, לרב המנונא ביטול תשב"ר, לעולא בגלל שלא התביישו זה מזה, לר"י בגלל שהשוו גדול וקטן, לר' חנינא שלא הוכיחו זה את זה, ולר"י בגלל ביזוי ת"ח, וא"כ כל דברים אלו יש לתקנם בתקופה זו של אבילות החורבן,

והדבר הראשון כותב המהרש"א הוא חילול שבת שהוא הקדוש ביותר, ובשביל חילולה הדליקה מצויה, וז"ל: "ומשבתותי העלימו" הולך על הכהנים שהם מורי התורה, ולפי שאיסורי שבת אין יודעין להמון העם, כמ"ש הרמב"ם כגון הקשירה וטלטול והליכה ודיבור שלא לצורך, וראוי לת"ח שהוא הכהן להודיען לעם הארץ, אבל הם הכהנים העלימו עיניהם של ע"ה בכל זה ועי"ז אחל בתוכם כמ"ש אות היא ביני וביניכם,

ובהמשך דברי המהרש"א כתב: והנה רוב העוונות וכמעט

ההנהגות הנפלאות לקראת שבת של הגאון הגדול רבי בן ציון פלמן זצוק"ל בעל ה'שלמי תודה'

הגרי"ז, כי כתוב ברמב"ם שכאשר שבת מגיעה, יהיה פנוי ויקבל שבת כמקבל פני מלך. וכי את המלך מקבלים בישיבה, וכי את המלך מקבלים בלי חליפה, וכי את המלך מקבלים ללא כובע - דברי הגרי"ז. סיים ר' בן ציון לאמר: מאז ששמעתי את הדברים כיצד הם יוצאים מפי הגרי"ז, אינני מסוגל לשבת בקבלת שבת, גם לו הייתי רוצה, לא הייתי מסוגל, לא יכול, כיון שאני מקבל פני מלך. זו השבת וזוהי קבלת שבת.

ההכנות לשבת בימי שישי הארוכים בימי שישי,

ר' בן ציון למד בחברותא עם הגאון רבי גדליה נדל זצ"ל הלכות טריפות ותערובות, במשך כשנתיים (תשי"ח ותשי"ט). הלימוד היה בימי שישי בעזרת נשים של כולל ברסלב הישן ברחוב אלשיך, מקום שקט ללמוד בו ברציפות ובישוב הדעת. שעות הלימוד היו מהשעה 8:30 בבוקר, עד שעה ורבע לפני כניסת השבת, בחורף ובימי הקיץ.

רבי בן ציון הביא בשיעוריו, כי בספרים כתבו בשם הזוהר, שכפי ההכנה של האדם לקראת שבת בטהרת וקדושת מעשיו בימות החול, כך זוכה לקבל את הנשמה היתירה. מי שמכין את עצמו בששת ימי המעשה כמו שצריך, זוכה בשבת לנשמה יתירה גבוהה יותר משאר בני אדם. אם מעשיו פחות ראויים, הרי הוא מקבל את הנשמה היתירה כפי מעלתו הפחותה.

הלימוד ביום שישי היה חלק עיקרי בהכנה לשבת. כאשר בנו של ר' בן ציון דיבר איתו פעם אודות הכנה לשבת, אמר לו אביו:

בקבלת שבת, הקפיד ר' בן ציון להגיע לבית הכנסת בתפילת מנחה שקודם קבלת שבת, אע"פ שכבר התפלל תמיד מנחה גדולה בערב שבת, הוא נכנס מוקדם למקומו כדי להכין את עצמו לקבלת השבת. בעת 'קבלת שבת' עמד כל שעת אמירת המזמורים של 'קבלת שבת'.

פלוני התעניין פעם: מדוע הרב עומד כל עת 'קבלת שבת', והשיב לו: "משום כבוד שבת". "מה המקור, היכן זה כתוב?" - התעניין הפלוני. והרב השיב לו: "זה כתוב ברמב"ם". ולא יסף. מקורו לכאורה, מעובדה שסיפר בעצמו כמה פעמים. פעם שהה בבית הרב מבריסק בעת קבלת שבת. מרן הגרי"ז התרומם וקם לקראת אמירת 'מזמור שיר ליום השבת'. כאשר קם, לבש את המעיל העליון שלו, את הכובע ונעמד. וכך בעמידה אמר מזמור שיר ליום השבת באימה וביראה כמקבל פני מלך. ידעתי שאצל הרב מבריסק אין שום תנועה שנעשית ללא סיבה, ושאלתי את הגרי"ז כדי ללמוד: האם צריך לומר 'מזמור שיר ליום השבת' בעמידה, והאם צריך לאומרו עם הכובע העליון, והאם יש לאומרו במעיל, ענה הגרי"ז: "כן, צריך, כך כתוב". חשבתי רגע ושאלתי האם הכוונה לדברי הגמרא שרבי יהודה היה מתעטף בשיראי ואומר בואו ונצא לקראת שבת, השיב הגרי"ז שאכן כך כתוב על רבי יהודה, אבל כתבו שרבי יהודה היה נראה אז כמלאך ה' צב-קות, ואנחנו לא מלאכים, ולכן אין זה מקור לכך שאנו בני האדם צריכים לעשות כך. המשך הגרי"ז ואמר, אבל יש מקור שכתוב כך גם לדידן לאנשים כמותנו. שאלתי היכן המקור? אמר

בכשרותם. המשך רבי בן ציון ואמר לו: מאכלי שבת, יש בהם כעין אכילת קרבנות, ועליך לסיים מה שמגשים לך בצלחת, לא להותיר, כדוגמת 'נותר' בקרבנות (אף לא לאכול אכילה גסה, כמו שיש להיזהר בקרבנות). מקורו של ר' בן ציון הם דברי הגר"א ב'אדרת אליהו' בראשית פרק ב': 'שבת הוא יום העונג להתענג באכילה ושתייה, וציווה לנו ה' יתברך ברוך הוא להתענג באכילה ושתייה והוא קודש כמו שהיה אכילת קרבנות."

בענין אמירת "לכבוד שבת קודש" בעת האכילה,

אמר באחד השיעורים: יש נוהגים בשבת לומר בפה לפני כל מאכל שאוכלים בסעודה: "לכבוד שבת קודש". למעשה, במשנה ברורה סימן ר"נ סק"ב כתב שטוב לומר 'לכבוד שבת' על כל דבר שקונים ומכינים לכבוד שבת: "טוב שיאמר על כל דבר שקונה זהו לכבוד שבת, כי הדבר פועל הרבה בקדושה". אבל בשבת עצמו לא מוזכר במשנה ברורה, שטוב לומר על כל דבר לכבוד שבת. אבל יש מנהג שנוהגים כך, כדי לזכור שהאכילה היא לכבוד שבת. והוסיף לומר כי הביאו מקור למנהג זה ממדרש במגילת אסתר פרק ג' פסוק ח'.

מקום מיוחד לשבת והנהגות נוספות.

בימי החול, לא ישב בראש השולחן, אלא במרכזו לאורכו (מפי השמועה שכך נהג החפץ חיים שלא להסב עם בני ביתו והוא בראש השולחן אלא באמצעו) אבל ביום שבת בין בסעודות בין בעת הלימודים התיישב בראש השולחן - לכבוד שבת קודש.

הכיסאות בבית בדרך כלל, היו פשוטים מאד ומפלסטיק, עליהם ישב בימי השבוע. כסא אחד היה מרופד, כסא שהביאו מבית אביו בתל אביב. ועליו ישב בשבת קודש. בראש השולחן. בצאת השבת, כבר בעת ההבדלה, התיישב בכסא פשוט רגיל.

(לקראת שבת 'דרשו', מתוך הספר 'ללא שם')

דברי חיזוק מהגה"צ רבי אלימלך בידרמן שליט"א בענין סגולת תוספת שבת לזירוז הגאולה

לקרותו שבת, ונמצא זה האיש עושה שבת ממש, כי שעות מיום השישי וגם שעות מיום ראשון שהם חול, בני ישראל עושים אותם שבת, עכ"ל.

על פי זה ביאר הרה"ק ה'ייטב פנים' זי"ע את דברי חז"ל 'אלמלי משמרין ישראל שתי שבתות מיד נגאלין', דקאי על שני סוגי השבתות, א' - השבת שה' עושהו, והב' - השבת שבני ישראל עושין על ידי התוספת מחול על הקודש, ואם הם משמרין את שתי שבתות אלו - בהוסיפם מחול על הקודש, מיד נגאלין, כי 'במידה שאדם מודד מודדין לו' וכמו שאנחנו עושים שבת קודש זמנו כמו כן ימהר לגאלנו קודם הזמן לעשות יום שכולו שבת במהרה בימינו.

חידוש מבעל החתם סופר על צום תשעה באב שנדחה

לששון וגו', ומ"ט תלה בצום אע"כ אין היום גורם המועד כיום ט"ו ניסן וכדומה, אלא הצום גורם, ולכשיבנה בהמ"ק ויחול ט' באב בשבת יהיה יום הששון והמועד ג"כ ביום א' שאחריו, ביום שהיו צמים.

(תורת משה פ' דברים)

החזון איש החמיר לא לקרוא בשבת לאור הנר - גם לא ליד מנורת נפט או מנורת חשמל (המחוברת למצבר, או לגנרטור), על כך שאלתי פעם את החזון איש: אם כן כיצד אפשר ללמוד בליל שבת? והשיב: אחת מההכנות לשבת, להכין כמה דפים גמרא בעל פה, שיוכל ללמוד בהם בליל שבת - גם זה נכלל בהכנות לשבת קודש.

הנהגות ביום השבת כיצד אוכלים?

בשנים האחרונות בנו של ר' בן ציון שם לב, כי בסעודת שבת אבא אוכל לאיטו מאד לאט. בשבת שלאחריה שאלתי שוב: "אבא, הכל בסדר אתה נראה חלש?" והשיב: "כן בסדר". שבת שלאחריה כבר לא וויתרתי והעזתי לשאול ישירות: "מה קורה כאן, ביום חמישי ראיתי שאבא אוכל מהר מאד, ועכשיו בשבת אבא לועס במנוחה ובסבלנות. מדוע?" אבא הסתכל עלי, וצחק, והמשיך באכילתו האיטית. בשבת לאחר מכן נדנדתי ונדנדתי והתעניינתי: האם קשה לך האכילה? ואז הוא זרק משפט קצר: "עונג שבת". ביום חול הוא אוכל מהר, כי גם אם צריך לאכול וחייבים לאכול, העיניים נשואות להמשך - לסיים וללכת ללמוד, אין מטרה באוכל עצמו, אבל בשבת יש מטרה וענין באכילה עצמה. 'עונג שבת'.

סיפר אחד מתלמידיו: לפני כעשרים שנים, ר' בן ציון אמר לי שאת מאכלי שבת יש לאכול עם גישמאק, לא לאכול לצאת ידי חובה כפי שאוכלים בימי החול. לא אוכלים בשביל התאוה, אלא זה חלק מהעונג שבת, לאוכל אכילת מצוה בתיאבון. פעם אמר ליהודי שליווה אותו: דע לך כי הסטייפלער זצוק"ל אמר לפלוני כי מאכלי שבת עליהם להיות בשיא הטהרה והקדושה, היינו שלא להסתפק במאכלים עם הכשרים מפוקפקים מעט, או אפילו 'הכשרים' טובים אך לא מהודרים, כי חלק מהטהרה והקדושה של השבת באה לידי ביטוי בכך שהמאכלים הם בתכלית הקדושה

איתא בשו"ע (רסא, ב) יש אומרים שצריך להוסיף מחול על הקודש, וכתב ב'משנה ברורה' שלהלכה נקטינן שיש חיוב מדאורייתא להוסיף 'תוספת שבת' בין בכניסתו ובין ביציאתו, וב'ביאור הלכה' מביא שאף לפי דעת הרמב"ם ז"ל שמצווה זו אינה נוהגת אלא מדרבנן, מכל מקום כתב 'יושב בכובד ראש מיחל להקבלת פני השבת כמו שהוא יוצא לקראת המלך'.

וכך כותב אף ב'שלחן ערוך' (סי' רס"ב ס"ג) שעל האדם לחכות לשבת וכך כתב ה'אור החיים' הק' זי"ע על הפסוק 'ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת', שלכאורה קשה מהו 'לעשות' את השבת (שהרי אין מצוותה בעשייה אלא בשמירה וזכירה), אלא, 'כי מה שמוסיף מחול על הקודש יסכים ה'

דבר נפלא מהחתם סופר זי"ע א': מריש תמהתי על מה דאין אומרים תחנה בט"ב שנדחה, שהרי אותו היום איננו מועד, ונהי דתענית של שבת נדחה למחרתו, מ"מ המועד שבו לא נדחה. ואמינא, להכי כתיב 'צום החמישי וגו' יהי' לבית ישראל לששון ולשמחה ולמועדים טובים', ולא אמר 'ז' תמוז וט' באב וגו' יהיה

לתרומות לעלון אפשר גם ב"נדרים פלוס" ו"קהילות" קופת "אוסף גליונות" קופת "עלון תוספת שבת" או בטלפון 037630543 שלוחה 2040.

לפרטים והנצחות או להצטרפות או לשליחת דרשות וכד' ניתן לפנות למייל a0732951324@gmail.com לשמיעת שיחות חיזוק בנושא שבת בטל: 073-2951324

דיני תשעה באב שחל להיות בשבת ונדחה (תשפ"ב)

שבת חזון – ת"ב שחל בשבת ונדחה

- א. חל ת"ב להיות בשבת ונדחה ליום ראשון יחפוף ראשו בחמין בערב שבת קודם חצות, ובדיעבד גם אחר חצות מותר (ביאוריה"ל סי' תקנ"א ס"ז), וכל זה בחמין אבל בצונן מותר לכתחילה לרחוץ פניו ורגליו כל היום (קרא עלי מועד סוף פ"ג).
- ב. נוהגים ללבוש בגדי שבת ובגדים מכובסים כבכל שנה בשבת חזון (מ"ב סי' תקנ"א סק"ו בשם היעב"ץ בשם אביו), אבל לא בגדים חדשים (עי' שו"ת אג"מ או"ח ח"ג סי' דאין זה עדיף מחתן שכתב המ"ב סק"ט שהתירו לו ללבוש בגדי שבת אף לאוסרים ללבוש בגדי שבת בשבת חזון אבל מ"מ בגדים חדשים אסור, ואמנם הכה"ח סק"ט כתב שלמתירים ללבוש בגדי שבת הי"ה שמותר ללבוש בגדים חדשים).
- ג. י"א שאם חל ת"ב בשבת אין אבילות בשבת כלל אפילו בצנעא (שו"ע סי' תקנ"ד ס"ז), וי"א שיש לנהוג אבילות בצנעא, וכן המנהג (רמ"א שם), ולכן אסור בתשעה"מ אם לא בליל טבילה (מ"ב סק"מ), ואסור לרחוץ פניו וידיו במים חמים בשבת שגם זה בכלל דברים שבצנעא (מ"ב שם סק"ט) אבל במים קרים מותר (מנ"ח ש"יג אות י"ט).
- ד. אסור לטבול בשבת זו אפילו במים קרים מטעם אבילות בצנעא (מנ"ח שם, וכתב שיש למחות בנן אשכנזי ההולך לטבול בשבת זו), ואולם י"א דמי שרגיל לטבול בשבת מותר לו לטבול גם בשבת זו (א"א מבוטאשטש סי' תקנ"א, וכן שמעתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל, והוסיף עוד דיתכן שמי שרגיל לטבול במקוה בכל שבת ולא הולך בשבת זו הרי זה בכלל אבילות בפרהסיא).
- ה. י"א שאסור ללמוד תורה כל השבת (מ"א תקנ"ג סק"ו מטעם אבילות בצנעא), וי"א שאסור רק מחצות ואילך ואין אומרים פרקי אבות (רמ"א שם ס"ב ומ"ב סק"ט), וי"א שהלומד בשבת ת"ב אפילו אחר חצות לא הפסיד שכרו (ט"ז שם סק"ב), ויש להקל כדבריו (מ"ב שם סק"י ומרן החו"מ הפסיק בחצות מלימודו הרגיל והתחיל מו"ק), ומ"מ אין לקיים אחר חצות שיעורים ברבים (ואולם הורה הגר"ש אלישיב זצ"ל דלימוד אבות ובנים בש"ק אחה"צ אינו נחשב כלימוד של רבים כיון שכל אחד לומד עם בנו בפני עצמו ומותר), ומ"מ דברים המותרים בת"ב מותר ללמוד ברבים אחר חצות (שו"ת כתב סופר או"ח סו"ס ק"א).
- ו. י"א שאסור לטייל בשבת זו כל היום משום שמחה (שע"ת שם סק"ב בשם הברכ"י), וי"א שאסור רק לאחר חצות (שם בשם דגול מרבה), וגם מסתם ביקורים יש להמנע בשבת זו (הגר"ש דבילצקי זצ"ל).
- ז. הנוהגים לזמר ב'לכה דודי' כל שבת מזמרים אף בשבת זו (הגר"ש דבילצקי זצ"ל ושמעתי ממו"ר הגרא"ל שטיינמן זצ"ל שבבריסק היו שרים בשבת חזון את 'לכה דודי' במנגינת איכה).
- ח. נהגו לעשות בליל שבת זו 'שלום זכר' כמו בכל שבת (מבית לוי פרק צ"ז אות ז') ועי' לקט יושר עמוד ק"י ד"ה העתקתו).
- ט. אין מברכים ברכת שהחינו בשבת זו גם להמתירים לברך שהחינו בשבת בבין המצרים, ויאכל הפרי בלי ברכת שהחינו (ברכ"י סי' תקנ"א סק"י בשם הרמ"ע מפאנו וכן הורה הגר"מ פינשטיין זצ"ל).
- י. סעודת ברית מילה וסעודת בר מצוה עושים קודם מנחה משום דאסור לעשות סעודה מפסקת בסעודת חברים ולנהוג בה שמחה (עי' מ"ב תקנ"ב סק"ג), ויכול להזמין כל הקרואים שרוצה (מ"ב סי' תקנ"א סקע"ז).
- יא. אומרים 'אב הרחמים' בתפילה (מ"ב סי' תקנ"ב סק"ל וסי' מ"ב סק"ז), אף כשיש ברית מילה (הגר"ש דבילצקי וכמו לגבי ימי הספירה, ומ"מ בעלי הברית עצמם לא יאמרו), ובמנחה אין אומרים 'צדקתך צדק' (רמ"א שם ס"ב).
- יב. שרים זמירות שבת כרגיל בכל הסעודות כולל בסעודה שלישית (שו"ת אג"מ או"ח ח"ד סי' ק"ב מבית לוי שם אות ט'), ומ"מ אין לזמר רק את הזמירות הרגילות של שבת אבל לא שירים אחרים (הליכות שלמה בין המצרים פט"ו).
- יג. חתן העולה לתורה בשבת זו מזמרים לו כרגיל וזורקין עליו דברי מתיקה, ועושין לו קידוש כנהוג, וכן הדין בחתן בר מצוה (הוראת הגר"ש כהנמן זצ"ל עי' הליכות שלמה פט"ו ס"א), ואולם מן הראוי להקדים את העליה לתורה לשבת הקודמת, ומ"מ יתנו לחתן עליה גם בשבת זו שהיא לפני החתונה (הוראת מרן הסטייפלר זצ"ל).
- יד. בסעודה שלישית שהיא סעודה המפסקת בשנה זו אוכל בשר ושותה יין (שו"ע תקנ"ב ס"ז), ומ"מ ישב בדאבון נפש ולא ישב בסעודת חברים אלא יאכל עם בני ביתו ויכול לברך בזימון (מ"ב שם סק"ג), ואין צריך להתנות שרוצה לאכול ולשתות לאחר סעודה שלישית דכיון שאסור להתענות בשבת לא נתכוין להפסיק לשם תענית (שעה"צ סי' תקנ"ג סק"ז).
- טו. אין לסעוד סעודה שלישית בשבת זו בביהכ"ס עם הקהל אלא יאכל בביתו (מבית לוי שם אות י"ד).
- טז. צריך להפסיק את האכילה מבעוד יום קודם שקיעת החמה (רמ"א שם ס"ז), וכן צריך להפסיק לזמר שירי שבת קודם השקיעה (עי' אור לציון ח"ג פכ"ח ס"ד), וראוי אף ליטול מים אחרונים קודם השקיעה (הגר"ש דבילצקי שם סכ"ז).
- יז. הרגיל לקחת כדורים (קלי צום) להקלת הצום יערבם במאכל או משקה ואז מותר לקחתם בשבת, ועדיף לערבם כבר מערב שבת (מבית לוי שם אות ט"ו), אך לא יאמר שנוטלם להקלת הצום (עי' מ"ב סי' ר"צ בשם מ"א).
- יח. אין להכין ספרי קינות ונעלי ת"ב מבעוד יום אפילו מבין השמשות של מוצ"ש לצורך הלילה, וכן הגבאים בבית הכנסת לא יכינו את הספסלים עד צאת השבת (עי' מ"ב סי' תקנ"ז סק"ו).

יט. משקיעת החמה [7:33] נאסרים בכל העינויים שבת"ב, באכילה ושתייה, רחיצה וסיכה, תשה"מ, ותלמוד תורה, אבל אין יושבים על הקרקע ואין חולצים נעליים ואין פושטים בגדי שבת עד צאת השבת (עי' רמ"א תקנ"ג ס"ב ומ"ב סק"ו).

ליל תשעה באב שחל במוצ"ש

כ. נוהגים שמיד בצאת השבת אומרים כולם "ברוך המבדיל בין קודש לחול" ופושטים בגדי שבת ולובשים בגדי חול וחולצים נעליים ולובשים נעלי ת"ב והולכים לבית הכנסת, ולכן מאחרים את זמן תפילת ערבית בכדי לאפשר לכולם להגיע בזמן לתחילת תפילת ערבית (עי' רמ"א סי' תקנ"ג ס"ב ומ"ב שם).

כא. מבדילין בתפילה ואומרים "אתה חוננתנו" כשאר מוצאי שבתות (רמ"א סי' תקנ"ט ס"א), ואם שחל להבדיל אי"צ לחזור ולהתפלל כיון שמבדיל על הכוס במוצאי ת"ב (מ"ב רצ"ד ס"ג).

כב. מברכים קודם קריאת איכה בביהכ"ס ברכת "בורא מאורי האש" אבל אין מברכים על הבשמים (שו"ע סי' תקנ"ו ס"א), והנשים יכולות לברך בבית לעצמם (שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז, ועי' ביאור"ל סי' רצ"ו דאין אשה חייבת בברכת הנר אבל מ"מ רשאת למשוך על עצמה חיוב זה, ומנהג הספרדים שנשים אינם מברכות).

כג. נוהגים שלא לעשות מלאכה שיש בה שיהיה קצת כמו סידור הבית ורחיצת הכלים עד חצות היום (רמ"א סי' תקנ"ד סכ"ב), ולכן ישטוף כלי הסעודה של שבת למחרת אחר חצות היום (12:46) אבל את הטלית מותר לקפל במוצאי שבת (מבית לוי שם), וכן נוהגים שלא להכין צרכי סעודה למוצאי הצום אלא לאחר חצות היום (שעה"צ שם סקמ"ג).

חיוב הבדלה בת"ב נדחה לחולים ונשים

כד. חולה הצריך לאכול בת"ב צריך להבדיל קודם שאוכל ויכול אז להוציא יד"ח הבדלה את האחרים המתענים (שע"ת סי' תקנ"ו סק"א ושו"ת שבט הלוי ח"ח סי' קכ"ט), אך לא יבדיל מיד במוצאי שבת אם לא צריך עדיין לאכול אלא יבדיל קודם אכילתו (כה"ח סי' תקנ"ו סק"ט ושו"ת מנחת יצחק ח"י סל"א), ויעשה הבדלה על מיץ ענבים ולא על יין דאסור לשתות יין בת"ב (כה"ח שם וכן הורה הגר"י קרליץ זצ"ל, ודעת הגר"י אלישיב זצ"ל שיבדיל על חמר מדינה ויעשה הבדלה על מיץ תפוזים או אשכוליות 100% טבעי או על בירה לבנה), ואולם י"א שחולה יאכל בלא הבדלה (הגר"ח קניבסקי זצ"ל בדו"ד עם חמו הגר"י אלישיב זצ"ל בקובץ תשובות ח"א סי' נ"ז, וטעמו כיון שלדעת מרן החזו"א אין היום חמר מדינה וא"א להבדיל על יין דאסור בת"ב על כרחך דאוכל בלא הבדלה).

כה. אשה הפטורה מהתענית יעשה לה בעלה הבדלה בצום ויכוין לצאת בעצמו בהבדלה זו וא"צ לחזור ולעשות הבדלה במוצאי הצום ותשתה האשה את הכוס (שו"ת משנה הלכות ח"ז סי' ל"ט ועי' שו"ת שבה"ל שם וש"י פס"ב אות מ"ח), ואם יש להם ילד קטן שהגיע לחינוך ישתה הוא את הכוס (הוראת הגר"י דבילצקי זצ"ל וביאר דלא שייך בזה דילמא אתי למיסרך דזהו דוקא אם היו מתקנים כן בתקנה קבועה להבדיל במוצ"ש ליל ת"ב משא"כ כשמבדילים באופן לא קבוע), ואם אין מי שיעשה לה הבדלה תעשה היא הבדלה לעצמה (עי' מ"ב סי' רצ"ו סק"ה), ולעת הצורך יש להקל עליה שתאכל בלא הבדלה (מטעם ס"ס דשמא נשים פטורות מהבדלה, ושמא כשחל ת"ב במוצ"ש אין חיוב הבדלה כלל כדעת הרמב"ן, עי' שו"ת שבט הלוי ח"ז סי' ע"ז).

כו. קטנים האוכלים בת"ב אוכלים בלא הבדלה דלא שייך חינוך בזה שהרי כשיגדלו לא יבדילו ביום זה, ומ"מ ישמעו הבדלה במוצאי הצום (שו"ת שבה"ל ח"י סי' קע"ז אות ד' ואולם מו"ר הגר"י שטיינמן זצ"ל הורה לבניו כשהיו קטנים לעשות הבדלה).

כז. מי שצריך לשתות רק מים בת"ב אי"צ להבדיל (שו"ת שבט הלוי ח"ח סוסי" קכ"ט).

כח. בעלי הברית (הסנדק, המוהל, אבי הבן ואמו) בת"ב נדחה מתפללים מנחה גדולה ומלים התינוק ומותרים לאכול אחרי המילה כיון שהוא יו"ט שלהם (שו"ע סי' תקנ"ט ס"ט, ודעת מרן החזו"א זצ"ל דאם רוצים יכולים לצום, ונפק"מ שיכולים לקבל עליה לתורה, ואולם חולה שפטור לגמרי דבמקום חולי לא נזרו אף אם לא יאכל לא נחשב שצם ואינו מקבל עליה לתורה), וצריכים להבדיל על הכוס קודם שיאכלו (מ"ב שם סק"ו, ומו"ר הגר"י שטיינמן זצ"ל היה סנדק בת"ב נדחה וסירב לאכול ולשאלתי מדוע סירב לאכול? אמר דכיון שצריך להבדיל על חמר מדינה שהרי יין אסור בת"ב ודעת מרן החזו"א שאין היום חמר מדינה ממילא אינו יכול להבדיל).

המותרים לאכול בת"ב נדחה

כט. חולה שיש לו מיחוש קצת, וכן מעוברת המרגישה קצת חולשה אינם צריכים להשלים את התענית (ביאור"ל שם בשם שבות יעקב), וה"ה מינקת (תורת היולדת פמ"ח ס"ד), ויכולים כבר לאכול מהבוקר (עי' היטב בשבוי"ש שם, ועי' שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ע"א אות ד' וכל אחד יעשה שאלת רב באיזה אופן יוכל להקל).

ל. חולה הצריך לאכול כבר בליל ת"ב החל במוצאי שבת פטור מסעודת מלוה מלכה (תורת היולדת פמ"ח הערה י').

לא. קטן שהגדיל בעשירי באב אפילו שהיה קטן בת"ב חייב בתענית כדין גדול (האב"ז סי' תכ"ו כתב שזה תלוי אם הצום ביום א' הוא בגדר תשלומין או שעקרוהו ליום א', אולם הכרעת הפוסקים דבכל אופן חייב כיון ששו"ס הוא יום תענית ציבור והוא גדול באותו יום, עי' שו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ע"א אות י"ג, ואולם אם הנער חלוש יש מקום להקל בצירוף זה שהוא ת"ב נדחה).

מוצאי ת"ב שנדחה

לב. במוצאי תשעה באב עושים הבדלה על היין וא"צ לתת לקטן את היין, ואין אומרים הפסוקים "הנה א-ל ישועתי" ואין מברכים על נר ובשמים כיון שהם שייכים למוצ"ש"ק (שו"ע סי' תקנ"ו ס"א ומ"ב שם).

לג. מקדשים את הלבנה במוצאי ת"ב (עי' רמ"א סי' תכ"ו ס"ב ומ"ב שם סק"א), ויש לעשות הבדלה ולטעום דבר מה לפני שמקדשים את הלבנה דיש לקדש לבנה בשמחה – ומטעם זה צריך ליהרר שלא לקדש בלי נעליים או בנעלי בית (עי' מ"ב שם) אבל הנועל נעליים מכובדות מגומי או מבד יכול לקדש וא"צ נעלי עור דוקא (הגר"י קמינצקי זצ"ל אמת ליעקב ס"ב).

לד. במוצאי ת"ב שנדחה אין דיני אבילות כלל ומותר לנבס הבגדים להסתפר ולהתרחץ בחמין מלבד בשר ויין שאסור רק בלילה של מוצאי התענית (רמ"א סי' תקנ"ח ס"א), ומנהג בני ספרד לאכול בשר ויין מיד (כה"ח תקנ"ח סק"י"ט).

ללמוד - ולקיים

הערות מעשיות להלכה - על סדר הדף היומי

"ובאשר תקום מן הספר: תחפש באשר למדת, אם יש בו דבר אשר תוכל לקיימו" - אגרת הרמב"ן

כתובות יז - כו

פרשת מסעי - דברים • תמוז - אב ה'תשפ"ב
גליון זה מיועד לעורר לב המעיין ולא לסמוך עליו למעשה

גליון קלד

דף יז - כ

שהשטר אין מספיק ראייה להוציא ממון. אך למעשה דבר זה לא עור כיון שצריכי עדי מחאה, ולא היה באפשרות למצוא ולאסוף כל 10 זוגי עדי מחאה.

האסיפה שהתקיימה לפני ששים שנה בירושלים: כדי לברר למי שייך הדירה התעורר דיון ארוך, על אסיפה שהתקיימה לפני ששים שנה בנוכח זה שתרם את הדירה (האסיפה התקיימה כמה שנים לאחר שתרם אותה), והיו ארבע אנשים שהגיעו להעיד על האסיפה הזאת, הראשון העיד שתרם את הדירה לחלוטין, וזה שייך לבעלים כעת, עוד שנים אמרו שהיה תנאי מפורש שזה היה עם מגבלות זמן, ולא תרם את זה לגמרי והאחרון אמר שהיה תרומה לחלוטין, נמצא שאלה של תרי ותרי. וכיון שאין שטר למחזיק, אוקמי אחזקת מריה קמא. העידו שבאסיפה דיברו על כך להדיא האם יהיה תרומה או רק השאלת הדירה עד לאחר מאה ועשרים, והמרא קמא ענה, שבעזרת ד' בקרוב יבוא משיח, ולא יהא נוגע לקבל הדירה בחזרה, וכל אחד יקבל נחלת אבותיו, ולכן שמח שיהא שלו לגמרי עד ביאת משיח, והשנים אחרים אמרו שבכל זאת לא תרם את הדירה לגמרי. [בסופו של דבר הסכימו להגיע לפשרה שישלמו דמי שכירות להאשה (גב' כהן, אשה זקנה) מאותו יום והלאה עד יומה האחרון].

משיב אבידה

נמחקו מילים מהשטר

שאלה: ראובן הלווה מגמ"ח כספים 2500 ₪. בעל הגמ"ח הניח השטר בכיסו שהתרטב בגשם, ונמחקו מילים מהשטר, והיה כתוב שראובן לווה 25 ש"ח במקום 2500 ש"ח. לאחר חצי שנה עבר זמן פרעון והגמ"ח התקשר והודיע לראובן שעליו לשלם 2500 ₪. וראובן השיב שאינו זוכר הלוואה כסכום הזה, ורוצה לבדוק את השטר. לאחר ראיית השטר ראובן אמר שהוא זוכר שלוה רק 250 ₪. כמה ראובן צריך לשלם, והאם על ראובן להישבע שבועת מודה במקצת או שבועת היסת (בזמננו זאת אומרת לעשות פשרה הנהוג בשבועת מודה במקצת / שבועת היסת לפי ראות עיני הדיינים)?

תשובה: צריך לשלם 250 ש"ח ולא צריך להישבע שבועת מודה במקצת דהוה כמשיב אבידה (שו"ע סי' פ"ח ס' ל"ב וכו' עקיבא). וכתבו הפוסקים שמכל מקום צריך להישבע שבועת היסת (סמ"ע ושי"ך שם).

טענה הגמ"ח דאם כן כל מודה במקצת הוה משיב אבידה? תשובה: כל מודה במקצת יש החזקה דאינו מעיז לכפור הכל משא"כ כשיש שטר המסייע ההעזה שלו (סמ"ע שם).

שאלה: ומה הדין אם היה ראובן טוען 25 ש"ח?

תשובה: פטור משבועה, וצריך להישבע שבועת היסת (שו"ע סמ"ע ושי"ך שם), דהוי שטר שעבוד קרקעות ואין נשבעין על כך (אין הודאת השטר מביא לידי שבועה).

דף יז - יח, דף כ אי דאכלי שני חוקה וכו' אוקי תרי להדי תרי

המחלוקת על נכס שוה 3,000,000 ש"ח¹

מעשה שהיה לפני כעשר שנים בשכונה אחת בירושלים עיה"ק שהתעורר שאלה למי שייך דירה ישנה שהיו תלוי בדבר שקרה ששים שנה לפני כן, והוא עומד כעת בשווי 3,000,000 ש"ח, המשפחה היו דרים שם למשך קרוב לששים שנה, עד שנפטר בעל המשפחה. הטוען, אשה זקנה ממשפחת כהן הגיע לבית דין עם טענה שדירה זו של ישל אבותי, זקנתי לקראת המלחמה (תשי"ח) הסכים להשאיל הדירה הזאת לאלו שהיו זקוקים לדירה, מחמת סכנת חיים שהיה שורר במקום, ובידה היתה שטר של לפני שמונים שנה שהדירה שלה (של אבותה). ויורשי הבעל דירה טענו שלמעשה הוא נתן לנו את הדירה שיהיה שלו והיה לו שטר שאבד. ויורשי הבעל דירה חיפשו שני עדים המעידים שבאמת הדירה שייך להם.

מה עם השטרות: השאלה הראשונה בכל בירור על נכס ישן הוא איפה שטר המוכיח על בעלות הנכס? שאם יש לצד אחד שטר כזו בדרך כלל אין אחריו כלום אלא אם כן יש לשני ראייה להפריך טענת המחזיק בשטר.

אכן במקרה הנ"ל הקונה אבד שטרו בשריפה שקרה (כבר לפני חמשים שנה), ובעת מכירת הדירה שהיה כחודש לפני מלחמת תש"ח, לא הספיקו לרשום את הדירה בטאבו (רישום חוקין), ובעת החלפת הממשלה היה נכס העומד על גבול לא ברור, ולא הצליחו להוציא רישום מסודר בטאבו, ואח"כ הענין היה מוזנח ומעולם לא טיפלו או עסקו בנושא. הגיע לבית דין שאלה זו ודנו לומר שאם אין שטר לאלו שנמצאים בדירה עכשיו לכאורה צריכים לצאת מן הדירה, ובקשו לברר אם יש עוד נתונים. בשלב הראשון טענו שאין צורך לעוד ניתונים, אנחנו גרים שם כל השנים וזה הדירה שלנו. ויש לנו עדים השכנים שמעידים שאנחנו דרים שם, וזה חזקת שלש שנים בלי מחאה, אכן מצד שני לבעלים הראשונים (האשה גב' כהן הני"ל) יש שטר ולכאורה אין מה לטעון נגדה. למצוא עדים היה נראה להם מסובך ובלתי אפשרי היות שקיבלו הדירה במתנה ובפרט שהיה לפני כ"כ הרבה שנים. ועכ"פ לא היו עדים כשרים. אחר קצת בירור מצאו איזה שטר אחד שהיה שכן שלהם בזמנו וכעת נמצא בבית זקנים שזוכר שקיבלו הדירה במתנה, אכן בבית דין לא קיבלו עדות זו של אחד בבית זקנים שאינו נאמן מכמה טעמים, ובפרט שלא היה ברור שהיה שומר טוב ומצוות ובלאו הכי היה עד אחד בלבד.

מחאה של בני המשפחה: האשה הזאת טענה שכל כמה שנים עשתה מחאה על זה שיש אנשים בדירה שלהם, מחאה בפני שנים (לפעמים בפני אלו שאמרו במפורש שלא הולכים לגלות זאת לבעלים (ומילתא דלא רמיא איניש לאו אדעתיה)), שכל הזמן אשה זאת פחדה

¹ הסיפור מבוסס על נתונים אמיתיים, אך הפרטים המדויקים נכתבו ע"ד הכותב להמחיש הנושא.

להיבחן על דברי תורה

מכאן מביאים סמך שיש ענין גדול להיבחן על דברי תורה כיון שלומד על מנת לזכור לאורך זמן, הדברים נזכרים לאורך זמן. [ולפי זה עדיף להיבחן על דברים יותר מפעם אחת, שגם לאחר המבחן יש לו ענין לזכור].

דף כא

מיחזי כשיקרא

כתיבת מילת "וקנינא" על הכתובה וחתומת

העדים לפני הקנין

כתב הרמ"א (אבה"ע סי' סו סעי' א) אין לעדים לחתום הכתובה אלא לאחר שקיבל החתן קנין לפניהם (סברת הרב ומפרק אשה שנתארמלה).

ויש מקומות שמקילין בזה (מרדכי פ"ב דגיטין).

ועיין בביאור הגר"א את ט' נתקשה מאד בטעם הלכה זו דמאי מיחזי כשיקרא איכא הכא וכי בלא קנין אין יכול לחתום דלא מבעיא לדעת הסובר בס"ח דא"צ קנין כלל דא"צ, אלא גם להסוברים דצריך קנין מכ"מ באמר להם כתובו וחתומו ודאי דאין צריך דלא גרע משאר מתנה וכי דבדוחק י"ל דאירי בלא א"ל כתובו וחתומו וצריך קנין לאו דוקא והניח בצ"ע.

לכתוב מילת וקנינא לפני מעשה הקנין - דעת הגר"ש וואזנר זצ"ל שיכול לכתוב ולא מיחזי כשיקרא: ועי' בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן רפד) שהביא את סי' מנחת פתים (שם) כי דאין חשש במה שכותבים וקנינא בתופס הכתובה לפני מעשה הקנין כיון דעכ"פ קודם שחתמו הי' הקנין והרי הוא כשאר תופסי שטרות, ואם כותבים וקנינא ולא עשו הקנין פסול כמזויף מתוכו, אעפ"י שאין הקנין מעכב, אם א"ל כתובו וחתומו כנ"ל, מכ"מ אם כבר כתב וקנינא צריך עכ"פ לעשות הקנין. וכן בשו"ת שבט הלוי (חלק ח סימן רפז) וז"ל "אשר שאל האם ראוי לשייר תיבת וקנינא, ויוסיף התיבה לאחר קבלת הקנין משום דמיחזי כשיקרא.

לעני"ד כיון דעושה הקנין לפני חתימת עדים אח"כ לא מיחזי כשיקרא, אם לא דרך חומרא בעלמא ועיין בחו"מ סי' מ"ח ס"א דקיי"ל בשאר שטרות חוץ מגט דמותר לכתוב אפילו התורף שם הלוח והמלוה והמעוה רק להניח מקום הזמן משום מוקדם והוא עפ"י שיטת רוב ראשונים בגיטין כיו"ע דבמסקנא למיחזי כשיקרא לא מיחזי כשיקרא בתורף דשטרות יע"ש בתוס' וכו', ואף על גב דהש"ך (ח"ו"מ שם ס"ק א') רצה להחמיר בשיטת רש"י לחשוש למיחזי כשיקרא כדעת רש"י, מכ"מ כי בתומים (שם באורים ס"ק א') דהעולם אין נוהגים כן וכן חזינן בכתיבת הכתובות, וכן הסכים בנתיבות (שם בחי' ס"ק א'), ועיין בעה"ש שם דכל לפני חתימת העדים לא מיחזי כשיקרא, [אם לא דרך הדור וחומרא] ועיין בס' מנחת פתים (אבה"ע סי' ס"ו) הסכים ג"כ דאין חשש אם כותבים תיבת קנינא כיון דעכ"פ קודם החתימה הי' הקנין עכ"ל.

דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל – לכתחילה לכתוב מילת "וקנינא" רק לאחר הקנין: מנהג הגר"ש אלישיב זצ"ל (ישא יוסף אבה"ע סי' קנח) שהיה מורה ליקח לכתחילה כתובה בנוסח ברכת האירוסין. נדפס בה "וקנינא" ובשעת קריאת הכתובה קבלו העדים קנין וכתבו וקנינא, דאל"כ כתיבת וקנינא גופא הוה מיחזי כשיקרא, ואז חתמו העדים על הכתובה.

ועי' בס' ישא יוסף (שם) שהביא שמצינו כמה מנהגים לענין קבלת הקנין בכתובה ע"י העדים וחתומתן, וכבר הביאם מהר"ם מינץ (סי' ט). לאחד המנהגים לוקחים העדים קנין על הכתובה לפני החופה וחותמים לאחר החופה. ויש שנהגו לחתום גם קודם ברכת האירוסין. אמנם יש שנהגו להקפיד לקחת קנין דוקא אחר הקידושין, ובעיקר הקפידא שהחתימה תהיה אחר הקידושין, דאל"כ מיחזי כשיקרא שהרי כתוב בכתובה "צביאת והות ליה לאינתו", וכשיחתמו קודם הקידושין חתמו על שקר. וכבר כתב הקצות השולחן להגר"ח נאה (הערות למעשה עמוד קצט) דבא"י המנהג הקדום שתחת החופה כשיקרא הכתוב ומגיע לתיבת וקנינא מקבלים העדים קנין. וכתב בישא יוסף (שם) דבדבריו של הגר"ח נאה (שם) כתוב שהיו העדים חותמים "מיד אחר החופה", אולם הגר"ש אלישיב זצ"ל נהג להחתים העדים תחת החופה.

לחתום על כתובה לפני החופה: ועי' בהערות הגר"ש אלישיב זצ"ל

(מסכת כתובות דף כא) שכתב "והנה יש מערערים על מה שחותמים העדים על הכתובה קודם החופה ומשום דמחזי כשיקרא שכתוב בכתובה 'ליהוי לי לאינתו', אמנם אין לחשוש לזה כלל וכלל דהרי מבואר בש"ך דלהלכה לא חיישינן למחזי כשיקרא אפילו בחתימות ב"ד ובמעשה ב"ד וק"ו בעדים סתם דלא חיישינן למחזי כשיקרא"י. (ועי' קובץ תשובות ח"א סי' קס"ג ולהלן מ"ג ע"ב וני"א ע"א).

חופה המתאחרת עד לאחר שקיעת החמה

ע"ע בהערות הגר"ש אלישיב (מסכת כתובות דף מג עמוד ב) שכתב והנה יש לפעמים שכותבין הכתובה מבעוד יום והחופה מתאחרת עד אחרי השקיעה, וכדי שלא יהי' שטר מוקדם נוהגין הרבה מסדרי קידושין לעשות קנין מהחתן קודם השקיעה שישעבד עצמו מבעוד יום מדין כתובה ואז אין השטר מוקדם כיון שנתחייב כבר הכתובה קודם החופה, [וגם אני נוהג כן מדוחק ועי' להלן נ"א ע"א משי"ש וע"ע קובץ תשובות ח"א סי' קפ"ג, וגם ח"ג סי' קצ"ז].

אכן לכתחילה במקום שאפשר עדיף לעשות שטר חדש (על תאריך שלמחר היינו של יום החופה) דהרי עצה זו של קנין אינה מועלת לשיטת הרמב"ם הנ"ל (וכמו שנפסק בשו"ע), שהרי להרמב"ם כתובה של קודם נישואין אין גובה מלקוחות, [ואולי גם להרמב"ם יש עצה אם יפרש שעושה הקנין להשתעבד מהיום שלא בתורת כתובה, אלא שברוך כלל החתן מתחייב רק בגלל שהיא כלה וצריך לתת לה כתובה].

אם שכחו לכתוב מילת "וקנינא" וכבר חתמו העדים

עי' ישא יוסף (שם) שדן האם אפשר להוסיף תיבת וקנינא לאחר חתימת העדים, או שצריך – כפי שהורו בזה כמה מורי הוראה לכתוב כתובה חדשה, ותמכו יתירותם על דברי הקצות החושן (ריש סי' מה) שעדים שחתמו עצמם תחילה על ניר חלק ואח"כ כתבו מעל חתימתם נוסח השטר דהשטר פסול, משום שכחתמו, חתמו על ניר חלק, ומה שכתבו אח"כ אינו חוזר וניעור. (וכבר דנו בדברי הקצות החושן גדולי האחרונים, אמרי משה סי' יז, אמרי בינה הלואה סי' כו, נחל יצחק סי' ד), וכו' והורה הגר"ש אלישיב זצ"ל בכתובות המודפסות שבהן נשאר חלק ריק במקום תיבה זו, ככה"ג אין להכשיר את הכתובה כיון שיכול להזדייק על יד הוספת התיבה לאחר חיתום השטר"י. והביא בישא יוסף (שם) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שאם מיד לאחר החתימה כתבו וקנינא ניתן להכשיר הכתובה בדיעבד. וכתב שביאור הדברים דמכיון שעסוקים באותו ענין לא נפסל השטר מחשש שיכול להזדייק. (ועי' בקצות החושן שם).

ועי' בשו"ת שבט הלוי (חלק י סימן רסה), בעדים שחתמו בטעות לפני קבלת הקנין בכתובה, מה יעשו, האם סגי במה שיעבירו קולמס על החתימה, או שעליהם לחתום פעם נוספת, ואם עליהם למחוק החתימה הקודמת, או אפשר להניחה ולחתום פעם נוספת.

ואומר בטח, דאם הי' זה פסול גמור, בחתימת יד העדים, במה שחתמו על הקנין בלי שנעשה עדין אעפ"י שנעשה אח"כ, הי' בודאי מקום להחמיר דלא מהני כתב ע"ג כתב כמבואר גיטין י"ט ע"א, וכי ע"א, וכי מכ"מ כ"ז אם זה פסול גמור מה שחתמו לפני הקנין, אבל עיין בחו"מ סי' ל"ט ס"ג דלהלכה זו אינו פסול מעיקר הדין אלא מפני חשש מכשול כשמלוה רוצה להקדים השטר לפני הקנין שיהי' מוכן לו, או מפני חשש מיחזי כשיקרא בכל אופן, ולפני שם הבי"ע עם הש"ך אם שייך להלכה מיחזי כשיקרא בחתימה למה דקיי"ל להלכה דלמיוחזי כשיקרא לא חיישינן והש"ך מיקל גם בחתימה, איברא בתוס' כתובות כ"א ע"ב מבואר דלכתחלה חיישינן כאשר העיר שם זקני התומים.

עכ"פ בני"ד בלא"ה אין חשש דיעבד לפסול חתימת העדים אם באמת נעשה הקנין אח"כ, מ"מ מהיות טוב להעביר בקולמס, או יותר טוב למחוק קצת מאותיות החתימה ולהעביר אח"כ בדיו שגם זה נחשב כאלו חתמו מחדש, אעפ"י שאינו מעכב, זה הנלעני"ד בזה עכ"ל.

ברבים אין חשד

ע' **שו"ת חתם סופר** (או"ח סי' ס) נשאל ביהודים רבים שנשרפו בתייהם, ולקחו קבלן גוי שיבנה להם בתים חדשים. ולקחו קבלן גוי שיבנה להם בתים חדשים, אם מותר להם לבנות בשבת - ודן להתיר על פי **המג"א** שמותר לשכור גוי בקבלנות לקחת הזבל בשבת (סי' רמד ס"ק ח). וכתב דיש לחלק שדוקא בדבר שרבים שותפים ביחד אין חשד, אבל באופן שכל אחד בונה בפני עצמו, אפילו שהם הרבה יחידים שמתעסקים באותו דבר, אין זה נחשב כרבים שנאמר שאין בהם חשד.

כתב **שו"ת מהרש"ם** (חי"ג סי' פח) שיש חשש ביחידים מרובים שאינם שותפים, שהרי אמרו שהיו מעמידים את הבהנים הטמאים בשער המזרח, ולטעם אחד אמרו מפני החשד שיאמרו שמתעצלים לבוא לבית המקדש, ואע"פ שהיו כהנים רבים, וברבים אין חשד, אלא על כרחך משום שהחשד הוא על כל אחד בפני עצמו, ואינו דבר המשותף לכולם, ולכן שייך בזה חשד.

ועוד יותר מזה מצינו דכתב **הגר"ש** **אויערבך זצ"ל בשו"ת מנחת שלמה** (חי"א סי' לה) באדם שאינו שומר תורה ומצוות שאם יש חשש שעל ידי זה שיציעו לו לברך יפגע וישנא לומדי תורה, מותר לכבדו באכילה ושתיה, כדי שלא יכשל בעבירות חמורות יותר על ידי שנאתו [אכן סיים שהדבר צריך הכרע] וכעין זה בס' **פאר הדור** חי"ג עמ' קצה בשם **החזון איש**. ע"י סי' **הזאת הברכה** פ' כ עמ' 187.

עניני חשד

מצינו בכמה מקומות שחייב אדם להתרחק מחשד. איתא **בשו"ע** (סי' צ סעי' ח) אסור לעבור חוץ לבית הכנסת בצד שהפתח פתוח בו בשעה שהציבור מתפללים, מפני שנראה ככופר כיון שאינו נכנס להתפלל. ואם נושא משוי או שלובש תפילין או שיש בית הכנסת אחר בעיר או שיש לבית הכנסת זה פתח אחר (או שרוכב על גבי בהמה) מותר.

וכתב **המשנה ברורה** (שם ס"ק כה) נראה לי דהוא הדין אם רגילין בבית הכנסת הוזה לעשות כמה מנינים, גם כן שרי דלא יבוא לחשדו.

וע' **בערוך השולחן** (סעי' יב) דאם אוהו בידו שקית של טלית ותפילין שיכול לעבור כנגד פתח בית הכנסת.

חילול השם לגרום חשד באינו שומר תורה ומצוות: ה"ה מצינו באינו שומר תו"מ, כתב **בשו"ת שבט הקהתי** (חי"ג סי' של"ח) דמי ששכר אחד לשמורו הילדים שלו בשבת ולא עלתה על דעתו איסור של שכר שבת דיש להתיר ליתן שכר שבת למנוע חילול השם דאם לא יתן לו שכרו יחשוב החילוני דהדתיים הם גנבים ועושקי שכר שכיר ויש להתיר איסור שכר שבת משום שלא יהיה חילול השם חי"ו ע"ש.

דף כד - כה

וכו' כיון שיש בזה נדנד עבירה לדעה מן הדיעות" (משפטי ארץ) (ס).

תרומה בזמן הזה מדרבנן

מדוע אין חיוב להפריש שוב תרו"מ לחומרא

דעת כמה מגדולי ההוראה² שראוי להפריש שוב תרומות ומעשרות מוצרים שיש הם חיוב תרו"מ ולדעת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** זה לא רק חומרא בעלמא³ **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (ע' **ישא יוסף** זרעים עמ' רכב)

וז"ל בעל נפש הירא וחרד לדבר ד' - ינהיג עצמו להפריש מכל דבר הנכנס לביתו⁴, כי גם במקומות שיש בהם השגחה על תרו"מ נזקקים הם לכמה עקולי ופשוטי ע"ש⁵.

וכתב בס' **ישא יוסף** (שם עמ' רכג) שפעם אחת שאל את **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** שאם כך הן פני הדברים הרי לכאורה צריך לדרוש בפירוקא כי יש להפריש תרומות ומעשרות בבית ולא רק מחמת חומרא והידור, והשיב **הגרי"ש שמכיון שתרומות ומעשרות בזמן הזה דרבנן אינו יכול לומר שחייבים מדינא להפריש תרו"מ בבית** (וכתב בישא יוסף שם הרי למדת כי לדעתו, לשיטה שתרו"מ בזמן הזה דאורייתא היו צריכים להפריש שוב, ואם נסבור כדעת החזון איש שבתרו"מ בכל ספק יש להחמיר הואיל ועיקרו דאורייתא - הרי לצדדים אלו, לכאורה עלינו לומר כי יש להפריש תרו"מ גם אם בבית התוצרת נרכשה בועד הכשרות מהודר).

גדולה הזקה מעיקרא אכול תרומה דרבנן

לתת תרומה טהורה לבהמת כהן (כהנים

מיוחסים)

שאלה: מי שחתך מלפפונים או בצלים מגינתו שלא נגעו במים (ועדיין טהורים), והפריש תרומה טהורה, האם יכול להאכילו לבהמת כהן לקיים מצות נתינתה של תרומה.

תשובה: כתב בס' **משפטי ארץ** (תרומות פי"א סעי' ז) תרומה טהורה הראויה למאכל אדם מותר ליתנה לפני בהמת כהן, ולא יאכילנה ביד אלא יניח במקום שהולכת מעצמה ואוכלת. ויש מקומות שמוכרים הבהמות לכהן כדי שיוכלו להאכילם תרומה. (וכן בזמננו מוכרים לכהן הבהמות של גן החיות ע"פ הוראת **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** כדי להאכילם תרומה של תוצרת הרבנות הראשית).

דעת החזון איש: כתב **החזון איש** בשביעית (סי' ה ס"ק יב סוד"ה וכהן) שאין לחפש אחר נתינתה לכהן אם אין הכהן רוצה בה אלא שנותן לבהמתו כדי לזכות את ישראל המצות נתינה, כיון שיש בזה [בהאכלת תרומה לבהמת כהן בזמן הזה] נדנד עבירה לדיעה מן הדיעות, שאם צריך כהן מיוחס דוקא בכדי שיהא מותר להאכיל תרומה לבהמתו, הרי בזמננו אין כהן מיוחס כמש"כ הרמב"ם (בפ"כ מאיסורי ביאה ה"א). והו"ד בדרך אמונה תרומות פי"ו ס"ק י.

דעת האחיעזר: אמנם **בשו"ת אחיעזר** (חי"ג סי' לו) נטה להקל שאין צריך כהן מיוחס בכדי להתיר האכלת תרומה לבהמה. אך גם החזון איש הני"ל רמז שיש להקל בזה, ומ"מ כתב "שאין לחפש

² עוד שאלה מצויה בהפרשת תרומות ומעשרות שמצוי מאד שכתוב על החשבונית של המפעל 'הסחורה אינו נקנית להחנות עד גמר התשלום של המוצר', ובדרך כלל התשלום על המוצר הוא לאחר שתים או שלש חדשים, ולכן הפירות, ירקות, מוצרים, לכאורה עדיין אינם בבעלות של החנות בשעת הפרשת המשגיח תרומות ומעשרות, אך מאחד מגדולי תלמידי **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** שמענו שודאי מעיקר הדין יש לחנות קנין להפריש תרו"מ והסעיף הזה הוא רק עצה כדי להגן על המפעל מפשיטת הרגל.

² ע' בספר דרך אמונה (פ"ד ממעשר ה"א בביאור הלכה). ע' בשו"ת תשובות והנהגות חי"ג סי' שמ וחי"ה סי' דש, וע"ע בשו"ת מנחת יצחק חי"ט סי' קט.
³ ע' ישא יוסף על זרעים וספר משפטי ארץ על תרו"מ שעקב שינוי סדרי מזון בזמננו יש כשמונה שאלות על הפרשת תרו"מ בחנות. ואף שמדינא מותר לאכול המאכלים בלי להפריש שוב, ישראל קדושים ובכל הזרות החמירו בחשש מאכלות אסורות יותר מן הדין וגם הרבו בהרחקות, וכמו שיש שנהגין לאכול רק הכשרים מסוימים אף בשעת הדחק (למרות שמדינא מותר לאכול הכשרים אחרים).
⁴ לרשימה של מוצרים שהם יבוא חייל, ואין חשש הפרשת תרו"מ 089741861.

מה הדין כשאין כהן בבית הכנסת

כתב השו"ע (סי' קלה סעיף ג) כהן קורא בתורה ראשון, ואחריו לוי, ואחריו ישראל. וכתב המשנה ברורה (שם סי' ט) דכתיב וקדשתו וקבלו חז"ל שר"ל לכל דבר שבקדושה לפתוח ראשון ולברך ראשון וליטול מנה יפה ראשון ומ"מ אם רצה הכהן לחלוק כבוד לרבו או למי שגדול ממנו הרשות בידו אבל לענין לקרות בתורה בביהכ"מ תקנו חז"ל מפני דרכי שלום שאין הכהן והלוי יכולין למחול אלא דוקא כהן קורא ראשון ואחריו לוי ואחריו ישראל כדי שלא יבוא הדבר לידי מחלוקת שכ"א יאמר אני גדול ואקרא ראשון. ואין חילוק בין שבת ויו"ט לשני וחמישי ושאר זמנים שקוראין בהן [פמ"ג]. **אם אין כהן בביהכ"מ הולכין אחר הגדול בחכמה ומניין אף על פי שהאחר גדול בשנים** [מ"א בסק"ז]. עוד כתב המ"ב (שם ד"ה "ואחריו לוי") ואסמכניהו אקרא דכתיב ויתנה אל הכהנים בני לוי וגוי' אטו אן לא ידעינן דכהנים בני לוי ניהו אלא לאשמועינן דמתחלה כהנים והדר בני לוי. עוד כתב השו"ע (שם סי' קלה סעיף ו) אם אין כהן בביהכ"מ, קורא

ישראל במקום כהן, ולא יעלה אחריו לוי. וכתב הרמ"א אבל ראשון יוכל לעלות; (ב"י מהרי"ל בשם ר' ירוחם נ"ב בח"ג) וכשקורין אותו, אומרים במקום כהן, שלא יטעו לומר שזהו כהן (טור). טעם שאין להעלות לוי לאחר ישראל: כתב המשנה ברורה (שם סי' כג) דכיון דישראל קראו לפניו אם יעלה אחריו לוי יאמרו שהראשון כהן היה ואף שאמר במקום כהן כשקראוהו וכדלקמיה אפ"ה חיישינן מפני הנכנסים אח"כ שלא שמעו כשקראוהו [פרישה].

עוד ביאר המשנה ברורה (שם סי' כד) דלא גרע מישראל ודוקא כשאין הישראל גדול מהלוי דאל"ה יקראוהו ראשון ושוב לא יקראו ללוי כלל [אחרונים]. ולענין לקרות ללוי שלישי או רביעי במקום שקראו לישראל במקום כהן י"א דמותר ויש אוסרין ולפי המבואר לקמן בסוף סעיף י' במ"א בשם הלבוש דבמדינות אלו אין נוהגין לקרות לכהן או ללוי רק לאחרון או למפטיר אין נפקא מינה בזה.

נתינת מעשר ראשון ללוי בזמנו

הנהגת גדולי ישראל בזה

החזון איש זצ"ל מצדד שהאידינא שאין לנו מיוחס והלויים עולים ליחוסם ע"פ עצמם אין ליתן מע"ר ללוי בזמן הזה שאם יתנו לו יעלו ע"פ עצמם בשקר (עי' חזון איש שביעית סי' ה ס"ק ד ד"ה עוד וסי' ה ס"ק יב וכתב שם בלשון אפשר) והקשה הגר"מ שטרנבוך שליט"א "איזה חשש יש לו אם יעלה שני לקריאת התורה, הלוא לברכה לבד אפילו כהני חזקי מברכים ולא חוששין, ואי חייש לעתיד לבוא שיכהנו במקדש לשיירה, הלוא אז אליהו יבוא, ומייחס כל אחד באורים ותומים, ושבת לוי ידעו ייחוסם ואין לנו לחשוש כלל. **וכן אני בעצמי מסרתי למרן הגאון דבריסק הגריז"ס זצ"ל מעשר ראשון מענבים בגינה שלי, ולא העיר מחשש שבזמן הזה אין לתת ללויים.** ומשמע דלא שמיע ליה כלומר לא סבירא ליה "עכ"ד. עי' להלן מה שכתב הגר"ח קניבסקי זצ"ל שמרן החזון איש היה נוהג לתת מע"ר ודאי [או דמיון] ללוי.

וז"ל בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ג סי' שמ) "לע"ד גם לענין נתינת מעשר ראשון ללוי הם בחזקת לויים, ומנלן למנוע מהם, וללויים איכא טענת ברי מכח חזקה שהוחזקו בלויים, ואילו לבעלים אין אפילו טענת שמא, דטענת שמא היינו כשטוען אולי שלו, אבל כאן כשטוען אולי של אחר לא נקרא אפילו שמא, ולא דמי לכהנים שבמשך הדורות נטמעו בהם נשים הרבה שנשבו ונתחללו ולכן יש חללים הרבה. וגם בכהנים אם נחזיק אותם לודאי לתת להם עלולים לאכול אף שטמאים. אבל ללוי מותר לו לאכול המעשר בטומאה בלא כל חשש, לכאורה חייבין ליתן להם מעשר ראשון בזמן הזה, ולא ידעתי מה סומכין שאין נותנין".

(עי' רמב"ם הל' מעשרות פ"א הלכה ד שעורא קנס הלויים רק בזמנו ודעת הרבה ראשונים שקנסו לתת אף לכהן והקנס קיים בזמן הזה ועי' בדרך אמונה (פ"א סי' לו) בשם החזון איש דכתב וצ"ע אם נהגו כן בזמנו לתת מעשר ראשון לכהן).

דברי הגר"ח קניבסקי זצ"ל: בדרך אמונה (תרומות פ"ו סי' כ)

כתב בזמננו שהמנהג שהכהנים והלויים עולין לכהונה ע"פ עצמן (כמ"ש אבה"ע סי' ג סעי' א אין להם דין אפילו דין כהני חזקה) ולכן אין נוהגין היום לתת לכהנים תרומה להסיקה תחת תבשילו וכן חלה ואפילו חלת חז"ל אין נותנין לא לכהן קטן ולא לגדול שטבל ואע"ג שנותנין פדיון הבן לכהן ומברכין עליו, וכן הם מברכים על נשיאות כפים וסומכין על חזקתן, מ"מ לענין נתינת תרומה חששו חז"ל שאם יתנו יתרבו העולין על פי עצמן בשקר ולכן ראוי שלא ליתן, וכן אין לתת מעשר ראשון ללויים בזמן הזה כיון שעולין על פי עצמן וא"צ אפילו להעלותן בדמים. מ"מ י"א שיש מדת חסידות ליתן ללוי המעשר ראשון. וכ"ז בודאי טבל אבל בספק א"צ לתת אפילו בזמן הבית. וכ"ז בתרומה ומעשר ראשון אבל מעשר עני חייבין לתת גם בזמן הזה אם הוא ודאי טבל שהרי יש לנו ודאי עניים".

ועי' בציון הלכה (שם סי' עח) שמרן החזון איש היה נוהג לתת מע"ר ודאי [או דמיון] ללוי, ועוד כתב (שם סי' עה) בשם הרדב"ז דהאידינא שכולם טמאים אין נותנים להם תרומה לא טמאה ולא טהורה שמא יבוא לידי תקלה כע"ז. [ויש נוהגין לתת תרומה טמאה כגון שמן זית לכהנים ת"ח].

מנהג הגר"ח קניבסקי זצ"ל: כתב בספר אלא ד' אמות פע"ז סעי' א מדברי הגר"ח קניבסקי זצ"ל אמר לי בשם מרן החזון איש שבימינו אין צריך לתת מעשר ראשון ללויים, ואמר לי מרן שבטבל ודאי נותן מעשר ראשון ללוי.

עוד כתב בס' אלא (בשם הגר"ח קניבסקי זצ"ל) "אמר לי שהמעשר עני (בטבל ודאי) הביא לת"ח שיש לו משפחה ברוכת ילדים והוא אביון ומעשר ראשון הביא לר"י מנדל שהוא מוחזק כלוי, עוד אמר לי שלא נהג להביא את האוכל עצמו לעני וללוי רק כסף כשווי של המעשר, כי זה יותר טוב להם (עי' בזה בדרך אמונה פ"ו ממעשר סי' כה וצ"ע)."

מצות של ליל הסדר: וע"ש עוד שבמצות של ליל הסדר דבענין 'לכם' הקפיד להפריש מעשר ראשון בצד, ושלא לאכול מזה בליל הסדר.

ניתן לקבל הגיליון במייל g089285647@gmail.com לתרומות, הערות והארות 0533163916

משה יחיאל הרסקין - מודיעין עילית

מים זכים

דורשי השמות אמרו 'אין מים אלא תורה'
שנאמר 'הוי כל צמא לכו למים' (ב"ק פב).

פרשת זכרים

- ב -

ואמנם י"ל בזה, שאם אכן הילדים ילכו לת"ת ברגל, הרי הם יגיעו לת"ת מותשים ועייפים מהדרך, ומחמת זה הם ילמדו פחות טוב בת"ת, ומשום הכי י"ל שהוצאות הנסיעות שלהם שפיר נחשבות כהוצאות לצורך ת"ת גם לדברי הגר"ח מבריסק הנ"ל, כיון שהנסיעה עצמה מועילה לת"ת שלהם שילמדו יותר טוב.

[וכע"ז יעוי' בספר 'חוט שני' (שבת ח"א עמ' מח) שכתב וז"ל, 'מי שיכול לטרוח ולקנות צרכי שבת יותר בזול במקום מרוחק ממנו, ואילו במקום הקרוב אליו המצרכים הללו יותר יקרים, - אם הטירחה לילך למקום המרוחק תפריע לו בהכנות לשבת, הוי בכלל הוצאות שבת לקנות במקום הקרוב אליו שהוא יקר יותר, עכ"ל ודו"ק].

אכן מ"מ אכתי יל"ע בזה לגבי הדרך חזור מהת"ת, בכה"ג שבעצם הילדים יכולים לחזור ברגל, ורק בשביל הנוחות הם נוסעים באוטובוס, דיש לדון לפי דברי הגר"ח מבריסק הנ"ל, דאולי אין זה נחשב כהוצאות ת"ת שאינן מן הקיצבה (בכה"ג שזה לא יגרום להם ללכת ללמוד בת"ת בלי חשק בגלל הדרך חזור), ויל"ע בזה.

- ג -

והנה כד נימא שבאמת לגבי הדרך חזור מהת"ת, הוצאות הנסיעות אינן נחשבות כהוצאות בניו לת"ת וכנ"ל, א"כ יש לדון האם האב יכול לעשות תחבולה ולהגדיר את הוצאות הנסיעות בחזור כהוצאות בניו לת"ת, ע"י שיקבע עם בניו ללמוד איתם כל יום עשר דקות (למשל) כאשר הם יחזרו הביתה, ואזי ע"י הוצאות הנסיעות באוטובוס שוב יחשבו כהוצאות בניו לת"ת שאינן מן הקיצבה, כיון שאם הילדים ילכו ברגל הרי הם יגיעו הביתה מותשים ולא יוכלו אז ללמוד טוב כ"כ עם אביהם וכנ"ל.

אוי"ד שכיון שבאמת עיקר הכוונה בנסיעתם באוטובוס בחזור, הינו בשביל שהילדים יחזרו הביתה בנוחות מירבית ולא יתאמצו ללכת ברגל, לכן אולי י"ל שאע"פ שלמעשה ע"י שיעור באוטובוס (ולא ילכו ברגל) הם יוכלו ללמוד טוב יותר עם אביהם, אך מ"מ זה אכתי לא יחשב כהוצאות בניו לת"ת, כיון שאולי דבר זה נקבע רק לפי עיקר הכוונה בזה, ועיקר הכוונה הרי הוא בשביל הנוחות שלהם, ולא בשביל הת"ת שילמד עימם.

הנה בעקבות ההתייקרות הגדולה שהחלה בשבוע זה במחירי הנסיעות בתחבורה הציבורית, התעורר פולמוס גדול בביהמ"ד, לגבי אברכים שיש להם כמה בנים שנוסעים כל יום לת"ת, וכעת הוצאות הנסיעות של כולם ביחד התייקרו בכמה מאות ש"ח בחודש, - האם יש להם עניין לעשות השתדלות במשרד התחבורה וכדו', בכדי לנסות להוזיל את העלויות של הנסיעות בתוך הערים כפי שה"י קודם.

או שמא אין שום עניין לעשות השתדלות בזה, כיון דאיתא בגמ' (ביצה טז.) שהוצאות בניו לת"ת אינן מן הקיצבה, אלא אם פחת פוחתין לו ואם הוסיף מוסיפין לו, וא"כ י"ל דמצד ההוצאות של הנסיעות לת"ת אין עניין לעשות השתדלות בזה, כיון שבין כך כל ההוצאות שמוציא לזה יחזרו אליו, - ואולי גם יש בזה משום חיסרון באמונה אם יעשה השתדלות בזה.

ויש לפלפל טובא בזה, וכדלהלן.

- א -

דהנה ידוע ומפורסם המעשה, באחד שאביו שלח לו מכתב, ובו הוא מבקשו שיבוא אליו, (ויש שמספרים שהבן הי' בבריסק והאב הי' בוורשא), - ושאל הבן את מרן הגר"ח מבריסק זצ"ל, שכיון שכיבוד אב משל אב, א"כ אולי אינו מחוייב לנסוע, מפני הוצאות מסילת הברזל וכו', (והיינו שאולי הבן אי"צ לנסוע לאביו, משום שלבן אין חיוב לשלם מכיסו את דמי הנסיעה ברכבת).

והשיב לו הגר"ח, 'אם אביך כתב לבוא, מחוייב אתה להלוך ברגל אליו, ומה שהינך נוסע, זה אינו עבור אביך אלא עבורך' (יחיי המוסר' ח"ב עמ' קסא).

ומעתה לפי"ז יל"פ טובא בנידו"ד, דהנה בדברי הגר"ח מבריסק זצ"ל מבואר, שהוצאות הנסיעה ברכבת אינן נחשבות כהוצאות לצורך כיבוד אב, אלא נחשבות כהוצאות לצורך עצמו, שיהי' לו נוח בדרך ולא יכאבו לו הרגליים, - וא"כ לדבריו לכאוי י"ל, שגם הוצאות של נסיעות הילדים לת"ת אינן נחשבות כהוצאות לצורך ת"ת, אלא הן נחשבות כהוצאות לצורך הנוחות של הילדים בדרך לת"ת (בכה"ג שיש לילדים אפשרות מעשית ללכת ברגל), - ואולי ע"ז לא נאמר דההוצאות אינן מן הקיצבה.

'אך מה שהוסיף שכלול בסכום זה הוצאת אש"ל, יש לדון דגם זה הוא בכלל הוצאת בניו לת"ת, כיון שא"א ללמוד תורה שם אלא עם אש"ל, ויש לפלפל בזה', עכ"ל עיי"ש.

- ו -

והנה בתקופה האחרונה מלבד ההתייקרות הגדולה בתחבורה הציבורית ישנה התייקרות גדולה בכל המשק, וידוע מה דאיתא בסוטה (מט:): שבעקבתא דמשיחא היוקר יאמיר, - וכבר עוררו גדולי הדורות שאנו צריכים להתחזק מאוד בציפייה לביאת המשיח ולגאולה השלימה מחמת צערא דשכינה, ואין די במה שרגילים להיזכר בציפייה למשיח רק בשעת צרה ח"ו.

וידוע מה שמספרים על מה שאמר הח"ח, כאשר שמע את נסיבות היענותו של הבית הלוי לבקשת ראשי הקהל דבריסק לבוא ולשמש כרבם, - דהנה בתחילה כאשר הגישו לפני הבית הלוי את כתב הרבנות, לא אבה לשאת על שכמו את התפקיד, וניסה להשתמט באמתלאות שונות מן הבקשה.

ולאחר שראשי הקהל של בריסק הירבו דבריהם בהפצרות ומענות שיאות לכתב הרבנות אותו הם מגישים לו, הם כבר כמעט ונואשו מתוחלתם לראותו מכהן פאר כאלוף לראשם, - אך הנה קם אחד מהם ויפתח את פיו לאמור: 'רבינו, עשרים וחמשה אלף יהודי בריסק יושבים ומצפים לבואו, ואיככה זה יוכל להשיב את פניהם ריקם?!'

ויהי אך יצאו הדברים מפיו, והם הצליחו לחולל רושם כביר בליבו של הבית הלוי, שעל אתר הואיל לבקשה ותהי המשרה על שכמו.

ומספרים שבשעה שהגיע המעשה הנ"ל לאוזניו של הח"ח, זלגו עיניו דמעות ויאמר: אם אך יצפו בני ישראל לביאת משיח צדקנו, כאשר המתינו עשרים וחמישה אלף יהודי בריסק לרבי יושע בער, לבטח נזכה תיכף לבואו, וכי כיצד יוכל להשיב פניהם ריקם?! - אלא שהם למרבה הצער לא מצפים כראוי... (הרב מבריסק ח"א עמ' 15), - ויה"ר שנזכה בקרוב לגאולה השלימה, ושיבנה ביהמ"ק במהרה בימינו אמן.

להזמנת שיעורים ודרשות: 052-7155442

לתגובות הערות והוספות

קו 'מים זכים': 02-633-5850

המען לתגובות: יצחק זאב כגן

רח' נתיבות המשפט 81 מודיעין עילית

טל': 1515-271-55442 (תא קולי)

פקס: 02-655-0973

דוא"ל: A0527155442@GMAIL.COM

ובכע"ז? הסתפקתי בספק נפלא, לגבי מי שרגיל בדר"כ לאכול בסעודה שלישית סעודה קטנה יחסית, אך בשבת זו הוא רוצה לאכול בסעודה שלישית סעודה גדולה כסעודת שלמה בשעתו, בכדי שיהי' לו כח לצום בתשעה באב, - דיש לדון האם ההוצאות של הסעודה הגדולה שאוכל בשביל שיהי' לו כח לצום למחר, נחשבות כהוצאות שבת שאינן מן הקיצבה.

או"ד דכיון דעיקר כוונתו בסעודתו הגדולה הרי הוא לצורך יום חול, בשביל שיהי' לו כח לצום למחר (שהרי בשאר השבתות הוא אוכל רק סעודה קטנה), לכן כל מה שמוסיף לאכול בסעודתו מחמת התענית שלמחר, זה לא יחשב לו כהוצאות שבת, - ואע"פ שלאחר שכבר אוכל את הסעודה הגדולה הוא מכיון בזה שיהי' גם לכבוד שבת, מ"מ יש לדון דלא אכפת לן בזה, משום דאולי הדבר נקבע רק לפי עיקר כוונתו בזה, ויל"ע בזה.

- ה -

והנה לעצם הנידון הנ"ל, האם כשעושים השתדלות למעט בהוצאות בניו לת"ת, יש בזה משום חיסרון באמונה, או"ד דאין בזה שום חיסרון, - יעוי' בספר 'קריינא דאגרתא' (במהדו' החדשה, ח"א סי' טו) שהובא שם מכתב תשובה על מה שנשאל מרן הסטייפלער זצ"ל: 'ובדבר שהישיבה מבקשת סכום רב, אם רשאים לדון להוריד המחיר, (או"ד דהוי חיסרון ב'אמונה') מכיון שאחז"ל שהוצאת בניו לת"ת מחזירין כמה שיוציא'.

תשובה: 'הנה העולם נוהגין לדון ולהוריד עד כמה שאפשר, - נראה טעמא דידהו, דרק מה שהוא מוכרח לשלם בשביל ת"ת זה לא מהקצוב מר"ה לר"ה, אבל למשל אם יוכל להשיג בזול מלמד זה, והוא מצד נדיבות או רחמנות רוצה לההנות את המלמד וקוצב לו סכום גדול, אין זה היתרון בגדר הוצאת ת"ת רק מתנה בעלמא'.

וה"נ כשיוודע שיכול להוריד המחיר והוא מסכים תיכף למה שדורשים, אין זה אלא כנתינת מתנה יותר על מה שנדרש לצורך ת"ת, ועל כיו"ב לא הובטח שיחזירו לו'.

'ואמנם כתוב בספה"ק כמדומה בשם האריז"ל, שלא ישתדל להוריד הסכום היכא שקונה דבר מצוה כאתרוג ומצה כו', אבל זהו עניין של מידת חסידות ולא מדינא כלל'.

'וגם כי הכא כיון שמתחילה קבעו מחיר גבוה בשביל שיהא יכולים להוריד, נראה שעיקר המחיר הוא כפי מה שרוצים בסוף, והמחיר שאומרים מתחילה אינו מחיר כלל אלא פטומי מילי, ואין כאן אפי' מידת חסידות שע"פ קבלה ליתן מה שדורשין מתחילה, כיון שבאמת אינם מתכוונים מתחילה כלל לזה המחיר'.

'וגם מש"כ ידיד נפשי שליט"א שכולל בזה הוצאת לימודי חול אשר מזה ודאי אפשר ואפשר להוריד, הדברים נכונים מאוד'.

הזכרים נכתבו לעורר לב המעיין בלבד - ניתן לקבל את הגליון במייל, ע"י שליחת בקשה לדוא"ל של המערכת. להנצחת שמות לע"נ ולרפו"ש וכדו' (50), ובכל ענייני הגליון, ניתן לפנות: 1515-271-55442 (תא קולי)

הפרשה המחכימה

**פירושים מבית 'הפרשה המחכימה' - אוצר מופלא של לקחים מעשיים
ואקטואליים מהפרשה פרשת דברים התשפ"ב גליון 227**

חובת הלימוד ממוקרי הטבע

שאלה: מה ראוי לאדם לעשות כשרואה איזה דבר מיוחד או שינוי טבע וכדומה?

א. דברים א, א: "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו' ולבן וזצרות ודי זהב". פירש רש"י "זצרות – וזצרות – אמר להם: היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום". הרי שהיתה עליהם תביעה שהיה לכם ללמוד ממעשה מרים ולא למדתם ממנה, אלא דיברתם לשון הרע על ארץ ישראל.

ידוע שאין חכם כבעל הנסיון' (עקידת יצחק' שער יד, ספר הברית ח"א כ, כ ועוד), כי החכם לא יוכל תמיד לדעת אם יש לפניו איזה בור או תקלה שיכול להתקל שם, אבל בעל הנסיון כבר עבר שם וראה שכדאי להזהר באותו מקום. והנה אדם יכול ללמוד מנסיונות של אחרים, למה לו ליפול בעצמו באותו הבור כדי להיות 'בעל נסיון', די לו שראה שחבירו נפל בבור זה וממילא יודע שגם הוא לא ילך באותו מקום כדי שלא יכשל אף הוא (וכן יתבאר להלן באות שגיאתו מקור ההפניה לא נמצא).

גם בפרשת גזיר כתוב (במדבר ו, ב) "כי יפלא", ופירש רש"י (ומקורו בסוטה ב.) "למה נסמכה פרשת גזיר לפרשת סוטה? לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה, יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף". הרי שאדם צריך ללמוד מוסר מהסובב אותו, ואם ראה סוטה בקלקולה – ירחיק את עצמו מן היין, כדי שלא יבוא חלילה לידי עבירה. **וידוע** שכל מה שקורה בעולם הוא כדי ללמד את ישראל (וכדלעיל בבראשית א, א 'תכלית הבריאה'). וכך לימד רבי ישראל מסלנט זצ"ל שמכל דבר שרואה האדם לפניו בעניני העולם יכול ללמוד מוסר השכל לעצמו, וא"כ כ"ש במקרים משונים ויוצאי דופן, שבודאי מאותתים בכך לישראל, ויש להתבונן וללמוד מהם את הלקח הרצוי. וכן מובא בבעל שם טוב (פרשת בראשית אות קכד ואילך) שכל מה שאדם רואה – הוא תמיד צריך ללמוד מזה.

כעין זה מצינו שאדם מקבל משמים סימנים ואותות כדי שידע איך לנהוג, וכמו למשל שמצינו שדוד המלך אמר לשאול (שמואל א' יז, יז) "גם את הארי גם הדוב הכה עבדך". ולכאורה יפלא, וכי בא דוד להראות את גבורתו. אלא שבא לומר לו, כי מאחר שהקדוש ברוך הוא הראני שאני גיבור שאוכל לנצח את הארי והדוב, הייתי תמה מדוע עשה ה' ככה להראות את כוחי שאוכל כנגדם, אך כעת שחיפשו מי שיוכל להלחם עם גלית, הבנתי שלכן הראה לי ה' יתברך אז את כוחי, כדי שאדע שגם עתה אוכל לעשות עמו מלחמה². [כמו שהרחבנו לעיל בבראשית יב, יא 'אותות משמים', שמות כח, ד 'אותות משמים', ויקרא א, א 'כרוז משמים לאדם מסיים', במדבר יג, ב 'לימוד מהקורות אותנו', דברים כב, א 'א, א' חובת הלימוד ממוקרי הטבע', ח"ב יב, ל הלימוד מהקורות את אחרים). המגילה המחכימה (אסתר ב, יא 'סימנים משמים'), ובלב טהור ('מאמר סימנים משמים').]

תשובה: בראות האדם דברים חקורים בעולם, ופרט בדברים משונים ומעוררים פליאה, מוטל עליו להתעורר בהם לצורך עלייתו בעבודת השם.

סכנת הטאי הלשון

שאלה: על מה מחמירים ביותר בבית דין של מעלה?

¹ **כפי** שהיה ח'תפץ חיים' זצ"ל אמר (כמאמר תלמידו הגר"ש בלוח בספר הצדיק ר' שלמה עמ' מה): כל מה שנעשה ומתחדש בעולם אינו אלא לתכלית הווי בלבד, בשביל התורה ועם ישראל. ולכן התבונן במאורעות העולם אך ורק במבט זה: כיצד משתלב הדבר? ומה בא לומר לעם ישראל ולבני התורה? ואם ארע באיזה מקום רעידת אדמה או הצפת נהרות וכדומה, היה שואל: מפני מה עשה ה' כן? ומה הוא תובע מאתנו? ולא נח ולא שקט עד שמצא פתרוננו, ברוחב דעתו ובהירות השקפתו. **בהזדמנות** אחרת כששמע מיהודי אחד שהיה בסין, על מאורע שקרה שם שסכר ענק נפרץ, והציף בקעה רחבת ידיים, הטביע כפרים והשחית יבול. אלפים טבעו ומאות אלפים איבדו קורת גג... הוא הודיעו והתעניין בכל פרט. באומר: אי, מידת הדין מתוחה העז הלה ושאלו: רבי, מה לנו ולהם? ענה חתפץ חיים: אילו היה מישתו מציב ארגו בכיכר העיר וורשא, בירת פולין, עולה עליו ומתחיל לנאום באידיש, למי היה מכוונים דבריו? בודאי ליהודים, על אף שהם המיעוט בעיר גדולה זו, אך הלא הם היחידים שמכירים בשפה זו. כך בזה, אסונות אלו איתות מן השמים, אבל למי מאותתים? רק למי שמבין את השפה. מה שקורה בסין, הוא דבר שמאותתים לנו היהודים, כי "הכל בשביל ישראל". וראה גם באור יחזקאל (ולוינשטיין, מיוחדת ח"ד עמ' קנא).

² **כן** מבוואר במדרש (אסתר ר' ו, ט) "אמר דוד: וכי מה אני ספון שהכיתי חיות רעות אלו, אלא אמר, שמא דבר עתיד ליארע את ישראל, והן עתידין לינצל על ידי". וכעין זה מבוואר בדעת זקנים כדלהלן. [ובגוף מה שהצליח דוד להתגבר על הארי והדוב, פירש המלבי"ם (שמואל א' יז, לו) שהיה זה בכח סגולת נפשו האלקית הרודה בסגולתה על החיים. בעקדת יצחק (טו) פירש שכיון שהיה שומר מצוה התורה ולוחם את מלחמתה, לא ידע דבר רע (ככתוב בקהלת ה, יד 'שומר מצוה לא ידע דבר רע'), ולכן נתן ה' בידי את הארי והדוב שיהיו תחת ממשלו. וכתבו בדעת זקנים (בראשית טו, ט) שזוהו שבידך יעקב את יודעה, 'מטרף, בני עליית', כלומר שדוד שבא מורעו התעלה על החיות הטורפות, ועל ידי זה גם נתן לבו להחם עם גליות ונתעלה על ידו].

ג. דברים א, א: "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן וגו' ולבן וזצרות ודי זהב". פירש רש"י "זצרות – אמר להם: היה לכם ללמוד ממה שעשיתי למרים בחצרות בשביל לשון הרע, ואתם נדברתם במקום". ומזה יש ללמוד מהו חומרתו של דיבור לשון הרע. וגם במשה כתוב (שמות ד, ג) "וישליכוהו (את המטה) ויהי לנחש, וינס משה מפניו", ופירש רש"י (ומקורו בשמו"ר ג, יב) "ויהי לנחש – רמז לו שסיפר לשון הרע על ישראל (באומרו שם ד, א 'הן לא יאמינו לי') ותפש אומנותו של נחש שדיבר לשון הרע על הקדוש ברוך הוא באומרו (בראשית ג, ה) "כי יודע אלקים...". (כמובא בב"ר כ, א), (וזה שאמרו בתענית ח. וערכין טו: נתקבצו כולם אצל הנחש ואמרו מה הנאה לבעל הלשון, ועיין בבב"ר ה, ט). ואף על פי שאין לנו מושגים בגודל קדושתו, אמנם לא נכתבו דברים אלו בתורה אלא כדי שנתחזק בהם, ואם כן ראוי לדעת כמה יש להתחזק בחטא הלשון.

וכן כתוב (במדבר כא, ו) "וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים וינשכו את העם וימת עם רב מישראל", וכתב בעל הטורים בטעם ששלח להם דוקא נחשים, "לפי שעשו מעשה נחש שהוציאו לשון הרע על המן" (וכעין זה כתב האור החיים' שם, ה). ולכן המספר לשון הרע ישכנו נחש, כאומרם ז"ל (במדב"ר יט, כב) "בא נחש שהתחיל בלשון הרע תחילה, ויפרע ממי שמספר לשון הרע". וכתוב (ויקרא יד, ד) "וצוה הכהן ולקח למטהר שתי צפרים חיות טהורות", ופירש רש"י "טהורות – פרט לעוף טמא, לפי שהנגעים באין על לשון הרע (ערכין טו: טז). שהוא מעשה פטופטי דברים, לפיכך הוזקו לטהרות צפרים שמפוטטין תמיד בצפצוף קול".

כתב הג"ר חיים ברלין זצ"ל במאמר שפירסם לאחר פטירתו של הג"ר יצחק ספקטור זצ"ל (הקדמת כוכבי אור): "עם הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל הייתי מקושר בברית ידידות ואהבת נעורים... בליל שבת קודש שלאחר פטירתו בא המנוח אצלי בחלום... ושאלתי אותו מה נעשה בדינו בעולם ההוא? אמר לי: דין של מעלה חמור מאוד שאי אפשר לשום אדם בעולם הזה לשער כלל⁴, וביחוד מקפידים מאוד על דברים אסורים שדיברו שלא כהוגן... ויש לציין שאמר לי עוד דבר: אמנם על תלמידי חכמים יש הרבה מליצי יושר (מחמת שעסקו בתורה), אבל מקפידים מאוד על חטא הלשון. והוסיף על כך חתנו: והנה בנוגע לחטא הלשון קשרתי את זה מה שראינו אצלו בלילה האחרון בעת וידידיו שהתמרמר הרבה בהגיעו בוידוי לדברנו דופי'. ומה נפלא למתבונן, הרי מו"ח הגאון (רבי איצ'לה) זצ"ל כידוע לא היה סח שום דיבור מראש חודש אלול על מחרת יום הכיפורים (שתשיעית מהשנה קיים מאמר חז"ל בחולין פט. ישים עצמו כאילם) ובכל זאת התמרמר בוידוי וגם הרגיש זאת ביום הדין הקדוש, אם כך אנחנו שאין מחסום ללשוננו, מה נאמר ומה נדבר, ולא לחינם נאמר 'שומר פיו ולשונו שומר מצרות נפשו' (משלי כא, כג).

וכבר הרחיב בזה בספר 'חפץ חיים' ו'שמירת הלשון', בריבוי מאמרי חז"ל בחומרת הדבר. חובה גדולה מוטלת עלינו לקבוע סדר לימוד בספרים אלו כדי שנתחזק בזה ולא נכשל בהם. (ולהלן בדברים ח"ב כד, ט 'איסור לשון הרע' הוספנו עוד דברים חשובים).

תשובה: בבית דין של מעלה מקפידים מאוד על חטא הלשון, ולכן צריך מאוד להיזהר בזה, והמדבר לשון הרע יוכל להיענש על כך בגשיכת הנחש ח"ו.

ארעיות העולם הזה

שאלה: מהי החסתכלות הנכונה הנצרכת להסתכל על העולם הזה?

ג. דברים א, א: "אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף". כתב הגר"א (אדרת אליהו) שבא לרמז להם בזה דברי התעוררות וניצול העולם הזה כראוי, "בעבר הירדן – העולם הזה הנקרא ירדן, ומה שכתב 'בעבר הירדן' היינו משום שהאדם בעולם הזה אינו אלא עובר... במדבר – שדרך ישר לאיש שאל יביט בתאוות עולם הזה, דהיינו תאות אכילה, וישים עצמו כמדבר ללמוד תורה. בערבה – שיתרחק מחבורת אנשים המבטלין מתלמוד תורה, וישב במדבר ובערבה... מול סוף – שיחשוב האדם תמיד על יום המיתה, וישים הסוף למולו". כיוצא בזה פירש האור החיים' שבא לרמז את "מאמר התנא (אבות ג, א) 'הסתכל בשלשה דברים... ולאן אתה הולך... ולפני מי אתה עתיד... וכן אמר התנא (שם ב, ט) 'ושוב יום אחד' וכו', ופירשו שם שהכוונה היא שיזכור תמיד יום מותו, ושכל יום הוא זמן גבול המיתה, והוא מה שרמזו באומרו 'מול סוף' שיהיה למול עיניו 'סוף אדם' ותכליתו".

זהו ששנינו (אבות ד, טז) שהעולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, ויש לו לאדם להתקין עצמו בפרוודור כדי שיכנס לטרקלין. אדם חושב להשיג את כל העולם, ושוכח שהוא בא לכאן רק לזמן קצוב בלבד ונעלם, אך החכמים שלבם בקרבם משכילים לנצל את זמנם, וכדברי רבינו יונה (שערי תשובה ב, יט) "וכל אנשי לבב יחשבו העולם הזה כמו דירת עראי, ולא ישתמשו בו רק לעבודת הבורא יתברך, ויכינו בו צידה לנפשם". ולכן אמרו (ב"ר ט, ה. וילקוט שמעוני בראשית א, טז ותהלים ט, תרמג) על הפסוק (בראשית א, לא) "וירא אלקים את

³ גם באות השני שעשה משה כתוב (שם בפסוק ו) "ויבא ידו בחיקו ויציאה והנה ידו מצורעת כשלג", ופירש רש"י "אף באות זה רמז לו שלשון הרע סיפר באומרו 'לא יאמינו לי', לפיכך הלקוהו בצרעת כמו שלקתה מרים על לשון הרע". וגם בהמשך (שם בפסוק ח) שאמר לו "והאמינו לקול האות האחרון", פירש רש"י "משתאמר להם בשבילכם לקיתי על סספתי עליכם לשון הרע יאמינו לך, שכבר למדו בכך שהמזדוגגין לדרע להם לוקים בנגעים כגון פרעה ואבימלך בשביל שרה".

⁴ *כאומרם (פסחים ג). שאחד מהדברים שנסתר מהאדם הוא עומק הדין. וגם בראשית תכמה (שער היראה פ"ב, והעתיקו גם היעב"ץ במגדל עז, בית מידות, עליית הלב טוב, גנון טז) אחר שהביא את מסכת חיבוט הקבר, כתב (בה הלשון בקירוב) "ואף על פי שדברי רז"ל אינן צריכין חיזוק, והם מאומתים מאליהם, כי דבריהם ברוח הקודש ודברי אלקים חיים, מכל מקום ראיתי לכתוב שורות אלה לעורר הישנים. אני הכותב שנת הש"ל בתודש אלול, בא אלי בחלום הלילה נפש מאותו עולם כג' חדשים אחר פטירתו, והכרתי בו שמת, ושאלתי על עניני אותו העולם, ואמר לי עניני חיבוט הקבר בארוכה, ואחר כך אמר לי שדנים באותו עולם ומענישים על דקדוק הדברים ביותר ממה שאדם יחשוב בדעתו, והנשארים ישמעו וייראו".

כל אשר עשה והנה טוב מאוד" – זה המות, משום שבזכות המות האדם יודע שיש לו זמן קצוב, וצריך לנצל כראוי לתורה, מצוות ועבודת ה', ולבל יבטל זמנו להבל ולריוק כי לא לעולם חוסן⁵. וכן שנינו (אבות ב, י ואבות דרבי נתן טו, א) "שוב יום אחד לפני מיתתך", והוסיפו (אבות דרבי נתן שם, ד והובא גם בשבת קנג.) "שאלו תלמידי את רבי אליעזר: וכי אדם יודע באיזה יום ימות שיעשה תשובה? אמר להם: כל שכן שיעשה תשובה היום, שמא ימות למחר, ישוב למחר שמא ימות למחרתו, ונמצא כל ימיו בתשובה" (פירוש רש"י 'שמפני שאינו יודע באיזה יום ימות, וטובה תשובה יום אחד לפני מיתתו, נמצא כל ימיו בתשובה היחי). ואף שלמה אמר בחכמתו (קהלת ט, ח) "בכל עת יהיו בגדיך לבנים", ופירוש רש"י 'בגדיך לבנים – נשמתך טהורה ונקיה'. עוד שנינו (אבות ב, טו) "היום קצר והמלאכה מרובה והפועלים עצלים". ובגמרא (ברכות ריש ה.) "אמר רבי לוי בר חמא בשם ריש לקיש, לעולם ירגיו אדם יצר טוב על יצר הרע, שנאמר (תהלים ד, ה) 'רגזו ואל תחטאו'... אם נצחו – מוטב, ואם לאו – יזכיר לו יום המיתה, שנאמר 'ודומו סלה' (שם)" (וראה להלן בהערה שגיאה: הסימניה אינה מוגדרת).⁶ (וב'תולדות אדם' על 'גיל שבעים שנה' הרחבנו בזה). נמצא שיש שתי מעלות ביום המות והזכרתו לאדם במשך שנות חייו, האחד שמחייבו לנצל את זמנו לתורה ומעשים טובים, והשני שלא ישקע בקנייני בעולם הזה כמו לקנות את הרהיטים הטובים ביותר, שהרי הוא חי כאן רק לתקופה קצרה.⁷

סיפר ה'חפץ חיים' זצ"ל ('מים חיים' כאן): כשלמדתי באיישישוק, היה שוטה אחד שכולם התקלסו בו על פתיותו. פעם התקיים יריד בעיר הסמוכה, נהרו לשם כל הסוחרים בעגלותיהם, לקנות סחורות מבוקשות בחצי המחיר ולהביאן כדי להרוויח בהן כל השנה כולה. גם השוטה הזה שם פעמיו לעיר הגדולה, הלך רגלי, והכל תהו מה מסחרו ומה יביא משם. כעבור כמה ימים חזר, נעליו בליוות ובגדיו מאובקים וחיוך רחב על שפתיו. ידיו, כמובן, ריקות היו, אך בשמחה הפגין ואמר: ראיתי שם סוחרים רבים, לקחתי קמצוץ טבק מזה וקמצוץ מזה, והטבק משובח כל כך. מובן שכולם לעגו לטפשותו, שהתגלתה אף כאן בפעם נוספת, לעשות את כל הדרך, כדי להריח קמצוץ טבק ובלוי להביא עמו מאומה...

מביטים אנו בהשתהות על אותו שוטה, רק צריכים אנו משנה זהירות שלא נמצא את עצמינו כמותו. הנשמה יורדת ממרום, משרשה שבעולם הבריאה, עוברת דרך כה ארוכה, דרך עולם המלאכים ועולם הגלגלים עד עולמנו, עולם העשיה, בו מתקיים היריד הגדול, ואפשר לרכוש הרבה תורה ומצוות. ולא אחת חוזרת היא בידיים ריקות, עושה שוב את כל הדרך חזרה, וכשנשאלת: מה הביאה עמך? מספרת היא שהריחה קצת שאיפות טבק, ארוחה כאן, תענוג שם. וכי לא לשוטה יחשב?! **ועלבונה** רב יותר מעלבון אותו שוטה. שהרי לשוטה הוא לא היו מעות לסחור בהם, ומה יכול היה להביא עמו מן היריד. אבל הנשמה, הלא בידה מעות רבות – זמנה היקר שנמצא בעולם הזה, שאם תנצלו כראוי יכולה להיות בעלת הון עצום, לשוב עם עגלות טעונות כל טוב, עושר רב לעולם הנצח, ולמה תהיה היא חלילה כעשו אשר ממיר את בכורתו בנוזל עדשים בלבד...

מסופר על הצדיק הרה"ק רבי משה לייב מסאסוב זצ"ל, שהיה נוסע לפרקים למרחקים לצרכי ציבור, אם להכנסת כלה או למצוה אחרת. פעם נתעכב בנסיעתו זמן רב, וכאשר חזר לביתו, הקיפוהו ילדיו מכל הצדדים בשאלה: אבא, מה הבאת לנו? הוא השתמט וניסה לדחותם בקש, אך כאשר לא הרפו ממנו, והמשיכו לתבוע ממנו ביתר שאת, בצעקות ובתחנונים, נתעלף פתאום. לאחר שאשתו העירה אותו מהתעלפותו, שאלה אותו: ממה התרגשת? האם נגע ללבך כל כך בקשת הילדים? נענה רבי משה לייב ואמר: לא מפני בקשתם התעלפתי, אלא שבאותה שעה ציירתי לעצמי בדמיוני, איך יהיה כאשר אבוא לעולם האמת לאחר הדרך הרחוקה והארוכה של העולם הזה, וישאלוני: מה הבאת מן הדרך הרחוקה והארוכה של העולם הזה? אלו תורה ומצוות אתה נושא עמך? כמה בוש תכסה את פני, אם המטען יהיה דל וריק.

עוד המשיל ה'חפץ חיים' (נצח התורה, ג): העולם הזה דומה לפרוודור בפני העולם הבא, ויש לו לאדם להתקין עצמו בפרוודור כדי שיכנס לטרקלין (אבות ד, טו). דומה הוא לחייל וקצין שהצטיינו במלחמה למען המלך, ביקש המלך לגמול להם טובה, ואמר: הקצו להם יום בו יסיירו בארמוני, ויטלו משם דבר אחד לפי בחירתם. אבל, הכניסום מן המטבח. **הקציץ** שהיה בר דעת, התעניין למבנה הארמון ואגפיו השונים, היכן טרקלין המלוכה והיכן חדר האוצרות, היכן שכיות החמדה והיכן אוצרות האומנות. לעומתו, החייל, אדם פשוט הוא. משנכנסו השנים למטבח, פקח החייל עיניו תמהות, מעודו לא ראה אנשים רבים כל כך טורחים על מעדנים רבים כל כך. שלח יד וטעם מזה ומזה, ליקק ונגס, סעד ובלס, ובערבו של יום ביקש שיארוו לו מגש... הקציץ לעומתו, חצה את המטבח במהירות, בלא להעיף מבט. עבר במסדרון וסקר את הטרקלין, התפעל משכיות החמדה ומאוצרות האומנות, ובערבו של יום שהה בחדר

⁵ **כביאור** האוה"ח (בראשית נו, כט) עה"פ 'דיקרו בני ישראל למות', בטעם שקיצר ה' את שנות חייהם של בני האדם, שמהיות ידיעתם שימיהם קצרים ינצלו זמנם כראוי כמוזבא שם.

⁶ **יש** שפירשו שזו אינה דרך פשוטה לכל אדם, כיון שאנשים רבים יכולים להישבר מזה, ולא כולם במדרגה שאומר רבינו יונה (שערי תשובה ב, יז) להזכיר את יום המות. אלא רק כאשר כלו כל הקיצין וניסו את הסדר האמור שם, הרגיו יצר טוב על יצר הרע, עסק בתורה, קרא קריאת שמע, ועדיין לא נצח את יצר הרע, אז יזכיר לו יום המיתה.

⁷ **כגלו** הסיפור עם אותו עשיר ששמע על מעלת החפץ חיים, ומה נדהם כשכב לראותו וראה לפניו שולחן רעוע ורהיטים מעטים ודלים. הסביר לו החפץ חיים, כי כשם שהנך באת בלא שום רהיטים מאחר שהוא רק אורח לימים, כך צריך להרגיש בעולם הזה, שלא כדאי להשקיע כאן בקניית חפצים, אלא בעולם הבא, שהרי אנו כאן רק אורחים פורחים. **וכבר** כתב רבינו בחיי (בראשית הקדמה לפרשת וישב) "מצינו שהצדיקים נקראים 'גרים'. ולשון 'גר' מלשון רגיר הנפרד מעיקרו, וכן הצדיק רואה את עצמו יחידי, אין דירתו בארץ כי אם דירת עראי, וזוהו שאמר דוד ע"ה (תהלים קיט, יט) 'גר אנכי בארץ אל תסתר ממני מצותיך'. המשיל עצמו לגר שהוא מוזמן לנסיעה ואינו יודע העת, ולפי שאינו יודע העת הוא צריך שיקח צידה לדרך פן יבא עליו העת פתאום, ומה היא הצדה? – קיום המצוות... וכן מצינו האבות כולם שנקראו גרים, [אברהם הוא שכתוב (בראשית כג, ד) 'גר ותושב אנכי עמכם'. יצחק הוא שכתוב (שם כו, ג) 'גור בארץ הזאת'. יעקב הוא שכתוב 'ישב יעקב בארץ מגורי אביו בארץ כנען' (שם לו, א)]. וכעין זה כתב ב'פלא יועץ' (ערך גר). ולעיל (בראשית כה, כ) 'בקשת המתות' כתבנו שראוי שלא להרבות באכילת והנאה מן המתות, גם לא יתפלל עליהם רק על מה שנצרך לצורך קיומו לעבודת ה'. ועוד כתבנו שם (לג, יז) 'גדר הבית הקבוע' שעיקר מקום הצדיקים הוא ב'בית המדרש' ו'בבית הכנסת' שנקראו 'בית' שהוא מקום קביעותם, מה שאין כן שאר הקנינים יש לעשותם עראי בלבד.

האוצרות, ובחר יהלום שיבטיח את עושרו לדורות. והנמשל מובן, כיצד מתנהג האדם בעולם הזה. (ראה עוד משל דומה באות שגיאתה מקור ההפניה לא נמצא).

בזוהר (פרשת אחרי מות, סוף נז): הובא כיצד פתח רבי שמעון בדברי התעוררות, ואמר: תמה אני על בני העולם, שאין להם עינים לראות את מאורעות הזמן, ואין להם לב להשגיח את הנולד, ואינם רוצים אפילו לדעת זאת, ואינם נותנים אל לבם להסתכל ולהתבונן מה רצון קונם, ולמה שלחם הקדוש ברוך הוא לעולם הזה. איך הם ישנים ולא מתעוררים ממנה, טרם שלא יבוא אותו יום שיכסה עליהם חושך ואפילה, והקדוש ברוך הוא שהוא בעל הפקדון שהפקיד את הנפש בידי האדם, יתבע מהם חשבון נפשם. **ומן השמים קורא עליהם כרוז בכל יום ואומר** (ידמיה ג - יד, כב) 'שובו בנים שובבים', ואפילו שאין האדם שומע, אבל נשמתו שומעת ומעידה בו יומם ולילה, וכן התורה מרימה קולה לכל צד ומכרזת ואומרת: עד מתי אתם אוהבים את הפתאות והריקנות? ומי פתי שאין בו תבונה יסור ממקומו ויבא הנה להתחזק, לראות עד כמה נחמדת התורה, מאירת עינים וחוננת דעת להוגים בה! לכו אכלו בלחמין! אבל אין מי שיטה לה אוזנו, ויעורר את לבו לשים לב להתעוררות שמעוררים אותו מלמעלה, עכ"ד הזוהר⁸.

גם רבינו יונה (שערי תשובה א, ט) בביאורו כיצד צריך האדם לגעור בעצמו ולעשות את חשבון נפשו – כותב: "כי הייתי על הנפש היקרה אכזרי ונטמאה בגלולי יצרי, ומה הועילה בכל קניניה אם רעה בעיני אדוניה? ואיך החלפתי בעולם חולף, עולם עומד לעד לעולם? איך נמשלתי כבהמות נדמיתי, והלכתי אחרי יצרי כסוס כפרד אין הבין ותעיתי מדרך השכל?". נמצא שיכול האדם לאסוף קנינים רבים, לטרוח בהם בכל נפשו ומאודו ויחשוב כי הנה הוא עשיר גדול בכל קנייניו, אך לבסוף מגלה שכולם היו קניני הבל, רק מחזה תעתועים. כמו אדם שכל חייו טורח בטיחה מרובה לאסוף שטרות כסף, ומשקיע על כך דמים רבים, ולבסוף מגלה שכולם שטרות מזוייפים או שטרות של משחק. וכי לא יתלוש שערותיו מרוב יגון וצער כאשר יראה כיצד כל עמלו היה לשוא, כך הוא בעיני העולם הזה, יתפוס האדם מהר מהי מטרת בואו ומה יועילו לו כל קניני ההבל, אם רעה בעיני אדוניה ואינה קשורה לתכליתו בעולם כלל. **וכן כתב ה'חפץ חיים'** (שם עולם ב, יא): "היצר מתעה כל כך את לבות בני האדם, עד שרבים מהם אינם מתבוננים כלל על ירידת נשמתם מעולם העליון לעולם הזה שהוא דרך ארוכה מאוד מאוד (מעולם הבריאה ששם משכן הנשמות לעולם היצירה, ומיצירה לעולם הגלגלים, ומשם לעולם הזה), וחושבים שכל עיקר הצלחתם הוא כשיכול לעשות כל ימיו כחגים ויתנהג בשולחן רחב מלא מכל מיני תענוגים, ואינו חושב כלל על אחריתו שהלא מוכרח הוא לחזור לעולם העליון וככתוב (קהלת יב, ט) 'הרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה', ולערוך את כל סחורתו אשר קנה בעולם הזה לפני הקדוש ברוך הוא ופמליא של מעלה, ואם יהיה ביתו ריק, אנה יוליך את חרפתו?!". וב'לב טהור' (מאמר קנינים מדומים) הוספנו בזה עוד כמה משלים נפלאים.

תשובה: ההסתכלות הנכונה על העולם הזה היא שכאן הוא רק פרוזדור שצובר בו תורה, מצוות ומעשים טובים, ויש לנצל את הזמן לכך כפי יכולתו.

© כל הזכויות שמורות. ניתן להשיג גם בחינם במייל – עלוני הפרשה המחכימה על פרשת שבוע בכל שבוע, וכן עלון הכנה נפלאה לבר מצוה – הזדמנות פעם בחיים (במעלות אותו היום ושחל הולך אחר ההתחלה), עלון 'הכנה נפלאה לבר מצוה' (כנ"ל), 'הכנה נפלאה לנישואין' (הלכה והנהגה לחתנים) ושיעורים מוקלטים בפרק היומי במשניות ב:40 דקות על כל רוב הש"ס משניות, וניתן לשומעם בקול הלשון על פי שם 'הרב שילה בן דוד שליט"א – הפרק היומי במשניות', או בקו ישיר שמספרו: 0733,211612 ולרכוש את הספרים בהסכמות גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א (לפי סדר א"ב): אהבתי תורתך (סיפורים על אהבת תורה של גדולי ישראל), בזאת תבחנו (630 שאלות על הש"ס מכת"י מרן הגר"ח קנייבסקי זצ"ל שתשובותיהן במסכתות אחרות), ברורי הלכות איסור והיתר (בשר בחלב ותערוכות יו"ד פז-קיא, סיכום מפורט בעיקרי הסוגיות ומפרשיה להלכה, בתוספת ביאורים ובידורים, בהירים ומאירים), המגילה המחכימה (על מגילת אסתר), המשנה המחכימה (על פרקי אבות), הפרשה המחכימה (שבעה חלקים שהם בראשית שמות ויקרא במדבר דברים א' ב' ג', חכמה ומוסר אקטואליים היוצאים מפסוקי התורה בצירוף עובדות והנהגות ומעשים מנסיונות החיים), זמנים ומועדים חלק א' (ביאורים ובידורים, ופולפולים בענייני שבת ומועדים, בהלכה ובאגדה, על שבת, ראש חודש ומועדים כללי, ובענייני המועדים בחודש אלול ותשרי - ימים נוראים, שהם אלול וראש השנה, יום הכיפורים והושענא רבה, סוכות ושמיני עצרת. כ: 380 עמודים), זמנים ומועדים חלק ב' (כנ"ל בחודשי כסליו עד אב, בהלכה ובאגדה, על הנוכה, ט"ו בשבט, פורים, פסח, ספירת העומר, שבועות ובין המצרים), שלום עליכם / shalom aleichem (תרגום הספר 'שלום רב המקוצר' לאנגלית), שלום רב (שאלת שלום והארת פנים, בהלכה, באגדה ובמוסר, משולבים בעובדות ומעשי רב מגדולי ישראל: 960 עמוד) [אזל לעת עתה], שלום רב המקוצר (קיצור ספר שלום רב, מועבד ומנוקד בשפה השווה לכל נפש), חדש: תולדות אדם (בענייני גילאים ושנות האדם מקודם לידתו עד אחר פטירתו), תורת עשר המכות (סיכום והערות בענין עשר המכות בדרך הפרד"ס)

לפרטים, הארות והערות בטלפון: 02-5864229. בדואר אלקטרוני: BH5864229@GMAIL.COM, או בכתובת: רחוב סולם יעקב 3/47 רמות א' ירושלים. נא לסייע לעלון ב'נדרים פלוס' עבור 'שבט אחים – רמות פולין' (שלוחה 3044) בקמגוריה 'עלון הפרשה המחכימה'

⁸ וזהו גם אחד מפעולות המצוות שנתחייבנו בהם, כדי לעורר את האדם להתעורר מהבלי הזמן, וכדברי הרמב"ם (מנחה סוף ו, יג וכדלהלן באות שגיאתה מקור ההפניה לא נמצא). לגבי מצוות מזוזה בכל יום, "וכל זמן שיכנס ויצא יפגע ביחוד ה' שמו של הקדוש ברוך הוא, ויזכור אהבתו ויעור משנתו ושגיתו מהבלי הזמן. וידע שאין שם דבר העומד לעולם ולעולמי עולמים, אלא ידיעת צור העולם". ולגבי מצוות שופר בראש השנה כלשוננו (תשובה ג, ד וכדלהלן יג, יא 'חומרת חיוב קיום מצוות דרבנן') 'רמזו יש בו (בתקיעת שופר) כלומר עוררו ישנים משנתכם ונרדמים הקיפו מתרדמתכם, והיפשו מעשיכם, והיורו בתשובה ויזכרו בוראכם. אלו השוכחים את האמת מהבלי הזמן ושוגים כל שנתם בהבל וריק אשר לא יועיל ולא יציל, הביטו לנפשתיכם, והיטיבו דרכיכם ומעליכם, ויעזבו כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה'.

לענין הלכה

הערות מעשיות בהל' תשעה באב שחל בשבת ועניני בין הזמנים
גליון זה מודפס לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה גליון 379

הל' תשעה באב שחל בשבת

לימוד תורה בשבת שחל בתשעה באב

עי' ברמ"א (סי' תקנ"ג) דכשחל תשעה באב בשבת אין ללמוד אלא דברים המותרים ללמוד בתשעה באב. וכתב המשנה ברורה (סי' ט) דהיינו לאחר חצות אבל קודם חצות מותר. (ולא כהאוסרים ללמוד כל היום באר היטב ושערי תשובה) אולם כתב המשנה ברורה (סי' י') בשם הט"ז הלומד רגיל (אפילו לאחר חצות) לא הפסיד, ויש לסמוך על זה עכ"ל (ולא לגרום ביטול תורה מחמת חומרא זו). [ואפילו כשחל ערב תשעה באב בחול הרבה אחרונים מקילים ללמוד כרגיל עי' מ"ב סי' ח]. ועי' בהליכות שלמה (טו הע' 33) הוראות הגר"ש ז"ל אויערבך זצ"ל לשיבת קול תורה יוסדרי הישיבה מתנהלים עד תפילת מנחה, והיינו שהרוצה ללמוד יכול ללמוד כרגיל, אבל מי שאינו רוצה ללמוד ילמד הדברים המותרים. והחזון איש זצ"ל בשבת ערב תשעה באב מחצות ואילך הקפיד ללמוד מסי' מו"ק (אורחות רבינו ח"ב עניני תשעה באב).

סעודה שלישית (לגמור לפני השקיעה)

עי' שו"ע (תקנ"ב סי' י) בסעודה המפסקת אוכל בשר ושותה יין אפילו כסעודת שלמה בעת מלכותו ועי' במשנה ברורה (שם סי' כג) ואסור למנוע ממנו, אע"פ דאין חיוב לאכול בשר בשבת מ"מ כיון שנמנע משום אבל עבירה היא וכו' מכל מקום ישב בדאבון נפש שלא ינהג בשמחה, ולכן לא ישב בסעודת חברים (מג"א), בספר בכור שור חולק על זה ודעתו שמי שרגיל בכל שבת לסעוד סעודה זו עם חברים ומונע בשבת זו, הוי כאבילות בפרהסיא. ולכ"ע מותר לאכול עם בני ביתו ולזמן כיון שהוא שבת (עכ"ל המ"ב).

זמירות בסעודה שלישית: אין לאסור לשיר זמירות בסעודה זו אף מי שאינו רגיל בכך (שו"ת אג"מ ח"ד סי' קיב ע"ש). ודעת הגר"ש וואזנר זצ"ל (מבית לוי ח"י עמ' נ"ב אות י"ב) "שרים זמירות שבת כרגיל בכל הסעודות כולל בסעודת שלישית". ועי' דברי הגר"ש זצ"ל אויערבך זצ"ל (הוראות לשיבת קול תורה - הליכות שלמה בין המצרים פרק ט"ו הע' 33) "ולענין זמירות בסעודת השבת הורה לתלמידי הישיבה שכל הזמירות הקבועות בסדורים ורגילים לזמרם בשאר שבתות השנה, יזמרו גם בשבת זו בלי שינוי, אף בסעודה שלישית, אבל שרים אחרים לא".

חליצת נעלים במוצאי שבת

עי' ברמ"א (תקנ"ג סי' ב') במוצאי שבת נוהגין לחלוץ מנעלים לאחר ירכו' (מלבד השליח ציבור שחולץ קודם ברכו ואומר תחילה ברוך המבדיל). וביאר בשו"ת שלמת חיים (סי' ש"מ) דאף שכבר לילה, אך כך קיבלו עליהם מעיקרא שבשעה שחל במוצאי שבת אין איסור נעילת הסנדל אלא לאחר ברכו. וכן דעת החזן איש זצ"ל והגר"ש קניבסקי זצ"ל (הל' ומנהגי בין המצרים עמ' קפג). ודעת הגר"ש דבליצקי זצ"ל (דיני ת"ב שחל בשבת ביום א' סי' לט) דאינו רשאי לחכות עד צאת דר"ת אלא יחלוץ בצה"כ. ועי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' ע"ז) המנהג שבצאת שבת אומרים ברוך המבדיל בין קודש לחול, ונועלים את מנעלי תשעה באב [ומחליפין לבגדי יום חול] וכך באים לביהכ"ס.

מאידך דעת הגר"ש זצ"ל אויערבך זצ"ל (שש"כ פכ"ח הערה קפ"ט), והגר"ש אלישיב זצ"ל (הלכות ומנהגי בין המצרים עמ' קפג הע' ז), דיש לחלוץ הנעלים תיכף אחר [תחילת] בין השמשות [אא"כ הוא נמצא בבית הכנסת שאז אין לחלוץ עד

צאת הכוכבים משום אבילות בפרהסיא (הרמ"ד ליון שליט"א).

ועי' בשו"ת אור לציון (ח"ג פכ"ח תשובה ד'), שהוסיף שיעשה זאת באופן שאינו ניכר האבילות כגון שחולץ על מנת לנוח.

ישיבה על הארץ

ישיבה על הארץ נוהג רק לאחר שאמרו ברכו, אחר צאת הכוכבים, או לאחר שאמר ברוך המבדיל וכו'.

ובהרבה מקומות מאחרים מעריב לאחר צאת הכוכבים. ומ"מ הנוהג לישב על כסא עד הזמן שרגיל לפרוש ממלאכה בכל מוצאי שבת, ויכל לעשות כן. [כיון שאין זה איסור מדינא אלא מנהג ישראל]. (קונטרס הג"ר דוד מור שליט"א על ת"ב שחל בשבת). וכן נהג הקה"י (ח"יב מהדו"ח עמ' קסט) שהגיע לבית הכנסת לבוש בגדי חול (48 דקות לאחר השקיעה שהוא לאחר צאת הכוכבים) ועדיין ישב על הספסל עד ברכו.

בברכת בורא מאורי האש במוצאי שבת

עי' דיני ת"ב שחל ביום א' להגר"ש דבליצקי זצ"ל (סי' מז) שמשמעות הפוסקים דאין לנהוג היום שהשיץ יוציא בברכתו את כל הקהל, אלא כל אחד מברך בעצמו. אך לענין מעשה בבית הכנסת שלו היה נוהג שהשיץ הוציא את כל הציבור (מהגר"ש שוב שליט"א). וכן נהגו אצל הגר"ש אלישיב זצ"ל (הרמ"ד ליון שליט"א) וכן מנהג העולם שאחד מוציא את הרבים בברכת בורא מאורי האש.

[אכן במבואר בבה"ל סי' רי"ג] שכדי לצאת ידי ברכת הנהנין יש לשבת ע"ש, ולכן אם השליח ציבור עומד עדיף שכל אחד יברך ברכת בורא מאורי האש בעצמו (ולא לצאת עם השיץ). ואם השליח ציבור יושב, אז הרוצה לצאת ידי הברכה יש לו לשבת ועי' דברי הגר"ש זצ"ל אויערבך זצ"ל בהליכות שלמה פט"ו דבר הלכה כא.

ולפי שמצוי בהרבה מקומות שהשיץ עומד, לפי דברי הבה"ל הנ"ל עדיף לברך בורא מאורי האש בעצמו או בבית לפני התפילה (אם מאחרים מעריב לאחר צאת הכוכבים) או עכ"פ לאחר התפילה. אבל הגר"ש אלישיב זצ"ל היה נוהג לצאת בעמידה וכמנהג העולם (הרמ"ד ליון שליט"א).

להוציא נשים בכורא מאורי האש

דעת הרבה מפוסקי זמננו שיכולות הנשים לברך על ברכת הנר בעצמם בבית [וכ"כ האגרות משה (ח"ו"מ ח"ב מ"ז, ב'), וכן בציץ אליעזר (ח"י"ד מ"ג), והגר"ח קניבסקי זצ"ל מהגר"ש זצ"ל אלישיב זצ"ל (עי' סי' קרא עלי מועד פ"ז סעי' ו) וע"ש שכתב שאף שכתב בבה"ל שאשה אינה חייבת בברכת הנר, מ"מ רשאית להמשיך על עצמה חיוב זה, וכן עי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ז סי' ע"ז) שאין לשנות ממנהג ישראל ששומעים ברכת הנר בבית הכנסת קודם איכה ועל הנשים לברך בעצמם בבית (וראה בהע"פ). אכן דעת הגר"ש זצ"ל אויערבך זצ"ל (שש"כ פס"ב הע' צח)

^א ז"ל הבה"ל סי' ר"ג סי' א ד"ה על יומה שנוהגין כהיום להוציא בבית המדרש בברכת המאור אף על גב שכל העם עומדין, היינו משום שמברכין גם ברכת הבדלה עם המאור, ומינו דאהני קביעותא להבדלה מהני נמי לזה, וכמו שכתב הפרישה רח"צ, מה שאין כן שמברכין על המאור לחודיה אפשר דשפיר בעינן ישיבה ע"ש.

^ב וע"ש דעתו שאם נשים חייבות בהבדלה חייבות גם בנר. ועי' בס' קרא עלי מועד עמ' סי' הל' ח' שהביא עצה לברך בורא מאורי האש לפני ההליכה לביהכ"ס לאחר צאת שבת וכן יש נוהגים (אך לאלו שגם בני בתם נוהגים כר"ת בניני ד"ת זה עצה רק אם מתפללים לאחר זמן ר"ת, אך כאמור להרבה מהפוסקים נשים יכולות לברך בעצמם).

שהחוששין לספקו של המשנה ברורה (בה"ל רצו ד"ה לא) נכון לכוון לא לצאת ידי חובה בבית הכנסת, אלא יברך בביתו ויוציא גם אותן ידי חובה.
אין אומרים פסוקי שמחה "הנה קל ישועתי" כשמבדיל [אפילו בליל מוצאי"ש] (שו"ת דברי מלכיאל ח"ו סעי' טו').

הבדלה למניקות ומעוכרות

מעוכרות ומניקות שקיבלו הוראה לא לצום בתשעה באב. עי' בשו"ע ס"ס רצ"ו בענין האם נשים חייבות בהבדלה (סיבת הפטור שהוא מצות עשה שהזמן גרמא), ועי' במשנה ברורה שעדיף שאשה לא תבדיל בעצמה אלא תשמע מאחר, אבל בת"ב דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל (קרא עלי מועד פ"ו העי' י"ט) שחייבת בהבדלה ותבדיל בעצמה וכן דעת הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל (הליכות שלמה בין המצרים), ועי' בישיב יוסף (ח"ו ס' קסג) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאין בעלה רשאי לעשות הבדלה ולתת לקטן לשתות ולתת לילד קטן לשתות את היין, הואיל ואין הבעל חייב כעת בהבדלה, אלא על האשה לעשות הבדלה לעצמה על הכוס. וכן עי' בשו"ת שבט הלוי (ח"ו ס' עז) שעל האשה להבדיל בעצמה. עי' בשו"ת שבט הלוי ח"ה ס' קט שאיש אחר יכול להבדיל בשבילה והיא תשתה מהכוס, [ואז אין צריך להבדיל במוצאי ת"ב].

ברוך המבדיל בין קודש לחול

נשים מזהרות מלעשות מלאכה עד שיאמרו ברוך המבדיל בין קודש לחול, ויש להזהירן על כך (מ"ב ס' תקנו ס"ק ב).

מזוזות בפתח הבנין ובמקום נופש

יש לשים לב להניח מזוזות בפתח בנין משותף שזה חיוב גמור מדינא.

איזה מזוזות בפתח בנין משותף

לגבי איזה סוג מזוזות להניח בפתח הבנין, בבנין שבו משתתפים בני אשכנז ובני ספרד.

הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק מזוזה עמ' סג) בכניסה לבנין משותף כשיש חילוקי מנהגים בין הדיירים של המזוזה, יקבעו מזוזות כתב בית יוסף כיון שגם הנוהגים כהאר"ז"ל רשאים לסמוך על כתב ב"י, והפסק בין הפרשיות יעשו כהרמב"ם.¹

מזוזות במקומות נופש: השוכר בית בארץ ישראל, חייב במזוזה אפילו ליום אחד. ולכן השוכר דירה לנופש חייב לשים לב שיש מזוזות כדון (עי' שו"ת שבט הלוי ח"י ס' ק"פ). וכן דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שבות יצחק). וחילוק בין פונדק דפטור ממזוזה שדירתו עראי, כיון שבעל הבית יכול להעבירו מחדר לחדר אף שמשלם על שהותו במקום, והרי תלוי בדעת בעל הבית, משא"כ שכירות אפילו ליום אחד הרי הוא בעלים גמור לאותו יום ואינו תלוי בדעת בעל הבית (חוט שני עמ' ק).

המשכיר קבע מזוזות בכתב האר"י או וועליש: והשוכר אינו נוהג בכתב זה, הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל דהשוכר אינו מחוייב להחליפם כיון שחיובו מדרבנן, [משום דנראה כשלו, או משום ישוב ארץ ישראל], ואחרים נוהגים בכתב זה.²

[ואם יש ספק אם המזוזות כשרות, ולא ניתן לברר, שמענו מהגר"י קנר שליט"א שמעיקר הדין ספק דרבנן לקולא (ששכירות ליום א' חייב בארץ ישראל מדרבנן)].

רבית בכרטיס רב קו עם עליית המחירים

עם עליית המחירים של כרטיסי האוטובוס "רב – קו" יש לעיין באדם ששילם עליו חבירו נסיעה לפני עליית המחירים, איך צריך להחזיר לחבירו לאחר עליית המחירים.

(א) כאשר אמר לו שיחזיר לו נסיעה.
 (ב) בסתמא ורוצה לשלם כסף, לפי איזה מחיר עליו לשלם.
תשובה: יש איסור ריבית לשלם נסיעה לפי השווי החדש לאחר

התייקרות. [ואין להחזיר מדין סאה בסאה ויש ליה]. (הגר"י קנר שליט"א).

ולא זו בלבד, אלא גם לפני התייקרות, אדם ששילם עליו חבירו נסיעה, צריך להחזיר רק את הסכום לפי עלות הנמוך דהיינו מחיר ההנחה של "ערך צבור". דרך משל: אם לקח מחבירו נסיעה בינעירונית שעל הקבלה כתוב 11.00 ש"ח, מחירו האמיתי רק 8.80 ש"ח כי מקבלים הנחה בטעינת ערך צבור על 25% (למבוגרים) ועליו לשלם רק 8.80 ש"ח (הגר"י קנר שליט"א). וכיום לאחר התייקרות של הכרטיסים, הדבר עדיין נוגע למעשה בכרטיסים של ילדים שיש להם הנחה, שצריך לשלם רק לפי מחיר הנמוך.

יש לציין שבכל אופן שמשלם לבעל הרב קו מידי אין חשש רבית, כי כל עוד שאין הפרש זמן בין קבלת ההלוואה [של השימוש ברב קו] להתשלום אין שייך איסור רבית.

אזהרה לישראלים שלא לגרום טומאה לכהנים

האיסור על כהנים להיטמאות אינו חל רק על כהנים, אלא גם ישראלים מזהרים מלגרום לכהנים להיטמאות, ואפילו תינוק שהוא כהן אסור לטמאותו – ויש בזה אסור מן התורה. ועי' ברמב"ם הל' אבל פ"ג הלכה ה' "המטמא את הכהן, אם היו שניהם מזידין הרי הכהן לוקה וזה שטמאו עובר על ולפני עור לא תתן מכשול. היה הכהן שיוגג וזה שטמאו מזידי הרי זה שטמאו לוקה".

אפילו תינוק כהן בן יומו אסור לכל ישראל לטמאו בידיים עי' משנה ברורה (ס' שמג ס"ק ד) דרשינן "לא תאכילום" פ' לקטנים שאסור מן התורה להאכיל קטן נבלות בידיים, אפילו התינוק אינו בר הבנה כלל. וכן בטומאת כהנים כתיב "ואמרו" "ואמרת" ואמרו הז"ל: אמר לגדולים שיאמרו לקטנים.

אחד הלוקח תינוק כהן לבית חולים, שלא לצורך התינוק אלא כדי לבקר את אמו ויש שם שלט "אזהרה לכהנים", עובר על איסור תורה. ולכן אין לקחת כהן קטן אף שהוא פחות מגיל חינוך, לבקר את אמו שנמצאת לאחר הלידה בבית החולים, מחשש שנמצא טומאה במתחם בית החולים.

ועי' במשנה ברורה (שם ס"ק ג) קטן שהוא כהן אין צריך להוציאו מבית שהטמאה בתוכו. ולהכניסו בבית שהטמאה בתוכו, אסור אפילו בתינוק שאינו בר הבנה עדיין.

טיולים – לשים לב לטומאת כהנים

המארגנים טיולים בבין הזמנים ויוצאים לטיולים שונים, עליהם לזהר שלא יכניסו את המשתתפים לבתי קברות לרבות קברי צדיקים, וכן יש לברר על הכבישים האסורים לכהנים (טבריה, חיפה, איזור של מירון וכו'), וכן יזהרו שלא יכנסו המשתתפים למיני מערות קבורה שיש בהם חלקי גופות וחשש טומאה. וכנ"ל חייבים מן התורה לזהר בזה.

קו המידע לענין טומאת כהנים: 08-3132020
 שלוחה* מענה אנושי
 כתובת מייל לקבל רשימה של מקומות האסורים לכהנים
 ועדכוני: a083132020@gmail.com

קשה סילוקן של צדיקים יותר משריפת בית אלוקינו
הגליון מוקדש לעילוי נשמת
גאב"ד העדה החרדית הגאון הגדול
רבי יצחק טוביה וייס זצוקללה"ה
לבי"ע בליל ש"ק ב' אב תשפ"ב

לתרומות הערות והארות – 0533163916
 נא להשאיר הודעה
 (משה יחיאל הרסקין - מודיעין עילית)
 ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com
 וכן הגיליון ללמוד ולקיים על סדר הדף היומי
"קו בארבע אמות" 0722-549-661
 עניני דף היומי – שלוחה 1
 שיעור יומי על עניני חו"מ בשלוחה 6,8

¹ ההלוואה היא כספית, ולא הלוואה של נסיעה, ורב קו המוטען יש לראותו ככרטיס אשראי מוטען.
² דכל איסורי תורה אסור להאכילם לקטנים או לצוותם עבורו.
³ וה"ה בכמה בתי חולים שידוע שבדרך כלל יש שם טומאת כהנים ואסור לכהן לרבות לשם יצוא צורך (כגון חשש פיקוח נפש).

¹ בענין הפסק בין הפרשיות: עי' שו"ע ס' לב סעי' לו ובמ"ב שם ובבה"ל אופן ההפסק לדעת הרמב"ם ולדעת ה"ט"ו, וכתב בשבות יצחק (שם הערה יז) בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל דהנוהגים כהרמ"א נוהגים לעשות כה"ט"ו, והנוהגים כהשו"ע יעשו הפסק הפרשיות כהרמב"ם ולא כה"ט"ו, דלפי הב"י בדעת הרמב"ם ההפסק כה"ט"ו פוסל בתפילין, וגם במזוזה הנוהגים כהשו"ע לכתחילה יקחו מזוזות כהרמב"ם. ובדיעבד, הורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל לשואל שנוהג כה"ט"ו שיכול להשאיר המזוזות שהם כה"ט"ו.
² הגרי"ש אלישיב זצ"ל היה מורה ללוקחים כתב וועליש להקפיד על כתב המבוסס על המור וקציעה והחיד"א בספרו לודוד אמת וכמשי"כ כף החיים בספרו קול יעקב, ולא כתבים אחרים ששינו צורת האותיות (שבות יצחק שם הערה טו).

בנותיבות העיון

ביאורים והערות מהרה"ג ר' אהרון שורצר שליט"א

אב תשפ"ב, בענין מציל עצמו בממון חברו.

דהוי אונס בדבר הניזק), אמנם דעת הרשב"א והרא"ש ועוד ראשונים שגם בכה"ג שלא הוי לי' לאסוקי אדעת' לגמרי יש חיוב מזיק, וכן מבואר בדברי המחבר בריש סי' שפ"ח שבכה"ג שיש עדים שהי' מרגליות חייב המזיק לשלם, ועי' ברמ"א (שם) שמביא את דעת תוס' וז"ל וי"א דאפילו היו שם עדים {שהי' מרגליות} פטור, וא"כ יכול הנוסע לומר קים לי כדעת תוס' ולשלם רק חמשים שקלים.

ה) ונפק"מ בזה גם לגבי מה ששמעתי מעשה שהי' בערב פסח בשריפת חמץ שהי' זקן אחד שהכין שקי' עם דברי חמץ בשביל שריפת חמץ והי' שם גם תרופות יקרות שיש בהם תערובת חמץ, ובדרך הניח הזקן את השקי' בחצר בית הכנסת ונכנס לבית הכנסת לזמן מועט, והי' שם בחור אחד שראה שזה שקי' של דברי חמץ הלך והניח השקי' בתוך המדורה, ואח"כ חזר בעל השקי' ושמע שהבחור שרף את השקי' עם החמץ, אז הוא תובע את הבחור שישלם לו את ערך התרופות אלפיים ש"ח שהרי עדיין הם שווים ממון שהרי עדיין יכולים למכור לנכרי את החמץ, ואע"פ שהי' בדעתו לשרוף את השקי' בשריפת חמץ מ"מ עדיין זה שווה ממון.

ו) ויש שדנו בזה ע"פ דברי המשנה למלך פרק ט"ז ממעשה הקרבנות ה"ז לגבי מי שגנב אתרוג יקר ופסלו. האם נפטר באתרוג רגיל מכיוון שהאתרוג עומד למצווה ויכולים לצאת גם באתרוג רגיל, וכמו שמבואר בגמרא בב"ק (ע"ח ע"ב) לגבי מי שנתחייב עולה והפריש שור ובו אחר וגנבו שנפטר הגנב בכבש מכיוון שהבעלים נפטר מחיובו גם בכבש, ועי' שם במשנ"ל שמחלק שדווקא במי שהפריש שור לקרבן, שאין לשור דמים שהרי כבר שיך להקדש רק שמועיל לבעלים לשלם את נדרו לכן כל החיוב הוא כבש שבזה יכול הבעלים לקיים חיובו, משא"כ באתרוג הוי ממון גמור ממילא חייב הגנב לשלם אתרוג יקר ע"ש, וא"כ גם כאן יתחייב הבחור לשלם את כל הסכום של התרופות, והנה לפ"ז יהי' פטור אחר שלא הוי לי' לאסוקי אדעת' שיש בשקי' תרופות יקרות שהרגילות היא שאין שורפים תרופות יקרות אלא מוכרים אותם לנכרי קודם הפסח.

ז) רק עדין יל"ע בזה דאע"פ שמדין מזיק יש פטור לדעת תוס', עדיין יתכן שיתחייבו לשלם הנוסע ושורף החמץ מחיר מלא מדין גזילה, ועי' מש"כ הקצות החושן

א) ב"ק דף ס ע"ב מהו להציל עצמו בממון חברו, וכו' שלחו לי אסור להציל עצמו בממון חברו, ונחלקו רש"י ותוס' בביאור הספק דדעת רש"י שהספק הוא האם יש היתר להציל עצמו בממון חברו אפי' ע"מ לשלם, ותוס' ועוד ראשונים חולקים וסוברים שזה פשוט שמותר להציל עצמו בממון חברו דאין דבר שעומד בפני פיקוח נפש אלא ג' עבירות, רק הספק האם יש חיוב לשלם, ומסקנת הגמרא שיש חיוב תשלומין במציל עצמו בממון חברו וכן הלכה.

ב) ויש לדון מה הדין בכה"ג באחד שנסע ברכבת וכדו' ובאמצע הדרך נחתכה ידו מאיזה ברזל והי' צריך בד לעצור את הדם, ומחמת הכאב לא הי' יכול להוריד ולהשתמש בבגדיו, וראה בתיק של נוסע אחר חולצה וכד' וקרע חלק מהבגד והשתמש בזה שלא בידיעת הבעלים לעצירת הדם, על דעת לשלם לבעל הבגד את שיווי הבגד, ואח"כ טוען בעל הבגד שזה בגד של אדמו"ר גדול ושווה עשרת אלפים דולר ומביא ראי' לזה, ותובע את הנוסע שישלם לו עשרת אלפים דולר, והנוסע טוען שלא הי' לו שום כוונה להיזק בגד יקר רק כמו ששווה בגד רגיל שעולה חמשים ש"ח.

ג) והנה בגמרא בב"ק (ס"ב.) אמר רבא הנותן דינר לאשה ואמר לה הזהרי בו של כסף הוא הזיקתו משלמת דינר של זהב וכו' פשעה בו משלמת של כסף דאמרה לי' נטירותא דכספא קבילי עלי נטירותא דדהבא לא קבילי עלי. ועי' בקצה"ח (סי' רצ"א ס"ק ד) שכוונת הגמרא שיש הבדל בין חיוב מזיק לחיוב שומרין, שחיוב שומרין זהו רק מחמת קבלת השמירה ולכן מכיוון שדעת האשה שהדינר הוא של כסף כל החיוב אחריות הוא על דינר של כסף, משא"כ בחיוב מזיק החיוב הוא ממילא על מעשה ההיזק לכן יש חיוב תשלומין של מטבע של זהב, א"כ לכאורה יתחייב הנוסע לשלם את כל שיווי החולצה.

ד) אמנם עי' (שם) בתוד"ה מי מנחי, שגם בחיוב מזיק שיש חיוב לשלם דינר של זהב. מכל מקום בכה"ג שלא הוי לי' לאסוקי אדעת' לגמרי אין חיוב תשלומים, ודווקא בנותן מטבע של זהב לשמירה ואמר של כסף הוא, יש חיוב תשלומין של זהב משום שיש סברא שהבעלים אומר שזה של כסף כדי שהשני יסכים לשמור, אבל לגבי מי שזרק חבילה של חברו ויתברר בעדים שהי' שם מרגליות פטור הזורק משום דהוי אונס גמור (ויל"ע

בסי' כ"ה ס"ק א' לדון האם יש פטור של שוגג ואונס בגזילה ועי' בזכרון שמואל סי' נ"ו שמוכיח מדברי התוס' בקידושין (נה) ד"ה אין מועל, שיש חיוב בגזילה באונס וכן מבואר בדברי הים של שלמה ב"ק סי' מ"ז שכתב לפרש מדוע באנסוהו עכו"ם והראה ממון חברו פטור ואם נטל ונתן ביד חייב, משום שבכה"ג שנטל ביד הוא גזלן וחייב גם באונס משא"כ בלא נטל אלא רק הראה לעכו"ם כל חיובו מדין מזיק ומזיק באונס פטור אבל גזלן באונס חייב ע"ש.

ח) ועי' מש"כ הקצה"ח סי' רצ"א ס"ק ד' לדון לגבי מי שגזל תפוחי זהב במשכיות כסף שיתכן שאינו מתחייב על הזהב משום שגזלן אינו מתחייב אלא במשיכה הראוי לקנין וידו אינו קונה בכה"ג דלא ידע שהוא זהב כמבואר בסי' רל"ב בלוקח שקנה בחזקת בדיל והי' בו זהב דלא קנה, ועי' שם בנתי"מ ובאמרי משה סי' ל"ג שכתבו לחלק שדווקא בקונה שצריך כוונת קנין לכן אינו קונה בכה"ג שלא ידע שזה של זהב משא"כ לגבי גנב לא בעינן כוונת קנין אלא רק מעשה קנין ממילא יתחייב הגנב על הזהב.

ט) והנה לפי השיטות שיש חיוב גזילה באונס א"כ צ"ב בדברי התוס' בהכונס שכתבו שבכה"ג שלא הוא לי' לאסוקי אדעת' שיש מרגליות בשק פטור הזורק מדמי המרגליות, מדוע אין חיוב מדין גזילה וצ"ל שמדובר שלא הי' מעשה הגבהה אלא שדחף השק לנהר, אמנם עדין צ"ב בדברי הרמ"א בסי' שפ"ח סעי' א' שמביא את דעת תוס' שפטור המשליך מדמי המרגליות גם בכה"ג שחטף השק והשליך השק לנהר, ובפשוטו יש כאן מעשה גניבה וצ"ב מדוע אין חיוב מדין גזילה.

י) והנה יש לדון בזה, האם יש חיוב גזילה בנוטל ממון חברו על מנת לאבד. ועי' בתרומת הכרי סי' שפ"ו שמוכיח מדברי הגמרא בב"ק (צח). לגבי זורק מטבע של חברו לים במים צלולים שיכול לומר הרי שלך לפניך אבל אם נטל המטבע בידיו נעשה גזלן ואין נפטר בהרי שלך לפניך שמוכח שיש דין גזלן בע"מ לאבד, ועי' שם בתרומת הכרי שמתקשה לפ"ז בדברי הרשב"א בגיטין (ג"ב ע"ב) שהרשב"א מפרש שבמנסך אין חיוב בשעת הגבהה משום שמיירי בהגביהו שלא לקנותו. ואם יש חיוב גזילה גם ע"מ לאבד מדוע אין חיוב גזילה בשעת הגבהה ע"ש.

יא) ועי' במנחת חינוך במצוה י"א בקובץ המנחה שכתב להעיר לגבי ישראל שקיבל אחריות על החמץ של העכו"ם שחייב לבער החמץ, מדוע אין בזה איסור של גזל עכו"ם, וז"ל נשאלתי איך יבער החמץ וכו' והשבתי דבכה"ג לא הוא רק מזיק, ובזה לא מצינו איסור בגוי עכ"ל וצ"ב מדוע לא הוא גזילה (ודוחק לומר שמיירי ששורף החמץ במקומו).

יב) ועי' בספר בית ישי (סי' פ"ב) שכתב לחדש שליכא גזילה במי שמגביל ע"מ לאבד משום שהוי מעשה מזיק מתחילתו וחל עליו שם מזיק לחוד ולא נחשב מעשה גזילה אלא מעשה מזיק, וכל דברי הגמרא בב"ק (צ"ח). שיש חיוב גזלן בע"מ לאבד זהו דווקא בכה"ג שזורק המטבע למים צלולים שאין נזק בגוף המטבע לכן שייך חיוב גזילה בכה"ג ופי' בזה את דברי המנ"ח הנ"ל ע"ש. ולפי דבריו ניחא דברי הרמ"א לגבי מי שנטל השק ע"מ להשליכו לנהר שלא חל עליו חיוב גזילה אלא רק חיוב מזיק וכן לגבי מי ששרף את החמץ עם התרופות של הזקן הוי מעשה היזק גמור וכל חיובו הוא משום מזיק לחוד, ולדעת תוס' פטור המזיק על דברים שלא הוי לי' לאסוקי אדעת',

יג) והנה לפ"ז שליכא חיוב גזילה בע"מ לאבד, יל"ע מדוע הדין במי שאנסוהו עכו"ם ונטל ונתן ממון חברו שחייב בתשלומין, ופי' היש"ש שחיובו משום גזלן וכן מבואר בדברי הרמב"ן במלחמות (קי"ז) בד"ה ועוד דברי הרי"ף וכו' אבל השמועה וכו' ואסור להציל עצמו באותו ממון של חברו שאין הממון גורם עליו כלום הילכך מכיוון ששלח בה יד נעשה עליו כגזלן להתחייב באונסין עכ"ל מבואר בזה לכאורה שיש חיוב גזילה גם במאבד הממון לגמרי.

יד) וצריך לומר שמכיון שיש לו תועלת ע"י איבוד הממון שניצל עי"ז לא הוי בכלל גזלן ע"מ לאבד ולא חל על מעשיו שם מזיק והוי גזלן ולא מזיק. וא"כ לגבי מי שקרע את החולצה שהי' אצל חברו ושווה ממון רב משום שהי' של אדמו"ר וכדו' לעצור את הדם יתחייב מדין גזילה מחיר מלא.

טו) ויל"ע לפ"ז גם בנוגע לשורף את החמץ של הנכרי שקיבל עליו אחריות שיחשב גזלן ולא מזיק אע"פ שהוי ע"מ לאבד משום שיש לו תועלת של ביעור חמץ, (ויתכן שרק במציל עצמו נחשב שיש לו תועלת משא"כ במי ששורף חמצו של עכו"ם שזה רק כדי שלא יעבור אח"כ איסור ויל"ע בזה, ומ"מ כנראה זהו דעת הבית ישי). וצ"ב דברי המנ"ח שכתב שהוי רק מזיק עכו"ם ולא גזל עכו"ם, ושמעתי מאבי הגאון שליט"א שיתכן לפרש בזה ע"פ דברי התרומת הכרי סי' רצ"ב שכתב לפרש בדעת תוס' בפרק המפקיד (מא). שבעינן חידוש דין של שליחות יד בשומרים משום שליכא גזילה אצל השומר משום שרשותו כרשות הבעלים ולא שייך אצל השומר הוצאה מרשות הבעלים ולכן צריכים חיוב חדש של שליחות יד, וא"כ אפ"ל שלא נתחדש דין שליחות יד בפקדון של נכרי, לכן כתב המנ"ח ששומר קיבל אחריות על החמץ של הנכרי ושורף החמץ הוי מזיק ולא גזלן ודוק.

להערות ולתגובות:
ach0504104256@gmail.com

בין אדם לחבירו

אמשה

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

גליון מספר 13

בענין איסור שנאת חנם - ב

מנחם אב תשפ"ב

השונא את חבירו עובר כל רגע בלאו

כתב הח"ח (אהבת ישראל פ"ג) דבכל העבירות אין מצוי שאדם יעבור עליהם בכל רגע, אבל בעוון זה של שנאת חנם עובר האדם בכל רגע ורגע שמתעוררת השנאה בלבו, ולפעמים עומד השנאה בלבו חודש או שנה ויותר ונתכפרו הלאווין עד אין שיעור. וכע"ז כתב השערי קדושה לרבינו חיים ויאטל שכתב (ב, ד) 'ששאר העבירות אינו עובר עליהם אלא בשעתם אבל שנאת חנם בלב היא תמיד, ובכל רגע עובר על לא תשנא ובטול מצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך'. וכן משמע בדרשות הר"ן (דרוש י) שכתב שעבירת שנאת חנם עוברים עליה תדיר, ואילו שאר עבירות אין עוברים עליהם אלא בשעת מעשה העבירה.

האיך נכשלו בזמן בית שני בשנאת חנם

בגמ' יומא דף ט' אמרו מקדש שני שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים מפני מה חרב, מפני שהיתה בו שנאת חנם. והדבר מתמיה שעסקו בתורה ומצוות וגמ"ח ובכל זאת היתה ביניהם שנאת חנם.

והנה מצינו דברים נוראים בדברי הסבא מקלם (כתבי הסבא מקלם עמוד מז), וז"ל דבאמת טבע האדם נוטה לשנאת חנם, ומי שאינו מיגע עצמו להשיג אהבת הבריות ממילא יפול ח"ו בגיהנם של שנאת הבריות. ע"כ. ולפי דבריו ניתן להבין דאף שעושים הרבה מעשה חסד וכד', מ"מ כל שלא מתיגעים להשיג אהבת הבריות נופלים ח"ו בשנאת חנם.

וכע"ז כתב הגר"י לעוונשטיין (מדות עמ' עה) לדייק מרבינו יונה דכתב (ש"ג אות לט) 'לא תשנא את אחיך בלבבך – הוזהרנו בזה להסיר מנפשנו מידת השנאה'. ולא כתב להשתדל לא להגיע לשנאה, אלא להסיר השנאה, ומוכח שמידת השנאה טמונה ומושרשת בנו וצריך עמל ויגיעה לעקור אותה מאיתנו. ע"כ.

וכדי לעקור מאיתנו השנאת חנם צריך קודם לברר שורש הדבר האיך מגיעה השנאה. ויש בזה כמה אופנים וכדלהלן.

שנאה המגיעה מחמת שאינם דומים זה לזה

והנה השל"ה הקדוש כתב (שער האותיות אות בריות) דלפעמים אדם שונא לחבירו לא מפני קנאה או תחרות, אלא מפני רוע המדות אשר בנפש המתעורר, כי כמו שהטבע נותן שאהבה נופלת בין הדומים, כן בשלא ידמו יחד האנשים במדותיהם ובמזגיהם, יפול ביניהם שנאה.

וכע"ז כתב החזו"א (אמונה ובטחון פ"א יד) 'שני כוחות נבראו בנפש האדם כח אהבה וכח שנאה... ואמנם אף בלי כל סיבה מעשית יש בכוחות הנפש להפק שנאה לרעהו בלי כל סיבה מוקדמת, רק בגלל שלא מצא חן בעיניו והשנאה הולכת ומתפתחת ביניהם, וביחוד הדבר רגיל באלה שכשרון שכלם חזק ומידותיהם ערות וחדות'. ע"כ. ולמדנו מדבריהם דהשנאה יכולה

שאלה - אדם שמאן דהו חטא כנגדו וציער אותו או פגע בו האם מותר לו לשנוא אותו ומה מוטל עליו לעשות

תשובה - אדם שפגעו בו אסור לו לשנוא את מי שחטא כנגדו, אלא חייב להוכיח אותו על מה שעשה כנגדו כמו שכתב הרמב"ם (דעות פ"ו הלכה ה' ו') 'כל השונא אחד מישראל בלבו עובר בלא תעשה וכו', כשיחטא איש לחבירו לא ישטמנו וישתוק וכו', אלא מצווה עליו להודיעו ולומר לו למה עשית לי כך וכך ולמה חטאת לי בדבר פלוני'. ובספר המצוות (מצווה רה) הוסיף הרמב"ם וכתב, 'ונצטוונו להוכיחו במאמר עד שלא ישאר דבר בנפשי'. והובאו דבריו במשנ"ב סימן קנז.

וכ"כ הרמב"ן (פי' קדושים) שכן הוא פירוש הכתוב לא תשנא את אחיך בלבבך הוכיח תוכיח וגו', דפירושו דבעשותו לך אדם שלא כרצונך אל תשנא אותו, אלא תוכיחנו מדוע ככה עשית עמדי. הרי מתבאר דאדם שחטאו כנגדו או פגעו בו בגוף או בממון, חייב מן התורה לגשת לאדם שפגע בו ולהוכיח אותו על כך.

מטרת התוכחה כדי שישלימו

ומבואר מדברי הרמב"ן דהדרך והיעצה כדי לא להגיע ל"לא תשנא את אחיך" היא ע"י התוכחה, וביאר בזה הרמב"ן דע"י התוכחה יתנצל אליו חבירו או יתודה על חטאו ותכפר לו. וכ"כ החינוך (מצווה רלט) דמטרת התוכחה היא כדי שחבירו יתנצל בפניו, והוא יקבל התנצלותו, ובכך ישלימו.

והנה לא נתבאר מהו שיעור התערומת או הקפידא שיהיה מחויב להוכיחו, וכיון דהוא ספיקא דאורייתא, לכאורה אף בקפידא מועטת (היכולה לגרום לשינאה) מחויב אדם להוכיח את מי שחטא כנגדו, ואף אדם עם בני ביתו, כשיש פגיעה וכד', יש חיוב להוכיח ולשאלו למה עשית לי כך וכך.

האיך צריך להוכיח את מי שפגע כנגדו

הנה הרמב"ם כתב לבאר האיך הדרך להוכיח את חבירו שחטא כנגדו, וז"ל וצריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי עולם הבא. ע"כ.

וגם כדאי מאד לומר לו קודם כמה מילות של שבח, וע"ז יקבל יותר בתוחכתו. גם כדאי לתלות את האשמה על עצמו ולא בחבירו, דיאמר על עצמו שהוא אדם שנפגע בקלות וכד'.

והנה לפעמים יותר טוב לעשות כן ע"י מכתב, כאשר מרגיש שהוא אינו מסוגל לדבר איתו פנים מול פנים. או שע"י מכתב יוכל יותר לפרט רחשי לבו, וגם כדי שהאדם שפגע יוכל להתבונן בדברים.

וכשמרגיש שאינו מסוגל לגשת לדבר איתו פנים מול פנים וגם לא ע"י מכתב, לכא' רשאי לשלוח שליח, ומותר לשליח לשמוע ממנו הדברים לתועלת (ורק לחוש ולא להאמין).

בין אדם לחבירו

גליון חודשי להעמקה במצוות שבין אדם לחבירו והאיך קיומם למעשה

המדות כשיאהב לחבירו כמוהו. וכן עיי' יקיים אף מצוות שבין אדם למקום בק"י, אם יאהוב לחבירו כעצמו, ק"י יאהב להקב"ה העושה עמו חסד חינוס ובידו הכל. עכ"ד.

וא"כ טוב לנו לעבוד ולהשריש בלבנו אהבת כל אחד ואחד מישראל, ועיי' יהיה הרבה יותר קל לנו לקיים המצוות שבין אדם לחבירו וכן שלא להיכשל באיסורים רבים ונוראים.

שכרו של השמח בטובתו של חבירו

כתב היסוד ושורש העבודה (ח"א שער א פ"ח) דהיצר מתגבר מאד להפיל קנאת איש מרעהו בטובת חבירו, והמתגבר בעצמו לקיים המצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך בשלימות ולשמוח בטובת חבירו, מה רב טוב הצפון לו, ושכרו גדול עד מאד.

ודבר נורא מובא על מרן הג"ר ברוך בער ליבוביץ שאמר על עצמו, "אם שבתורה ויראה לא אוכל להתפאר – כי לא השגתי כראוי, אבל אהבה לבן ישראל השגתי כראוי, וכשרואה אני בן ישראל לבי הומה עלי הלואי יחולו ברכות על ראשו". (נח" ושיעורי מרן ר' ברוך בער ח"ג עמ' ת"ל).

האיך ניתן לקיים רבבות מצוות ברגע...

הנה כתב הסבא מקלם (כתבי הסבא מקלם עמוד יג) "והנה אין דבר שיכול אדם לקיים אלפים ורבבות מצוות בכל רגע, כי על אחד מישראל מקיים מצוות עשה בפני עצמה ולכן היצר מתגבר על האדם מאד להאבד ממנו הון רב בכל רגע". ומבואר בדבריו דשמכניס בלבו אהבה אמיתית לכל ישראל, מקיים מצוות ואהבת לרעך כמוך על כל אחד ישראל.

ולכא' הי"ה להיפך דהשונא קבוצה מסוימת ח"ו, עובר בלאו דלא תשנא כנגד כל אחד מאותה קבוצה. וכ"כ הגר"א גנחובסקי זצ"ל. וכעיי' מובא בשם מרן הגר"ח זצ"ל לענין לאו דלשון הרע, דהמדבר על קבוצה שלימה, עובר בלאו כנגד כל אחד ואחד מהם. (וקשה מאד לשוב על כך בתשובה).

כל אחד שמתקן עצמו יזכה בזכות גדולה

כתב החפץ חיים (כבוד שמים פ"ג) דכיון דכל זמן שאין אנו מתקנים את מעשינו ולא יוכל בית המקדש להבנות, ממילא אין הקב"ה יכול ליכנס בבית מקדשו של מעלה. אם כן יש עלינו תביעה על כל יום ויום שאנו מתרשלים להשיב את המלך מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא אל ביתו. ועל כן נדרו כל אחד ואחד, לעקור שנאת חנם ועון לשה"ר מאיתנו, וממילא ישוב המלך תיכף אל ביתו. וכל אחד שימהר לתקן הדבר, יזכה זכות גדולה.

לע"נ הג"ר אברהם יונה בן ר' ישראל זצ"ל

לבוא בקלות ובלי סיבה מיוחדת, אלא דמחמת שהם שונים בטבעיהם ויש להם אופי אחר, ממילא הוא לא 'מסמפט' אותו, וכך נוצר בלבו שנאה כלפיו.

שנאה המגיעה מחמת פגיעה או קנאה או היזק ממוני

וכן פעמים רבות שנאה מגיעה מחמת שחבירו עשה דבר כנגדו או פגע בו, ולפעמים שנאה מגיעה מחמת קנאה. ולפעמים השנאה מגיעה מחמת שחבירו הזיק לו בממונו, (וכמש"כ האורחות צדיקים שער ה, והשלי"ה (שם) הוסיף דשנאה זו קיימת בין בעלי האומניות, וכמו שאמרו שכל אומן שונא בני אומנתו.

גם לפעמים יכולה לפול שנאה בין שכנים, כאשר שכן לא הסכים לחתום על הרחבת דירתו, או להיפך ששכן הרחיב קצת יותר ... או הרעש היה קצת יותר מידי וכיו"ב.

והתיקון לשנאה הוא להשריש בלבו שהכל מאת ה', העושר והעבוד, ואין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו. וא"כ הצער או הרעש וכד' שנגרם לי מחמת השני, באמת היה מגיע אלי בין כך, וא"כ מה לי לכעוס עליו ולשנוא אותו. וכן השנאה הנגרמת מחמת שאינם דומים, כתב השלי"ה דהדרך לתיקון שנאה זו, דיתבונן דמה שחבירו אינו שווה במדות כמותו, הוא מפני שכך בראו ה', ולכן חייב אתה לסבול אותו ולאהוב אותו.

הקב"ה אינו סובל צדיקים כאלו...

כתב הנצי"ב (פתיחה לבראשית) לבאר האיך בית שני נחרב מחמת שנאת חנם שהיתה ביניהם, אף שהיו עוסקים בתורה ובמצוות ובגמילות חסדים, דאף שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אלא שהם חשדו את מי שאינו נוהג כמותם כצדוקי ואפיקורס, והקב"ה אינו סובל צדיקים כאלו אלא כשהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמומיות אע"פ שהוא לשם שמים, דזה גורם חורבן הבריאה והריסות ישוב הארץ. ע"כ.

עיי' אהבת ישראל ניצה לינצל מלעבור על מצוות רבות

והנה עיי' שמקיימים כראוי מצוות אהבת הבריות ולא נכשלים ח"ו בעוון שינאת חנם, לבד ממה דמקיימים בזה המצוות עשה של ואהבת לרעך כמוך, גם עיי' קל הרבה יותר לקיים מצוות רבות שבין אדם לחבירו, וכגון לדון לכף זכות ולהיזהר ממחלוקת ולשוה"ר ואונאת דברים ועוד. (כ"כ החינוך ורבינו בחיי וההרד"ם (ל"ת פ"א ס"ט) והבית הלוי והחפץ חיים באהבת ישראל פ"ב, ועוד).

והשלי"ה כתב (שם) דכי דייקת תמצא דרוב המצוות תלויים באהבת חבירו כמוהו, וכן כמעט כל המדות, וכתב דעיי' יקיים רוב מצוות עשה ולא יעבור על רוב לא תעשה, ויהיה שלם בכל

להצטרפות לקבלת העלון מידי חודש במייל: T089113355@gmail.com

להנצחות וכן להערות: 08-9113355 מותר ומצווה להפיץ ולצלם

נחלת צבי

מאת הגאון רבי אפרים זאב קליין שליט"א
מה"ס נחלת צבי על התורה ור"מ ושיבת תורת משה

פרשת דברים

מצות תוכחה

אותם. ואם איש אחד יחטא, בהגלות נגלות חטאו, כל העדה יענשו עליו אם לא יוכיחוהו בשבט מוסרם. וכן כתוב (יהושע כב, כ) הלוא עכן בן זרח מעל מעל בחרם ועל כל עדת ישראל היה קצף, והוא איש אחד לא גוע בעונו. ונאמר (דברים כט, כח) והנגלות לנו ולבנינו עד עולם. ואפילו אומות העולם אמרו (יונה א, ז) ונדעה בשלמי הרעה הזאת, אף כי ישראל שהם ערבים זה בזה, עכ"ל.

אך בספר חסידים (ה) נראה דס"ל דאין אזהרה בדבר, וז"ל והמחזיק עצמו מלהוכיח חייב בעונש חברו שנאמר (ויקרא יט, יז) לא תשא עליו חטא, עכ"ל. הרי לן שמפרש הפסוק שאם אינו מוכיחו נענש בעונש חברו, וזה הנשיאות חטא.

ביאורו של רבינו יונה מפורש בדברי הרמב"ן עה"ת (ויקרא יט, וז"ל ולא תשא עליו חטא, שיהיה עליך אשם כאשר יחטא ולא הוכחת אותו. ולזה יטה לשון אונקלוס שאמר, ולא תקבל על דיליה חובא, שלא תקבל אתה עונש בחטא שלו, עכ"ל.

דרך התוכחה

וכתב השל"ה הק' (קדושים - תורה אור) וז"ל ולא תשא עליו חטא, רצוני לומר, תאמר לו איש טוב אתה ולמה תעשה כה. על דרך (משלי ט, ח) אל תוכח לץ פן ישנאך, רק הוכיחו שהוא חכם ואז יאהבך וישמע לדבריך, כסיום הפסוק הוכח לחכם ויאהבך, עכ"ל.

לא תעמוד על דם רעך

והנה כתב המנ"ח (רלט) לחדש כי אדם שנמנע מלהוכיח את חברו, אף עובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך,

דהא לא גרע מהרואה את חברו טובע בנהר ואינו מצילו דעובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך. וכן ביטל עשה דוהשבות דמרבין אבדת גופו, וק"ו הוא אם חייב להציל גופו של חברו, על אחת כמה וכמה דאדם אשר בידו להציל את חברו מעבירה דהיא אבדת גופו ונפשו ר"ל, דחובה עליו להחזירו למוטב ולהצילו.

אולם הגרי"פ (בביאורו לספר המצוות לרס"ג עשה כח) הביא כי אמנם בשו"ת מהרשד"ם (יו"ד, רד) נקט כדברי המנ"ח, מ"מ

"אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תפל ולבן וחצרת ודי זהב" (דברים א, א)

וכתב רש"י וז"ל לפי שהן דברי תוכחות, ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכירם ברמז מפני כבודן של ישראל, עכ"ל.

תוכחה קודם החטא

והנה כתב הרמב"ם (סהמ"צ, עשה רה) וז"ל שצונו להוכיח החוטא או מי שירצה לחטוא ולמנוע אותו ממנו במאמר ותוכחה. ואין ראוי לנו שיאמר אחד ממנו אני לא אחטא ואם יחטא זולתי מה לי, דינו עם אלהיו, זה הפך התורה. אבל אנחנו מצווים שלא נמרה, ולא נעזוב זולתנו מאומתנו שימרה, ואם השתדל להמרות חייבים אנו להוכיחו ולהשיבו ואעפ"י שלא יצא עליו עדות יחייב עליו דין, והוא אמרו יתעלה (קדושים יט) הוכח תוכיח את עמיתך, עכ"ל. ומו"ר הגרז"א אפשטיין זצ"ל דקדק מלשונו שכתב כי עלינו להוכיח אף את מי שירצה לחטוא, דס"ל דמהלכות הוכח תוכיח אנו מצווין אף להפריש את האדם מרצונו לעבור עבירה.

לא תשא עליו חטא

עוד כתב הרמב"ם (סהמ"צ ל"ת שג) וז"ל שהזהירנו שלא לבייש קצתנו לקצתנו, וזה העון אשר יקראו אותו מלבין פני חברו ברבים. והאזהרה שבאה בזה הוא אמרו הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ובספרא, מנין אם הוכחתו ארבעה וחמשה פעמים יחזור ויוכיח תלמוד לומר הוכח תוכיח, יכול אפילו את מוכיחו ופניו משתנות תלמוד לומר לא תשא עליו חטא, עכ"ל.

אולם ברבינו יונה (שערי תשובה ג, עב) מבואר דאף לאו יש בדבר, ופירש כוונת המקרא ולא תשא עליו חטא - להזהירנו דהנמנע מלהוכיח הרי הוא נושא חטא חברו. אך אין כוונת המקרא לעון הלבנת פנים העלולה לבא ע"י התוכחה שלא כהלכה. וז"ל הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, הוזהרנו בזה שלא נשא חטא בחטא חברינו בהמנענו מהוכיח

לא מיירי כ"א במצוה שהוא עושה לעצמו וכו' אבל אם הוא עומד במקום שיש אפיקורסים המתקוממים על התורה ורוצים לעשות איזה תקנות בעניני העיר, ועי"ז יעבירו את העם מרצון ד' ופתח בשלום ולא נשמעו דבריו, בכגון זה לא דיבר הב"י כלום ומצוה לשנאתם ולהתקוטט עמהם ולהפר עצתם בכל מה שיוכל, ודהמע"ה אמר הלא משנאיך ד' אשנא ובתקוממיך אתקוטט תכלית שנאה שנאתים וגו' עיין שם.

ערכות בנשים

ובכתב סופר (בשו"ת או"ח נז) כתב דלכאורה נראה דאין חיוב להוכיח נשים, והטעם משום דליכא ערכות בנשים, כמש"כ הרא"ש דנשים ליתנייהו בדין ערכות. והביא לדברי השטמ"ק בשם הריטב"א, דאם במזיד עוברים צריך למחות על ידם, ואם לאו נתפסים עליהו דכל ישראל ערבים זה בזה. וכתב דמשמע דחיוב התוכחה והעונש למאן דלא מוכיח משום ערכות הוא, ונשים שאינם בני ערכות לא מענשי עלייהו.

ורצה ליישב בזה למה הרמב"ם (שביתות העשור א, ז) לגבי הא דאמרינן מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, נקט דווקא בנשים, וז"ל נשים שאוכלות ושותות עד שחשיכה והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין ממחין בידן שלא יבואו לעשות בזדון, שהרי אי אפשר שיהיה שוטר בבית כל אחד ואחד להזהיר נשיו, והנח להן שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. וביאר כנ"ל שאין חיוב תוכחה לגבי נשים. אך הסיק דמשמעות הש"ס אינה כן, דאמרו (שבת קמח, ב ועוד) הנח להם לישראל מוטב יהיו שוגגים, ומשמע דבין אנשים ובין נשים אמרינן בהו מוטב יהיו שוגגים.

ובמהרש"ם (ו, מח) אמנם נקט כדבר פשוט דחיוב תוכחה הוא משום דכל ישראל ערבים זל"ז, אבל הוכיח דאנשים לצורך נשים בכלל ערכות, ודלא כהדגול מרבבה (או"ח, רעא) שהסתפק בזה. אכן יש להעיר על כך, מהא דכתב היראים (הובא להלן) דאיכא אופן דהגם שאינו נתפס באותו עון, כגון היכא דאין בידו למחות, מ"מ איכא חיוב תוכחה. הרי לן דאין חיוב תוכחה תלוי בדין ערכות.

מצות ל"ת או אף עשה

ובשו"ת גינת ורדים (או"ח ג, טו) הביא הא דכתב הרמב"ם (דעות ו) דהרואה את חברו שחטא או שהלך בדרך לא טובה מצוה להחזירו למוטב ולהודיעו שהוא חוטא על עצמו במעשיו הרעים שנאמר הוכח תוכיח את עמיתך וכו'. וכל מי שאפשר בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפס בעון שלו, כיון דאפשר לו למחות בהן.

וכתב לדקדק מלשונו דאין חיוב מצוה זו אלא על העובר מצות ל"ת, אך המבטל מצות עשה אינו בעל תוכחת. אמנם דינא דערבות הוא אף על ביטול מ"ע כדמוכח בפרק ואלו נאמרין, וא"כ אף במידי דלא שייכא מצות תוכחה, אכתי חובה למחות בכדי להינצל מדין ערכות. אכן בשדי חמד (אסיפת דינים מערכת ה"א עמ' קס) כתב כי הרב צרור החיים חולק עליו, ואין דיוקו ברמב"ם נכון דאף מי שאינו מקיים מצות עשה מיקרי חוטא, שהרי קעבר אמירא דרחמנא.

כתב לרחות דבריו שהרי חזינן דאדם שנמנע מלהציל את חברו שלא לאבד עצמו לדעת, אינו עובר בלאו דלא תעמוד על דם רעך, וממילא דבמצות תוכחה לא שייכא אזהרה זו, שכן לעולם העובר עברה מאבד עצמו מדעת היא, ואין לנו בה אלא עשה דהוכח תוכיח בלבד, דבשוגג גמור לא שייכא תוכחה כלל, דאין צריך אלא להזכירו שגגתו והוא פורש מעצמו, ולא בעי תוכחה אלא העובר במזיד, ואם כן אבידה מדעת היא ולא הוי בכלל לאו דלא תעמוד על דם רעך. והרחיב בזה טובא, יעו"ש.

הוצאת ממון

ובשו"ת מהר"י ווייל (קנז) נשאל אם אדם חייב להוציא ממון על מצות תוכחה. והשיב דאינו חייב, והוכיח כן מסוגיא דסנהדרין הנ"ל דילפינן מלא תעמוד על דם רעך דחייב להציל את חברו הטובע בנהר, ומקשינן מהכא נפקא מהתם נפקא אבידת גופו מניין תלמוד לומר והשבותו לו, ומשני אי מהתם ה"א הנ"מ בדנפשיה אבל למיטרח ואגורי לא קמ"ל, אלמא דאי לאו קרא יתירא לא הוי אמרינן דמחויב להוציא ממון אף לצורך הצלת נפש חברו, וכ"ש הכא גבי עשה דתוכחה דאינו מחויב להוציא ממון על כך, עכ"ד. אכן דבריו צ"ע דמאי שנא מכל מצות עשה דאדם מחויב להוציא עד חומש מנכסיו לצורך קיום המצוה.

הוצאת ממון כדי שלא לעבור בלאו

ברמ"א (יו"ד, קנז, ה) הביא דברי המהר"י להלכה. וכתב שם הגר"א דמשמע מדבריו דבמצות ל"ת דעלמא אינו מחויב להוציא ממון, שהרי הוכיח כדבריו מהא דכתבה תורה בכל מארך בע"ז, ודלא כמש"כ הר"ן, עכ"ד. וכוונתו למש"כ המהר"י שם וז"ל ועוד מדאיצטריך קרא לכתוב בכל מאורך שחייב אדם למסור כל ממונו בשביל קידוש השם, ואם היה חייב להוציא ממון להציל חברו מן העבירה, אם כן כ"ש עצמו, ואם כן מאי איצטריך בכל מאורך, עכ"ל. אכן מו"ר הגר"א אפשטיין זצ"ל העיר דהרמ"א לא הבין כן בדבריו, שהרי קודם שהביא דברי המהר"י, הביא דברי הר"ן הידועים דאדם מחויב להוציא כל ממונו בכדי שלא לעבור על מצות ל"ת, וצ"ע.

מומר

עוד כתב במנ"ח דלכאורה האוכל נבלות להכעיס וכן המחלל שבת ועובד ע"ז, דמבואר גבי אבידה ושאר דוכתי דאינו בכלל אחיך, ה"ה דאין חובה להוכיחו שהרי אינו בכלל עמיתך. ובביאה"ל (תרח) העלה כן בשם התנא דבי אליהו (יח) וז"ל הוכח תוכיח את עמיתך, ועמיתך שהוא אוהבך ושהוא עמך בתורה ומצוות אתה חייב להוכיח אותו, אבל לרשע שהוא שונאך, אין אתה חייב להוכיח אותו, עכ"ל. אולם יל"ע האם האוכל נבלות לתיאבון או המחלל שבת בצניעא בכלל זה.

אכן בציץ אליעזר (יג, סג) העיר עליו מההיא דשבת (נה, א) דהגם שהיו רשעים גמורים ועובדי ע"ז, היתה תביעה על כך שלא מיחו. וכתב לבאר וז"ל ויתכן לחלק שבמקרה של רבים חמירי יותר מיחיד, וחייבים למחות אפילו בכאלה, כי יש בזה משום מכשול לרבים ותקלה לצבור, וכדמצינו בדומה לזה בביאה"ל (א, א) ד"ה ולא יתבייש שכותב דמש"כ הב"י שעכ"פ לא יתקוטט עמהם וכו' דהב"י

מוטב יהיו שוגגין

והנה איתא בביצה (ל, א) אמר ליה רבא בר רב חנין לאביי תנן אין מטפחין ואין מספקין ואין מרקדין, והאידיא דקא חזינן דעבדן הכי ולא אמרינן להו ולא מידי, אמר ליה ולטעמך הא דאמר רבה לא ליתב איניש אפומא דלחיא דילמא מגנדר ליה חפץ ואתי לאתויי (ארבע אמות ברשות הרבים), והא הני נשי דשקלן חצבייהו ואזלן ויתבן אפומא דמבואה ולא אמרינן להו ולא מידי, אלא הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, הכא נמי הנח להם לישראל מוטב שיהיו שוגגין ואל יהיו מזידין. והני מילי בדרבנן אבל בדאורייתא לא. ולא היא, לא שנא בדאורייתא ולא שנא בדרבנן לא אמרינן להו ולא מידי, דהא תוספת יום הכפורים דאורייתא הוא ואכלי ושתו עד שחשכה ולא אמרינן להו ולא מידי.

דבר המפורש בקרא

וכתב הרא"ש (ביצה ד, ב) בשם בעל העיטור דדווקא במידי דאתי מדרשא כגון תוספת עינוי דיום הכפורים, אך במידי דכתיבא באורייתא בהדיא מחינן בהו וענשינן להו עד דפרשי. ודעה זו הובאה להלכה ברמ"א, דהנה כתב בשו"ע (או"ח תר"ח) וז"ל נשים שאוכלות ושותות עד שחשכה, והן אינן יודעות שמצוה להוסיף מחול על הקדש, אין ממחין בידן כדי שלא יבואו לעשות בזדון, עכ"ל. וכתב הרמ"א דה"ה בכל דבר איסור אמרינן מוטב שיהיו שוגגין ולא יהיו מזידין, ודווקא שאינו מפורש בתורה, אף על פי שהוא דאורייתא, אבל אם מפורש בתורה, מוחין בידן. ואם יודע שאין דבריו נשמעין, לא יאמר ברבים להוכיח, רק פעם אחת, אבל לא ירבה בתוכחות מאחר שיודע שלא ישמעו אליו, אבל ביחיד חייב להוכיחו עד שיכנו או יקללנו, עכ"ד.

חילוק בין חיוב תוכחה לעונש

ובביאה"ל (שם, ב) כתב דיש להקשות על כך מסוגיא דשבת (נה, א) דהתם הלא עברו על דבר המפורש בתורה דכתיב הנאנחים והנאנקים על כל התועבות וכו', ואפ"ה משמע בגמרא דאם היה ברור שלא ישמעו לא היו נענשים. אלא ד"ל דזהו דווקא לענין עונש, אך לענין מ"ע דתוכחה מחויב בכל גווני. וכן דעת הר"א ממיץ המובא בסמ"ג ובסמ"ק (העתיקם המג"א). וכדברי הסמ"ג גופיה נראה דס"ל דהיכא דברירא ליה שלא יקבל אינו מחויב להוכיחו כלל. וכן נראה בדברי התוס' במסכת שבת (שם, נה, א ד"ה אף על גב), אלא דיש לדחות דענינא דריש גלותא לא הוי דבר המפורש בתורה, ולכן אילו היה ברור לר' סימון שלא ישמעו לו לא היה מחויב להוכיחו. אמנם מהגר"א מוכח דדעת התוס' להקל ברבים כדעת הסמ"ג.

יסוד חילוק זה

וכתב הכתב סופר הנ"ל דהא דדבר המפורש חמיר טפי מדבר שאינו מפורש משום דלא אתי אלא מדרשא ולכן אמרינן דיש לחוש שמא ישמע. וכן מבואר בתוס' (שבועות כב, ב ד"ה אהתירא) שכתבו דדבר שאינו מפורש בקרא כחצי שיעור דאתי מדרשא לאו מושבע ועומד הוא. וכן דקדק מדברי הריטב"א שכתב דכל דאתי מדרשא איסורו קיל.

אך כתב דלולא דמסתפינא היה נראה לומר דהחילוק בין מפורש לאינו מפורש לאו משום חומר דמפורש מאינו מפורש, אלא משום דכל שמפורש קרוב טפי שישמעו כאשר יאמר להם על האיסור. והיינו דווקא כאשר מפורש בקרא באר היטב, אך כל דאתי מדרשא עפ"י דרשת חז"ל, קרוב הדבר שלא ישמע כיון שכבר הורגל בו, ונראה לו היתר עד עתה ומדוע שישמע, ולכן לא יכנס בלבו לשמוע לדברות חז"ל.

אולם במשנ"ב (תרח, ו) כתב לפרש באו"א, דכדבר שאינו מפורש ניתן לתלות כי שוגגין ומוטעין הם בזה, ומה שלא ישמעו לנו מה שנאמר להם שהוא אסור כיון דקיל להו הדבר, ולכן אמרינן בזה מוטב יהיו שוגגין וכו'. אך בדבר המפורש בתורה והם עוברין עליו בוודאי אינם שוגגין, ולא שייך בהו לומר מוטב יהיו שוגגין, ומחינן בהו וענשינן להו עד דפרשי. ובשעה"צ כתב דמקור דבריו בדברי הרשב"א (ביצה ל, א) שכתב לדון גבי אדם האוכל אחר השקיעה, דבכי האי ודאי אמרינן להו ומחינן בידיהו, דע"כ לא אמרו אלא במה שאינו מבואר מן התורה, אלא אתי מדרשא כי הכא דדרשינן תוספות מערב עד ערב תענו את נפשותיכם, והא לא משמע להו לאינישי וקיל להו, ושוגגין ולא מזידין, אבל אלו אכלן משחשכה אמרינן ומחינן ומרטינן.

ברכה על מצות תוכחה ושאר מצוות שבין אדם לחברו

והנה הלכה קבועה היא דאין מברכין על מצוות שבין אדם לחברו. ובביאור הדבר נאמרו כמה ביאורים ברבותינו, דהנה ידועים דברי הר"י אבן פלאט (הביאו בשו"ת הרשב"א יח, ובאבודרהם - ברכת המצות ומשפטיהם) דאין מברכין על מצוה התלויה בדעת אחרים. ויש שביארו דכוונתו משום חשש ברכה לבטלה, דשמא אחר הברכה חברו יסרב, ונמצאת ברכתו לבטלה. ועד"ז ביאר בספר רעך כמוך הא דאין מברכים על מצות תוכחה, משום דחיישינן שמא יברח החוטא.

אכן כבר הוכחנו במקו"א דאין זו כוונת הראשונים, אלא כוונתם דמצוה התלויה בדעת אחרים, דאם האחרים יסרבו אין חיוב מצוה, כמצות צדקה דאם העני מסרב מלקבל את הצדקה אין חיוב מצוה כלל. הוי חולשה בגוף המצוה, ולכן אין מברכין. וכפי שכתב הר"י אבן פלאט להדיא וז"ל ומנא לן דכל מצוה שאפשר למיעקרא אף על גב דהשתא לא מיעקרא כמאן דמיעקרא דמיא, דתנן בפרק אלו נערו (לט) כיצד שותה אפילו חגרת אפילו סומא וכו' עד שאינה ראויה לבא עליה שאינו רשאי לקיימה שנא' (דברים כב) ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו. ואמרינן עלה בגמרא (מ, א) וניתי עשה ונדחה לא תעשה, אמר ליה היכא אמרינן אתי עשה ודחי לא תעשה כגון מילה בצרעת דלא אפשר דלא לקיומה לעשה, אבל אי אמרה דלא בעינא לה מי איתיה לעשה כלל. אלמא כיון דאפשר למיעקריה לעשה אף על גב דאכתי לא עקרה ליה הוה ליה כמאן דליתיה.

ונראה דממצות תוכחה גופא יש להוכיח כדברינו, דהא האבודרהם הוא המקור ליסוד הנ"ל דאין מברכין על מצוה התלויה בדעת אחרים, ועם זאת לענין תוכחה כתב טעמא אחרת, וז"ל ועל הוכחת חברו נמי לא מברך דהא אמרינן (ערכין טז, ב) תמה אני אם יש בדור הזה מי שראוי להוכיח ומי שמקבל תוכחה, עכ"ל. ולא הזכיר הטעם דתלוי בדעת אחרים.

עַט הַאֵסֶף

משא ומתן בנידונים שבין דפי אוסף גיליונות
הארות והודעות בנושאים העומדים על הפרק
osef.tguvot@gmail.com

הבדלה מבעוד יום כשהל"ב במוצ"ש

טרת המועדים - מסעי

[א] בגליון האחרון (פ' מסעי) תמה הגר"ע מדלוב שליט"א ע"ד הבה"ג שהובא בראשונים ובטור (ס' תקנ"ו) שדן אם יש עצה לקיים חובת הבדלה על הכוס כשהל"ב במוצ"ש, באופן שיבדילו מבעו"י, וכתב דאין זו עצה כי בהבדלה קיבל ע"ע התענית ונאסר בשתיית הכוס. ותמה הגאון הנ"ל דאכתי יש עצה דאחד מבני הבית לא יצא יד"ח הבדלה וישתה את הכוס. ואין לומר דאין יוצאים יד"ח הבדלה ע"י שתיית מי שאינו יוצא יד"ח הבדלה, כי פשטות הדברים דדי בכך שיוצא יד"ח ברכת הגפן כמשמעות ל' המשנ"ב (ס' רע"א ס"ק ס"ט), עכת"ד.

הנה בספר מטה יהודה (ס' תקנ"ו סק"א) עמד בהערה הנ"ל והעלה מזה דאין לעשות כן לפי שיש לחוש לסירכא גדול שבפעם אחרת יבדיל וישתה בעצמו ויאמר אשתקד שתייתי ע"ש, וכן עמד בזה בשו"ת מהרי"ל דיסקין (ח"ב ס' ה' אות ל"ג, והם פסקים קצרים שרשם לעצמו) ח"ל; 'בס' תקנ"ו משמע דאם אחד מבדיל מבעו"י אינו יכול ליתן לשתות למי שאינו רוצה להבדיל עדיין, דאל"כ תיקשי, יבדיל בעו"י ויתן לתינוק, ואיהו באמת יבדיל למחר. ויש לדחות. עכ"ל. וכוונתו נראה דאין יוצאים יד"ח הבדלה ע"י מי שאינו יוצא יד"ח בהבדלתו. ומלשונו משמע דזהו רק במבדיל מבעו"י דבזה לא מהני שתיית מי שאינו רוצה להבדיל עדיין, דכיון שאצלו הוא שבת הו"ל כאינו מחויב בדבר ולכן לא מהני שתייתו, (והוא כעין סברת הגרע"א בגליון השו"ע ס' רס"ז דמי שלא קיבל שבת נחשב אינו מחויב בדבר כלפי מי שקיבל שבת), אבל המבדיל במוצ"ש שפיר מהני שתיית מי שאינו רוצה יד"ח בהבדלה זו, דסו"ס הוא מחויב בדבר ומהני שתייתו.

ומש"כ המהרי"ל דיש לדחות, נראה בפשיטות דאפשר דאה"נ יכול לעשות כן אלא שלא חייבו חז"ל לעשות עצה כזו התלויה בדעת אחר שלא יצא יד"ח הבדלה, ועוד דסו"ס אותו האחר יצטרך להמתין להבדיל במוצאי ט"ב ומה תקנה היא זו להועיל רק לאחד ולא לחבירו.

[ב] עוד האריך שם לדון בדן מי שמקדש ומבדיל לעצמו ואינו

יכול לשתות הכוס וחפץ לצאת יד"ח ע"י טעימת חבירו שכבר קידש או הבדיל מקודם, האם יכול להוציא את חבירו בברכת הגפן אע"פ שלגבי חבירו הוא ברכת הנהנין גרידא ואין לו דין ערבות להוציא.

והנה מדברי המטה יהודה והמהרי"ל דיסקין הנ"ל מוכח דיכול להוציא, וכן נקט בפשיטות בשו"ת הר צבי (ח"א ס' קנ"ד, והובא בשו"ת ח"ב פמ"ח הערה צ"ד). וכן נראה שנקטו כמה מפוסקי זמנינו שכתבו דיולדת שאינה מתענה בת"ב שחל במוצ"ש יכול הבעל להבדיל לעצמו והיא תשתה את הכוס (שו"ת שבט הלוי ח"ח ס' קכ"ט ושו"ת משנה הלכות ח"ז ס' ל"ט ובשם עוד כמה רבנים וספר חוט שני עניני מזוזה עמ' ת"ב בשם הגר"נ קרליץ זצ"ל, וכן העתיק לדינא בספר שש"כ פרק ס"ב סעי' מ"ח), ואשה הלא היא ספק מחויבת בהבדלה, ומזה נראה שנקטו בפשיטות דאפשר להוציא בברכת הגפן גם מי שאינו יוצא בזה יד"ח הבדלה.

אמנם בא"א מבוטשאטש (ס' תקנ"א ס"י) נקט בפשיטות דאינו יכול להוציא לפי שאין לו דין ערבות אליו ע"ש, ובכתבי מו"ר הגר"א גנחובסקי זצ"ל נסתפק בזה מדנפשיה וציין לשו"ת להורות נתן (ח"ז ס' י"ז) שדן בזה והסיק דאינו יכול להוציא.

[ג] והנה הגאון הנ"ל האריך לבאר הדעות דיכול להוציא ע"פ חידושו המופלא של הגר"ז (קו"א ס' רע"ב סק"ב) דא"צ דין ערבות כדי להוציא את חבירו בברכת הנהנין על שתיה שהוא עצמו זקוק לה כדי לצאת יד"ח קידוש והבדלה.

אולם נראה דיש לבאר הדבר באופ"א, דיכול להוציא מדין ערבות לערבות, דזה ששותה את הכוס מחויב לשתות הכוס מדן ערבות בשביל שע"ז יצא חבירו יד"ח קידוש.

ועוד יש לבאר לפי המבואר בשו"ת רעק"א ס' מ"ב דיש דין ערבות להוציא שליח של מצוה, וא"כ מסתבר דה"ה בניד"ד חבירו השותה את היין עבורו חשיב כשליח המצוה שלו על השתיה ושפיר יוכל להוציא, [כ"כ בספר אגן הסהר ח"ב אות קמ"א בשם הגר"ש אלטמן שליט"א, ודפח"ה. אך יש מקום לחלק, דשליח העושה את המצוה נהי דאינו מחויב לעשות שליחות זו מ"מ אחר שהוא עושה המצוה חל עליו חיוב

הברכה, והרי הוא מחויב בברכה מצד עצמו ולכן יש דין ערבות להוציאו, משא"כ מי ששותה את הכוס הרי מה שהוא מחויב בברכת הגפן לא חשיב ברכה המחוייבת כי אם מחמת דמחויב לשתות, והוא הלא אינו מחויב לעשות שליחות זו של השתיה (אם לא מדין ערבות כמו הסברא הקודמת).

והנה הגאון הנ"ל העמיד סתירות לדין זה מדברי האחרונים לגבי כוס של אירוסין וכוס של ברהמ"ז דנקטו דאינו יכול להוציאו בלא דין ערבות (פנ"ב בקו"א כתובות ז: שו"ת מהרש"ם ח"ה סי' ח' ואפיקי ים ח"ב סי' ב', וכ"ה בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ס"ה וסי' ע"ט וח"ד טור ג' סי' ל"ב, ביה"ל סי' ק"צ ס"ד בשם הגרע"א). אולם לפי דברינו אי"ז סתירה כלל.

והנה הוכיח הגאון הנ"ל כדבריו מדברי הראשונים לגבי כוס של מילה דמוציא יד"ח את היולדת, וקשה דהיולדת הלא אינה מחויבת בשתיית הכוס ואיך הוא מוציאה בברכת הגפן בלא דין ערבות, ובע"כ דא"צ לזה דין ערבות. אולם באמת הב"י (יו"ד סי' רס"ה) כבר עמד בזה וכתב בזה"ל; 'וטעימת האם אם שמעה הברכה ולא הפסיקה בין ברכה לטעימה אפשר דנפקא בברכת המברך אע"ג דברכת הנהנין היא כיון דנתקנה ברכת אשר קידש על הכוס הו"ל ככסא דקידושא ואבדלתא דמוציא אחרים מברכת היין ג"כ'. ומשמעות דבריו דיש בזה דין ערבות כמו בקידוש והבדלה, ולדברינו נחא. וממילא לק"מ מה שעורר שם למה הגר"ז לא הביא ראיה מזה ליסוד דבריו, דאדרבא מדברי הב"י משמע דלא כסברת הגר"ז.

ביקרא דאורייתא

אברהם זנגר

תשובת הגאון רבי עקיבא מדלוב שליט"א

ראיתי מכתבו של הרה"ג ר' אברהם זנגר בענין שכתבנו בגליון פ' מסעי ויש בו ידיעות נכבדות, אמנם מש"כ לדון דמש"כ הראשונים לענין כוס מילה דנותן ליולדת מדין ערבות לערבות, דבר זה לא נראה, חדא, הרי לדין ערבות בעי חוב של אדם מסוים והרי לענין כוס של מילה אין חיוב על מאן דהוא מהקהל, רק לקיום 'מצות הכוס' הבא מחמת מילה בזה כל אחד מהציבור רשאי לברך יעויין ב"י וב"ח יו"ד סי' רס"ה, וממילא כל שאין חובה על הגברא מסוים בפשוטו לא שייך להיות ערב לו, ומצינו בגר"ז והגרע"א סי' ק"צ דלא די במצוה מן המובחר שאחר יהיה ערב למצוה זו אלא בעי חובה גמורה וכלשון הרא"ש 'להצילו מן העוון', ואף להח"ח שם דדי במצוה מן המובחר שיחשב חבירו ערב הרי זהו במצוה על הגברא ואילו לענין כוס מילה אין מצוה מסוימת על המברך.

ועוד, הרי לא ישב בזה דברי רבותינו הראשונים לדעת הדגול מרבבה סי' רע"א והפמ"ג בכמה דוכתי הרי אין ערבות לנשים וא"כ ע"כ שתית היולדת לאו מטעם ערבות אתו עלה.

ועוד, מאי דאדם ערב לחבירו זהו באופן דיכול לקיים חובת חבירו ובזה מדין ערבות מחויב ובזה יש לדון מטעם ערב לערב, אכן לענין שתיה הרי אין השותה יכול לשתות ע"י ברכת הגפן דידי' כמש"כ הא"ר סי' רע"א דהא דמהני שתיה של אחד מהמסובין זהו רק אי נפטר בברכת הגפן של המברך ולא אם יברך מחדש וכ"כ במ"ב סי' ק"צ, נמצא שאין ביד השותה לפטור חבירו בשתיה דידיה בכוחות עצמו, ורק לאחר שנחדש שמהני ברכת המברך לשותה, באופן זה שוב ביד השותה לפטור דין ברכה על הכוס, אמנם הדבר אין לו מאיפה להתחיל, דכשיש שותה ערב לחבירו זהו רק אם בידו לפטור חובת חבירו אכן אם כל האופן שיוכל לפטור ע"י שתיתו זהו רק לאחר שהמברך יוכל להוציאו, אכן כדי שיוכל המברך להוציאו זהו רק לאחר דנימא דהשותה בידו לפוטרו וחוזר חלילה, וממילא לא שייך ערבות לערבות.

לכן העיקר בזה כמש"כ דנתחדש מדברי הראשונים לענין כוס של מילה דיכול המברך על הכוס לברך ברכת הגפן לחבירו אף בלא דין ערבות כל שבא לקיים כוס של ברכה [בתורת קיום], וכפה"נ מש"כ הב"י דומיא לכוס של קידוש והבדלה משום דקסבר דהא דמהני ערבות אין זה כדי שיחול חלות ברכה לחבירו, משום דזה אף בלא ערבות, ורק כל דאינו צריך הברכה לעצמו בדין שיברך חבירו בעצמו ואין למברך שייכות לברכה זו, ולזה מהני ערבות דעושה כן לחובת עצמו מחמת הערבות ולזה דימה הב"י דנתגלה בקידוש והבדלה לחבירו לענין ברכת הגפן ששיך לברך לחבירו אף דאינו שותה באופן דיש לו בזה מצוה דידיה, ואף דאין כאן ערבות מ"מ בכוס של מילה הרי לקיים מצות ברכה על הכוס דידיה זהו מצות עצמו ושפיר מברך לחבירו.

הכו"ח לכבודם של עמלי תורה ומנחיליה

עקיבא מדלוב

יוסף שלום בעולם

דיעה מרתקת ממסכת מידותיו הטובות

והליכותיו עם הבריות בשלום ובמישור

של מרן פוסק הדור

הגאון רבי יוסף שלום אלישיב זצ"ל

לרגל מלאת עשר שנים להסתלקותו

הרה"ג ישי לסר

הענקת זמנו להשיב לשואלים הרבים שלא נתנו מנוח וממש בכיפא תלא להו, והכל במנוחת הנפש ובסבלנות מרובה, וכל זאת נגד טבעו, וגם לרבות שנות הזקנה שהאדם נוטה להיות קצר בסבלנותו, וחרף רצונו העז לשוב אל גמרתו האהובה. וכל שאר הסיפורים הם עיטור לכך.

את העובדות אספנו מכמה ספרים ומאמרים, ספר עמודו של עולם, השקדן, ועוד. ובמקור הדברים מבוארת בדר"כ זהות המספר.

נושא את עצמו

אמרו עליו: לא קיים באוצר המלים שלו: תביא לי, תעשה לי. אפילו בדברים שאין בהם טירחה כגון לקחת ספר מהארון, לא משתמש באחרים, אף לא בילדיו.

בני השיעור קודמין

בסוף השיעור בתפארת בחורים, כאשר עטרו אותו שואלים משואלים שונים, תמיד הסתכל ובדק אם יש אחד מבני השיעור הקבועים המעוניין לשאול איזו שאלה, בין מעניין השיעור ובין משאר ענינים. והורה לשאר הממתנים לתת קדימה לשומעי השיעור. רק משאמרו לו שאין להם שאלות, וכי הם עומדים שם כדי לשמוע ממנו הוראות וחידושים למעשה ממה שאומר לשאר השואלים, התחיל לענות גם לאחרים.

היה מגיע לביקור חולים בביתם של משתתפי השיעור שנעדרו. מתעניין במצבם ומשרה אורה מרוממת בבית.

בשמחותיהם של בני השיעור היה משתתף דרך קבע.

ואין בדבר נפק"מ, דעצם כבישה זו גם היא תנועה בנפש). וכו' וכו'.

מגמתנו במאמר זה היא להראות כיצד למרות השתיקה שאפפה את הנהגתו של הגרי"ש והיותו נתון בעולם פנימי נסתר, ישנם סיפורים רבים שמראים על רגישות וחשבונות כיצד להיטיב עם זולתו. וכן כדי ללמוד דעת על מידות האמת והיושר שהנחו אותו, ועד אלו דקויות הגיעו הדברים.

ניתן לומר שמתוך הרבה סיפורים ניכר שה'שקף' דרכו הביט האי דיין יחיד מומחה הגרי"ש על הנושא של בין אדם לחבירו, הוא אמת ויושר. הרבה מהדברים שפעל בהם, היה מתוך שראה עצמו מחויב לכך, בחשבונות שונים של הכרת הטוב או תפקיד שמחייב, וכל זה ענפי מידת האמת והדין. ויסוד כל הדברים הוא מה שאמרו על הזהירות ב"מילי דנזיקין" (דאמרו האי מאן דבעי למהוי חסידא בב"ק), שהדגש בזה אינו לצאת מעצמו עבור זולתו אלא לשמור על תחומו של חבירו לבל ייפגעו זכויותיו כי הוא זה, אף בדקויות.

ועל כולנה יש לזכור שהסיפור הגדול והארון ביותר על הבין אדם לחבירו של הגרי"ש הוא

זכה הדור האחרון לחסות תחת כנפיו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל - יוסף הוא המשביר לכל אחיו, השולט בהירות בכל התורה שנקנתה לו בשקידה ועמל עילאיים, ובעבור הציבור היה תל תלפיות לכל שאלה שנחתכה בברירות החלטית, כמביט באספקלריא המאירה.

במאמרנו שמנו למגמה לאסוף עובדות וסיפורים הנותנים ציור כלשהו ממסכת מידותיו ותהלוכותיו בעניני בין אדם לחבירו וחובות האדם לזולתו.

וזאת למודעי כי אחת הבעיות המפורסמות בסיפורי תולדותיהם של גדולים וצדיקים היא שהקורא העובר מדמות אחת לדמות אחרת, עשוי להקשות מחכם אחד על משנהו, או לחילופין לייצר 'קלסתר פנים' כללי האסוף ממה שמסופר על צדיק זה וגדול זה, ולבנות מכולם תצרף של האדם השלם. כאשר אין זו אמת, מפני שכל חכם בנה את עצמו בהתאם לתכונותיו ואופיו, לא הביט ימינה ושמאלה ולא ניסה לחקות אחרים.

נכון הדבר גם בצורת הלימוד, מי שהשקיע בתחום מסויים, ובסגנון מסויים, כפי תכונות שכלו, אין כל פגם בכך שלא נמצא בתורתו את שאר הסגנונות.

מה לנו לדבר אודות מלאכי רום, אך תורה היא וללמוד אנו צריכים. כאשר אנו עומדים מול דמות כהגרי"ש שכל חייו היה ספון בדד בבית המדרש בשקידה בלתי פוסקת (ואי בדידיה תליא, היה ממשיך כך עד זקנה ושיבה), ובסדר יום במשמעת ברזל, קשור הדבר לתכונת אופי מסויימת, שכרוכים בה גם שתקנות והתכנסות. אל לנו לחפש פעלתנות ויזמתיות כאלו שמצינו אצל מרנן הרב שך והגרא"ל. וכן אל לנו לחפש את רגשנותו השופעת של מרן הגר"ח שמואלביץ (ויש אומרים שמטבעו היה הגרי"ש רגשן אלא שכבש מעיינו לחלוטין,

שני מסלולים

בשלב מסויים הרבה מלומדי השיעור בתפארת בחורים באו משכונות מרוחקות ברחבי העיר ונזקקו לתחבורה כדי להגיע. מאידך החומר הנלמד כלל דברים עיוניים וחידושים שאותם לא רצו המשתתפים להפסיד, והתאמצו להגיע ברגל לשיעור שהתקיים גם בשבתות. על כן מתוך התחשבות בהם, החליט רבינו ללמוד בשבתות סדר נפרד, ובימי חול סדר בפני עצמו כדי לא להטריח את המבוגרים והרחוקים.

סבלנות

דרכו היא שמאזין בקשב רב לשואל עד שיסיים, גם כאשר כופל את דבריו ומלאה אותן.

צילום של אמת

שנה אחת במוצאי יו"כ, הגיעו לביתו בהסכמתו מיד אחרי ערבית רבנים מ'ועד הרבנים לעניני צדקה' עם קופת צדקה גדולה ומרשימה כדי שיתרום מיד אחרי הבדלה, כנאמר ילכו מחיל אל חיל, וכמובן שתמונה זו תעשה רושם ופירות... הצלם המקצועי עמד הכן, ההבדלה הסתיימה והקופה הושטה, ואז שם לב הצלם כי הגמרא הגדולה המוכנה להיפתח בעוד רגע ללימוד בשקידה והתמדה, עדיין סגורה בצד השולחן. לדעתו של הצלם הגמרא תשתלב יפה ברקע, בפרט אם היה תהיה פתוחה. מי שהזדעק בהקפדה למראה הגמרא הנפתחת לצד קופת הצדקה, היה הגרי"ש עצמו שסגר מיד את הגמרא ואמר: "לגרום לי שאני אשקר?! מיד אחרי נעילה!"

ולבן שיניים מחלב

לעתים היה מפטיר דברי בדיחותא, המשמחים את שומעיהם.

כשאחד מאנשי צפת מסר לו דרישת שלו' מחתנו רבי חיים שהיה בדאצ'ה בצפת, הגיב בחיוך: בימים עברו כשהיה אדם חוזר מדאצ'ה היו שואלים אותו: נו, השמנת קצת... והיום עולם הפוך, כשאדם חוזר מהבראה שואלים אותו, נו, ירדת קצת במשקל...

ש"ב ר' פרץ ציוני כתב במכתב לאביו: בשבת הלכתי לבית הכנסת... בעלותי על גרם המדרגות פגשתי יורד למולי את רבי יוסף שלום, הוא שמח לקראתי ואמר: גיי שנעל, ס'איז דא אגוטע קוגל... (-לך מהר, יש כאן קוגל טוב...)

שגם היא תראה ותיהנה...

אודות רצונו לשמח את רעייתו מעיד הסיפור הבא: הגיעה לפניו שאלה בענין העמסת ענבים

על טרקטור הנהוג בידי נכרי, כשכבר בעת הפעולות הנ"ל יוצא מיין מהענבים. אמר רבינו שעליו לראות את פעולת המכונה מקרוב, וביקש שיקחוהו אל הכרם. במקום זאת הביאו לו הסרטה של פעולת המכונה, והעמידו בביתו מקרן עם מסך. כאשר הכל היה מוכן להפעלה, נקרא רבינו מחדר לימודו, ובראותו את המקרן אמר 'רק רגע', ונכנס לחדר הרבנית וקרא לה לראות גם היא. הוא ידע שהרבנית לא ראתה מעולם את הפלא הטכנולוגי הזה וכי תיהנה להתבונן בחידוש כזה.

זמירות יאמרו

יהודי אלמן גלמוד מבני השכונה היה רגיל במשך שנים רבות (באזור שנות התש"ל) לעלות לביתו בשבתות בבוקר בשעת סעודת שבת. אותו יהודי נקט שהינו 'חזן'. רבינו היה בכל שבת פונה אליו בבקשה לומר לפניו, ואפילו 'מוזמין' ממנו זמירות מיוחדות או קטעי חזנות שישמיע, והלה נענה תמיד לבקשות והתמלא עונג ואושר על הכבוד.

ימין ושמאל

בכינוס מזורים סיפר אחד המרצים שכאשר הלך להיוועץ עם הגר"ש כיצד להיות מחנך טוב, השיב לו: "ימין מקרבת, ימין מקרבת, ימין מקרבת..." ולא פסק עד שהשואל קטע אותו בשאלה: "אבל יש גם שמאל דוחה?" ע"ז ענה מרן: "כן, אחת ליובל תמצא מקום להעניש ותשתמש בשמאל דוחה, ומיד להמשיך בימין מקרבת".

סטירה אחת

לא זכור לבניו ולבנותיו שהענישם במכות בימי ילדותם, מלבד פעם אחת שנתן סטירה יחידה לבת שהתגאתה על אחותה בענין מסויים.

כך עושים לבני לוייה

בבריתות היה אומר למלווהו אחר הברית שיטעום מעט עוגה, להשתתף בסעודת המצוה, ולא הלך עד שראה שהמלווה טעם משהו, היה נראה שדואג לו שלא ילך רעב. אבל הוא עצמו לא טעם אף פעם כלום. גם בחתונות לפני החופה, או אם הגיע לומר מז"ט באמצע, תמיד היה דואג על כך שמלווהו יטעם מזונות. על עצמו התבטא: אני צריך להיות בחתונה כשיעור 'צילום' בלבד...

שעבוד הגוף

מסרו ששמעו ממנו מה הטעם שקיבל קהל אפילו שחם על זמנו. היות וחש לחיוב שעבוד לציבור על פי דין מחמת שהוא מתפרנס מכספי הציבור (מפנסיה של הרבנות).

מבשרך אל תתעלם

סיפר בנו כי היה מבקר באופן קבוע עם הרבנית בבתי כל הילדים בחוה"מ, כשנולדו נכדיו בא כל פעם לבקר את היולדות (בתו או כלתו) בבית החולים ולברכן במז"ט. כשהיה יודע על מישהו מהמשפחה הנמצא בניתוח או בלידה, ביקש שלא יתקו את הטלפון בעת לימודו כדי שיוכלו להודיעו שהכל עבר בהצלחה (כי בדר"כ כשהתיישב ללמוד היו מנתקים את הטלפון).

בענין זה, כלתו הוסיפה עוד: אחרי שעברה פעם ניתוח והזדמנה לביתו, מיד התעניין איך מרגישה. כשהיתה רבות בשבתות ובי"ט בביתו, קרה בדר"כ שכל המסובים היו גברים בני המשפחה והיא היתה האשה היחידה ובטבעיות צידדה את עצמה, אבל רבינו שם לב שאינה יושבת ליד השולחן במקומה ליד בעלה, רמז לה 'נו' והמתין לה שתתקרב, ולא עשה קידוש עד שהיתה במקומה ככבודה.

לחזק את הצעירים

סיפר תלמידו הדיין רבי חגי איזרר זצ"ל: כשהייתי בחור צעיר בישיבת חברון, פגשתי אותו בסמוך לביה"ד הגדול, ושאלתי אותו שאלה בעניני זרעים. על אתר הוא השיב לי תשובה מאד ברורה וחדה, אבל כטבעם של בחורים צעירים שמבקשים להראות את יכולתם, שלחתי אליו כעבור מספר ימים מכתב, ושם כתבתי תשובה לתשובתו. במשך מספר חדשים לא קיבלתי תשובה. באחד הימים נכנס בנו רבי בנימין לשיבה והביא לי מכתב תשובה מרבינו. בתחילת המכתב הוא כותב שלמרות שהוא נתן בעומס ועתה ערב שבת, הוא מתפנה להשיב כדי לחזק את צעירי הלומדים.

תורה בלי מידות

פעם היתה איזו הצעה של שידוך, בחור שהיה בקי בכל נשים נזיקין, אבל היה בו סרך של קלקול במידות, שאלו את מרן האם בחור כ"כ מופלג בידיעת התורה יש לחוש לחסרון בהנהגת המידות של ב"א לחבריו? השיב בנחרצות שלא לגשת לשידוך הזה, כי תורה בלא מידות אין זה כלום.

למה זה תשאלו לשמו

באחד השיעורים הביא תירוץ מאחד האחרונים מבלי לנקוב בשמו, ואז הקשה עליו קושיא חזקה מאד. לאחר השיעור דחקוהו שיאמר מי הוא האחרון הזה, השיב רבינו: היות והקשיתי עליו קושיא חזקה מאד, עד שאולי דבריו הם בגדר טעות, כבר אינני יכול לנקוב בשמו.

מה נקרא 'בדיעבד'

רב אחד שעורך חופה וקידושין שאלו על כתובה שהיה כתוב בה 'חשוון' ולא 'מר חשוון' אם זה מעכב או לא. מרן השיב שכתוב בפתחי תשובה שאין זה מעכב בדיעבד. וכאן הוסיף (שלא כהרגלו לקצר): אבל שמע היטב מה שאני אומר לך, אם תבוא לחופה ותראה שבא ראש ישיבה אחד וכבר כתב הכתובה וכתב 'חשוון' ולא 'מר חשוון', אל תאמר לו דבר, אע"פ שעוד לא עשו את החופה, אל תבייש אותו, כי גם זה, שלא לבייש אותו, נקרא בדיעבד!

תשלומי המפטירים

סיפר ר' פנחס המבורגר הגבאי של תפארת בחורים, כי בתקופה מסוימת אחת לשלשה חדשים היה רבינו מוסר בידו צ'ק לטובת קופת בית המדרש. היה זה כאשר נפטרה הרבנית, ובניו שהיו בשנת האבל על אמם, היו מקבלים מדי שבת 'מפטיר'. וחשש שאם בניו לא היו מקבלים את העליות, אזי אחרים היו רוכשים אותם בכסף מלא, וא"כ נמצא שבת הכנסת מפסיד תרומות. לבקש מבניו שישלמו על העליות לא רצה, לפיכך הקפיד מדי כמה חדשים להעביר צ'ק שיכסה את עלות כל המפטירים של אותה תקופה.

עד דקדוקה של נפש

פעם ניסח מכתב תמיכה לכולל מסויים, וטרם חתם עליו ראו אותו עובר על תוכנו לא פחות מתשע פעמים, עד שחש כי הנוסח שיצא מתחת ידו נקי ומתקן.

כאשר עמד לחבר נוסח הסכמה לספר פלוני, שלא היה סיפק בידו לעבור על תוכנו, התבטא קודם הכתיבה: 'אינני יכול לכתוב טרם הספקתי לעבור על הספר', כיון שמשלשון זו משתמע, שאי פעם אעבור על הדברים, בשעה שאין לי צד לעשות כן..."

מישהו הראה לו נוסח שהוכן לכתוב על מצבה, היה כתוב שהנפטרת היתה בעלת יסורים וקבלתם באהבה. רבינו אמר: איך אפשר לכתוב את זה, האם אנחנו יודעים מה זה קבלת יסורים באהבה, יש לנו מושג בזה? לא לכתוב!

בתקופה שהיו פיגועים, יזמו כנס חיזוק ואחד הרבנים כתב בנוסח המודעה "דם ישראל נשפך כמים", רבינו אמר להעביר על כך קו, זו הגזמה, לא כך המצב.

תלמד מסילת ישרים

פעם תינה לפניו אברך אחד כי יש לו קפידות על אשתו, ולמרות שהוא יודע שבמקרים רבים הוא איננו צודק, אבל מה לעשות שהוא לא

לו לשאול, הרי אני חייב לו הכרת הטוב! האיש שנוכח כי רבנו מטה אוון לדבריו, ניצל את שעת הכושר ומיד קפץ ושאל: כמה פעמים סיים רבנו את הש"ס?

הרב חייך חיוך צופן סוד, וענה: "הרבה יותר ממה שאתה חושב".

המשיך האיש: "אם כן, מוכח שניתן לברך בראיית רבינו 'שחלק מחכמתו ליראיו'!

השיב רבינו: שחלק מחכמתו נחא, אבל 'ליראיו'? האם אתה יודע מה זה ליראיו?! אני ראינו את סבי בעל הלשם ויודע אני מה זו יראת ה' ומה זה 'יראיו', ומכיון שאי אפשר לומר 'ליראיו', הרי שכל הברכה כולה הינה ברכה לבטלה.

לא נע ולא זע

פעם הגיע לשיעור אחד שהיה שואל ומטריד, מרן הראה חוסר נוחות, לפתע הבחין שמישהו משומעי השיעור אמר לאותו טרדן מילה שיסיים כבר, מאותו רגע רבינו לא נע ולא זע אלא ישב והקשיב בסבלנות עד שהלה יבוא על סיפוקו.

"סליחה, מה השעה?"

בשנים עברו התגורר באחת מסמטאות מאה שערים יהודי לקוי בנפשו וחסר תעסוקה שאימץ לעצמו מנהג של קבע לשבת במרפסת ביתו ולקרוא שוב ושוב לעבר העוברים והשבים: "סלח לי אדוני, מה השעה?" למותר לציין כי רוב ככל האנשים נהגו להתעלם מקריאותיו בידועם שהלה יודע היטב מה השעה, ותשובתם לא תספק את רוחו וימשיך לשאול אנשים אחרים. לא אחת בעת שרבינו חלף למרגלות המרפסת המפורסמת, הופנתה לעברו השאלה הזאת. והוא, בניגוד לשאר החולפים במקום, היה עוצר מהליכתו לרגע

משתחרר מזה, ומקפיד עליה בפנים חמוצות? השיב לו מרן: לזה איני יודע עצה, רק דבר אחד: תלמד מסילת ישרים. שאל אחד השומעים: איזה פרק במסילת ישרים? אמר רבינו: אינני יודע, אני - כל דף שאני לומד מהמסילת ישרים משפיע עלי..."

מזרח או מערב

נכדו מספר: באחת הימים הזדמן רבינו לבית כנסת בו לא היה רגיל להתפלל. לפליאתי הרבה פנה על דעת עצמו לספסל הקדמי והתיישב כשפניו פונות אל כותל המזרח. שאלתיו לפשר הדבר. "מה היית מעדיף?", השיב לי סבי בשאלה, "שאשב עם שאר המתפללים, ואז הכל יפנו אלי ויטענו כי אין זה מן הראוי שאשב באמצע בית הכנסת, ורק לאחר שיפצירו בי אאלץ לקום ממקומי ולשבת אחר כבוד בכותל המזרח. תחת זאת, הלכתי על דעת עצמי והתיישבתי ב'מזרח' וכך איש לא שם ליבו לדבר ובזאת הסתיים העניין!"

כבוד המרא דאתרא

כאשר התפלל בבתי כנסת שונים ונוכח לראות כי בעלי התפילה ממתנים בעבורו בתפילת הלחש, על אף שרב המקום כבר סיים את תפילתו, לא אבה לשוב ולהתפלל עוד במקומות אלו, מחשש לפגיעה בכבודו של המרא דאתרא.

מהו "ליראיו"?

לאחר הניתוח שעבר בלבו, העז אחד העסקנים שסייע בהבאת הרופא המומחה לארץ, ושאל אותו אם ניתן לברך על רבינו ברכת 'שחלק מחכמתו ליראיו'. לשמע השאלה, נזפו בני הבית באיש וביקשוהו לבל יטריד את מנוחת רבינו. אולם הרב שמע את דבריו ואמר: מותר

קט, ומשיב בשלווה: "רגע אחד, מיד נראה!", תוך כדי שהוא מרים את ידו, מציץ בשעונו ומציין את השעה, כשהוא מביט בשואל וחיוך נעים נסוך על פניו.

סביב שלחן המאכלים

כאשר נשאל רבינו האם מותר לשנות מן האמת ולשבח את מאכליה של בעלת הבית על אף שאינם ערבים לחך, הוא השיב בזו הלשון: ודאי שמותר לשנות מן האמת באופן זה ואין כאן שאלה, אלא אדרבה יש בכך מצוה וכך נהגו גדולי ישראל.

בכל פעם, במשך כל השנים, תמיד הודה לזוגתו על האוכל בדיבורים מחמיאים: "כסעודת שלמה בשעתו", "כל טוב ארץ מצרים..."

סיפר אחד מנכדיו: בעת שחשש שמכין האוכל עלול להיפגע מכך שאינו אוכל את המאכלים עליהם הלה טרח ועמל, היה טועם מעט מן המאכל ומעביר את יתרתו לאחד הנכדים שישב בסמוך אליו, כשהוא אומר בחיוך: "קח שיריים!"

סי נישט בסדר!

באחת ההזדמנויות נכח רבינו בסידור קידושין, לאחר שהמחותנים וכל המשתתפים יצאו לעבר החופה, נתן מבט בכתובה ואמר למלווה: סי נישט בסדר (זה לא בסדר!) כשהוא מפנה את תשומת לבו לכך, שלפני שמו של מחותן אחד הוקדם התואר 'הרב' במילה שלימה, ולפני שמו של המחותן השני הוקדם התואר ר' בראשי תיבות בלבד. כעבור מספר רגעים שב וביטא את מורת רוחו מהנהגה זו הפוגעת בכבודו של אדם והתבטא בכאב: סי נישט הנהגה ישרה.

מה בין הר המנוחות להר הזיתים

שח רבי יוסף אפרתי: כאשר רבנו רכש את חלקות הקבורה בעבורו ועבור רעייתו בהר המנוחות, תמהתי בלבי על הדבר, שהרי בסמוך לקברו של זקנו בעל הלשם בהר הזיתים ישנן שתי חלקות קבורה פנויות, מדוע לא ייעד אותן בעבור עצמו, שהלא מי ראוי לשכון ליד בעל הלשם יותר מאשר נכדו הדגול, מה גם שהוא בכלל 'קברי אבותיו'.

ביום הזכרון לפטירת הרבנית ליוויתי את מרן יחד עם קהל רב לקבר רעייתו בהר המנוחות. כשפנינו ללכת, היטה רבינו את ראשו לעברי והפטיר: נו, האם אפשר היה להטריח ציבור גדול כ"כ להסתכן בעלייה להר הזיתים!?

בית מלא ספרים

כפי הידוע בביתנו לא היה מקום רב, וחלק ניכר מכתליו כוסה בארונות שהכילו מאות ספרים

שנשלחו לרבינו ע"י מחברים שונים בני זמננו, עד שעלה הצורך להוסיף עוד ארון ועוד ארון, והבית נראה כמחסן ספרים.

כאשר בני הבית פנו אליו בשאלה, מפני מה הוא מותיר בביתו את כל הספרים הרבים, שאינם חלק מסדר לימודו, השיב, כי הוא חושש שמא אי מי ממחברי הספרים יזדמן לביתו, וכאשר יווכח כי הספר אותו הקדיש לו אינו נמצא בין ספריו, הוא עלול להפגע מכך.

"הרי הוא נהנה מכך!"

באחת השבתות עבר לפני התיבה שליח ציבור שהאריך בתפילתו והירבה בניגונים וסלסולים. רבינו שנהג לקום לפנות בוקר והיה לאחר שעות רבות של לימוד, לא חש בטוב. נכדו פנה אליו: אולי נרמו לחזן לקצר בתפילתו? אך רבינו לא הסכים לכך בשום אופן. הנכד חזר והפציר: הרי הסבא חלש ועומד להתעלף! אך רבינו בשלו: בשום פנים ואופן, הרי החזן נהנה מכך, כיצד ניתן להשביח הנאתו של יהודי!?

לב אלמנה ארני

פעמיים בשנה, בחוה"מ פסח ובחווה"מ סוכות, נהג להתוועד עם ידידיו הדיינים רבי אליעזר גולדשמיט ורבי בצלאל זילטי להיפגש יחדיו. הם היו מסבים בסוכתו של רבי אליעזר, ומשם יוצאים בצוותא לבקר אלמנה חשובה, שבעלה כיהן בימי חייו במשרה רבנית נכבדה. בחיי בעלה היה ביתה שוקק חיים, והיתה עומדת ברומו של עולם. אך לאחר הסתלקות בעלה ישבה האלמנה בודדה, כשאיש אינו פוקד את ביתה, מלבד רבינו ושני רעיו שעשו להם מנהג לסור למעונה כדי לחלוק לה כבוד ולעודד את רוחה.

'תודה רבה' באנגלית

סיפר נכדו כי כל אדם שהיטיב עמו, אף אם נמנה על צאצאיו זכה להכרת טובה. כאשר לא חשתי בטוב, הגיע סבי לבקרי בביתי, לאחר שתמהתי באזניו על הדבר הזה, השיב לי כי הוא חש הכרת הטוב כלפי, מפני שזמן מה קודם לכן שהיתי עמו בבית חולים כאשר לקה בלבנו.

ידוע המעשה כאשר הגיע הרופא הנכרי מחו"ל אשר ניתח את רבינו והציל את חייו, שכאשר נפרדו לשלום ביקש רבינו ללמוד איך אומרים 'תודה רבה' באנגלית, משום שהכרת תודה אין לומר ע"י שליח.

לאחר הניתוח התבטא כי מחויב הוא בהכרת טובה לכלל ישראל, שבזכות תפילותיהם ועתירותיהם זכה להחלים ולשוב לחיים. כגמול על כך הוא מקבל על עצמו להוסיף עוד שעות בלימוד התורה, שהרי אין לך חסד גדול יותר עם הכלל מאשר התחזקות והוספה בלימוד התורה הקדושה. כמו"כ קיבל על עצמו להוסיף בזמני קבלת הקהל כהשבת טובה להמוני בני ישראל, ואכן במשך תקופה מסוימת האריך את זמני קבלת הקהל, עד שנאלץ להימנע מכך בשל בריאותו הרופפת.

הכרת הטוב לנשיא

סיפר ר' אורי לופוליאנסקי: כשרצו ממני כראש העיר ירושלים להסריט דברי תודה לנשיא ארה"ב בוש בתקופת תעמולת הבחירות של ארה"ב, באתי לשאול את מרן אם לעשות זאת, וענה לו שכן מפני הכרת הטוב. כשרצו העסקנים לדחות או לבטל את הרעיון בגלל שאותו נשיא ירד בסקרים וכנראה לא ייבחר שוב לנשיאות, ועדיף שלא להכנס למתיחות מול הנשיא שייבחר, הורה מרן שלא השתנה טעם הכרת הטוב ושלא יבטל התכנית.

בהזדמנות אחרת כאשר בקשווה להתחנך על מכתב לנשיא ארה"ב לתבוע את שחרור יונתן פולארד. שאל לדעת רבינו, וא"ל שחייבים הכרת הטוב לפולארד שסיכן עצמו למען יושבי הארץ, ומצד שני חייבים בכבוד מלכות של חסד וא"א להחציף נגדם, לכן שלא יתבע את השחרור אלא יכתוב מכתב שיתחנן לשחרור.

שביעית דרבי יעקב

ראיון משותף עם הגאון רבי צבי יהודה אדלשטיין שליט"א, בנו של מרן הגאון רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל, ועם הנכד (בן הגרצ"י) הרה"ג ר' מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א, לרגל הוצאת הספר החדש "שיעורי שביעית" מאת הגאון רבי יעקב זצ"ל, בעריכת נכדו הנ"ל.

שליט"א אשר השתתף בשיעורים הללו, ובנוסף לכך השתמשו בפנקסיו של הדוד, בנו הגדול של רבי יעקב, הג"ר מרדכי שמואל אדלשטיין שליט"א. רשימות אלו הן בבחינת מועט המחזיק את המרובה.

כמו כן בחלק מהשיעורים היו דפי מראי מקומות קטנים שכתב רבינו לעצמו כמזכרת לשיעור.

כל זאת באשר לחלק השיעורים. בחלק הסימנים באו הדברים בכתב ידו של רבינו.

מה היה עיקר העבודה בעריכת הספר?

נדרש הרבה עמל בכדי לפענח את דבריו ולהבין את המסתתר בהם.

צריך לדעת, שכמו שידוע שלגבי ברכותיו ועצותיו, כל מילה שיצאה מפיו היא מילה מפה קדוש, על אחת כמה וכמה מה שאמר תוך כדי השיעור כשהיה אומר מילים סתמיות, לאחר העמל מתברר שיש להם פשר. כשלומדים את הסוגיא רואים שיש משמעות. גם כשקרא את הר"ש נראה לפעמים שמסביר הסבר קל בעלמא, אך בהתבוננות עולה שזה משנה את המשמעות. לפעמים הוא מעיר דבר שאף אחד לא עמד עליו, וכל זה במילה אחת.

עריכת הספר ארכה כמה שנים טובות. זה מורכב בגלל שכאמור אנו יודעים שהוא פה קדוש, והיו כמה כתבים וכמה מחזורים, היה צריך למצוא את הדרך הישרה, זו עבודה מורכבת, ובי"ה שהגיענו לזמן הזה.

ישנם בספר כמה דברים חדשים ששמע מרבותיו, כגון בפרק י משנה ב כתוב: וביאור הדבר כתב לי הגר"ש כהנמן זצ"ל

באלו שיעורים מדובר, ומה מיוחד בהם?

לאורך כל חייו של רבינו היה עסקו במסירת שיעורים לתלמידים מקשיבים. אמנם חיבה יתירה נודעה לו למסכת שביעית, כאשר בכמה שמיטות לימד את מסכת שביעית, וגלש הלימוד לשנים הבאות. פעמים שהיה זה בצורה של 'חבורות' על סדר המסכת, ופעמים שלמד את המסכת בפנים, משנה אחר משנה, תוך קריאת הר"ש והר"מ ועמידה על המקומות המוקשים והטעונים ביאור, ממש כמו שיעור יומי.

תחילת יסוד השיעורים בשביעית החלה בשנת תשל"ב, ערב שביעית, שקבע שיעור לכמה ת"ח מקשיבים ברמת השרון אחת לשבוע. ומאז בכמה שמיטות חזר ושנה לימוד זה.

בכל מחזור היתה התחדשות ורענון בצורת המסירה. ופעם אחת אף למד את הסוגיא של שביעית בתחילת מסכת מ"ק. הרבה הכין והשקיע לקראת השיעורים הללו.

נמצא שיש לנו על מסכת זו שיעורים על סדר המשניות, וכן סימנים על סדר המסכת.

באיזה סגנון הוא הביאור על המשניות?

מאד יפה לראות כיצד עסק בכל הרבדים של הלימוד, כדרכו ללמוד תורה לאמיתה. ממש כולא איתנהו ביה. יש לאורך הביאור בירור הנוסחאות הנכונות, ויש הערות בפשט, והערות וחיידושים בלומדות, והבאת דברי האחרונים המרכזיים החשובים להבנת המשנה, כגון הגר"א המנ"ח וחז"א ועוד. וכן מביא המון ידיעות מספרים רבים, כמפרשי הירושלמי, ומחברי זמננו. והכל מתוך שרבי יעקב קבע לעצמו שאלו הידיעות החשובות שראה לנכון להגיש ללומדים המקשיבים.

אם כן, בודאי מדובר בפירוש ארוך היריעה?

מעלתו הגדולה של 'פירוש רבי יעקב' על שביעית הוא שהדברים תמציתיים וקצרים, וכך ניתן לעמוד על הדברים ללא התארכות יתירה.

בספר הזה יש בשורה נוספת, שנדפסו בסופו משניות עם פירוש ר"ש ור"מ מהדו' נהרדעא המשובחת, וכן משניות זכר חנוך, אז בוודאי אפשר ללמוד שביעית מתוך הספר הזה.

מה הוא החומר ממנו הוכן הספר?

זכינו והיו לנגד עינינו אלפי רשימות של אבי מורי הגרצ"י

מרן הגר"י אדלשטיין זצוק"ל עם בנו שבידלחט"א הגרצ"י שליט"א בהגהת חידושי תורה.

שביעות דרבי יעקב

פעם סיפר על עצמו כמשיח לפי תומו, עסקתי באיזו סוגיא, וכשרצייתי ללכת לישון ראיתי פתאום שיש אור בחוץ, והלכתי לבית הכנסת לשחרית...

אנו מעלעלים בספר ונתקלים במכתב מאת הגאון רבי דב לנדו שליט"א, מאי האי?

אכן, קובעת ברכה לעצמה התכתבות עם רבי דב לנדו שליט"א, משנת תשי"א, כאשר הגרד"ל שולח שאלה, ורבינו משיב לו, וחוזר הגרד"ל וכותב. יעו"ש (עמ' שמב).

בהמשך הספר, מופיעה התכתבות נוספת ביניהם (עמ' תיט), לשמחת לבב הת"ח.

מעניין לשמוע אודות הקשר ביניהם?

רבי דב אמר שרבי יעקב היה הרביה שלו מזה שדיבר איתו בלימוד והתכתב איתו. יש גם מכתבים מר' דב בעודו בחור בחברון, אשר שלח לר' יעקב בכל הש"ס.

במכתבים מאותן השנים ומשנים מאוחרות יותר, רבי דב מכנה את רבי יעקב: אלופי.

בדידי הוה עובדא לאחרונה, הגענו להזמין את רבי דב שליט"א לבר מצוה של הבן, ואמר לילד שיגיד משהו מדרשת הבר מצוה, והוזכרה סברא מסוימת בנושא זה. ואמר ר' דב במשא ומתן של תורה, אינני יודע, אבל סבא שלך לא היה אומר את זה...

האם ישנם מכתבים נוספים?

אכן כן, הובא מכתב מרבינו אל הגאון רבי חיים גרינימן זצ"ל, משנת תשכ"ו לערך, בו הוא מלין על כך שאנשים תולים איזו שמועה בשם החזו"א (כאילו בפירות האילן אין איסור קנייה בשביעית), ומבקש מהגרח"ג שישתדל שיופיע איזה כרוז או גילוי דעת בכל בתי הכנסת בתל אביב המבהיר לציבור את דעתו הברורה של מרן החזו"א.

יש גם מכתב ששלח בשנת תשי"ח למרן הסטייפלער זצוק"ל, ובו כמה שאלות הלכה למעשה, שכנראה נזקק להורות בהם לתושבי רמת השרון, שהיתה אז מושבה עם הרבה חקלאות.

כמו כן מופיע מכתב מעניין משנת תשי"ח הממוען לרבנות הראשית, בו מדווח רבינו כי שמע על כוונה לבצע נטיעת של פרדסים באזור רמת השרון בשנת השמיטה. ועוד מגוון מכתבים בנושאי השמיטה.

הזכרתם את עיסוקו של רבי יעקב במסירת שיעורים, הבה נפליג אחורה, מתי החל הדבר?

לפני חתונתו עוד בתור בחור בישיבת פוניבז', לבקשת הרב מפוניבז' הוא מילא את מקומו של אחיו רבי גרשון שיבדלחט"א שנבצר ממנו למסור שיעורים במשך כמה חדשים.

יש מעשה עם הרב דסלר שבשמחת תורה בין האירוסין לחתונה של ר' יעקב, הוא הראה לבחורים בחלון על דירה שחשבו שר' יעקב ידור שם, והרב דסלר הצביע שבשנה הבאה תרקדו אצלו כי הוא יהיה הר"מ. על פי תכנית הרב מפוניבז' היה רבי יעקב מיועד להתמנות למגיד שיעור בישיבה.

(תשובתו בכתב היתה, מפני שנאסר עליו הדיבור מחשש פגיעה במיתרי הקול), דהחילוק הוא...

כמו כן מביא רבינו הרבה מדברי החזו"א, באופן כזה שהמעין לא היה מבין שכך אומר החזו"א, ורבינו הוא זה שמפענח את צפונותיו של החזו"א ומעלה מתוך כל דבריו את הפנינים הללו.

ומעידים אנו כי אברכים ת"ח מתלמידי החזו"א ציינו שהאופן בו הסביר ולמד את החזו"א, פתח להם את העיניים לראות מה כתוב בחזו"א. הרי לא מביא את החזו"א מילה במילה, אלא תוכן דבריו, וצריך להעמיק בחזו"א להבין איך הוא הוציא את הדברים ממנו.

מתי הוא כתב את הדברים?

בדרך כלל השטיקליך הארוכים כתב אותם מיד אחרי השיעור. היה הולך לבית כנסת 'נארול' ברח' רש"י בבני ברק והיה יושב עד חצות הלילה עוד באותו יום אחרי השיעור וכותב את מה שהתחדש באותו יום. והיה מוסיף בתוך הדברים את הערות בני החבורה, לעתים בשמותיהם.

באופן כללי היה רבינו מרבה בכתובה. והיה מגיש את הדברים באופן נהיר. כמו שהיה אישיות נעימה כך התורה שלו נעימה.

עוד בחייו ישבנו איתו על כת"י רבים כדי לברר את הדברים. היתה פעם אחת שאמר לי על דבר מסויים, אני כרגע לא יודע, אבל תשאיר את זה ככה כי כשלמדנו היה ברור. והיו מקומות שהורה לתקן את הלשון.

בשנה האחרונה לפני הסתלקותו לגנזי מרומים, היה בנתניה בהשגחה רפואית, ואבי מורי הגרצ"י שליט"א היה נוסע אליו עם גליונות כתבי התלמידים של השיעורים, ויש עשרות מקומות שהיה מוסיף תיקונים והוספות.

האם הרב היה מכין את השיעורים?

בוודאי שהיה מכין היטב. זאת ועוד, קרוב לזמן השיעור היה הולך לאחד מבתי המדרשות בב"ב, ויושב שם כחצי שעה או שלשת רבעי שעה, באיזה שטיבל של חסידים שלא הכירוהו (כדי שלא יגשו אליו ויפריעו אותו), והיה מסדר לעצמו.

כשהיה מכין שיעורים, היה יושב עד השעות הקטנות של הלילה.

אולם כידוע אז אביו הגדול נפטר לבית עולמו ורבי יעקב נשלח ע"י החזו"א להיות תחתיו ברבנות רמת השרון.

ובכך נגזז תפקידו כמרבץ תורה?

לא ולא. החזו"א הורה לו לפתוח ישיבה ברמת השרון, יחד עם הרבנות דשם, והעניק את עשרים הלירות הראשונות למען הישיבה. כמו כן הביא את הנגיד ר' יעקב הלפרין לרמת השרון (בברית המילה של הבן הבכור של ר' יעקב) ולקח אותו לישיבה כדי לרתום אותו למענה.

ובכל השנים, היה אומר שיעורים רבים.

שיעור יום יום בישיבה. וגם שיעור כללי בשבת בישיבה. מלבד השיעורים לבעלי בתים בדף היומי ומשניות. ודרשות.

תמיד חזר על דברי הרב שטיינמן זצ"ל, שכאשר שאל אותו ר' יעקב בשעתו כיצד ישמור שלא 'ישחק' בעבודת הרבנות, השיב לו, שצריך תמיד ליצור 'מחייבים', עוד שיעור ועוד שיעור.

עד השנה האחרונה, גם כשלא היה מסוגל לדבר, המשיך לקבוע לימודים עם אחרים ע"י כתיבה.

מגוון סוגי השיעורים שלו הוא מפליא!

רבינו מסר שיעורים כמעט בכל נושא, ולכל הקהלים. ובלי שום קושי דילג מענין לענין. בבוקר נתן שיעור לילדים מתקרבים, ואח"כ הגיע לכולל אברכים מופלגים ומסר שיעור עמוק ב'איזהו נשך'. לאחר מכן המשיך בשיחה בבית כנסת. ואחרי כן שיעור בנוביא, ולסיום שיעור משניות.

בצד כל השיעורים, נראה שהשיעור בשביעית היה חביב עליו ביותר.

כפי שאמרנו למעלה, מדובר בכמה וכמה מחזורים בשיעורי שביעית, דבר המראה כמה חשיבות נתן לנושא זה.

כמו כן אספר כאן דבר מעניין - בשנתיים שלש שנים האחרונות לפני פטירתו החליט שפותח שיעור חדש על רמב"ם שביעית לשנים עשר איש, רק הבנים והחתנים בלבד!

מועד השיעור היה במוצאי שבתות לאחר שנסתיימה קבלת הקהל, היתה נסגרת הדלת והתחיל השיעור. היה מביא את הספרים בעצמו ומוסר אותו בהמון 'פרישקייט'. והקפיד שיתקיים השיעור בכל אורך השנה, בקיץ זה התחיל 11 וחצי ונמשך אל תוך הלילה.

משמע מכך שראה חשיבות מיוחדת ללמוד עם בני המשפחה

דבר זה היה בכל שנותיו.

מלבד השיעורים, היו לו קביעות עם בנים ונכדים. וגם היה מבקר את הבנים והנכדים בישיבות, והיה נכנס בסדר לישיבה מתיישב עם החברותא של הנכד ולומד יחד עמם מה שלומדים בישיבה.

במוצאי כל יו"ט ראשון של החגים מיד אחרי הבדלה, היה אומר לבנים לחתנים ולנכדים שהיו עמו, בואו לבית הכנסת, ללמוד מיד שיעור. בבית אנשים מפריעים, בואו לבית הכנסת. והיה שיעור.

לא פעם הקביעות של מסירת השיעורים והחברותות היו 'פרוייקט' של ממש. כי בהיותו ליבם של ישראל, תל תלפיות שהכל פונים אליו בכל שעות היממה, היה צריך לראות איך לסדר את לימודו באופן שלא יופרע.

רק לאחר פטירתו נודע על חברותא סודית שהיתה לו עם אחד מתושבי רמת השרון שלפרנסתו עוסק בחלוקת עיתונים השכם בבוקר. הוא קבע איתו חברותא ללימוד עפ"י סדר דף היומי, באיזור שעה שש בבוקר, אך הוא התנה את הסכמתו לחברותא בכך שלא יודע לאף אחד על חברותא זו, ונימוקו עימו, שאם יידעו שהוא 'פעיל'

אף בשעה מוקדמת כזו, יבואו גם אז לשחר את פניו, והלימוד יופרע. ואכן אף הבני משפחה והמקורבים ביותר לא ידעו על חברותא זו, עד שנתגלה הסוד לאחר פטירתו.

איך היתה לו רעננות כזאת?

באמת הוא הרגיש עצמו כל הזמן כמו בן ישיבה.

סיפר שהגיע פעם לשיעור כללי של הרב שך, ושאל אותו באמצע השיעור שאלות, הרב שך ביקש ממנו תבא כל שבוע, כשאתה בא השיעור ערני. הרב שך אמר אני אשלם לך כסף כדי שתבוא.

לסיום, ישנה שאלה שמנקרת קצת, האם עכשיו בעיצומו של הקיץ, הזמן גרמא לספר על שביעית?

התשובה היא שאנו הולכים בעקבותיו... הוא המשיך ללמוד שביעית עד השנה התשיעית! אפשר להתחיל עכשיו ולעשות תוספת שביעית.

מה גם, שחלק נכבד מהספר מוקדש לעניני שמיטת כספים ופרוזבול, שכעת הזמן גרמא לכך. וכן ענין הביעור שנוגע מאד לשנה הבאה, וכן ר"ה לאילן יתכן שזה ט"ו בשבט וכל מה שחונט עד ט"ו בשבט הוא עדיין בשביעית. בוודאי ששמיטה תמשיך ללוות אותנו בשנה הבאה.

העורך, הנכד רבי מרדכי שמואל, מסיים בחיך:

התורה של הסבא היא כמו מן, כל אחד טועם את הטעם שלו. את הנעימות ואת העומק לפי דרגתו. בספר הזה התחדש פירוש נוסף בדמיון ל'מן', שתורתו מוגשת עד לבית של כל אחד...

גמא טבא לרבנ

הזדמנות פז להרחיב ידיעות בתורה

בעזרת השי"ת יתקיים בכמה מקומות בארץ
שיעור סקירה מרתק על נושאים חשובים בענין המסורה על תנ"ך

השיעור בעזרת השי"ת ידון בנושאים דלהלן

- מהי המסורה (המונחת לרוב בבעל הטורים וגם ברש"י ועוד מפרשים), ומי חיברה?
- ההתייחסות של חז"ל למסורה
- תועלת המסורה
- שימוש הראשונים במסורה
- נוסח המקרא בידינו בזכות המסורה (רמ"ה, אור תורה, מנחת שי)
- אופן לימוד המסורה (הסבר על החלקים השונים: מסורה קטנה, גדולה, רבתי)
- טעויות שנכנסו למסורה, סיבתם, ואופן תיקונם
- הכרות עם ספרים שנכתבו על המסורה
- סקירה על כת"י ודפוסים ישנים שונים

מקומות וזמני השיעורים

ירושלים

יום שלישי י"ב מנחם אב בשעה 20:30
בית הכנסת חניכי ישיבות (רוממה)
רחוב זכרון יעקב 6

בני ברק

יום שני י"א מנחם אב בשעה 20:30
בית הכנסת היכל יצחק (בנין הפיס)
רחוב האדמו"ר מראדזמין 3
(מאחורי ככר אדלר שברחוב הרב כהנמן)

ביתר (B2)

יום רביעי כ"ז מנחם אב בשעה 20:30
בית הכנסת בית מאיר
רח' דרכי איש (קרוב לפינת החוזה מלובלין)

קרית ספר

יום חמישי י"ד מנחם אב בשעה 20:30
בית הכנסת היכל יצחק
רחוב חפץ חיים 6

בעזרת השי"ת יהיה אפשר לשמוע את השיעורים דרך בנק התורה שע"י קול הלשון (גם בשידור חי)
לחייג 073-295-1222 ואח"כ מספר חשבון 571465 וסיסמא 123456

ספרי המכון עלו על שלחן מלכים (ביניהם מרן שר התורה והגאון רבי שריה דבלצקי זצ"ל, ויבלח"ש הגאון רבי דוב לנדו, הגאון רבי אביגדר נבנצל, והגאון רבי חיים פיינשטיין) וזכה לברכתם והסכמתם

פרטים נוספים במכון להחדרת לימוד המסורה

במייל: mechon.hamesorah@gmail.com

02-571-4659 (משפחת סיימן)

לרגל יום ההילולא של הצדיק החל בה' באב

יצא לאור הספר

צדיק המזוזות

פרקי חיים ותולדותיו בדרכי עבודת ה' של עבד ה' הרב הצדיק
רבי **משה בן טוב** זצוק"ל

הספר מגולל את קורות
חייו והנהגותיו של הצדיק
אשר היה כסולם הניצב
ארצה וראשו הגיע
השמימה.
מלקט בתוכו סיפורים
ועדויות.

להשיג
בחנויות
הספרים
המובחרות

פרקי חיים ותולדותיו של עבד ה' הרב
הצדיק רבי **משה בן טוב** זצוק"ל

ספר חובה באלול

ספר עיון והדרכה ייחודי לחושבי-שמו
חיבור ערכני ומותאם לבני דורנו, המבוסס על דברי רבותינו ללא סייג

"לבות החבמים"

שיחות ומאמרים על חודש אלול

מאת הגה"צ רבי צבי פלונצ'ק שליט"א

משגיח רוחני בישיבת אור אלחנן

ספר המקנה מבט עשיר של 'חכמה' בעבודת הלכות

מדרך ונותן בהירות במכלול נושאים:

- כיצד להתייחס ל'זמן' היקר "אלול".
- השקפה נכונה על חובת התשובה. ואיך לקיימה.
- מהן השגיאות הנפוצות בעבודת הימים הללו ואיך נימנע מהן.
- מבט נכון על הסליחות ותפילות הימים הנוראים.
- יראה משתקת מול יראה המניעה שינוי.
- התייחסות לעצמנו בתקופות גאות ושפל.
- התמודדות של השכל עם חשקי הגוף.
- איך משיגים התעוררות בת-קיימא.

אין מי שלא ימצא בין דפי הספר את 'עצמו'.
את שאיפותיו, את לבטיו ואת ההתמודדויות שלו.

מתוך הסכמת מרן שר התורה שליט"א:
המחבר שליט"א מבאר איך אפשר מדברים קטנים
להתעלות ולגדול בתורה.

מתוך הסכמת הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א:
...ויש בו זכות גדולה לחנך הלכות בדרך עליה.

פרי עץ הדר

השנה לומדים ארבעת המינים למעשה ובעיון
פנים חדשות באו לכאן, הופיע מחדש במהדורת פאר

הספר הנפלא

לקיחה תמה

בעיני ארבעת המינים

הכולל חידושים בירורים וביאורים בסוגיות הגמרא ודברי הראשונים והאחרונים בסוגיות ארבעת המינים
עם הארות והערות בדברי השולחן ערוך והמשנה ברורה בעינים אלו לאור הבירורים בסוגיות הגמרא

פרי עמלו של

הרב הגאון רבי **שמעון** ב"ר סיני **אדלר** שליט"א

הספר נכתב בשפה צחה ובלשון לימודים קלה,
למען ירוץ כל הקורא בו, וניתן באמצעותו
להקיף את כלל הסוגיות בזמן קצר ובעיון עמוק
עם מראי מקום להרחבה.

הספר ראה אור לראשונה לפני כשלושים שנה
וזכה לכרכתם של גדולי ראשי הישיבות
ומאורי ההוראה.

המהדורה השלישית והנוכחית של הספר
רואה אור מבית 'צוף - הוצאה לאור'

הלכות ארבעת המינים בצורת הדף
של המשנה ברורה עם הפניות מנוף שז"ע
והמשנ"ב לנידונים ברחבי הספר

לקיחה תמה

בעניני ארבעת המינים

רבים ושלמים מתאווים שתבוא לידיהם הזכות וההזדמנות להקיף את עיקרי ענייני הלכות ארבעת המינים משורשיהם, עד ההלכה למעשה. קונטרסים וספרים רבים עסקו ויעסקו בהלכות ארבעת המינים ובראייה שטחית כבר הילכו בה הנמושות כשדה זו ו'אין מה לחדש בה', אולם המתבוננים במציאות בעולמה של הלכה למעשה, יבחינו בנקל שידיעת ההלכות משורשן בסוגיות הגמרא ועד אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, עדיין אינה חזון נפרץ וכותלי בתי ההוראה לארבעת המינים יעידו.

רבים הם המוצאים את עצמם מדי שנה בשווקי ארבעת המינים ובמכירות פרטיות בבתים ובעליות גג, מוצאים אתרוג או הדס כמעט מושלמים, ומתלבטים בין אתרוג זה לאתרוג אחר בין ויתור על חומרה פלונית או סלסול פלוני, באין שוקל ובאין מונה לדעת ולהבחין בין מקורות ההידורים המקובלים ולהכריע מה קודם למה.

סדר בהיר ברוב ככל הסוגיות העיקריות בענייני ארבעת המינים, זכה להעמיד הרב הגאון רבי שמעון אדלר שליט"א לפני כמה עשורים. בלשונו, לשון לימודים צחה וברה. הוא מפליא לעשות בסדרו את שיטות הראשונים, עיקרי הקושיות והביאורים ועד הסקת ההלכה במשנה ברורה ובפי מרן החזון איש זלה"ה. ובסופו של דבר מעמיד בספרו מלאכת מחשבת מפוארת, אשר כשמו של הספר כן היא 'לקיחה תמה' וברה של כלל הלכות ארבעת המינים בצורה מובהקת של אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא ובשפה ברורה של בן זמננו, המקלה על הלומד להקיף את כל העניינים המרכזיים במקצוע זה שבתורה.

על כל אלו נוספו הערות, אליבא דהלכתא, בקצרה, על סדר דברי השולחן ערוך והמשנה ברורה בהלכות ארבעת המינים. הערות אלו מתמצנות 'בדרך קצרה', מלאכת אומנות של ממש, את כלל הנקודות שהועלו במהלך הדיון בחלקו הראשון של הספר, חלק הסימנים, לכדי הערה מעשית הלכתית דבר דבור על אופנו ועל מקומו בדברי הפוסקים. ובראש חלק זה, דפי המשנה ברורה ב'צורת הדף' ובתוכם ציונים לראשי הפרקים של ההערות, כך שכל הלומד בספר יוכל לחזור באמצעות חזרה על דברי המשנה ברורה, על כל העניינים המתבארים ומתבהרים בספר.

הרב המחבר שליט"א, תלמיד ישיבת חברון ואברך בישיבת תושיה - תפרח, בשר מבשרה של הלמדנות הישיבתית. הוא גם בנו יחידו של הגאון רבי סיני אדלר זצ"ל, רבה של אשדוד ואיש ההלכה המובהק. על אדנים מוצקים אלו הטבעו יסודותיו של הספר 'לקיחה תמה', שכל הרואהו אומר ברקאי כפי שהדבר בא לידי ביטוי בהסכמותיהם של רבותיו של המחבר, ראשי ישיבות חברון ותפרח, כמו גם גדולי ההוראה בדורנו זצ"ל ויבלחט"א.

עוד נספח לספר, קונטרס 'דורש לציון' על הלכות ארבעת המינים בחול המועד בגבולין משנחרב בית המקדש. שוחרי תורת המועדים ימצאו בו כר נרחב לענות בו, דברים ערבים ומתוקים מדבש כדרכה של תורה.

עם צאת הספר לאור לפני כשלושה עשורים, קנה את מקומו על מדף ספרי ארבעת המינים כאחד מספרי היסוד שיד כל מביני מדע ממשמשת בו. הספר הופיע בינתיים במהדורת ביניים עם כמה תיקונים, אבל הראשונים ספו תמו וכבר כמה שנים שהורגש הצורך בחידוש פניו ובהדפסתו מחדש בהוצאה מאירת עיניים לתועלת המוני עמלי תורה שבוודאי לא ימישו ידיהם ממנו עד התקדש חג ועד בכלל. כעת יוצא הספר בהפקה המשובחת של 'צוף - הוצאה לאור' וחדש את פניו כיאות לתורה מפוארה בכלי מפואר.

ספר זה מתווסף לספר נוסף שזכה הרב המחבר להוציא לאחורונה: 'לקיחה תמה - שיעורים והלכות', בו נלקטו חלק מבירורי ההלכה וקיצורי דינים שערך וסידר בצורה בהירה כדרכו, בענייני סעודה, ברכת המזון, ברכת כהנים ועוד.

נברך את הרב המחבר כי יזכה לרב טוב הצפון למצדיקי הרבים ככוכבים, המזכים את הרבים בדקדוק ההלכה עם הבנת הסוגיות לעומקן.

הוצאה לאור: צוף, הפצה: קולמוס.

ניתן להשיג בחנויות ספרים המובחרות ובבית המחבר 089926129

הליכות והנהגות

שידוכין ונישואין

פסקים הידורים אזהרות והנהגות
ממשנתו של מרן פוסק הדור

הגאון הגדול רבי

משה
שטרנבוך

שליט"א

ראב"ד העדה החרדית

להשיג בחנויות הספרים המובחרות

בית מדרש - הוצאה לאור

נהורא דשמעתתא

מהדורת זכרון שלמה

גליון אקטואלי מרתק מבית היוצר של אש התורה

לעילוי נשמת הגאון המופלא צנוע ומעלי - רבי שלמה ב"ר מאיר שפירא זצ"ל

באיזה שוקולד אסור להסתפק ב-2 קוביות?...

נפשות' על המילוי, כיון שאכל ממנו שיעור שיש בו חיוב ברכה אחרונה, ואינו נפטר

נפסק בשו"ע (רי"א), שראוי להמנע מלאכול פרי שלם שאין בו שיעור כזית. מאחר שנחלקו הפוסקים אם אכילת פרי שלם [בריה] יש בה חשיבות לחייב ברכה אחרונה גם כשאוכל פחות מכזית. וכדי שלא להכנס לספק חיוב ברכה אחרונה, ראוי להמנע מלאכול פרי שאין בו כזית.

ומבואר בדברי הפוסקים, שגם פרי קטן כמו גרגר אחד של שומשום נחשב 'בריה', והאוכלו נכנס לספק חיוב ברכה אחרונה. ומטעם זה יש לעורר בנוגע לאכילת 'ממתק שומשום', העשוי מגרגרי שומשום רבים מדובקים

בברכת העיקר, מאחר שאינו מברך עליו ברכה אחרונה.

ומעתה יש לדון, במאכל שיש בו עיקר וטפל, והטפל הוא 'בריה'. כגון ביגלה או קרקר עם שומשום, או שוקולד עם צימוקים [שברי האגוזים אינם נחשבים 'בריה', מאחר ואינם שלמים, אך צימוק שלם נחשב בריה, הגם שהתאדה הנוזל שבו. שבט הלוי (ח"ח ל"ב), וכו"ה דעת הגריש"א].

כאשר אוכל מהביגלה או מהשוקולד פחות מכזית, האם נכנס לספק חיוב ברכה אחרונה על השומשום והצימוקים, מאחר שהם 'בריה'. או שכיון שהוא רק טפל, איבד את חשיבות ה'בריה' ואין מתחייב עליו ברכה אחרונה אלא בכזית.

והנה בשבט הלוי (ח"ח ל"ד) הביא מהאשל אברהם שפשוט לו שגם טפל יש לו חשיבות 'בריה', עד שנסתפק לומר שבמקרה שהטפל הוא 'בריה' אינו נטפל לעיקר מרוב חשיבותו, ומסיק שהגם שהוא בריה יש לו דין טפל.

ונמצא לפי זה, שיש להמנע מלאכול שוקולד עם

צימוקים או ביגלה עם שומשום פחות מכזית. או לחילופין, להוסיף לאכול עוד דברים אחרים, כדי שיהיה מחוייב בוודאי בברכה אחרונה, ולא יכניס עצמו לספק.

מסקנא דשמעתתא

נידונים אקטואליים בדאי ההלכה

רב הפוסק רבי צבי דותן שליט"א - מורה הוראה וראש כולל בני אילון - אהיספך

בדבש. שיש לשים לב לאכול ממנו יותר מכזית, כדי שלא להיכנס לספק חיוב ברכה אחרונה. ובפרט בצורה שהחלו לשווקם לאחרונה, שכל חתיכה עטופה בנפרד כחידת ממתק, הגם שאין בה כזית. שאין לחלק יחידה אחת מפני שנכנסים לספק חיוב ברכה אחרונה נאו לחילופין, להוסיף ולאכול או לשתות כדי שיהיה מחוייב ברכה אחרונה בודאי. ואם חפץ לחייב עצמו ע"י שתייה, יש להעדיף שתיה מתוקה, שכן בשתיית מים יש לחוש שאינו שותה לצמאו אלא כדי לחייב עצמו ברכה, ולא יוכל לברך על המים שהכל.

והנה בנוגע למאכל העשוי מעיקר וטפל, כגון מאפה עם מילוי. פשוט הדבר, שכאשר אוכל כזית מהמאפה ומברך עליו 'על המחיה' אינו צריך לברך 'בורא נפשות' על המילוי, מאחר שנפטר בברכת העיקר.

אך במקרה שאכל כזית מהמילוי ולא אכל כזית מהמאפה, דעת הרבה פוסקים¹ שעליו לברך 'בורא

¹ שו"ע הרב ברכה"ז א"כא, ושעה"צ ר"י ד. ועיי משנה ערוכה (פולק, בירוים טו) בירור הענין בטוטו"ד. וכ"כ וזאת הברכה (בירוים כ' ב) בשם החזו"א. ודעת האגרו"מ או"ח ד' מ"ב שבכה"ג מברך על הטפל ברכת העיקר

לקבלת הגליונות וחומר מרתק נוסף שלחו בקשה ל: A9768552@gmail.com

שמעתתא דרפואה

סוגיות רפואה בשבת ופיקוח נפש

הרב מנחם אדלר - דאש בית המדרש

גלולות ותכשירים רפואיים בשבת

חז"ל הקדושים גזרו ואסרו נטילת תרופות בשבת במקרים של **מיחוש קל**, שמא יבוא לשחוק סממנים ויעבור על מלאכת טוחן. ולא התירו רפואה אלא **לחולה כל גופו** [שחוליו גורם לו חולשה כללית] או **מי שנפל למשכב** [שנחלש או מוטד מכאבו עד שמעדיף לשכב, או להשאר בבית (ערה"ש שכ"ח יט)], שמוותר ליטול תרופות הגם שהוא חולה **שאינו בו סכנה** (רמ"א שכ"ח ל"ז). וכן התירו **לקטן** שנחשב לכל צרכיו כחולה שאינו בו סכנה, ועל כן מותר ברפואה (שכ"ח י"ז, רע"ז א'). ומכל מקום, מצינו בפוסקים שייסדו כמה כללים למקרים שלא נכללו בגזירת רפואה:

תכשירים וגלולות שאינם 'מרפאים'

ייסדו הפוסקים, שלא אסרו חז"ל סממני רפואה אלא כאשר פעולתם **לרפא** חולי חולשה או מכאוב, מה שאין כן גלולה או תכשיר **שאינו פעילתו 'לרפא'**, הגם שפועל ומשפיע על תפקוד הגוף, אין בו איסור, שלא נכלל בגזירת חז"ל².

ומכל מקום יש להבחין, שכדורי ויטמינים וכדומה המחזקים את כוחו ובריאותו של האדם, נחלקו הפוסקים בדינם, ויש דעות שגם הם בכלל 'רפואה' האסורה (עי' משניב שכ"ח ס"ק ק"ב וק"ל בשם מג"א, ובאגרו"מ ח"ג נ"ד, ואכמ"ל). ולדעתם כל ההיתר האמור הוא דוקא בכדורים שאינם מבריאים ומחזקים את כוחו, אלא רק פועלים שינוי בצורת תפקודו של הגוף או של אחד האיברים.

א. ריטלין: במגילת ספר (שבת כ"ז) כתב להתיר מטעם זה נטילת 'ריטלין' בשבת, מאחר ואינו מרפא כלל, אלא רק משנה באופן זמני את צורת תפקוד המוח, ומאפשר ריכוז והתמקדות כל זמן שהגוף תחת השפעת הכדור [משקפיים של המוח].

ומצינו טעמים נוספים להקל בנוגע לנטילת ריטלין: **1.** כאשר מדובר בילדים יש להתיר גם משום דברי הרמ"א (שכ"ח י"ז) שצרכי קטן כחולה שאינו בו סכנה, ומותר ברפואה. **2.** דעת המנחת יצחק (ח"א ק"ח) ושבת הלוי (ח"א ס"ט), שלא גזרו איסור רפואה במקום מצות. ולפי"ז כתבו הגר"י זילברטשין (חשו"ק חמד בכורות מא) והגר"מ רובין (היכלא ז'), שכאשר יועיל

שיוכל להתפלל כראוי ולהתרכז בלימוד, ניתן לצרף כסניף את ההיתר של צורך מצוה [שאינו יש חולקים עליו, אך אפשר לצרפו כסניף]. **3.** דעת הגר"א ל"טמנוביץ' (מר"צ העדה החרדית), שמאחר ורבו נוטלי 'ריטלין' אף שאין זקוקים לכך, לריכוז גבוה בעבודתם או בלימוד למבחנים, הרי זה נחשב בימינו ל'מאכל בריאים', שאין בו איסור רפואה. [יש לציין שבשנים האחרונות נרשם עלייה של עשרות אחוים בשימוש בו, וכבר לפני חמש שנים דווחו שירותי הבריאות 'כללית' ומכבי על הפקת למעלה ממיליון מרשמים בשנה]. **4.** תרופה הניטלת מספר ימים, כפי שיבואר להלן. **5.** נתבאר בפוסקים (ערה"ש שכ"ח י"ט, ועוד) שגדר חולה שנפל למשכב שהקילו בו והותר ברפואתו, הוא כשאינו יכול לתפקד ולדאוג לצרכיו ככל האדם. ומשום כך נקטו פוסקי זמנינו, שהזקוק לריטלין ובלעדיו אינו מסוגל להתנהל ולתפקד כראוי, **הרי הוא בכלל נפל למשכב**, שהרי נבצר ממנו לעשות פעילויות הדורשות ריכוז ולדאוג לצרכיו ככל האדם. ואמנם יש לדון כל אחד לגופו, עד כמה מנוע מלתפקד בהימנעות מנטילת הכדור, ויש להיוועץ במורה הוראה אם עומד בהגדרה זו. [הגר"מ רובין (היכלא קובץ ז'), הגר"מ קופשץ, הגר"ש רוזנבלט, ועוד (יקו ההלכה' כסלו תשע"ח)].

ב. קלי-צום: במנחת אשר (ש"ת ח"ב סי' ל"ח) ובעל מחזה אליהו (קובץ קול התורה סא), התירו מטעם זה לקחת קלי צום בשבת ערב תשעה באב [כמו השנה]. מאחר ועיקר פעילותו על ידי עשב שיש בו, הפועל להאט את העיכול ולעכב את המזון במעי. ואין זו פעילות של רפואה. [ובנוגע לאיסור מכין משבת לחול, כתבו הפוסקים כמה טעמים שאינו שייך כאן, ובעיקר מפני שאיסור הכנה הוא דוקא כשיכול לעשות בזמן אחר, שבכה"ג הוי זלזול בכבוד השבת שמכין בשבת, משא"כ כאן שאין זמן אחר].

ובשלחן שלמה (שכ"ח ל"ז הע' 1) מובא מהגר"ש טעם נוסף להקל בקלי-צום, במי שידוע שאם לא ישתמש בו יחלש ויפול למשכב. שהרי מוסכם בפוסקים שכשם שמוותר למי שנפל למשכב ליטול תרופות, כך מותר לקחת מראש מי שידוע שאם לא יקח תרופה יפול למשכב, שכשם שבמצב זה לא גזרו כך גם מותר למנוע את אותו המצב, ואין צריך להגיע לידי כך בכדי שיהיה מותר לו.

¹ יש להבחין בנוגע להיתר רפואה בחולה, בין **טיפול רפואי** לבין **אכילה** או **שתיה** של תרופות. שאכילה ושתיה הותרו כדרך, משא"כ טיפול רפואי הותר רק כשנעשה בשינוי. כך הכריחו הפוסקים כפי שגולה מסתירת דברי המשנה ברורה, יעוי שונה הלכות (ס"ב בהוספות) ומגילת ספר (כ"ז ג'), ומה שהוסיף בהטעמת הדברים הגר"ע אוריבך (קובץ עטרת שלמה תשס"ב עמ' ל"ז), וכע"ז בספר ההלכה הרפואה (ח"א עמ' פ"ח).

² יש שהוכיחו יסוד זה מדין שיכור (שכ"ח מ"א), שמוותר לסוד בשמן ומלח לפקח שכרותו, ונתבאר הטעם בפוסקים מפני שאין זו רפואה, וכן מוכח ממה שהותר (שם ל"ז) ללעוס מצטייכי משום ריח הפה (עי' כפתור ופרח פמ"ח שקטף מסממני הקטורת הוא מצטכל), ומבואר שם שהוא עשוי לרפואה וימ"מ למנוע ריח הפה מותר. וכן הוכיחו ממה שמוותר להניח רטייה מלאה סממנים על מכה שנתרפאה (שם כ"ז), כיון שאינו לרפואה אלא רק לשמר את המכה שלא תחזור לקלקלה (עי' אגרו"מ ח"ג נ"ד א').

יסוד זה כתבו בש"ת מהר"ם בריסק (ח"ג סי' כ"ד), באר משה (ח"א ל"ג), חלקת יעקב (ח"א ק"ט), צ"ץ אליעזר (ח"ה פט"ז סי' ט"ז אות כ"א) בשם רבי. אגרות משה (אה"ע ח"ד ס"ז), ששי"כ פל"ד סעיף י"ט, ושם בהערה פ"ג בשם הגר"ש. חוט שני (שבת ח"ד עמ' ק"ב אות ה'), מגילת ספר (שבת כ"ז), בעל מחזה אליהו (פאלק) בקובץ קול התורה (סא), ש"ת מנחת אשר (וי"ס, ח"ב ל"ח), ארחות שבת (פ"כ ק"ח). פסקי תשובות שכ"ח ס"ג. ועי' רפואת ישראל בשבת (הוינגסברג, סי' כ"ג) שהאריך להוכיח כן מדברי הראשונים.

ובמקרים שפעולת הכדור להיפך מהפעילות הטבעית הראויה של הגוף, יש יותר להקל, וכמו שכתב בחוט שני שם, ובמחזה אליהו לענין קלי-צום, ובסי' אסוקי שמעתתא (שבת ב' שיעור כא) לענין נטילת כדורים לעירנות בשעות הלילה, שבכל אלו רדאי אינו נחשב רפואה כיון שהוא להיפך מטבע הראוי של הגוף.

נוהיה מי שרצה להתיר מטעם זה נטילת משככי כאבים, שאין מרפאים החולי אלא מרדמים חוש הכאב (עי' צ"ץ אליעזר ח"ד נ"ה). אך כל הפוסקים השיגו על זה, שהרי על זה גופא גזרו חכמים, על חולי הבא על חולשה או מכאוב, והרגעת הצער אף לשעה זוהי רפואתו. משא"כ במקום שאין כלל חולשה או מכאוב, ומתהלך כבריא לכל דבר אלא שחפץ לשנות את צורת תפקודו של הגוף או של אחד מאבריו].

ג. ספריי שיזוף: משחת שיזוף או שמן שיזוף סמיך, אין להשתמש בהם בשבת משום חשש ממרח. אולם ספריי שיזוף מימי, שאין בו חשש ממרח, מותר להשתמש בו בשבת בכדי להגן על העור מפני קרני השמש, מאחר ואין זה רפואה כלל. שכן כל פעילותו של הספריי הוא רק לקלוט ולמשוך אליו את קרני השמש למען לא יפגעו בעור. ואינו פועל שום רפואה או חיזוק לעור האדם, והרי זה ככובע שמש נוזלי. (מעדני שלמה (עמ' קה) מהגרש"ז, פסקי תשובות ש"ג ט"ו בהערה).

נויש לעיין, שבשש"כ (י"ד מ"ד) כתב לאסור השתמשות בקרם או משחת שיזוף, והוסיף שאסור להשתמש לצורך כך **אף בנוזל או ספריי**. וע"ש בהערה שציין לסימן ש"כ, אך עם מיירי בחושש במותניו, ומשום איסור רפואה, משא"כ כאן שאינו רפואה כלל. ובפרט לפי מה שהביא בשש"כ (י"ד ל"ה) מקצות השלחן (בדי השולחן ס"ס קל"ח ד"ה מי שמצוי), שמותר למרוח על גופו תכשיר נוזלי דוחה יתושים, מפני שאין זה רפואה, אלא הרחקת המזיקים מעליו. וא"כ מאי שנא הגנה מחרקים מהגנה מקרני השמש?]

תרופה הניטלת לכמה ימים

כלל נוסף שנתבאר בפוסקים, שיש היתר בתרופה הניטלת כמה ימים. ומצינו בזה שני דרכים: שבאחרות רבינו הקהלות יעקב (ה"א ר"ד) נקט על פי דברי החזו"א (דינים והנהגות פט"ו) להקל בכל תרופה הניטלת מספר ימים, אפילו שאינה נצרכת להינטל שבע שלם. וכ"ה דעת הגריש"א (קובץ תשובות מ') והמנחת אשר (ח"ב ל"ח). אולם בשש"כ (פ"ד הע' ע"ז) בשם הגרש"ז מתייר רק בתרופה הניטלת שבעה ימים ברצף, שמוכרחת להינטל גם בשבת, שלא גזרו בזה, דסברא היא שלא מנעו מהאדם אפשרות להתרפא אפילו שהוא רק מיחוש.

ובספר החיים להגר"ש קלוגר (שכ"ח פרק ו') כתב, שברפואה הניטלת כמה ימים אין חשש שישחוק סממנים, כי מן הסתם הכין מראש את הסממנים הדרושים למשך הימים הבאים, ואינו מכין כל יום מחדש. ועל כן אין לחוש שיבוא לשחוק.

ושתני נפק"מ בין הדרכים: **א.** שלדרך הראשונה מותר גם **להתחיל** ליטול בשבת תרופה הניטלת כמה ימים, שהרי סברא היא שלא גזרו בכה"ג (כ"כ בארחות שבת). **ב.** בתרופה שניטלת כמה ימים אך אין חיסרון הנטילה באחד הימים משפיע על הימים האחרים, כמו בריטלין למשל, שכל יום מועיל לעצמו. שלדרך הראשונה אין היתר, ולדרך השנייה יש היתר, שמכל מקום כבר הכין הכל מראש ואין חשש שחיקת סממנים.

קביעת ההגדרה ההלכתית באמצעות 'סרגל כאב'

בשנים האחרונות נתפשט בבתי החולים בעולם 'סרגל כאב' אוניברסלי, אשר לפיו נקבע מיון משככי הכאבים הניתנים לחולה. מציגים לפני החולה סרגל מספרים מ-1 עד 10, עם המחשה של דרגות הכאב באמצעות הגדרה מילולית וציורי הבעה של דרגות תחושת הכאב ליד כל מספר. ציורי ההבעות נועדו בעיקר לקטנים שאינם יודעים לקרוא, וכך יכול החולה להעריך ולבטא בצורה מדויקת יותר את עוצמת הכאב שחש, כדי שיוכלו לספק לו משככי כאבים בהתאם לתחושותיו.

והנה בשמירת שבת כהלכתה, לאחר שהביא החילוק בין מיחוש קל לבין

חולה שנפל למשכב שמותר בנטילת תרופות, כתב "ומותר לחולה להשתמש ב'סרגל מד - כאב' המאפשר לחולה להגדיר את רמת הכאב ממנו הוא סובל".³ אלא שלא נתבאר בשש"כ, כיצד יש להתאים את רמות הכאב שבסרגל לדרגות החולי המובאת בפוסקים לענין נטילת תרופות.

וזה פשוט שרמות 'כאב קל' 1-3 הן בכלל מיחוש שלא הותר ברפואה, ודרגות 5 ואילך הן בכלל 'נפל למשכב', שהרי מונעות אפשרות לתפקד ולבצע פעילות יומיומית אם לא ע"י מאמץ, ודין נפל למשכב נמדד כפי יכולתו לתפקד בלא מאמץ מיוחד

(כמבואר בחוט שני).

אלא שיש לעיין בנוגע ככאב שיש בו הפרעה יכולתו לתפקד בלא מאמץ מיוחד, אולם מאידך, מאחר שהפרעתו

שימוש בסולם הכאב

אם אתה רוצה שהכאב שלך יילקח ברצינות חשוב שתתחייב ברצינות לסולם הכאב.

מכיוון שאבא הוא סובייקטיבי, קשה להבדיל מה אתה מרגיש לאדם אחר - אפילו לרופא שלך. כדי להשתמש בפעילות בסולם הכאב, הכר את הרמות לפני ההליך שלך, זיהוי אילו רמות מפתח מעידות על רמת הכאב שלך. לאחר ניתוח או הליך. בדרך כלל אם אומרים למטופלים להמשיך לקחת 'תרופות המאפשרות להם לשמור על רמה של 5 ומטה

ללא כאבים - 0

כאב קל - מטריד, מעצבן, אבל לא ממש מפריע לפעילות היומיומית

- 1. כאב קל מאוד, בקושי מורגש. רוב הזמן אתה לא חושב על זה.
- 2. כאב קל. מעצבן וייתכן שיהיה מדי פעם עקיצות חזקות יותר.
- 3. כאב מורגש ומפסי את הדעת, עם זאת אתה יכול להתרכז אליו ולהסתכל.

כאב בינוני - מפריע באופן משמעותי לפעילות היומיומית

כאב בינוני: אם אתה מעורב מאוד בפעילות, ניתן להתעלם ממנה במשך תקופה מסוימת, אך - עדיין מפסי את הדעת.

כאב חזק בינוני: אי אפשר להתעלם מזה יותר מכמה דקות, אבל עם מאמץ אתה עדיין יכול - להצליח לעבוד או להשתתף בפעילויות חברתיות.

כאב חזק בינוני: המפריע לפעילות יומיומית רגילה. קושי בריכוז -

כאב חמור - משפיע לא מסוגל לבצע פעילות יומיומית

כאב חמור השולט בחושים שלך ומגביל משמעותית את יכולתך לבצע פעילות יומיומית רגילה - או לשמור על קשרים חברתיים. מפריע לשינה

כאב עז. הפעילות הגופנית מוגבלת מאוד. שיחה דורשת מאמץ רב -

כאבי תופת. לא מצליח לישון. בוכה וקו באוזן ללא שליטה -

כאב בלתי נתפס. מרותק למיטה ואולי מטושטש. מעט מאוד אנשים יחוו א פעם רמה כזו של -

כאב

תרגום מילולי לעברית של 'סרגל כאב' אוניברסלי

לכאב ברמה 4, שאמנם מוגדר לפעילות היומיומית, מאחר שלא היא רק לפרקים ייתכן שעדיין אינו

אלא שיש לעיין בנוגע ככאב שיש בו הפרעה יכולתו לתפקד בלא מאמץ מיוחד, אולם מאידך, מאחר שהפרעתו

³ יעוי בהוצאה החדשה של 'שמירת שבת כהלכתה', בדברים לזכרו של הרב אשר וסרטייל זצ"ל, שהיה אחראי על ניסוח ההלכות בספר בצחות הלשון, וערך את המפתחות המפורטים. שמסופר שם 'כחודשיים קודם פטירתו, בהיותו מאושפז בבית החולים, ניתן לו 'סרגל מד כאב' סובייקטיבי לצורך קביעת מיון משככי הכאב שעליו לקחת, משקיבל לידיו את הסרגל כאילו נשתכחו מכאוביו, וכמוצא שלל רב אמר לפתע בשמחה, 'צריך לומר לרב יהושע להכניס לספר שיש סוף דרך למדוד כאב סובייקטיבי, אולי יהיה זה כלי עזר יעיל לפסיקה הלכה בשבת בענייני תרופות'. יהיו הדברים לזכרו הברוך.

נהורא לנשמה

טיפים לחיים מאושרים בדרך התורה

התאווררות - עם 'מהלך'!

כחלק מסדר היום. אך דוקא משום כך נעשה הדבר בלא תכנון, וכשעסוקים בפעילות 'לא מתוכננת' נמרחת הפעילות בצורה של 'הפקרות' בלי שום גבול ומידה, וגולשת הרבה מעבר לטעם הטוב.

על כן, אם רק נשכיל להכיר בצורך הזה, ונכניס אותו כדבר חיובי לתוכנית שלנו, נוכל לשלוט בו ולקבוע לו מראש זמן קצוב. ומאחר שהדבר ייעשה באופן רשמי עם 'מהלך', נוכל בקלות רבה לשלוט בו, ולהגבילו בהדרגה, עד שיעמוד על הזמן הראוי לו באמת.

רעיון זה נוגע גם לקימה בבוקר, שיש קמים מאוחר ולא מצליחים לשלוט על שעת הקימה. והנה אם תבקש מהם לתכנן שקמים מאוחר, יתנגדו בכל תוקף, שהרי חפצים הם לקום מוקדם. אך האמת היא שהקימה נמרחת בלי גבול רק בגלל שנעשית 'בלי תכנון', אך אם יתכננו מראש לקום מאוחר, הנה יקומו בזריזות וחריצות בשעה המאוחרת שקבעו לעצמם, ולא 'תימרח' הקימה ללא סוף, ובכך יתחילו לשלוט על שעת הקימה, שתהא תואמת לתכנון מראש, וכשיתרגלו לשלוט על שעת הקימה, יהיה בידם גם להקדימה בהדרגה לשעה סבירה.

כדברים הבאים טמונה תובנה כבירה, העשויה לחולל מהפכה של ממש בחייהם של רבים מאיתנו. הנה בשטף החיים זקוק כל אחד לזמן של 'התאווררות', בו מפגיג הוא את מתח הלימודים ומחדש כוחותיו לעמל התורה, אם בקריאת דברים המספקים את יצר הסקרנות, או בהתעסקות בדברים שהגוף נהנה מהם. וכל אחד לפי טבעו, יש זקוק לכך פעם ביום, יש פעם בשבוע, ויש שדי להם בימי 'בין הזמנים'.

אך הנה לצערינו מצוי אצל רבים, שנשחפים פעם אחר פעם להתעסק באותם ענייני 'אוורור' לפרקי זמן ארוכים ומוגזמים, הרבה מעבר לדרוש והנצרך. ועל אף התסכול ותחושת ההחמצה

האוחזת בהם לאחר מכן, עדיין חוזר הדבר על עצמו. ורוב זמנם היקר חולף לריק על ענייני סרק, שהמיעוט היה יכול להיות יפה להם.

אולם קיימת תובנה נפלאה, שאם אך נשכיל אותה, נוכל ליצור מהפך ושינוי בהתנהלות החיים. סוד הדבר הוא, שאותם רגעים של 'אוורור' אינם לקוחים בחשבון בתוכנית היומית של סדר היום שלנו. וזאת מפני שהעיסוק הזה מצטייר בליבנו כמיותר ואינו ראוי להיות

האם מותר לקחת פירות 'אוצר בית דין' הניתנים בחינם למישהו מסויים?

מצוי בימינו 'חלוקות' הנעשות על ידי אוצר בית דין, שנותנים פירות בחינם לכוללים מסויימים וכדומה.

ויש לעיין, אם מותר למישהו מבחוץ לבוא וליטול לעצמו מהפירות. שהרי פירות השמיטה הפקר לכל הן, ואף שרשות ביד הבית דין ליטול שכר על טירחתם בגידול ושינוק הפירות, הרי כאן בלאו הכי הם מוחלים על טירחתם.

ואין לומר שמוחלים על השכר המגיע להם בתנאי שיינתנו הפירות לציבור מסויים, שהרי אין להם בעלות על הפירות, ואיך יוכלו לקבוע למי יינתנו? וצריך עיון.

לתגובות: מייל: A9768552@gmail.com פקס: 077-470-4472

לעיון

שאלות מרתקות בהלכה המעשית בימינו

גמ"ח מראי מקומות

ניתן לקבל במייל מראי מקומות על מגוון מסכתות ונושאים, שלחו בקשה עם שם הנושא לכתובת המייל של המכון
A9768552@gmail.com

נותרו עותקים בודדים של הספר נהורא דשמעתתא - מלאכות הפת, מראי מקומות בהירים ומפורטים על י"א מלאכות הפת
ניתן להשיג בטל' 050-4150668
כמו כן ניתן לקבל למייל את הכרך השני - נהורא מלאכות ח"ב
על שאר מלאכות שבת כולל נידונים אקטואליים מרתקים
שלחו בקשה ל: A9768552@gmail.com

הגליון מוקדש לעילוי נשמת

שושנה רייזל ייטל ב"ר משה ע"ה

נלב"ע כ"ח אב

ת.נ.צ.ב.ה.

השתתפו כעת בזיכוי הרבים לעילוי נשמת יקירכם \ לרפואת \ להצלחת
3 דרכים להקדיש את הגליונות:
1. בטלפון: 0799-690776. 2. בדרכים פלוס קופת מכון אש התורה 3. במייל.

החדשים של צוף

ספרים חדשים מבית 'צוף' הוצאה לאור

שופרא דשופר

מאת הגאון
רבי שמעון בוקסר שליט"א
אוצר הלכות ומנהגי
תקיעת שופר

לבות החכמים

מאת הגה"צ
רבי צבי פלונצ'ק שליט"א
שיחות ומאמרים
על חודש אלול

תשובה

מאת המשגיח הגה"צ
רבי ראובן לויכטר שליט"א
אוסף מאמרי הגות ומחשבה
בעניין התשובה

הליכות והנהגות

פסקים הידורים
אזהרות והנהגות ממשנת
מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א
על ענייני שידוכין ונישואין

שיעורי שביעית

על מסכת שביעית
מאת רבינו הגאון הגדול
רבי יעקב אדלשטיין זצוק"ל

קנין התורה

מאת הגאון
רבי אברהם יעקב שוואב שליט"א
ליקוט מקורות בסוגיות הש"ס
ופוסקים במצוות התורה

חדושי רבנו הגרי"מ

על התורה - מאמרים
אמרי דעת וחדושי הלכה
מאת רבנו מרן רבי יחיאל מיכל
פיינשטיין זצוקלה"ה

צדיק המזוזות

פרקי חיינו ותולדותיו
של עבד ה' הרב הצדיק
רבי משה בן טוב צצוק"ל

ניתן להשיג בהנויות הספרים המובחרות | הוצאה לאור צוף | הפצה: קולמוס 072-2441670

ספר יוצא לאור בצוף

תמיד ידעת שתוציא ספר אבל לא ידעת איך עושים את זה !?

בצוף הוצאה לאור, הוצאת הספרים המובילה בציבור התורני תקבל שירות אישי ומקצועי מכל שלב שבו החומר לספר נמצא ועד לתוצאה המוגמרת המושלמת